

IVASKOVICS MIHÁLY

OLVASÓKÖNYV

A 4. OSZTÁLY SZÁMÁRA

3., javított kiadás

Jóváhagyta Ukrajna Köznevelési Minisztériuma

LVIV
SZVIT KIADÓ
2000

ББК 81.2УГО-93
I-98

OLVASÓKÖNYV

Szerkesztette: *Perduk János*

Ivaskovics Mihály
198 Olvasókönyv. Tankönyv az általános iskola 4. osztálya számára.
— 3., javított kiadás. — Lviv: Szvit Kiadó, 2000. — 272 old.
ISBN 966-603-089-6

I 4306020400-009 Замовне
225-2000

ББК 81.2УГО-93

ISBN 966-603-089-6

© Ivaskovics Mihály, 2000.
3., javított kiadás

NYÁRI TÖRTÉNETEK

SZÁL SZÁLL

Szél, szél
ki beszél?
Szájába jár
ki-be szél.

Szál, szál,
szalmaszál.
Búzalánggal
ég a táj.

Száll, száll
szalmaszál.
Ökörnyálon
száll a nyár.

Kiss Dénes

Milyen nyelvi játék található a vers címében?
Milyen egyéb nyelvi játékokat fedeztél fel a versben?
Magyarázd meg a második versszak értelmét!
Mit jelent a költeményben az ökörnyál szó?
Magyarázd meg az utolsó két sor értelmét!

DANI MEG A CSUKA

Dani nem szerette Attilát, mégis boldog volt, amikor a nagyfiú horgászni hívta Róza néniék stégjére, akik a túlsó parton laktak. Hogyne lett volna boldog! Egy ilyen nagyfiú, mint Attila, aki mindenkit megver, és éppen őt, Danit hívja pecázni, az mégiscsak valami. Igaz, hogy majd egy óra hosszat ásta Attilának a gilisztákat, míg tele lett a konzervdoboz. Vagyis lehet, hogy a nagyfiúnak csak egy gilisztaásó gyerek kellett, akinek közben a horgászkalandjait mesélheti, de Dani szívesen ázott, és szívesen hallgatta.

Együtt mentek le a stégre, Attila a két pecabottal elől, ő meg a meritőhálóval, a szákkal, a vödörrel meg a gilisztás konzervdobozzal nyargalt utána.

— Azt a nagy csukát tavaly fogtad? — kérdezte a nagyfiútól.

— A nagyot tavaly — mondta Attila —, de fogtam már az idén is.

— Fogjunk most is! — lelkesedett Dani. — Még sose láttam csukát! Nagy fogai vannak? Milyen?

Már a stégre vezető pallón jártak, Attila hátrafordult.

— Bele ne ejts valamit a vízbe! — szólt rá Danira. — És ha horgászni akarsz, befogd a szádat. A halak nem bírják a dumát.

Dani elhallgatott.

A stéggel szemben, a Kiság közepén, egy ladik himbálódzott a vízen. Öreg bácsi horgászott a ladikban, jöttükre felnézett.

— Ezt is az ördög hozta ide — morgott Attila —, most majd jön nekem a jó tanácsaival! — De azért odaköszönt az öregnek: — Jó napot, Nemere bácsi!

— Hát megjöttél, fiam? Legalább nem leszek egyedül — mosolygott Nemere bácsi, aztán Danira nézett. — Rokongyerek?

— Dehogy! — mondta kelletlenül Attila —, csak a szomszédban lakik, hát kihoztam.

Dani szép hangosan köszönt:

— Jó napot kívánok!

— Maradj már csöndben — mordult rá Attila.

Felszerelte a két pecabotot, és nagy lendülettel dobta a horgokat a vízbe. Csönd volt, az úszók ide-oda himbálództak.

A bácsi szólalt meg újra.

— Aztán mire mentek? — kérdezte.

— Csukára! — büszkélkedett Attila helyett Dani.

— Csukára? — csodálkozott az öreg. — Aztán van csalihalatok?

— Gilisztánk van! — kiáltott vissza Dani. — Sok!

— Azzal ugyan nem fogtok csukát — mondta Nemere bácsi. — De ha ideevezel, öcskös, azon a kis ladikon, adok nektek szívesen egy kis darát meg néhány kis kárászt. Én is csukázni jöttem.

Dani már ugrott volna a ladikhoz, de Attila rádörrent.

— Nem mégy sehová. Énrám bíztak, nem? És én is tudom, hogy mivel kell csukára menni. A múltkor is gilisztával fogtam csukát, akármit is mond.

Dani visszakuporodott, nézte az úszókat. Néha átpillantott a ladikra, de az öreg nem mozdult, a vizet nézte.

Egyszerre megmozdult előttük a bal oldali úszó. Nagyot lódult, aztán a víz alá merült.

— Odasüss! — kiáltott Attila, és megragadta a botot. — Hű, de nagy lehet! Figyelj, most!

A nagyfiú bevágott, nagyot rántott a boton. Nem volt rajta semmi, se giliszta, se horog.

Nemere bácsi is felfigyelt a kapásra.

— Elment? — kérdezte Attilától. — Ejnye, a nemjóját! Biztosan rosszul akadt. Hanem Attila, mielőtt bevágnál, számolj mindig ötig! Addigra biztosan lenyeli a horgot. Ne bosszankodjatok, nekem még kapásom se volt.

— Csak ne szövegelne folyton — morogta Attila dühösen. — Azzal a nagy eszével. Még a horgom is odalett.

— Csuka volt? — érdeklődött Dani megilletődötten.

— Persze — mondta Attila, miközben új horgot szerelt föl. — És mekkora!

Aztán megint két pecabotot lógattak a vízbe; nem történt semmi. Úgy félóra múlva Nemere bácsi fogott egy pontyot, de méreten aluli volt, hát visszadobta. Attila nem fogott semmit.

Alkonyodott. Nemere bácsi lassú csapásokkal továbbvezetett a másik part felé. Búcsúzóul odaszólt a gyerekeknek:

— Jó fogást! Hátha arrébb nekem is több szerencsém lesz.

Attilának ekkor nagyszerű ötlete támadt.

— Átverjük az öreget! — súgta Daninak. — Úgy teszünk, mintha csukát fognánk!

Dani először nem értette, aztán ő is elvigyorodott.

— Vesd le a tornacsukádat! — parancsolta Attila.

— Miért? — kérdezte Dani, mert eszébe jutott, hogy a múlt héten vették a tornacipőjét, és mennyit mászkáltak utána, amíg megfelelőt találtak.

— Hát az lesz a csuka! — magyarázta Attila. — Majd jó nagyot csobban, az öreg úgyse lát idáig a rossz szemével, nem érted?

Attila egy követ tett Dani tornacipőjébe, ráakasztotta a horogra, és óvatosan beleeresztette a vízbe. Várt néhány percig, aztán felordított.

— Hű, micsoda kapás! Ez aztán a csuka! A meritőhálót, gyorsan, tartsd alá, mert elmegy!

Dani pukkadozott a nevetéstől, de szaladt a meritőhálóval és a tornacipő alá tartotta, amit Attila végre kirántott a vízből.

A nagy kiabálásra, csobbanásra Nemere bácsi is felfigyelt.

— Van valami? — kiáltott át.

— Van ám! — ordított vissza Attila. — Megvan a csuka! Hol a szák, Dani, hát téged semmire se lehet használni?

Nemere bácsi fölállt a ladikban, de így sem látott semmit.

— Gilisztával fogtad? — csodálkozott. — Ti aztán szerencsések vagytok. Nekem még a kárászra se jött egész nap.

Attila nyerítve röhögött. Dani beeresztette a szákot a tornacipővel a vízbe, de valahogy elment a jókedve.

— Semmit se tetszett fogni egész nap?

— Csak néhány nyomorult dévért, épp hogy vacsorára elég — válaszolt Nemere bácsi. — De talán még jön valami.

A nagyfiú összeszedelőzködött, intett Daninak.

— Te hozod a többi. Jó fogást, Nemere bácsi! — kiáltott át az öregnek, és fütyörészve indult föl, a töltésre. Dani mezítláb ment a nyomában, a vödröt, a meritőt, a konzervdobozt meg a fél pár tornacipőt a kezében vitte.

Róza néni a kis házban várta őket.

— Hol a tornacipőd? — kérdezte Danitól. — Megfázol itt nekem!

— A vízbe ejtette — válaszolt Dani helyett Attila.

Dani visszaszaladt a stégre. Már egészen besötétedett.

— Nemere bácsi! Ott tetszik lenni? — kiáltott a másik part felé.

— Itt vagyok, fiam — válaszolt az öreg. — Kell valami?

— Semmi — mosolyodott el Dani a sötétben. — Csak kiveszem a csukát.

— Vigyázz, fiam! — intette Nemere bácsi. — Annak még ilyenkor is van ereje, nehogy visszaejtsd!

Dani magasra tartotta a csuromvizes tornacipőt, a víz a fejére csöpögött belőle.

— Nemere bácsi! Nem fogtunk ám csukát, csak hülyéskedtünk! Tetszik látni? Ez a tornacsukám!

— Micsoda? — kérdezte az öreg.

— A tornacipőm! — ordította Dani.

A válasz késve érkezett és csöndesen, de szerencsére a víz jól viszi a hangot.

— Sebaj, fiam, majd legközelebb fogtok, adok hozzá kárászt csalinak. Tiszteltetem apádat.

Ezt mondta, pedig nem is ismerte Dani apját.

De ekkor már Attila is ott állt a töltésen, kezében nagy karéj kenyér kolbásszal.

— Beköptél az öregnek? Te áruló! — és két hatalmas pofont kent le Daninak.

Janikovszky Éva

stég — parthoz rögzített úszó kikötő

Mitől romlott el Dani hangulata?

Mondjátok el, az adott esetben mi tanúskodik Dani jólneveltségéről?

Hogyan viselkedett Attila az idős halással szemben?

Igaza volt-e a nagyfiúnak, amikor árulónak nevezte társát?

Szerinted miért mondta az idős halász Daninak, hogy tisztelteti az apját?

HEJ, HALÁSZOK, HALÁSZOK!

Hej, halászkok, halászkok!

Mit fogott a hálótok?

Nem fogott az egyebet,
piros szárnyú keszeget.

Hát a keszeg mit eszik,
ha a bárkába teszik?

Nem eszik az egyebet,
petrezselyemgyökeret.

Elment a hal lefelé,

Török-Kanizsa felé;

Nem is jön többet vissza,
most arra van az útja.

Hej, halászkok, halászkok!

De szennyes a ruhátok;

Talán nincsen babátok,
aki mosna reátok?

Halászlegény, hallod-e?

Mért meg nem házasodsz te?

Mért nem veszel el egy lányt,
akár engem, akár mást?

Népköltés

A KÉT FIÚ MEG A CSŐSZ

Ez akkoriban történt, amikor a két jó barát elhatározta, hogy sárkányt készít. Kimentek a Szincsán-patakhoz, hogy vágjanak néhány egészséges, sudár nádszálat. (A sárkány vázát általában nádból csinálják.) Erősen tűzött a nap, nem sokat teketóriáztak, gyorsan levették a ruhájukat, és anyaszült meztelenül belegázoltak a vízbe. Legalább fél órán át keresgéltek, válogattak, amíg ráleltek az alkalmas nádszálakra. Mikor visszatértek arra a helyre, ahol a ruhájukat hagyták, megrökönyödve tapasztalták: a cókókjuk szőrénszálán eltűnt.

A két fiú megijedt. Hogyan keverednek haza? Így, ruhátlanul mégsem indulhatnak el. Kétségbeesve kutatták át a környéket. Sehol semmi. Az egyik sűrű fűzbokor mögül váratlanul előlépett egy ember. A csősz volt, hóna alatt a fiúk begyűjtött ruháival.

— Csak nem ezeket keresitek, ni? — vigyorgott gonoszán. — No, tegyétek le szépen azt a nádat, akkor megkapjátok, aztán uzsgyi! Meg ne lássalak még egyszer benneteket errefelé, ebadta kölkei, takarodjatok!

Az öreg felől undorító pálinkabűzt sodort feléjük a szél.

Ledobták a nádat. A csősz erre a lábuk elé hajította a ruhacsomót, a másik kezével pedig már emelte is feje fölé a göcsörtös botját. Villámgyorsan összekapkodták a holmijukat, és eliszkoltak. Talpuk alól szökőkutakat lövellt a piócás tocsogó.

Biztonságos távolságban megálltak és felöltöztek.

Másnap újra kimentek nádért, de most már óvatosabban, mindenre figyelve haladtak előre. Nem szerették volna, ha még egyszer meglepi őket a csősz.

Elértek a patakhoz.

Karazsia kint maradt a parton biztosítani, Döde pedig levágta a szükséges mennyiségű nádat, aztán visszaindultak a hazafelé vezető úton. Ám csakhamar irányt változtattak, letértek egy kis akácosba, ahol elrejtették a zsákmányt. Egy sudár nádszálat Döde magánál tartott.

Megfordultak, és újból nekivágtak a határnak. Egyenesen a dinnyeföldnek tartottak. Sejtették, valahol arrafelé ténfereghet a csősz, azt őrzi éjjel-nappal. A tábla végében szedett-vedett kunyhó lapult.

Döde vette észre hamarabb.

— Pszt! — adott jelt szájára szorított ujjal társának. Lelapultak. A kunyhóból furcsa zaj hallatszott. Közelebb kúsztak. A zaj éppen eget verő hortyogásba csapott át.

Igen, a csősz nem vetette meg az itókát, most is mély mámorban fújta a kását. Nem messze tőle ütött-kopott aktatáska hevert, fülén átvetett szíjjal, hogy vállon is hordani lehessen. Csatos üveg kandikált ki belőle. Még jócskán volt benne.

A két fiú vigyorogva nézett össze. Szavak nélkül is megértették egymást.

Karazsia óvatosan behajolt a kalyibába a táskáért. A szíjnál fogva húzni kezdte kifelé. A csősz, mintha megorrontotta volna álmában, hogy éppen a legértékesebb kincsétől akarják megfosztani, nagyot horkantott. Karazsia keze megállt a levegőben. Az aluvó azonban nem riadt föl, s mint aki beletörődik a megváltoztathatatlanba, megnyugodva húzta a lóbőrt.

Végre kint volt a táska. Döde kivette a csatos üveget, kinyitotta és beleszagolt. Eltorzult az arca.

— Pálinka — mondta.

Pár lépést elháráltak a kunyhótól, és beleütköztek néhány kődarabba.

Félkaréjban heverték, látszott, amolyan hevenyészett tűzhelyet rakott belőlük a csősz.

A kövekből tornyocskát emeltek, ami rögvest feltűnhetett annak, aki a kunyhóból kilép. Döde a csatos tartalmát komótosan kibugyogtatta. Elégtétellel szemlélték, ahogy a pálinkát beissza a kiszáradt föld. Aztán az üveget a tornyocska tetejére állították, és beletűzték a nádszálat.

Hazafelé majd szétvetette őket a jókedv. Elképzelték, milyen képet vág a csősz, amikor zúgó fejjel fölébred, émiyegve kitámolyog az ajtón, és meglátja a köveken a csatost, benne a náddal, amely úgy lengedezik, mintha onnan nőtt volna ki...

Döbrentei Kornél

Miért háborította fel a fiúkat a dinnyecsősz viselkedése?

Hogyan szégyenítették meg a csősz?

Mi a véleményetek a csősz és a fiúk tettéről?

ÚSZÓLECKE

Hogy Döde miért nem tanult meg idejekorán úszni, még magának sem igen merte bevallani. Az ok kevésbé dicső: félt a víztől. Viszolygott tőle. Amikor kiment a közeli strandra, mindig csak a kis vízben lubickolt, addig merészkedett, ameddig a nagylábujja leért a medence fenekére. Tipegve haladt előre, és közben széles úszómozdulatokat mímelt a karjával. Jóízűeket prüszkölt hozzá, így csapta be önmagát és azokat a srácokat, akikkel két fürdés között fejezt a homokban. A nagy fejelőcsaták után a többség csukafejessel ugrott a mély vízbe. A fiúk fújtatva hancúroztak, víz alatti fogót játszottak. Csak Döde oldalgott el a medence másik feléhez.

Egyszer aztán szemet szúrt valakinek az az ügyetlen kapálódzás, amit Döde a sekély vízben művelt. Feltűnés nélkül intett társainak...

Döde nem gyanított semmit. Mikor elunta az óvatos lubickolást, a forró homokba hasalt, és Pimpót, a strand vagányát figyelte. Az nagyvilági mozdulattal éppen cigarettára gyújtott. A füstöt nem fújta ki, hanem »letüdőzte«, és egyáltalán nem köhögött utána. Döde elismerően bámulta a mutatványt.

— Ide figyuzz — mondta Pimpó, azzal beszívott egy mély slukkot, aztán szájához emelte a fehér kenyeresruhát, amelyben Döde kis tízórailja lapult. Lassan kiengedte a füstöt. A vásznon csúnya sárgásbarna folt maradt.

— A nikotin — jelentette ki Pimpó büszkén.

Döde elképzelte, hogy ott benn a tüdejében minden szívás után ugyanilyen szutykos foltocska keletkezik. Összerázkódott.

— Akarsz egyet? — bökött az előtte heverő paklira Pimpó.

— Kösz, nem.

De akkorra már Döde köré sereglettek a fiúk. Azt hitte, megint fejelni hívják. Nem ez történt. Hirtelen, se szó, se beszéd, kezénél-lábánál megragadták. Hiába rúgkapált eszeveszetten, nem tudott szabadulni. Hangos kurjongatások, vidám nyerítések közepette szaladtak vele a víz felé.

Rettenetesen megijedt. Sejtette, mi vár rá. Már nem is kiabált, hogy hagyják, nyöszörgött félelmében és tehetetlenségében. Aztán mintha álmában történt volna minden. Távolról hallotta a fiúk üvöltő kórusát: egy, kettő, három... Érezte, hogy ide-oda himbálják, aztán röpül, és fájó csobbanással belezuhan a vízbe.

Ez a halál — gondolta süllyedés közben. Rúgkapálni kezdett, kezével vadul csapkodott. Átsuhant rajta, hogy segítségért kéne kiáltania. De egyszer csak emelkedni kezdett. Sőt már fönt volt a víz színén, és — haladt.

Végre kinyitotta a szemét. Körülötte vidám fürdőzők nyüzsögtek. Fölötte áldott derűvel kéklett az ég. Prüszkölve evickélt, és jóleső nyugalom kezdett szétáradni tagjaiban. Már tudta, nem fulladhat meg. A víz támogatóan tartotta testét, ő pedig akaratlanul is megpróbálta utánózni a körülötte úszkálók mozdulatait.

Egyre jobban sikerült.

Eljutott — mit eljutott, elúszott! — a medence falára erősített zöld korlátig. Egy mozdulattal kapaszkodott ki a partra. Mint a nagyok. A többiek nevetve állták körül, de a nevetésükben nem volt semmi csúfondáros. Döde boldog volt, és valami hálafélét érzett irántuk.

Igyekezett azért úgy tenni, mint akivel semmi különös nem történt. Mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, hogy ha őt beledobják a mély vízbe, nem jön zavarba: magától értetődik, hogy kiúszik. Pedig majd szétrepesztette az öröm. Tudok úszni, tudok úszni! — ujjongott magában.

Soha olyan jól nem ment neki a fejelés, mint aznap.

Döbrentei Kornél

Miért utasította vissza Döde a nagyfiú cigarettáját?

Hogyan tanult meg Döde úszni?

Miért volt hálás Döde a barátainak?

A TÖLGYFA TETEJÉN

Egy nyári vasárnapot a Normafa-lejtő öreg tölgyfái alatt töltöttünk. A fák között is kisebb-nagyobb tisztásfoltok vannak. Még egy valóságos rét is. Elég sokan jöttek kirándulók. Mi későn értünk oda, így lejjebb szorultunk a

lejtőn. Találtunk egy ledöntött fatörzset. Fiaim rögtön birtokba is vették.

Hamar rájöttek, hogy billeg. Andris és Petyó urasan megülte az egyik végét, a másik végére Kisdombit küldték. Neki kellett mindig újra felmásznia a törzsre, hogy ők mindig újra felemelkedjenek. Csakhogy ők ketten összekaptak. Addig-addig, hogy le is lökték egymást a földre. Váratlanul megbillent a súlyos fatörzs. Épp Kisdombi lábára zuhant. Ő persze üvöltött, mint a sakál. De mikor lehúztuk a cipőjét, láttuk, hogy nincs nagy baj. Egy kis zúzódás mindössze.

Mikor elcsitult, a hátamra vettem. Volt a rét közepén egy kút. Gondoltam, nem árt azért kimosni a sebet. A többi fiam is jött velünk, még Gergő is, a legkisebb. Ők inni akartak.

— Apja, vegyél nekem luftballont! — nyöszörgött a fülembé Kisdombi. Észrevette, hogy a kúton túl mozgóárus jár-kei a kirándulók között. Most éppen felénk tartott. Egyik kezében léggömbök, a másikban koffer.

A kofferra mutattam:

— Abban mi van?

Az árus készségesen sietett kinyitni.

— Gyönyörű papírsárkányok. Húszméteres zsinórral.

Nem is volt drága. És akkor már inkább ezt, mint a léggömböt. Azt a gyerekeim úgyis mindjárt kipukkasztanák.

Kisdombi eközben lemászott a hátamról. A sárkány tiszteletére elkezdett a maga lábán bicegni. Vizet is vittem, hadd igyanak ők is frisset.

Néhány perc múlva azt mondja Anyja:

— Te, nem a Kisdombi sír megint?

Nem hagyott békén, míg el nem mentem utánuk. Hát persze, hogy Dombi ordított a földön ülve. Harsányabban, mint az előbb.

— Az Andris összegubancolta! — mármint a sárkány farkát és madzagját.

Jó időbe telt, míg kibogoztam. Ezalatt megbeszéltük, hogyan kell a sárkányt felrepieni. Szembeszaladva a széllel. De hogy biztosan sikerüljön, először majd én feleresztem.

Figyeltem, merről fúj a szél. Nekiindultam, és szaladtam, szaladtam. Nyomomban a négy gyerek. Szállt felfelé a

sárkány, egyre magasabbra. Csak a bicegő Kisdombi nem győzte az iramot. — Várj meg! Várj meg! — kiabált utánam. Már az egész rét minket bámult.

— Vigyázzon, felakad! — kiáltott egy közelebbi hang.

Megálltam, de már későn. A madzag megfeszült: a sárkány ott fehérlett egy vén tölgyfa tetején.

Hirtelen szélroham vágta félre? Mindegy volt már. Kisdombi megint felbögött, minden eddiginél szívszakasztóbban. Ott álltam, mint a szerencsétlenség. Első gondolatom az volt, hogy veszek egy másikat. Vagy akár egy léggömböt, már azt se bántam volna. De hol jár azóta az az árus!

Körénk gyűlt néhány kiránduló. Fiatalemberek. Nézték a sárkányt. Vigyorogtak. Kisdombi is odaért közben.

— Apja, mért nem vártál meg? — zokogta.

Leguggoltam mellé, törölgettem a könnyeit. Csitítottam, ne sírjon. A fiatalemberek ezalatt makacsul bámulták a fennakadt sárkányt.

— Ezt nehéz lesz leszedni, papuskám — mondta az egyik.

— Meg lehetne azért próbálni — mondta egy másik. De láttam, hogy az is vigyorog rajtam.

Andrisék csak álltak, és néztek. Hol a sárkányra, hol énram. Nem mondták, de tudtam, mit várnak tőlem. Szó nélkül lerúgtam a cipőm, s fel a fára. Eleinte könnyen ment. Gyermekkoromban sok fát megmásztam. Egy perc alatt fent voltam most is a tölgyfa koronájában.

Akkor jött a neheze. Innen már jól látszott, hogy a sárkány az egyik messzire kinyúló oldalágban akadt meg. Letörtem egy hosszú száraz ágat. Óvatosan kúsztam kifelé az oldalágon. Innen már elértem a gallyal a sárkányt. De annak a farka és madzagja belegabalyodott az ágakba. A gyerekek nem is értették, mit vacakolok annyit.

— Miért nem lököd már le, Apja! — kiáltott fel Andris.

— Várjatok, mindjárt!

Lepillantottam rájuk. Ott álltak, mind a négyen, felszegett fejjel. De olyan furcsán kicsik voltak ott lent, a mélyben.

Egyszerre belém állt a remegés. Mindjárt leszédülök!

Émelyegni kezdett a gyomrom. Éreztem, hogy üt ki a veríték a homlokomon. Mi lesz velük, ha én... Jaj, kellett nekem feljönnöm ide.

Tehetetlen kínomban kicsordult a könnyem. Ettől kissé megkönnyebbültem.

— Lökđ már le, Apja! — kiáltott megint Andris.

Nem is feleltem neki. Utolsó erőfeszítéssel megmarkoltam a száraz gallyat. Sikerült is kiszabadítanom a sárkányt. Fiam üvöltése tudatta, hogy szerencsésen földet ért.

Tekintélyem meg volt mentve. Gyerekeim szemében ezután is én leszek a legkülönb ember. Aki mindent tud és mindent mer. Aki még a sárkányt is lehozta a szédítő magasból...

Csigalassúsággal csúsztam visszafelé az ágon. Szívem ész nélkül kalimpált a félelemtől. Alig bírtam kapaszkodni. Elhagyott minden erőm. Ők már, tudtam, a sárkányt nézik. Fel sem pillantottak.

Varga Domokos

Sorold fel az olvasmány szereplőit!

Hogyan kezdődött a vasárnapi kirándulás?

Mondd el, hogyan játszott az édesapa fiaival!

Mi újat tudtál meg a sárkányeresztésről?

Melyik az elbeszélés legizgalmasabb pillanata?

Mire gondolt az édesapa, amikor szédülni kezdett a fa tetején?

Miért volt fontos neki, hogy lehozza fiainak a papírsárkányt?

Mi a véleményed az édesapa tettéről?

LOCI ÓRIÁS LESZ

Veszekedtem a kisfiammal,

mint törpével egy óriás:

— Lóci, ne kalapáld a bútort!

— Lóci, hova még, mit csinálsz?

Jössz le rögtön a gázrezsóról?

Ide az ollót! Nem szabad!

Rettenetes, megint ledobtad
az erkélyről a mozsarat!

Hiába szidtam, fenyegettem,

nem is hederített reám;

lépcsőnek használta a könyves

polcokat egész délután,

a kaktusz bimbait lenyírta

és felboncolta a babát.
Most nagyobb vagyok, mint te! — mondta,
s az asztal tetejére állt.

Nem bírtam vele, tönkrenyúzott,
de azért tetszett a kicsi,
s végül, hogy megrakni ne kelljen,
leültem hozzá játszani.

Leguggoltam s az óriásból
negyedórára törpe lett.

(Mi lenne, gondoltam, ha mindig
lent volnál, ahol a gyerek?)

És ahogy én lekuporodtam,
úgy kelt fel rögtön a világ;
tornyok jártak-keltek köröttem
és minden láb volt, csupa láb,
és megnőtt a magas, a messze,
és csak a padló volt enyém,
mint nyomorult kis rab mozogtam
a szoba bortönfenekén.

És ijesztő volt odalentről,
hogy olyan nagyok a nagyok,
hogy mindent tudnak és erősek,
s én gyöngé és kicsi vagyok.
Minden lenézett, megalázott,
és hórihorgas vágy emelt
— föl! föl! — mint az első hajóst, ki
az egek felé szárnyra kelt.

És lassan elfutott a méreg,
hogy mégse szállok, nem nővök;
feszengtem, mint kis, észre sem vett
bomba a nagy falak között;
tenni akartam, bosszút állni,
megmutatni, hogy mit tudok.
Negyedóra — és már gyűlöltem
mindenkit, aki elnyomott.

Gyűlöltem, óh, hogy meggyűlöltem!...
És ekkor, zsupsz, egy pillanat:

Lóci lerántotta az abroszt,
s már iszkolt, tudva, hogy kikap.
Felugrottam: Te kölyök! — Aztán:
No, ne félj — mondtam csendesen.
S magasra emeltem szegénykét,
hogy nagy, hogy óriás legyen.

Szabó Lőrinc

Mi az összefüggés a vers és az előző olvasmány között?
Milyen gyermekkori élményeidet juttatja eszedbe a vers?
Mire gondolt a költő a földön ülve?
Szerinted milyennek látja egy kisgyermek az őt körülvevő világot?
Mi téríti vissza a költőt a képzelet világából a valóságba?
Milyen fontos gondolatot hordoz az utolsó versszak?

SELYEM JÁNOSKA

Szőke hajával, bánatos kék szemével itt látom magam előtt Selyem Jánuskát, ahogy a nevét leírom. Fáj a szívem, amikor arra gondolok, hogy suttogta:

— Tamás, ne haragudj rám!

Igazság szerint nem is volt semmi okom Jánuskára haragudni. Soha meg nem bántott egy tekintettel sem. Mást se, nemhogy engem. Olyan volt mindenkire, mint a lágy kenyér. Szerette is mindenki, csak én nem. Mindig elfutott a méreg, amikor a tanító azt mondta:

— Fiúk, Selyem Jánuskáról vegyetek példát!

— Miért Selyem Jánuskáról? — hányla ilyenkor a hab a lelkemet. — Hát mivel különb ő énnálam? Ő is kitűnő, én is az vagyok. Neki is szücsmester az apja, nekem is. Ő gyáva, mint a nyúl, én bátor vagyok, mint az oroszlán.

Úgy is néztem Jánuskára mindig, mint valami haragos oroszlán. Ő meg félve nézett rám, mint valami ártatlan nyúl.

— Tamás, ne haragudj rám! — mindig ezt mondta. Biz én pedig nyilván még most is haragudnám rá, ha egyszer a papírsárkány össze nem barátkoztat bennünket.

Ritka szép jószág volt, hosszú farkú, kerek fejű, még szeme is volt neki piros papirosból. De nem ért az semmit, mert kurta volt a zsinagye.

— Csak lent, csak lent, csak lent! — egyre azt csörögte

a sárkány papírfarka, míg piros szeme vágyakozva nézett fel a magasba, hol vígan repültek a többi fiú sárkányai.

Én meg nagyokat sóhajtottam, de ez csak nem vitte följebb a sárkányt. — No majd följebb viszi a vontatás! — gondoltam magamban.

Ravasz mesterség ez a vontatás. Abból áll, hogy az egyik gyerek fölébe kerül a maga sárkányával a másikénak, nagyot ránt rajta, belekapaszkodik a zsinegébe, s odavontatja magához a zsákmányt. Vontattam volna én, ha lett volna mit. De hogy kerüljek én az én bukdácsoló jószágommal azok fölé a kevély sárkányok fölé?

Szerencsére megláttam, hogy az utca végén Selyem Jánoska is sárkánnyal vesződik. A sárkány is olyan gyámoltalan volt, mint a gazdája.

Hanem zsinegje volt neki szép hosszú, s az kellett nekem éppen. Ahogy nekilendült az ő nehéz fejű sárkánya egy kicsit, rohantam elő az enyémmel, mint a nyúl, s úgy lerántottam, hogy Jánoska csak akkor kapott észbe, amikor már hozzákötöttem a zsinegét a magaméhoz.

— Ne vedd el, Tamás! Látod, én sose bántom a más játékát!

— Nem ám, mert gyáva vagy.

Szegény Selyem Jánoska még akkor is a szemét törölgette, amikor én már a harmadik utcán szaladtam. Vitt magával a sárkány. Úgy csapkodott most már szabad röptében, mint valami szilaj sasmadár.

— Csak fent, csak fent, csak fent!

Le is szedtem minden sárkányt, amit a falu felett észrevettem, s annak a zsinegével mind az enyémet hosszabítottam. Jó magasan járt már az én sárkányom, amikor kibújt a hold, és eltátotta a száját:

— Nini, ezután két hold lesz az égen?

Az én sárkányom megállt egy pillanatra, s olyanfélét gondolhatott magában:

— Ejnye, az volna ám a szép, ha ezt az ezüstsárkányt is le tudnám vontatni!

Azzal nagyot rántott a karomon, sürr, s elszakadt a zsineg. Lengett, forgott, kóválygott a sárkány, s úgy bukott le fejjel, hogy majd meghasadt érte a szívem.

Reggel, ahogy kinyitom a szemem, ott zörög a sárkány

az ablakra akasztva. Félszeme elveszett ugyan, de a másikkal annál barátságosabban hunyorgott.

Ahogy kiszaladok, látom ám, hogy Selyem Jánoska ott kucorog a sárkány mellett.

— Visszahoztam a sárkányodat — azt mondta —, ott esett le a mi udvarunkon, éppen az ól tetején.

Nagyon szégyelltem magam, s kantárjánál fogva ráhúztam a sárkányt Jánoska karjára:

— Legyen a tied — mondtam lesütött szemmel —, hiszen a zsinегje úgyis a tied volt.

Akkor értettem meg, hogy mivel különb Selyem Jánoska nálam.

Móra Ferenc nyomán

hányta a hab lelkemet — háborogtam, elégedetlenkedtem;
szűcs — szőrméből ruhafélét készítő mesterember

Igaza volt-e Tamásnak, hogy nem szerette Selyem Jánoskát? Miért?
Miben hasonlított és miben tért el a két fiú jelleme?

Mikor döbbsent rá Tamás, hogy a tanítónak igaza volt, amikor
példaképpül állította eléjük Selyem Jánoskát?

Hogyan kellene viselkednie a bátrabb, erősebb gyerekeknek a gyengébbel, a félénkebbel szemben?

VAN HOZZÁ KÖZÖD?

Van hozzá közöd,
hogy mit csinállok?
És hogy mit gondolok?
Van hozzá közöm,
mit csinálsz?
És hogy mit gondolsz?
Van közünk egymáshoz?

Hozzám, hozzád, mindenkihez,
aki véletlenül itt él
épp most,
és akitől függ,
hogy mi lesz a világból?
Van közünk egymáshoz,
talán igen.

Ingrid Sjöstrand

JÓSKÁVAL AZ USZODÁBAN

Gyermekkorom egyik legcsodálatosabb élménye a nagyváradi uszoda volt. Óriás, festett cementbékák köpték a medencébe a vizet, de ugyanazt művelte két krokodilus is, valamint egypár teknősbéka. És a mérnök vagy inkább szobrász, aki ezeket az ijesztő vagy undorító lényeket megalkotta, megszelídítette a természetüket is. A krokodilusokra és a békákra rá lehetett ülni, azok csak köptek tovább.

A medence pontosan ötven méter hosszú volt, és a közepétől mélyült, így úszóversenyeket lehetett tartani benne. Ezt a medencét szabályos fehér és fekete négyzetek övezték, s az egyik négyzeten állt mindig az úszómester, mint a sakktáblán a fekete király. Amikor valaki fuldoklott, vagy indokolatlanul elsüllyedt, az úszómesterhez lehetett folyamodni.

Többször rendeztünk vízi versenyt Jóskával. A békaúszás

győztese majdnem mindig én voltam. De pillangóúszásban általában Jóska nyert.

Egy alkalommal ismét a bajnoki címért küzdöttünk, de én kikötöttem, hogy mindkettőnkre a békaúszás kötelező, a pillangózás ki van zárva. Szépen haladt a verseny, én már jó egy méterrel megelőztem Jóskát, mire ő megszegte a mérkőzés feltételeit. Gyalázatosan nekikezdett pillangózni, mint egy molylepke. Erre én rendkívül heves kutyaúszással, mondhatni, »veszettkutya-úszással«, méltó lettem az első helyre. A dolog világos volt: mindketten megszegtük a bajnokság szabályait, tulajdonképpen ki kellett állítani bennünket. Szó nélkül úsztunk a kivezető vaslétra felé, hogy valóban ki is álljunk a medence partjára, amikor Jóska döbbsen hangon megszólalt:

— Baj van...

Én úgy tudtam, hogy vízben csak akkor lehet baj, ha valaki fuldoklik és eltűnik a feje. De Jóska megfogózott a létrában, és nagy elkeseredéssel megismételte:

— Baj van...

Rászóltam:

— Nyögd már ki, hogy mi baj van.

Búsan elbődült.

— Elszakadt a madzag. És verseny közben lemaradt a fürdőgatyám...

Igyekeztem vigasztalni.

— Azért az nem olyan nagy baj. Én előtted megyek majd és kiabálom, hogy mindenki forduljon el.

Jóska akadozva kifejtette a véleményét. — Senki sem fog elfordulni — magyarázta —, mert mindenki arra lesz kíváncsi, hogy miért kell elfordulnia.

Ebben alighanem igaza volt.

— Nagyon kérlek — habogta —, szerezz valahogyan egy fürdőnadrágot. De a medencéből ne menj ki, mert félek egyedül.

Kezdttem látni, hogy a kérdés megoldhatatlan.

— Az úszómestertől kell tanácsot kérni — állapítottam meg.

Kissé fölemelkedtem, és megláttam az úszómestert. Ott állt az egyik kockán, mint a fekete király a sakkban.

— Úszó bácsi — szólítottam meg —, baj van...

Az úszómester odajött.

— Már megint meg akar fulladni valaki? — kérdezte.

— Nem az a baj, hanem Jóskának lemaradt a fürdőnadrágja.

Erre azt felelte, hogy Jóska várjon, amíg besötétedik. Akkor már mindegy.

— De mi fázósak vagyunk — védekeztem.

— Te miért nem mész haza? — kérdezte az úszómester.

— Azért — feleltem —, mert Jóska a barátom. Nem hagyhatom egyedül dideregni.

Az úszómester hümmögött. Elment, majd visszatért egy lepedőnyi törülközővel.

— Ezt terítse magára a barátod — utasított —, és miután felöltöztetek, hozd vissza.

Jóska gyorsan magára tekerte a törülközőt. Én ott lépdelttem mellette, mert az ember sem a vízben nem tagadhatja meg a barátját, sem a törülközőben.

Bajor Andor

Miért állította ki magát a két fiú az úszóverseny után?

Miért félt Jóska az egyedülléttől, amikor elhagyta a fürdőnadrágját?

Hogyan segített rajta a barátja?

Milyen mondások jutnak eszedbe az eset kapcsán a barátságról?

CSAPDA

Belépett egy kiskölyök, nevetségesen pici farmernadrágban, fehér, rövid ujjú trikója elején egy háromárbocos kalózhajó pompázott, kékkel volt ugyan kivarrva, de nem lehetett más, csak kalózhajó. A kocsmában levők tekintete elsurrant a srác feje fölött, szakadatlan folyt tovább az elszórt rikkantásokkal, röhejekkel elegy zsongás. Pedig a fehér trikós kölyök vonzotta a szemet, a füst megritkult körülötte, szégyenlősen a mennyezet felé sompolygott meg be a kocsmá sötét zugaiba. A füst észrevette a gyereket.

Körülnézett. Arcán hadvezérek harciassága és a titkos küldetésben járók óvatoskodó ravaszsága. Valamit forralt. Az asztalok fehér kövel lerakott utat hagytak a söntéspultig. Egyetlen fekete kő árválkodott közöttük, közelebb a bejá-

rathoz, az út tengelyétől kicsit jobbra. Nagyon szerény, nem hivalkodó fekete kő. Ki törődött a létezésével? Nyilván senki.

A gyerek azonban alaposan megnézte, előredőlt, olyan fél guggolásfélébe ereszkedett (ennek nagy mesterei a gyerekek), a kezét a térdére támasztotta.

Szemvillanásig tartott az egész, mert a kölyök észrevett valakit a bejárat felől közeledni, és villámgyorsan az egyik oszlop mögé ugrott. A férfi láthatta a kalózhajóval ékes gyereket, nemcsak a mozdulatot, ahogy az oszlop mögé ugrott, de a kukucskáló fejet is. De úgy látszik, tudta a szabályokat. Mert kitartóan az ellenkező irányba nézett, erőlködött, hogy szemmeresztgetése tökéletesnek tűnjék, s amikor a riadtságot mímelve újra meg újra végigpásztázta a kocsmát, az oszlop mögül diadalmas vigyorral kandikáló fejet levegőnek tekintette.

Alacsony, harminc körüli, hízásra hajlamos, de még korántsem kövér, mosolyra kész arcú férfi volt.

— Hol ez az Al Capone (ejtsd: alkapóne)? — tanács-
talankodott az ajtóban, mintegy magának téve föl a kérdést,
de ahhoz megfelelő hangerővel, hogy maga a diadalmas Al
Capone is tudomást szerezzen rejtőzködése tökéletességéről.

A kérdés után kettőt lépett.

Mind ez ideig csak kettejük magánügye volt a kisdéd intermezzo, a kocsmá rájuk sem hederített. De a második lépésnél minden merőben megváltozott. A kölyök ugyanis előugrott rejtekéből és lenyűgöző diadallal elrikkantotta magát:

— Benne vagy! Föl a kezekkel!

A férfi szerencsétlen arccal lendítette magasba a kezét, s nem lehetett tudni, ábrázata bizonytalansága fogságba esésének vagy annak az egyszerű ténynek tudható-e be, hogy nem tudta, miben van benne. Föltartott kézzel végignézett magán, rendellenességek után kutatott, először a bal, aztán a jobb lábán siklott végig a tekintete, s akkor már fészket vert benne a gyanú. Jobb lába ugyanis a fekete kövön állt.

— A csapda! — kiáltotta Al Capone, miközben arcára egy csapdával vadászó indián törzs összesített ravaszsága sűrűsödött.

A férfi sziszegett, fájdalmasan mozgatta a jobb lábát. Fel is emelte volna, de a csapda szemmel láthatóan nem engedte.

A kocsmá már figyelt. A kissé bizonytalan tekintetek gyújtópontjában állt a felemelt karú férfi és a harcias Al Capone. A hátrább ülőknek kissé fel kellett emelkedniük, hogy Al Caponét is láthassák. A férfi fájdalmas ábrázata láttán Al Capone arcára némi szánalom költözött. Lehajolt, megtapogatta a csapdát, és guggoltából felnézett a felemelt karú áldozatra.

— Fáj? — kérdezte.

— Nagyon — mondta az áldozat. — Ripityára zúzta a bokámat. Elengedhetnél.

— Fizetsz hadisarcot?

— Egy málna hadisarcot kapsz.

— Helyes — mondta Al Capone, még mindig guggolva —, leengedheted a kezed.

Szakszerű mozdulatokkal kiszabadította a csapdába szorult lábat. A férfi sántikálva odébb állt. A gyerek még mindig a csapdát fogta.

— Vigyem? — kérdezte. — Vagy húzzam fel újra?

— Nem bánom — mondta a férfi —, legalább más is megtudja, mi a magyarok istene.

Nem volt idejük leülni, mert egy malaclopós úr jelent meg a bejáratnál.

— Figyeld — suttogta Al Capone.

A férfi figyelt, és figyelt az egész kocsmára. A malaclopós észrevette a rá irányuló tekinteteket, zavarodottan megállt, végigsimított borostás egéarcán. Netán azt hihette volna, régies malaclopója váltotta ki ezt a közfigyelmet, ha nem törzsvendégként érkezik, aki napjában többször is megfordul itt a legkisebb feltűnés nélkül. Segélykérően nézett a söntéspultnak támaszkodó pincérre, aki olyasforma ember volt, mint ő, szikár, borostás arcú, csak kissé idősebb. A pincér jóságosan, biztatóan ránevetett, de a malaclopós figyelmét nem kerülte el a mosolyában bujkáló ravasz cinkosság. Azért megindult befelé, s második lépésénél felrivallt a kocsmára.

— Benne van!

A malaclopós megmerevedett, most már végleg nem tudta mire vélni, mi történik.

— Csapdában vagy — mondta az apró, fellüktető csend-szigetben Al Capone, és a malaclopós jobb lábára mutatott. Az lenézett a lába alá, meglátta a fekete követ.

— Milyen csapda?

— A gyerek... tudja, hogy van? — mondta mentegetőzve a férfi Al Capone asztalától.

Az agárképen ekkor egymillió ránc gyűrődött, szép, ívelt, harmonikus rovátkák. A vadidegen is láthatta, mosolyog.

— Ojjé — mondta —, kiszabadítanál?

Al Capone szolgálatkészen felugrott, kibogozta a csapdába szorult lábat, s most a malaclopóstól kérdezte meg:

— Visszategyem?

— Világos — mondta ő —, tedd csak vissza.

Sokáig nem jött senki, csak a pincér járt fel s alá a rendelésekkel, de a veszélyes helyet valamennyiszer nagy ívben elkerülte. Aztán mégis elérte a végzet, mert egy figyelmetlen hátralépésnél (a szomszédos asztalt rendezgette) belecsúszott a sarka a csapdába. A kocsmá megint felrivalt. A malaclopós arcán, ha lehet, most még több ránc gyűrődött, s a tűzkeresztségen átesettek jogán oda kiáltott a kisfiúnak:

— Ne engedd ki, csak ha fizet egy fél pálinkát.

A gyerek a málnája fölül az apjára nézett.

— Mit bámulsz, tiéd a csapda.

— Most lépjen le, aki nem akar fizetni. Csapdában van a pincér —, rikkantott valaki.

— Hű, engedj el gyorsan — mondta már szinte nem is tettetett rémülettel a pincér —, meglógnak a pénzemmel.

— Fizetsz neki egy fél pálinkát? — kérdezte hivatalos hangon Al Capone.

— Fizetek — mondta sietve a pincér, mire Al Capone kiszabadította.

A pincér jobb lábát szemmel láthatóan húzva, oda-sántikált a pulthoz, és azt mondta a csaposnak:

— Egy felet az úrnak.

Az ezerráncú boldogan a fiú felé emelte a poharat, és azt mondta:

— Egészségedre, Hüvelyk Matyi.

De már jött is a következő áldozat, egy daliás úr, látszott, most lépett ki az autójából, nemcsak abból, hogy lóbálta a slusszkulcsot. Lélegzet-visszafojtva figyelték, s mikor a slusszkulcsos könnyedén átlépett a csapdán, csalódottan felmorajlott a nép. Aztán egy vállig érő hajú huligán jött be. Beletrafált. A hangorkántól megmerevedett, kicsit meg is ijedt. De aztán nagyon könnyedén rájött, hogy csapdában van, majdnem olyan könnyedén, mint a malaclopós. Aztán egy szenesember, egy katona, egy rézoraláncos meg egy fülessipkás léptek a csapdába. A katonát Al Capone kénytelen volt elsősegélyben részesíteni, mert valószínű, eltörte a bokáját a csapda. Az injekció azonban használt, a katona viszonylag peckes léptekkel jutott el a pultig. Aztán egy kövér, dupla tokás, kopasz úr jött be, ő volt az első, aki bal lábbal lépett bele. Amikor a tömeg felvisített az örömtől, ő is megállt. »Csapdában van« — mondták neki, de a kövér úr lebiggyesztette a száját, azt mondta: »Marhák«, és továbbment.

A pincér arcán méla undor vibrált, amikor az asztalához ment, oda se nézett, amikor megkérdezte: »Mi tetszik?« A dupla tokájú úr kétségtelenül rontott a mulatságon, de amikor újabb gyanútlanok estek áldozatul, látszott az arcán, hogy szégyelli magát, bánja már, hogy nem hagyta magát megfogatni a csapdával.

Aztán fölállt a férfi meg a gyerek. Al Capone az ajtóban megfordult és a csapdára nézett.

— Itt hagyjuk? — kérdezte az apját.

— Miért, arany?

— Az — suttogetta titokzatosan a gyerek —, meg ezüst.

— Akkor hozd.

Al Capone visszament, fölmarkolta a csapdát. Mikor az apjához ért, jobb kezéből a baljába tette, hogy megfoghassa az apja kezét.

Így mentek el kézen fogva. Al Capone kissé görnyedten lépkedett.

— Ni csak — mondta valaki —, úgy megy az a gyerek, mintha cipelne valamit.

— Hát persze, hogy cipel. Nem látja, egy csapda van nála — mondta szomorúan a malaclopós.

mímél — utánoz; **Al Capone** — hírhedt amerikai gengszter; **intermezzo** —közjáték, epizód, mellékes eset; **malaclopó** — ujjatlan, bő köpönyeg

Miért nem figyeltek fel a kocsmában levők a lopakodó kisfiúra?
Ki elől rejtőzködött a gyerek?

Kit utánozott játékával? Komolyan vette-e játékos szerepét?

Mi történhetett apa és gyereke között, mielőtt beléptek a kocsmába?

Hogyan segítette az édesapa fia játékát?

Mondd el, mikor és miért kezdett figyelni a kocsmá a felnőtt és a gyerek játékára?

Hogyan változtatta meg az ivó hangulatát a kis Al Capone?

Miért vettek részt örömmel a felnőttek a gyerek játékában?

Miért haragudott a pincér a kövér úrra?

Miért volt szomorú a malaclopós, amikor Al Capone és az apja távoztak?

Mi játszódott le a felnőttekben, amikor megjelent előttük Al Capone?

A JÁTÉK

Az különös.

Gömbölyű és gyönyörű,

csodaszép és csodajó,

nyitható és csukható,

gomb és gömb és gyöngy, gyűrű.

Bűvös kulcs és gyertya lángja,

színes árnyék, ördöglámpa.

Játszom ennen-életemmel,

búvócskázom minden árnnyal,

a padlással, a szobákkal,

a fénnel, mely tovaszárnyal,

a tükörrel fényt hajítok,

a homoknak, a bokornak,

s a nap — óriás aranypénz —

hirtelen ölembe roskad.

Játszom két színes szememmel,

a két kedves, pici kézzel,

játszom játszó önmagammal,

a kisgyermek is játékszer.

Játszom én és táncolok,

látszom én, mint sok dolog.

Látszom fénybe és tükörbe,
játszom egyre, körbe-körbe.
Játszom én és néha este
fölkelek,
s játszom, hogy akik alusznak,
gyerekek.

Kosztolányi Dezső

RÁD NEM LEHET SZÁMÍTANI

Jenő nem tud futballozni. De mindig odajön. Beveszem a hármás csapatba, de akkor mindig kikapunk. A padok között szoktunk focizni, a kavicsos parkban. Serceg alattunk a finom kavics, a labda kedvesen ugrik.

Legutóbb 5:3-ra vezettünk. Ő volt a hátvéd. Sokat hibázott, elperdült előle a labda. Kiadtam a lelkemet, rohangásztam, helyezkedtem. Dőlt rólam a víz, de tudtam, a kezünkben a győzelem. Egy kapufát rúgtam, ez pech volt, nem mondom. Erre Jenő, a mi Jenőnk, a balhátvéd, átenged egy lasztát, utánafut, mellérúg, és az ellenfél már a negyedik gólját akasztotta a hálónkba. Rászóltam Jenőre, talán nem kellett volna. Megrántotta a vállát. Annyira szeret focizni. De valahogy elgurul tőle a labda.

Aztán mi lendültünk támadásba. De hiába. Jenő nem tudta átadni a labdát, idegen lábak közé keveredett, ők törtek előre, Jenő futott utánuk, de elhasalt a kavicson.

— Rád nem lehet számítani.

Azt hiszem, ezt mondtam neki. Visszanézett. Nem dühösen, inkább úgy, mint akinek a szívéig hatol az igazság. Az volt a szemében: igen, én hiába küzdök. Én is akarok küzdeni, de hiába. Még egy kis kajánság is vegyült a szemgödrébe: na és? Van ilyen. Mintha ez lett volna a szemében. De azért lehet, hogy csak belemagyarázom.

5:5 volt az állás. Gondolható, mindent beleadtam. De Jenő nem tudott egy épkezláb passzot átadni. A földbe rúgott. A kavicsok csak úgy röpültek szerteszét. Még nevettem is kicsit. Aztán újra rúgott, így hát nagy nehezen fölszabadított.

A végsőig hajtottam magam. Hátramentem, előreszaladtam. Kereszteztem a támadásokat. Aztán Jenőt szöktettem egy pazar labdával. Ő egyedül állt a kapuval szemben. Elügyetlenkedte. A kapu mellé lőtt. Ráördítottam. Erre elindult hazafelé. Marha. Mert olyan érzékeny, ahelyett hogy futballozna.

— Hová mész?

— Haza.

— Ne marhászkodj, nincs vége még.

— Akkor is.

— Még nyerhetünk.

— Látom, hogy dühös vagy rám.

— Nem rád. Hogy nem nyerünk.

— Nem szeretsz velem játszani. Épp hogy csak beveszel ebbe a nyomorult csapatba. Ha volna valaki más...

— Ne vacakolj! Megnyerjük és kész.

Visszatuszkoltam a pályára. Minden erejét beledobva játszott. Nagy labdákat ívelt előre. Két tiszta gólhelyzetet megakadályozott. Aztán elfutott az ellenfél jobbszélsője, és kicselezte Jenőt. Jenő hősiesen kavargatta a lábával a kavicsot, aztán összekuszálódott, és leesett a földre. A saját lábában fölbukott. Persze az ellenfél besétált a labdával a kapuba. Vesztettünk.

Jenő ült a földön. Azt hiszem, legyintettem. Jenő felállt és hazament. Nem jött többet. Azóta Feri állt a csapatba, remek focista. Három hét telt el. Majdnem minden meccsünket megnyertük. A mait 6:3-ra. De ma megint eszembe jutott Jenő. Az arca, amikor azt mondtam neki, rád nem lehet számítani. Az volt az arcában: igen, tudom. Én hiába küzdök.

Hol is a kabátom? Átmegyek. A foci? Holnap újra kezdjük. Talán nem is a nyelés számít. Hanem, hogy együtt... A foci nem minden. Én Jenővel akarok játszani.

Gyurkovics Tibor

pech — balszerencse

Olvassátok el még egyszer az olvasmánynak azt a részét, ahol arról van szó, hogy Jenő igen is jól akart játszani!

Hogyan kellett volna cselekednie az adott esetben a jobbik játékosnak?

Milyen emberi tulajdonságok győzedelmeskedtek az elbeszélés végén? Nevezzétek meg!

Közmondások

Mondd meg, ki a barátod, megmondom, ki vagy.

Barátod vize édesebb az ellenség mézénél.

Bajban ismerszik meg a jó barát.

ŐSZI KÉPEK

SZEPTEMBER

(Részletek)

Reggelenként a hideg, harmatos csendben mintha varjak kiáltanának, esténként az őszibogár sír, és a tarlott mezőket félgyászba vonja ezer lila virágával a kikerics.

Az árnyékok hidegen feketék, és ha a völgyekből a kémények füstöt fújnak a levegőbe: eszünkbe jut a meleg szoba. De a nappal még meleg. Lágy napsugár csillog a patak hidegre váló vizén, magtár felé tekint a napraforgó, s az utak mentén koravén, árva virágok bókolnak a nap felé melegért.

A tarlók már eltűntek, helyükön barna szántás barázdái dőlnek egymásnak, és földszagú ágyában ott heverész a nyúl. Fejét első lábaira fekteti, fülei lesunyítva, hátsó lábai pedig, mint megfeszített rugók, lökésre készen, mert sose tudni, honnét jön a veszély. Néha kutyaugatás hangzik végig a mezőkön, néha ártó árnyékok vágódnak a barázdákra, néha meg tompa visszhangzással szól hol itt, hol ott a puska. Ha közletről érik gyanús neszek, az élő rugók előredobják az ijedt fülest, és csak úgy porzik utána a szántás.

A délre néző dombok hajlásán érik már a szőlő, és ilyenkor fehérebbek az öreg pincefalak. Nyitott ajtajukon beoson a napsugár, ott villog az öreg sajtó szüette fáján, és a nyári hűvösség hátrább húzódik a pince mélyére, hol csend van, és a fekete sarkokban a rég eltűnt szüretetek vígsága van eltemetve.

Holdas éjeken ezüstre válik a szőlőlevél, nyest surran a pincék padlásán, és apró ablakaik homályos szeme letekint a kanyargó országutakra, hol vidám szekerek kanyarognak, durranik a pisztoly, halkan szállnak rég elkiáltott kurjantások, és elmállott keszkenők lobognak pirosan, féhéren az elmúlt örömök éjféli tükrében.

A nádtetők zugaiban darazsak zümmögnek, a kőpadra

rejtelmes jeleket ír a vén diófa árnyéka, melyek levelei susogva búcsúznak egymástól, mert jaj, nem lehet tudni, mikor nyúl fel egyikért, másikért csontos, hideg kezével a dér.

Fekete István

Keresd ki az olvasmányból és írd le az őszre utaló kifejezéseket! Fekete István úgy ír a természeti jelenségekről, növényekről, állatokról, mintha azok valóban élő személyek lennének. Írd ki azokat a természeti jelenségeket, állatokat, növényeket, tárgyakat, amelyeket az író megszemélyesített!

Például: a varjak kiáltanak...

SZÜRETI VERS

Szüretelnek, énekelnek,
láttál-e már ennél szebbet?
Dió, rigó, mogyoró!
Musttal teli kis kancsó!
Sose láttam szebbet.

Akkora fűrt, alig bírom,
Egy fűrtből lesz akó borom.
Dió, rigó, mogyoró,
csak úgy nevet a kancsó.
Az sem látott ilyent.

Az öregnek aszúbor jár.
A gyerekek must csordogál.
Dió, rigó, mogyoró,
szüretelni jaj de jó.
Igyunk erre egyet!

Takács Gyula

aszúbor — aszú szőlőből készült édes, erős bor

Milyen hangulata van a szüreti versnek?

Milyen szerepe van a versben ismétlődő sornak?

KISVÖFÉNY

Elesett a lúd a jégen,
vőfény leszek jövő héten.
Vőfény, vőfény, kisvőfény,
lábon járó verőfény.
Vőfénykendőm gyönggyel varrják,
pántlikával fölcifrázzák.
Verset mondok, nem titok,
rokonokat így hívok
házzól házra csújjogatva
lagzi lakodalomba.
Ángyot, nénét, szakácsot,
süssenek sok kalácsot,
sógort, komát, nyoszolyót,
hozzanak sok földi jót:
tyúkot, jércét, kakaskát,
de a csülkét is hozzák,
csillag-lépő lábait
ne a kutyáknak dobják!
Mert ha tiszttem leteszem:
száz tyúk lábát megeszem.

Vőfény, vőfény, kisvőfény,
lábon járó verőfény,
az leszek én, nem titok,
jó nagyokat rikoltok.

Csoóri Sándor

vőfény — vőfély

Mi a vőfély feladata?

Nem igazán lakodalom a lakodalom tánc nélkül. Tánc közben egyes vidékeken a következő csújjogatásokat, rikoltásokat, táncszókat mondogatják:

Táncolnék én véled rózsám,
Ha megcsókolnád az orcám!

(Nagyszalonta)

Aranybárány, aranykos,
Esküvőre megyünk most.

(Dunaszekcső)

Réztepsiben sül a málé.
Majd menyasszony leszek már én.
Ma menyasszony,
Holnap asszony,
Holnapután komámasszony.

(Jászság)

Járd ki, lábam, járd ki most,
Nem parancsol senki most!

(Háromszék)

Akinek ma kedve nincs,
Annak egy csepp esze sincs!

(Fejér megye)

Aki minket kinevet,
Kapja be az egeret!

(Csanád megye)

Húzzad, cigány, disznót adok!
Ha megeszed, másat adok.

(Háromszék)

Reggel van ma, dél kezd lenni;
Jó lesz végre hazamenni!

* * *

Balra kelet, jobbra nyugat.
Isten áldja mindnyájukat!

(Nagyszalonta)

TELE ÜVEGBŐL A BOLOND IS TUD INNI

- Egy ember odaad egy literes üveget a fiának.
— Eredj, kisfiam, hozz nekem egy liter bort!
Elmegy a gyerek, s visszajön egy kis idő múlva.
— Hát, apám, adjon pénzt is!
Azt mondja az ember:
— Pénzért a bolond is tud hozni!
Na jó. Megint elmegy a gyerek, visszajön, s odateszi az üveget az apja elé.
— Igyon, apám!
— Eredj már, hát üres üvegből ki látott inni?!
- Tele üvegből a bolond is tud!

Székelly anekdota

METEOROLÓGUSOK

Hogy a levelibéka sűrű megszólalása a lombok között, a muslicák örvénylő tánca a levegőben, vagy a szúnyogok tolakodó viselkedése esőt jósol, sokan megfigyelték. De aki sokat jár a természetben, más jós-jelenségekkel s más értesülésekkel is találkozik.

A havasi út mellett lakó Lázárral, a falu leghíresebb vadászával és pisztránghorgászával jártam egyszer a fenyvest. Egyszer csak megszólalt az a messzire hangzó madárrikkantás, melyet gyermekkorom óta nem hallottam.

— Fekete harkály — szólaltam meg, s képzeletemben már megjelent a piros sapkás, hatalmas csőrű, gyönyörű madár.

— Az. Fekete horokáj — ismételte a szót Lázár a maga nyelvén. Újabb rikkantás hallatszott, válasz is érkezett reá.
— Mindig így nyugtalankodik — folytatta Lázár —, ha időváltozás készül. Megfigyeltem. — Ha pedig Lázár megfigyelt valamit, az úgy is volt.

Itt, a mi gyümölcsöseinkben sohasem járt fekete harkály, de annál több van rokonából, a kisebb testű zöld harkályból. Klü-klü! — hasít bele a tavaszi csendbe a hang, s már látod, hogyan száll hullámos repüléssel egyik fatörzstől a

másikig. Klü-klü! — válaszol a társa, s van olyan nap, hogy egész estig hallod a hangjukat. Fény van benne, tavaszi fény. Megfigyeltem, hogy a zöld harkály »nyugtalankodása« is időváltozást jelent...

Az ősz viselkedéséből találgatni szokták: milyen telünk lesz.

— Az idén korán jön a tél s szigorú lesz — mondta egy tapasztalt öregember.

— Miből gondolja? — kérdeztem.

— Abból — felelte —, hogy a giliszta már mélyebbre húzódott a földbe. Tegnap ástam.

Az egyik erdész pedig így tájékoztatott: — Nagy telünk lesz. A napokban meglőttünk egy rókát. Olyan vastag bundája volt, amelyet soha az életben nem láttam.

Én pedig kimentem két unokámmal — november volt — a házunkkal szemben fekvő hegyoldalba. A bokrok alatt sárgán világított a száraz lomb, a bokrok fején az iszalag vattafehér, bolyhos termése lengedezett. Hirtelen mókust pillantottunk meg a földön. Megszoktuk, hogy a fürge kis állat ilyenkor felmenekül az első fára. De ez nem így tett. Futott-futott előttünk az út menti bokrok között, s még bukdácsolt is közben. Utána szaladok s majdnem elérem. És mit látok? Nagy iszalag »vattacsomót«, valóságos labdát tart a két »kezében«, s azzal igyekszik előre hátsó végtagjain. Ezért nem tud felszaladni a fára, s ezért halad olyan bukdácsolva. Egy kis ügyességgel talán el is foghatnók. De hagyom, hogy tovább bukdácsoljon. Hagyom, hogy vigye azt a vattacsomót az odváig, s bélelje ki vele jól. Mert az a kis bájos meteorológus valamit érez, s azt szeretné, hogy nyugodt legyen a téli álma.

— Nagy telünk lesz — mondom a két unokámnak. S az is lett...

Tisztelet tehát az időjárás-előrejelzőknek, akiknek nem téved a meteorológiai jelentése.

Áprily Lajos nyomán

meteorológus — az időjárás előrejelzésével foglalkozó szakember, **itt**: időjárás-előrejelző; **iszalag** — fehér virágú erdei kúszónövény

Miért kapta az olvasmány a *Meteorológusok* címet?

Olvassátok el még egyszer az első bekezdést! Mit tudtatok meg belőle?

Hogyan jelzi az időváltozást a fekete harkály? Hát a zöld harkály? Mit olvastatok a szövegben arról, mely állatok hogyan jósolják meg előre, hogy hideg tél lesz?

Mondjátok el, mit olvastatok vagy hallottatok más időjós-állatokról! Keressétek ki és olvassátok el a szövegnek azt a részét, amelyben az író a mókusról ír!

OKTÓBER

Hűvös arany szél lobog,
leülnek a vándorok.
Kamra mélyén egér rág,
aranylik fenn a faág.

Minden aranysárga itt,
csapzott sárga zászlait
eldobni még nem meri,
hát lengeti a tengeri.

Radnóti Miklós

MIÉRT RÖVIDÜLNEK ŐSZEL A NAPOK?

A napok igazából nem rövidülnek, csak a nappalok. Egyre később kel a nap, és egyre hamarabb nyugszik, majdnem egészen karácsonyig. Már a november is elég sötét hónap, de a december még sötétebb. Karácsony táján kezdenek csak — lassan, nagyon lassan — hosszabbodni a nappalok. Fél évig tart a hosszabbodás, aztán megint fél évig a rövidülés.

Miért?

Mert a földgolyó egy év alatt kerüli meg a Napot, és ezalatt hol az északi, hol a déli felét fordítja jobban a Nap felé. Amikor nálunk rövidülnek a nappalok, Ausztráliában hosszabbodnak, és fordítva. Amikor nálunk ősz van, akkor ott tavasz. Mi megyünk a télbe, ők mennek a nyárba. A karácsonyuk is nyár elején van, mert az ottani nyár decemberben kezdődik. Ott akkor van a legvilágosabb, amikor nálunk a legsötétebb.

ŐSZ A HATÁRBAN

Már mindent betakarítottak a határból. Csak a kukorica szárát lengeti még az őszi szél. Szántanak, vetnek mindenfele.

A traktorok barázdáról barázdára mennek a nagy tábla földeken. Hasítja az ekevas a föld hátát, borul a föld a másik oldalára. A borona felaprózza a nagyobb hantokat. Puha ágyat készít a búzának, rozsnak, árpának.

A szántás után a vetőgépen a sor. Csövei, mint a fésű fogai, vonalakat hagynak maguk mögött a frissen szántott, boronált földön. Egyenes sorokban szórják a magot a földbe.

Alig telik el egy hét a vetés után, s a kis magokból kibújnak a halványzöld levélkék. Kelni kezd a búza. Ilyenkor látszik meg, milyen munkát végeztek a földművesek.

BARNA VERS

Megjött az ősz, rozsdabarna
lomb-ruháját szél kavarja.
Gesztenye hull aszfaltjárdán:
pattan barnán, s gurul barnán.
Barna szemet kötöz álom.
Nap aranylik barna vállon.
Barna fatörzs, bársony moha,
kezem barnán cirógatja.
Sziklabarlang barna mélyén,
októberi éjnek éjén,
barna bundás kölyökmedve
fekszik összegömbölyödve.

Gáti Kovács István

Mondd meg, milyen kapcsolat van az ősz és a barna szín között?
Készíts rajzot a vers alapján!

TEMETJÜK A RÓZSAFÁNKAT...

Tegnap reggel alig nyitom ki az ablakot, odaesik a párkányra egy levél. Ejnye, ki küldte, ki hozta ezt a levelet nekem kora reggeli időben?

Odamegyek, fölveszem: látom, hogy egy száraz hárslevél ez az én levelem. Szélposta hozta, Télapó küldte. Ezt már csak elolvassuk. Nem kell ahhoz pápaszem, látni azt úgyis, hogy megcsípte a dér. Olyan, mintha ezüst porzóval volna behintve.

— Jövök már egész hadammal együtt! — ezt írja Télapó a száraz levelen. — Elöttem a hideg szél, a kemény fagy, velem a zúzmara, sarkamban az ordító fürgeteg. Mentsd meg előlünk, amit féltesz, takard el, ami drága...

Nincs nekünk egyebünk egy-két rózsafánál. Az ám, a rózsafák! Még Pannika is elpityeredik, amikor elújságolom neki, mit írt Télapó a száraz levélre...

Fogom a kertészollót, veszem az ásót, kapom a kapát — gyerünk, Panka, a kertbe!

— Mit csinálunk ott, apukám?

— Rózsafákat temetünk, Pannikám.

Szelíd bókolással fogadnak bennünket a rózsafák, mintha csak tudnák, mi járatban vagyunk. Nagyon megtépázta már szegényeket az ősz.

— Segítsetek már rajtunk, édes gazdáink! Nincs már dalos madár, nincs már enyhe szellő. Megdermed a harmat, nem tud éleszteni. Sápadt a napsugár, nem tud melengetni. Cudar télidőnek haragja közelget: rejtsetek előre, mentsetek meg tőle!

Azt akarjuk mi is, szegény rózsafáink. Azért nyesem le rólatok ezt a mihaszna hajtást, amely úgysem hozna már virágot. Azért ásom ezeket a gödröket, még ki is párnázom jó puha homokkal, hogy jobb fekvése legyen bennük letarolt fejeteknek. Azért hajlítom meg gyöngye derekatok gyöngéd vigyázattal, hogy meg ne pattanjon, gondos szeretettel, hogy nektek ne fájjon!

Rendre-sorra járjuk a rózsabokrokat, valamennyit megollózzuk, valamennyit meghajlítjuk, mindnyájának koronáját föld alá bújtatjuk. Jöhet már Télapó gonosz hadserege! Nincs már ág, amit letörjön, rügy, amit megdermesszen, bimbó, amit lepergessen...

Aludjatok, álmodjatok, kertünk rózsafái! Álmodjatok üde lombot ifjú ágon, üde lomb közt ringó bimbót...

Móra Ferenc nyomán

pápaszem — szemüveg; **letarolt** — lekopasztott

Miből következtetett az író arra, hogy a levelet a Télapó küldte? Hogyan készítette elő a télre a rózsafákat?

SZÉP ŐSZ

Ki, ki bátran a szabadba!
Oly szoros e fal között!
Tavaszunk egy fuvallatra
íme, íme visszajött!

Mily vidám a csermely tánca,
Lejtve a zöld sík felé,
Mintha többé téli láncá
Soha nem rettentené. —

A kökörcsin újra bátor,
A letiprott fű dagad;
És fölöttünk a mennysátor
Gyolcs felhőket szárogat.

Arany János

Mire biztatja olvasóit a költő?
Milyen jelei vannak a tavasz visszatértének?
Magyarázd meg a vers utolsó sorát!

SZÜRKENYAKÚ

I

Az első őszi hidegek nagy riadalmat keltettek a madarak táborában.

Valamennyien készülni kezdtek a hosszú útra, valamennyien tele voltak gondokkal. Természetesen, hiszen nem könnyű megtenni néhány ezer kilométeres utat. Hány szegény madár merül ki a repüléstől, lemarad a többitől, aztán elpusztul.

A sötét erdő néma volt, hallgatott, hiszen legjobb hangú énekesei már elrepültek, nem várták meg a hideget.

— Félelem fog el, ha arra gondolok, hogy Szürkenyakút itt hagyjuk egyedül — mondogatta kacsamama könnyes szemmel.

Nyomorék kislányát nevezte Szürkenyakúnak, akinek még a tavaszon eltört egyik szárnyacskája. Az történt, hogy

amikor a kicsinyek kikeltek, egy róka lopódzott a közeliükbe, és el akarta ragadni az egyik kiskacsát. Kacsamama hősiiesen rávetette magát a rókára, kikapta szájából kicsinyét, de annak, sajnos, eltört az egyik szárnya.

— Mindenki elmegy, s ő, szegénykém, itt marad egyedül. Ahova mi megyünk, délen, jó meleg van, ő pedig, a szegény szerencsétlen itt marad, itt fog fagyoskodni. Pedig hogy szeretem az én kis Szürkenyakúmat!

Kacsamama igen gyöngéden bánt a kis nyomorékkal, hisz rohamosan közeledett az elválás pillanata. A kis szerencsétlen még nem tudta, mit jelent az elválás, az elhagyatottság, és érdeklődéssel nézte, hogyan készülnek az útra a többiek.

Igaz, néha azért irigyelte őket, hogy milyen boldogan készülődnek az útra, hogy oda repülhetnek messze-messze, ahol soha sincs tél.

— De tavasszal, ugye, visszatértek? — kérdezgette Szürkenyakú.

— Persze, hogy visszatérünk..., s megint együtt leszünk.

Kacsamama meg akarta nyugtatni Szürkenyakút, mert látta, hogy egyre gyakrabban jut eszébe az egyedüllét; elmesélt neki néhány olyan esetet, amikor valamennyi kacsza itt maradt telelni.

II

Elsőkként a mocsarak lakói keltek szárnyra, mert a mocsarak vize már lassan hártvásodni kezdett.

Szürkenyakú akkor lett a legbánatosabb, amikor a darvak vonulását látta, olyan szomorúan, olyan keservesen krúgattak, mintha őt is hívogatták volna, hogy menjen velük. Tekintetével messzire elkísérte őket.

»Milyen jó nekik« — gondolta Szürkenyakú.

Kacsamama egész éjszaka ébren volt, le sem hunyta a szemét, hiszen ez volt az utolsó éjszaka, amit együtt tölthetett Szürkenyakúval.

— Csak mindig ott tartózkodj, annál a partnál, ahol a kis csermely a folyóba torkollik — tanácsolta kacsamama. — Ott még télen sem fagy be a víz...

— Indulás! — hangzott a vezérgácsér parancsa, s a madársereg egyszerre emelkedett a magasba.

Szürkenyakú maga maradt a folyón, s hosszasan nézett a költöző madarak után: eleinte egy csoportban repültek, majd szabályos háromszöget alakítottak, aztán eltűntek a szeme elől.

»Hát csakugyan teljesen magamra maradtam?« — töprengett Szürkenyakú. — »Talán jobb lett volna, ha akkor megesz a róka...«

III

Hamarosan leesett az első hó, s a folyón is megjelent a jég. Egyre kisebb lett a be nem fagyott rész, ahol még úszkálni lehetett. Akkor lett csak igazán szomorú Szür-

kenyakú, amikor a folyó partján megjelent a róka. Ugyanaz volt, amelyik a szárnyát eltörte a tavaszon.

— Á-á! Szép jó napot, régi ismerősöm! — mondta nyájasan a róka és megállt a parton. — Már nagyon rég nem láttalak... Üdvözöllek a tél beálltával!

— Menj dolgozdra! Még szóba állni sem akarok veled! — felelte Szürkenyakú.

— Hát így viszonzod a kedvességemet? Ó, te hálátlan! No, jó! A viszontlátásra!

Alig ment el a róka, amikor odajött a nyúl és így szólt:

— Vigyázz, Szürkenyakú, mert a róka még visszajön!

Beköszöntött a kemény tél. Fehér szőnyeg borította a földet. Minden csodálatosan szép volt körös-körül, de Szürkenyakú nem törődött semmivel, egyre csak arra gondolt, mi lesz, ha teljesen befagy a folyó.

IV

A róka bizonyára fel is falta volna Szürkenyakút, ha a folyó teljesen befagy. Csakhogy minden másként történt. A nyúl saját szemével látta.

Kora reggel előbújt odújából, hogy megreggelizzen és játszadozzon egy kicsit a többi tapsifülessel. Csikorgó hideg volt. A nyulak, hogy felmelegedjenek, össze-összeecsapták lábukat. A nagy hideg ellenére is jó kedvük volt.

— Vigyázzatok, cimborák! — kiáltotta valaki.

S a veszély valóban ott volt már a nyakukon. Az erdő szélén hajlott hátú öregapó állt, a vadász. Nesztelenül próbált a nyulak közelébe lopakodni. Már csak azt szemlélte, melyik nyulat kapja puskavégre.

»Hej, jó meleg bundája lesz belőle anyónak!« — gondolta az öreg, amikor kiválasztotta a nyulak közül a legnagyobbat. Célba is vette, de a nyulak észrevették és eszeveszetten menekültek az erdőbe.

Az öreg elindult a nyomon, hogy megkeresse őket, de azok szanaszét futottak az erdőben. Alaposan elfáradt az öregapó, szidta a huncut nyulakat, aztán leült a folyó partjára, hogy kifújja magát. Sopánkodva üldögélt a parton, hát egyszerre csak mit lát — róka kúszik a folyó jegén, szakasztott olyan a kúszása, mint a macskáé.

— Hohó! Ez aztán igen! — örvendezett az öreg. — No lám, maga kúszik felém az anyó bundájára való gallér... Vagy nagyon megszomjazott, vagy gondolt egyet és halat akar fogni.

Mert a róka csakugyan a vízhez kúszott, egészen oda, ahol Szürkenyakú úszkált, s ott aztán lehasalt a jégre. Apónak elég rossz volt már a szeme, s nem vette észre, hogy a róka mögött egy kacsá úszkál a vízen. Hosszasan célzott, aztán eldördült a puska. A füstön keresztül csak annyit látott, hogy valami felugrott a jégen, majd gyorsan a vízbe vetődött.

Az öreg kétszer is elesett, míg odáig futott, ahol a rókának kellett volna lennie, de amikor odaért, csak széttárta a kezét: a gallérnakvaló sehol sem volt, de a vízben ott úszkált rémülten Szürkenyakú.

— Hát ilyet még nem láttam! — mondta csodálkozva. — Hogy egy róka kacsává változzon?!... No, ez aztán csuda ravasz állat!

A róka pedig annak rendje és módja szerint elinalt...

Az öregapó gondolkozott egy darabig, aztán megcsóválta a fejét és elhatározta, hogy hazaviszi a kiskacsát az unokáinak. Tavasszal tojik majd néhány tojást, és kikölt belőlük anyónak egypár kiskacsát...

Kiemelte a vízből Szürkenyakút és a keblébe rejtette.

— Nem mondom el anyónak, hogy milyen kalandom volt — okoskodott apó, amint hazafelé ballagott. — Hadd sétáljon az erdőben még egy darabig a bundának- meg a gallérnakvaló... Az a fő, hogy örülni fognak az unokák...

Szóval, a nyulak látták mindezt, és jót nevettek. Annyi baj legyen! Az öreganyó bunda nélkül sem fog megfázni a kemencepadkán!

D. Mamin-Szibirjak

Mely évszakokban játszódik le az elbeszélésben leírt történet? Az elbeszélésből megismertétek Szürkenyakú barátait és ellenségét is. Kik voltak Szürkenyakú barátai, és ki volt az ellensége? Mondjátok meg, milyen cselekedeteik alapján soroltátok őket egyik vagy másik csoportba?

Mit gondoltok, mi lett volna Szürkenyakú sorsa, ha rá nem talál az öregapó? Hogyan végződött volna az elbeszélés?

Találós kérdés

Erdőn lakom, házban élek, Kedves étkem torzsa, répa,
még az árnyéktól is félek, fekvőhelyem puha széna.
ellenségem a vadász, Bundám van és hosszú
szemem piros faparázs. bajszom,
szimatolok, ritkán alszom.

Mi az?

SZÜRKE VERS

Dermedt fákra szürke szelek
nyirkos rongyként tekerednek.
Törik a tó szürke tükre,
madár szárnyán víz ezüstje.
Dombok fölött szürke pára,
megremeg az ősz szavára.
Kopott fűvön szürke dér:
ősz halánték — jön a tél!
Szürke füstök kavarognak,
magas égre kanyarodnak —
szürke jelen múltba ég,
meglebben a messzeség.

Gáti Kovács István

Hogyan jelzi a versben a költő, hogy közeleg a tél?
Milyen a vers hangulata?

CSÓKOLOM, JÓL MEGNÖTTEM!

CSÓKOLOM, JÓL MEGNÖTTEM!

Az ismerősök mindig megbeszélnek engem,
mekkora langaléta lettem,
milyen sovány vagyok,
púposan állok és idétlen arcokat vágok.

Kitaláltam az egyetlen védekezési módszert.
Azt mondom az ismerősöknek,
mielőtt megszólalhatnának:
»Csókolom, jól megnöttem
és sovány is vagyok,
az anyu cipőjébe bele se fér a lábam,
púpos a hátam
és az arcom pattanásos, zsíros és fényes!«

Ők erre elnevetik magukat
s én velük nevetek.

Csak anyu lesz rettentő mérges.

Csorba Piroska

langaléta — magas, sovány növésű; hórihorgas

Szerinted milyen kérdéseket tesznek fel a felnőttek a gyerekeknek?
Hogyan előzte meg a felnőttek kérdéseit a vers főszereplője?
Kisfiú-e vagy kislány a főszereplő? Olvasd el azt a verssort, amely
rávezetett a helyes válaszra!
Miért mérges a versben szereplő anyuka?

A KISFIÚ MEG A NAGYFIÚ

— Szervusz Prücsök! — köszönt rá az utcán is a nagyfiú
a kisfiúra.

Ilyenkor a kisfiú valósággal elvörösödött az örömtől,
hogy lám az ő barátja az utcán is megismeri őt. Bár őszintén

szólva, a Prücsök nevezetnek nem nagyon örült, mert megvolt neki a maga becsületes neve, méghozzá nem is akármilyen. Istvánnak hívták. Mondhatott volna a nagyfiú Istvánkát, vagy akár Pistát, Pityut, de az csak mindig Prücsköt mondott.

— Szervusz, Prücsök!

— Gyer' ide, Prücsök!

— Hoci a labdát, Prücsök!

A kisfiú boldogan vitte a labdáját, a pisztolyát, kardját, mert az is volt neki.

— Jól van, Prücsök. Rendes vagy, Prücsök. — Prücskölte minden szavával a nagyfiú.

A kisfiú meg szégyellt tiltakozni, méltatlankodni. Gondolta, bizonyára így szokás ez a nagyobbaknál. De azért sehogy sem tudott beletörődni az örökös prücskölésbe. Egyszer aztán megemberelte magát s azt mondta:

— Nem adom.

— Mit nem adsz, Prücsök?

— A labdát.

— S mért nem adod, Kisprücsök?

— Mert nem vagyok Prücsök.

— Márpedig az vagy: Kisprücsök.

— Akkor te vagy a Nagyprücsök. Az vagy, az vagy, az vagy! — kiáltotta a kisfiú elvörösödve, és szorította keményen a labdát.

Most a nagyfiú vörösödött el s galléron kapta a kisfiút.

— Ide figyelj, Prücsök, amit szavad Jupiternek, azt nem szabad az ökörnek.

A kisfiú megszeppent, nem is értette, mit mondott a nagyfiú.

— Ez egy közmondás, azt jelenti, amit szabad a nagyobbaknak, azt nem szabad a kisebbnek.

A kisfiú elpityeredett.

— Azt mondtad, barátom vagy és mégis csúfolsz — szepegte a kisfiú. — Inkább ne legyél barát.

A nagyfiú elmosolyodott.

— Jól van, na, ne haragudj, Istvánka, én igazán csak kedvességből prücsköltelek.

A kisfiú szétdörzsölte könnyeit s már mosolygott. Fölbobta a labdát. És együtt nevettek.

Azóta is sülve-főve együtt vannak. Most lettek csak igazán jó barátok.

A kisfiú meg a nagyfiú szomszédok voltak. Egy udvarban laktak. Nem csoda, hogy összebarátkoztak. A kisfiú csodálta a nagyfiút, mert az egyből át tudott ugrani a kerítésen. És fára is úgy mászott, ahogyan senki az utcában, de még a környéken sem. A nagyfiú barátjának nevezte a kisfiút, aminek nagyon örült a kisfiú.

Kányádi Sándor

A FELNÖTTEK FURCSÁK NÉHA

A felnőttek
furcsák néha.

Azt hiszik,
elég összeterelni
két »alkalmas korú« gyereket,
és a két gyerek
automatikusan jó haver lesz.

Szeretném összeterelni
papát
találomra egy »alkalmas korú«
bácsival
és megnézni, összehaverkodnak-e
— biztosan nem akarna
engem se többé összeterelni
Ulla-Gullával például.
Sokkal szívesebben játszom
Lill-Parával,
pedig Lill-Pära kis tökmag,
de ugyanazt szereti
és ugyanazt utálja, mint én
— Ulla-Gullát például.

Ingrid Sjöstrand

Miért tartja furcsáknak a felnőtteket a versben szereplő gyerek?
Te hogyan választod ki a barátodat?

RÖHÖG AZ EGÉSZ OSZTÁLY

Az ördög bújt az osztályba. Reggel, mikor bejöttünk, új szemétládát találtunk. Szép, nagy szemétládát, politúrost. Azonnal kiderült, hogy egész kényelmesen el lehet férni benne.

A szemetet természetesen kiszedjük belőle, és szépen eltrancsírozzuk a tetején. Ehhez művészi ösztön kell. Köröskörül egyenlő távolságban kenyérbelek jönnek: közepére, mint valami dísz tárgy, egy nagy darab szalonnahéj. Mindenki rendez valamit: régi vasakat, tollszárazakat viszünk a szemét-kiállításra, amit a belépődíj mellett mutogat a Deckner.

A második tízpercben váratlanul kitör a cédularagasztás. Először Kelemen hátán jelenik meg egy rövid jelentés, mely tudtul adja, hogy az illető önmagát »szamár«-nak minősíti, s ezt minden külön értesítés helyett állandóan reklamírozni óhajtja. Kelemennek aztán bizalmasan meg-súgja valaki, hogy elhatároztuk, hogy cédulát ragasztunk Roboz hátára, Kelemen röhög magában, és csakhamar feltűz egy hasonló cédulát Roboz hátára. Roboz már öt perce röhög velünk együtt Kelemen céduláján. Kelemen már fuldoklik, hunyorog a szemével — a röhögés nő, dagad, egyre vidámabb lesz, orkánná fajul —, de minél jobban röhögnek ők egymáson, mi annál jobban röhögünk őrajtuk.

Aztán a következő dolgot találja ki valaki. Az ember odamegy például Auerhez, aki szorgalmasan ír valamit; lihegve nekiszalad, lázasan, örömtől feldúlt arccal — kapkodó hangon karonragadja. »Gyere, gyere gyorsan!«... fuldokol és viszi magával. Auer kapkod, nem érti. »Na, mi az, mi az, mi történt, hová?« — kérdi izgatottan és ijedten, és szedi a lábát. A másik nem felel, lihegve cipeli, keresztülvonszolja a folyosón, felrohan vele a harmadik emeletre. Auer agyán villámgyors iramban többféle lehetőség mozgóképe száguld. A nagybácsi jött meg Amerikából. Az igazgató hivatja, mert konferencia volt, és ott végre meg-állapodtak a tanárok, hogy ez az Auer egészen kivételes, érthetetlen zseni, amilyent egy században egyet szül csak a korszellem, és azért rögtön ki kell adni neki az érettségi bizonyítványt és ezer korona ösztöndíjat egy nagy beszéd

kíséretében, amit a tanári szobában tart az igazgató. A kultuszminiszter hívhatja, aki itt van a tanárban, direkt miatta jött, mert valaki beküldte neki Auer legutóbbi magyar dolgozatát, amit könnyek között felolvassanak az országházban, és Auerrel most kezdet akar fogni a kormány képviselője. A szabadkézi-tanár hívhatja, mert egy gazdag mecénás meglátta az ő »Stilizált levélalak« című szépiarajzát, és harmincezer koronáért meg akarja venni a városligeti Feszty-körkép helyére, amit most elárvereztek. Húszezerért is odaadom, gondolja még hirtelen Auer, amint lihegve felérnek a negyedik emeletre. Ott egyszerre a hírvivő, aki eddig egy szót se szólt, elereszti Auer karját, és szép lassan megindul lefelé. Auer csudálkozva utánafordul, a lépcső alján már ott az egész osztály és röhög. Auer egy percig áll, marhák, mondja, aztán dühösen indul szégyenszemre lefelé, két perc múlva már ő röhög legjobban, mikor Robozsal csinálják végig ugyanazt.

Közben Wlach a táblára lerajzolja Kököröcsin tanár urat, alsónadrágban, de különben cylinderrel a fején, amint II. Józsefnek jelentést tesz az Osztály magaviseletéről. II. József orrát piszkálja, és egy üveg Zacherlint nyújt át Kököröcsinnek, aki köszöni alássan, és jót húz az üvegből.

Zajcsik ordít, hogy őt nem hagyják tanulni, végre fogja magát, beül az új szemétládába, magára húzza a fedelét és orrhangon énekel. Wlach jelt ad, egyszerre mindenki elhallgat és feláll. Zajcsik rémülten dugja ki a fejét, azt hiszi, a tanár jött be. Vad röhögés. Zajcsik megvetően kiköp a ládából, és undorral magára húzza a fedelet.

Hanem most tényleg belép Kököröcsin. Halálos csend: egyszerre mindnyájuknak eszébe jut Zajcsik, aki a szemétládjában ül. De Zajcsik már nem hagyja becsapni magát, nem mozdul.

És most rettenetes óra következik. Az egész osztály egyetlen, hullámozó rekeszizom, amit képtelen erőfeszítéssel szorít le a halálos röhögés. A fojtott röhögés forroláza lüktet a vérvörös arcokon, és a halántékok kidagadnak. Mindenki a pad fölé hajol. A csönd, melynek fenekén egy esetleges kipukkanás borzasztó réme vonaglik, ingerlően zúg a fülünkben. És vannak elszánt, vakmerő gazemberek az utolsó padokban, akik még feszítik a kritikus hangulatot.

A kis Löbl lebújt a padok alá, négykézláb mászkál kényelmesen, körös-körül mászta az osztályt, és egyenként megfogta a lábunkat. A szemétláda gyanúsán mozog. Kökőrcsin emelt hangon fejtegeti II. József érdemeit; hátulról meglöknek, egy hang sűg rekedten a fülembe: »vigyázz, jön a pad alatt Löbl, már a negyedik pad alatt van!« Mindenki felhúzza a lábát a padra: a szájunk reszket a röhögéstől, kétségbeesetten próbálok figyelni, hogy másra tereljem a fantáziámat. Kökőrcsin lelkesen magyarázza, milyen szép dolog volt II. Józseftől, hogy egy tollvonással visszavonta összes rendeleteit. Az anyja második Jóska!! — mondja Eglmayer az utolsó percben hihetetlenül mély gyomorhangon. Auer élesen felszisszen: —Löbl most ér odáig, és belecsípett. Nézd, — mondja valaki mellettem —, Kökőrcsin egyik lába rövidebb mint a másik.

A szemem majd kiugrik. Most... most végre... még egy pillanat... robban... Ebben a pillanatban a tanár a következő viccet csinálja:

— Auer... mit mozgolódik maga, mint egy sajtkukac?

Soha még bohózatírónak olyan hatása nem volt a közönségre. Mint gátját áttépő áradat: harsan fel a röhögés. Percekig röhögtünk, felszabadulva, hörögve. A tanár csodálkozva néz, és elnézően mosolyog — magában megállapítja, hogy milyen frappáns és ellenállhatatlan humora van.

Karinthy Frigyes

politúros — bútorfényező anyaggal bevont; **eltrancsíroz** — itt: elrendez; **reklamíroz** — hirdet; **konferencia** — tanácskozás, értekezlet; **zseni** — lángész; **korona** — Magyarországon az 1892-től 1926-ig használt pénznem; **ösztöndíj** — a tanulmányi vagy kutatási munkához támogatásként rendszeresen adott pénzeszköz; **kultuszminiszter** — régen a vallás- és közoktatás ügyeit irányító miniszter; **direkt** — egyenesen, közvetlenül; **szabadkézi-tanár** — a szabadkézi rajzot tanító tanár. A szabadkézi rajz körző és vonalzó nélkül készített rajz; **mecénás** — pártfogó, támogató; **szépiarajz** — barnásvörös festékkel készített rajz; **Feszty-körkép** — Feszty Árpád festőművész 1800 m²-es, kör alakú, körbe futó alkotása, mely a magyarok bejövetelét ábrázolja; **árverés** — különféle tárgyakat a legnagyobb árat kínáló vevőknek adnak el; **cilinder** — magas, henger alakú, lapos tetejű kalap; **II. József** — magyar király, német-római császár, 1780—1790-ig uralkodott; **alássan** — alázatosan; **orrrhang** — az orrán át beszélő ember beszédének hangszíne;

rekeszizom — a hasüreget a mellüregtől elválasztó izom; **kritikus** — *itt*: nagyon nehéz; **fantázia** — képzelet; **gyomorhang** — nagyon mély hang; **bohózatíró** — vígjátékíró; **frappáns** — találó, hatásos

Milyen kitolások, humoros jelenetek játszódtak le az osztályban az óra kezdetéig?

Számoljátok meg, hányféle diákcsinyt említ az elbeszélésben az író!

Miért fojtogatta az osztályt a röhögés Kökörcsin tanár úr órája alatt?

Mondd el, milyen diákcsinyeket követtek el a ti osztályotokban!

TRÉFÁK

Minden kezdet

— Mondj egy példát arra, hogy minden kezdet nehéz!

— Kezdődik az új tanév.

Elfogult szülő

— Hogy halad a fiam a tanulásban, tanár úr?

— Bizony nem nagyon. Oda sem figyel az órán, csak bóbiskol.

— Bóbiskol? Tessék elhinni, a tehetség szunnyad benne.

Jó közepes

A papa a fia iskolai előmeneteléről érdeklődik az osztályfőnöknél.

— Olyan jó közepes a gyerek! — mondta a tanár. — Nem nagyon okos és nem kicsit buta.

BÁLNA

»Apám — így szólt a kis bálna —, hadd mehessek el a bálba.«

»Nem mehetsz el fiam, Péter, nem vagy még egy kilométer.«

MOLY

»Ne ugrándozz, ne táncolj, ne bomolj,
az iskolás fiúcska mind komoly.«
Garázda kölykét inti így a moly.

Devecseri Gábor

ROJTOS BANDI

Egyszer nagy hír riasztotta fel az iskolát, s olyan zenebona kerekedett rá, hogy csengett a fülünk belé.

Új csikóst fogadott a falu, Rojtos nevűt, s azt suttogták róla, azelőtt igazándi betyár volt az Alföldön. A fia velünk fog járni iskolába.

Hő! nagyobb újság volt ez, mintha egy hercegfiú pottyant volna közénk. Herceg akárki lehet, akit a király azzá tesz, de betyár! Az nem. Betyárkodás dicsőség, büszkeség, hősiesség.

Lázba volt az egész iskola, s a hátulsó sarokban sugdolózó csoportokban mesélték a vén Rojtos rémes hőstetteit... borzongott tőlük a hátam, de azért csak hallgattam.

Mindennap jött valami csodahír a Rojtos-fiúról: pályvát vet a szilaj csikóra; a rigó nem füttyül pompásabban nála; kalapjánál, mint a zászló leng az árvalányhaj; fekete szürevan, piros virágos, hetyke szürevan.

Egyszerre divat lett a fütty is, az árvalányhaj is, a fekete szűr is. Még nekem is megígérték otthon, hogy kovácshoz viszik a füttyömet, reszelje le a hegyit, s még én is kaptam fekete szűrt a tarcali vásárról.

De bizony sűrűn szálldosott már az ökörnyal a mezőn, még a dér is megezte a tallót, mikor Rojtos Bandit befogták a mezőről, s az anyja beállított vele az iskolába. Komor, fekete, szikár, nagy asszony volt, ma is emlékszem rá. Sűrű szemöldöke, gyilkos sötét szeme, de fakó, csendes szava volt.

Végigmustrálta szemmel az iskolát; fiát a nyakánál markolta, mintha haboznék, betaszítsa-e az ellenséges táborba.

Rektor bácsi bizalmassá akarta tenni, s nyájasan szólt.

— Jó, hogy elhozta jóasszony, meg kell tanulni írni, olvasni, számolni, anélkül senki sem ember a mai világban.

A fekete asszony egyet rántott a vállán:

— Az ember akarta. Hászen jaó. Nem törik ki a nyelve a gyerekek... Hol fog ülni?

Rektor bácsi az utolsó padra mutatott.

— Nagy a fiú, hát majd odaül Ábri és Boldizsár közé.

— Lódulj — szólt az anyja nem gorombán.

A fiúnak takarosán ketté volt fésülve a haja, piros az arca, s okos, nyílt tekintetű a szeme. Abba a pillantásba megszerettük, Ábri és Boldizsár máris nagyra voltak vele, hogy köztük ül.

— Te fogod tanítani! — szólt nekem a tanító úr, s engem elkapott a büszkeség szele. Én voltam az iskola preceptora, leckéztető, ábécések tanítója.

Az asszony rám nézett s szinte borzongott a hátam ettől a nézéstől.

— Osztán ne húzódjatok a fiamtól — mondta s elment.

Szerettem volna kikiáltani, mennyire örülök, hogy én taníthatom.

Ettől a perctől kezdve mindenki a Rojtos Bandi kedvét kereste, az ő kegyét leste. Boldog volt, aki szólhatott hozzá, adhatott neki valamit, hát még aki kapott tőle, ha nem egyebet, jó szót.

A szűk, vastag vászoninges, nagy csizmás, szeplős, bumfordi képű fiúk közt Rojtos Bandi olyan volt, mint egy meséből kipattant táltos kis királyfi: lobogós gyolcsinge, ólompitykés lajbija s ráncos szárú sarkantyús csizmája ékes és gyönyörű volt.

Úgy illett neki minden. Ha zsiros, fekete volt rajta az ing, a fiúk meghempergöztek a porba, hogy olyan legyen az övék is. Ha fehérbe öltözött, minden fiú sírt az anyja nyakán, neki mért nem mos olyan szép ruhát. Minden csinos volt rajta, akármit is vett fel; minden mozdulata minta volt nekünk. Szemnek tetsző, elragadó.

Hozzáfogtunk a tanuláshoz, leírtam elibe a palatáblára az *i* betűt, legszebb *i* betűmet. Nézi, nézi s azt mondja:

— No még.

Újra írtam egy *i* betűt.

— Látod — mondom —, ez az *i*.

— Jól van no. Még.

Újra írtam egy *i* betűt.

— Másikat, te. Az én nevemet kapard oda.

Hm. Gondoltam magamban, majd megmutatom hát, hogy az írás nem játék, s odapingáltam gyöngyen a nevét: Rojtos Bandi.

Jólesett, hogy elbámult rajta. Felvette a palatáblát.

— Hát ez a? Onnye a rozmaringját.

Megnézte alólról, felülről. Megfordította a palatáblát s úgy nézegette. Nevettünk rajta torkunk szakadtából.

— Onnye de apró jószág — mondta.

— Hát biz ilyen a betű — magyaráztam.

— Hásze nekem csak egy nevem van. Rojtosbandi vagyok én — szolt és mutatta, hogy miért írtam külön két darabban.

— De bizony két neved van — állítottam. — Egyik Rojtos, a másik Bandi.

— Hüüm. A csillagát! Még a.

Újra nevettünk. Én magamtól kezdtem magyarázni.

— Hát azt tudod-e, hogy Rojtos hat betű?

Bandinak még a szája is tátva maradt.

— C. Megkótyultál?

Én osztán megmagyaráztam külön mindenik betűt, melyik hogy kanyarodik, mettül meddig tart.

— Na, megállj hát, ezt lekaparom.

Kezibe vette a palavesszőt, mint valami árat s csendesen, gondosan hozzáfogott lerajzolni az én írásom párját.

De most már mindnyájunknak elállott a lélegzete a bámulattól. Pár perc múlva szakasztott úgy, mint én írtam, ott volt a Rojtos Bandi neve még egyszer. De még megkülönböztetni sem igen lehetett, melyiket ki írta.

— E nem virtus — mondta —, hanem én tudok tulipántot karcolni, azt csináljátok utánam.

Azzal hozzáfogott művészkedni s szépen teleírta a táblát csodálatos rajzokkal, amit gyufatartó, sótartó tetejére, oldalára rajzolnak a pásztorok. Bizony mi nem írtuk utána.

Abban az időben egy esztendőre elég volt, ha meg tudtuk

tanulni a betűvetést — de Rojtos Bandi megtette azt a virtust, hogy egy hét alatt az ábécé minden betűjét megtanulta írni is, olvasni is, és pedig a tanító úr szép metszett írásával. Csak arra az egyre nem lehetett rávenni, hogy ne úgy fogja a palavesszőt s a tollat, mint az árat. Jobban ismerte ő a rajzolás módját.

Istenem, mennyit lehet tanulni egy tél alatt. Az én Bandimnak nem győztünk elég tanulni valót adni, szorzótáblát, a »négy alpműveletet«, bibliai históriákat, zsolnárokat, mindent összetanult. Tanult az egész iskola helyett. Hozzá képest csak a napot loptuk. Tanító úr maga is örökké vele bíbelődött.

— Bandinak ki kell használni az időt, mert úgy hallom, az apja jövőre újra pusztára megy. Ki tudja, mikor megy újra iskolába.

Jött a tavasz. A hó leolvadt itt-ott, s az iskola napos tövén már békasóval játszottak a gyerekek. Lehúzta lassan a fehér takarót a nap a zöld mezőről, s az eresz csepegőjében mély lyukat vájt a vízcsepp.

Bandi mindig szórakozottabb lett. Már nem érdekelte úgy a könyv, mint azelőtt. Nem volt kíváncsi többé. Néha-néha beleizzadtam a számtanba, mégse ment a fejébe semmi belőle.

Egyszer valami csendes foglalkozású órán nagyot kurjantott.

— Itt a fecske! Első fecske.

Én persze nem értettem, mi ütött bele. Csöndes, igába szoktatott jámbor gyerek voltam, nem járt az eszem más célokon, csak amit kötelességül szabott elém a hatalom.

Végre eljött a nap, amikor Bandi egészen elfelejtkezett a világról, s úgy ült az iskolai padon, mint a nagylegények a korcsmában boros üveg mellett.

— Holnap kimegy a ménes.

De a tanulás sehogy sem ment. Én komolyan aggódtam a dolgon, s fontoskodva mondtam:

— Odahaza is tanulnod kell, Bandi, majd kimegyek hozzátok.

Sajátságos ábrándos szemekkel nézett rám.

— Jó.

Iskola után alig vártam, hogy megkapjam a vajas kenyere-
remet, mentem ki a falu végére a csikósházhoz. Kirúg már
az a mezőre véggel, se kerítése, se kertje. Olyan szabadjában
áll, mintha ő maga is el akarna szaladni.

Ott volt Bandi, s erősen dolgozott, valamit font.

— Mit csinálsz? — kérdem.

— Az ustorom csapóját. Szegény ustor, egész ott felejt-
tettem a szegen.

— Itt a könyv, Bandi, tanuljunk.

Rám nézett sandán és füttyörészni kezdett.

Szép sárga ló cikázott előttünk. Bolondult, ugrált, nye-
rített. Rúgta a földet és hempergőzött a porban.

— Tanulni, Bandi, tanulni.

Kezébe nyomtam a könyvet.

— Pssz! — szisszentett egyet a fiú, s a paripa felugrott
és nagy karikát írva, előttünk termett.

Bandi felugrott a garadjára, onnan a ló hátára, csakúgy
szőrén. Pörge kalapja, az árvalányhajás, oldalra billent, arca
kipirult; lobogó ingujja visszarepült vállára s repült a
szélben. Bal kezével a ló sörényét markolta, jobbal a
könyvet emelte magasra:

— Hajhó, Csillag! — kiáltott nagyot, mint a vadlúd az
égen, fölrepítette a könyvet.

Kerengve, forogva szállt fel az, s mint a szárnyaszegett
madár, hanyatt-homlok bukott alá. A Csillag ragyogó
patkójával kirúgott, eltalálta az istenadta könyvet, s az úgy
repült szét levelenként, mint a pitypang bugája, ha szétfújja
a szél.

Felvágta a ló, neki a pusztának, hátán az ujjongó, kiabáló,
büszkén, daliásan ülő pöttöm gyermekkel.

Sose látta többet az iskola. Rojtos Bandi másnap kiment
a ménessel.

Móricz Zsigmond

Milyen híreket terjesztettek az iskolában a Rojtos családról?

Mondd el, milyen volt Rojtos Bandi külseje, viselkedése!

Miért volt népszerű a kisfiú az osztályban?

Hogyan tanult meg írni?

Mi történt Bandival, amikor megjöttek az első fecskék?

Hogyan hagyta abba a tanulást a Rojtos gyerek?

FEKETE VERS

Szén-fekete táltos mén
vágat fénylőn, feketén:
csak egy sötét suhanás,
éj-fekete szárnyalás,
felszikrázó, fekete,
villám-eres, szép szeme —
két fekete szembogár,
mélyen izzó parázs-pár,
átég felhők rongycsomóin,
egék selymén, föld folyóin.
Fölötte a kényes mennyek
aranylanak és remegnek...

Gáti Kovács István

BETYÁRLEGÉNY BÚJDOSIK AZ ERDŐBE'

Betyárlegény bújdosik az erdőbe'
Azt sem tudja, alá-e vagy föfele.
Nyárfalevél derékalja, párnája,
Gyöngyharmat a takaródzó dunnája.

Szegedi betyárdal

ÉLETEM REGÉNYE

(Részletek)

Csécse

Csécсэн egy utca folyik végig, mint Buda és Pest között egy Duna. Az út két partján húsz-harminc házhely, úgy összepréselve, hogy szoronganak, mint a lovak a ménesben. Ott a nagy pusztá, a végtelen mező, s a lovak összebújnak, félve és egymást melengetve, mint a jobbágyok, hogy lélegzeni sincs módjuk egymás nélkül.

Az utcával párhuzamosan rohan a Tisza, füzes bokrok alatt, éppen a csécsei parton egyre nagyobb szakadékot vájva a szántóföldbe, s már viszi, viszi a temetőt, s kiássa

Mórniczék háza Tiszacsécsén

a régi halottakat, s a koporsóval együtt sepri őket a korai feltámadásra. A házhelyek is olyanok, mint egy jól rendezett ravatal. Elöl van a fejealja, az út felől a lakóház, evvel egy fedél alatt a lóistálló és marhaóll. De szemben van a nyári konyha s az apróbb állatok hajléka, sertés, baromfi. Az udvart hátul kettévágja a csűr, melyen szekérrel át lehet hajtani, s hátul a konyha-és gyümölcskert.

(...)

Csak két telek van Csécsén, amely egészen külön, s a többitől elkülönült állapotban van.

Ahogy az országút végigfolyik a községen, a falu két végén, mielőtt tovább menne, kanyarodót tesz, itt jobbról fut be, ott balról megy tovább. Mindkét helyen adódik egy-egy kis telek, mely így háromszög formában szembe kerül a főútra, s ha a fatornyos templom ott nem állana a kis falu közepén, szemezhetnének is egymással. Mind a két telket egy-egy sikátor még külön önállóvá határolja, s a kis családi ház, mely a többi parasztháztól nemigen különbözik, így valósággal záróköszzerűen ékelődik. Vagy boldog szigetül.

Ez a két ház már kisdíák koromban feltűnt nekem különös fekvésével (...). A két ház (...) a szüleim háza. Az

egyik az apám, a Móricz Bálint öröksége volt, a másik az édesanyámé, a Pallaghy Erzsébeté.

Az édesanya

Mert sohasem ismertem nálánál finomabb lelkű és családjáért hősiesebben és nemesebben önfeláldozó nőt, akiről csak Jókai tollával lehetne írni. Olyan nemes érzelmekben nem neveltek családot, mint ő minket. Ha gazdag volna, grófnő, vagy csak olyan helyzetű is, hogy ne kellene testi munkát végeznie, ne kellene tíz ember egyetlen, mindent végző örökös szolgájának lennie, — akkor első pillantásra lesugároznék róla az a szinte emberfeletti jóság, — az a szokatlan nemes lélek, ami egy millió, húsz millió asszony közül csak egyben van meg. Értékesebb ő, mint az összes férfiak és nők, akik születtek és meghaltak és akik éltek a mi családukban valaha.

(Móricz Zsigmond levelei, I.)

Az édesapa

Mi adott erőt édesapámnak, hogy bírja ezt a roppant nehéz életet? Hogy bírjon minden reggel felkelni s vígan indulni az útra, a gyűjtő útra, mint a fecske? Mert érezte, hogy soha egy pillanatra sincs felszabadítva a kötelezettség alól, hogy ezt a raj népet eltartsa s pénzt kerítsen, ha a föld alól is, hogy ezek meg ne haljanak éhen? Ezt nem lehet törvénybe iktatni. Ezt nem lehet kiszabni az államnak, kötelességből, hogy minden apa kötelezve van minden gyerekét elégséges élelemmel ellátni, ruházni, lakás, taníttatás stb., stb... Nálunk az apámban a naponta szükséges áramot ez a kis áramtermelő telep termelte ki az, hogy együtt voltunk, s annyi kis szív segített dobogni. Valóban a gyermekek szíve ugyanúgy kitermelte az apa s az anya munkaerejét, mint valamennyiöknek az életben való hitet és a boldogságát.

A boldogság semmi egyéb, csak a jó érzés. A jó közérzés. Az az érzés, hogy érdemes az embernek élni.

És mikor édesapám egy idegen faluban ottmaradt s ráesteledett, elfogta valami vágyakozás az övéi után. Hiába volt ott a munkaadó gazda s hiába kínálta vacsorával annak felesége, hiába vetettek neki ágyat a saját lakásukon az előszobában, hiába mondták, hogy mester úr, ne menjen haza, elfárad és tönkreteszi magát evvel a sok gyaloglással: ő csak egyet nevetett s vállára vetette a kiskabátját és már szaladt is. Oly gyorsan tudott járni, szinte futólépésben; nem futott, csak oly gyors volt a lendülete menésben, hogy én futva sem bírtam ki mellette a sétát. De hogy mehetett, hogy repülhetett, mikor hazasietett, este! Szállott, simán és egylendületben, mint a fecske. Haza, a fészekre.

Móricz Zsigmond

Az író, akárcsak édesapja, szintén nagy gyalogló volt. Szalatnai Rezső így ír róla: »Petőfi Sándor óta egyetlen magyar író sem járta úgy az országot, mint Móricz. Szinte személyesen ismert meg minden magyart.«

Móricz maga Gyalogolni jó című írásában vall a gyaloglás szépségeiről.

GYALOGOLNI JÓ

Én mindig nagyon szerettem a mezőn gyalogolni. Mikor pataki diák voltam, az időm nagyrésztét a hegyekben csavarogtam el. Ha tovább nem mehettem, legalább az Akasztófadombig elmentem, s a pusztai mezőn álló magános kősziklára felmászva szavaltam és daloltam.

Legtöbbször egyedül, mert az én időmben, harminc évvel ezelőtt, nagyon furcsa világ volt, a diákok nem szerettek megmozdulni. Képesek voltak egész nyarat ellógni az iskolakerítés kapujának a keresztrúdján, s onnan cigarettázva nézni az országút porát. Ha így visszagondolok, egész elámulok rajta, hogy tulajdonképpen sose volt olyan barátom, aki szeretett volna velem az erdőre járni.

Egyszer Kisújszállásról gyalog átmentem Karcagra.

Nem lehet elmondani, milyen hatalmas érzés, egy egész napig az eget látni és a sík földet, amelyen egyetlen fa

sincs. Hegyvidéki ember ezt alig érti meg, de az alföldinek épp az a temérdekül nagyszerű, hogy olyan csudálatosnak, nagyinak kapja a világot. Csupa ég és csupa mező. Még egy vakondtúrás se zavarja. Nyár volt és óriási napsütés, de szabadban nem elviselhetetlen a nap melege, mert mindig van szél. S az a meleg oly különös, olyan édes és jóleső. Az ember boldog, hogy ezeken az apró lábakon annyi távolság el tud maradni mögötte.

Karcagon kevésnek találtam még az utat, (most megnéztem a menetrendet, 16 km); tovább mentem Püspök-ladányba. Ott ebédeltem. (Azóta nyugodtan kérdezhatték tőlem a szójátékos kérdést: »Volt már püspök Ladányban?«)

Sötét este volt, mikor visszatértem haza Kisújszállásra. A vasútvonal oda-vissza hatvankét kilométert mutat. Az országot se lesz hosszabb, mert ott léniával mérik az utat.

De szebb emléket azért soha sehol, mint a gömöri hegyekben. Jaj, de szépek, istenem! A tölgyesek s a fenyvesek! A madarak és a virágok és a patakok!

(...)

Most, ha hátizsákos embereket látok kirajzani a hegyekbe, olyan boldog vagyok, mintha ajándékot kapnék.

Szeretnék mindenkit megmozdítani s kilóditani ebből a füstből, fulladt, gyűlölködő és irigykedő városból. Menjetek ki a természetbe s ismerjétek meg egymást ott, ahol az ember olyan őszinte lesz, mint a növény s az édes szép mezei állat.

A kislányaim azt mondják, el ne felejtsem a Bükkben való kirándulást, mikor egy szénakazalban háltunk s reggel egy elvadult bika majd megevett bennünket.

Életemben nem nevettem annyit, mint akkor a gyerekekkel.

(Riportok II. 1920—1929)

Hol született Móricz Zsigmond?

Milyennek ábrázolja szülőfaluját?

Hogyan emlékezik édesanyjára?

Mit tudtál meg az író édesapjáról?

Miért szeretett Móricz Zsigmond gyalogolni?

ALKU

- Mennyiért adja rossz lovát?
— Ötezerért legalább.
— Mutassa lova rossz fogát!
Nem ér az ötezret, hallja-e?
— Nem adom alább!
— A csodát! A szája vén sütőlapát.
Vékony a lába, mint a nád.
— A csodát! Hajlik a lába, mint a nád.
— Négyezer-ötszáz, hallja-e?
— Négyezer-nyolcszáz legalább!
— Ilyen soványt? Kibőki a csont az oldalát!
Négyezer-hatszáz, hallja-e?
Négyezer-hétszáz, nem adom alább!
— Itt a kezem, nem disznóláb,
négyezer-hatszáz-ötvenötrel jól járt,
s fizeti az áldomást!
— A csodát! Fizesse kend legalább!

Ágh István

Mondd el, mi az alku lényege!

Mennyit sikerült lealkudnia a vevőnek a ló árából? Mondd el, hogyan!

Adjátok elő a verset úgy, hogy az egy igazi alkuhoz hasonlítson!

Ügyeljete a vers pergő ritmusára!

ITT A KEZEM, NEM DISZNÓLÁB!

Mesékben, kalandos filmekben a szereplők, ha alkut kötnek, megegyeznek valamiben, kézfogáskor mondják: »Itt a kezem, nem disznóláb!« A szólás első fele érthető, de hogy miért éppen disznólábat emlegetnek, azt jó lenne tudni.

A régmúlt időkben egy kurta pisztolyt neveztek disznólábnak, a formája miatt. Mérete kicsi volt, ezért jól el lehetett rejteni a ruha ujjában vagy zsebében, az ember tenyerében is könnyen meglapult.

A régi idők emberei találkozáskor épp arról akartak meggyőződni, hogy a másik nem tart-e fegyvert, »disz-

nólábat» a jobbában, nem ellenséges szándékkal közeledik-e. Tehát elővigyázatosságból fogtak kezét. Mondásunk is azt jelentette: »Jó barát vagyok, nincs pisztoly a kezemben!«

Az idők haladtával a szólás régi értelme elhomályosult — disznóláb is csak a múzeumban található. Ma már az egyezés megpecsételését fejezi ki, s azt jelenti: »kezemet adom rá«. Maga a kézfogás pedig az üdvözlés mindennapos szokása lett.

TOM SAWYER KALANDJAI

(Részlet)

Szombat reggelre virradt. Csillogó nyári verőfény ömlött végig mindenben, élet és jókedv lüktetett mindenütt. Vidám dal csilingelt, és ha csordultig töltötte a fiatal szíveket, nóta fakadt az ajkakon. Minden arcon öröm ragyogott, az emberek mozgása könnyebb, tavasziasabb lett. Virágban álltak az akácok, s illatuk megtöltötte a levegőt. A falu fölé emelkedő Cardiff-hegy (ejtsd: kárdiff) üdezöld színben pompázott. Elég messze is volt a dombocska, hogy csábító, békés, távoli Ígéretföldjének tűnjék.

Ekkor megjelent a színen Tom. Vödör meszet és hosszúnyelű meszelőt cipelt magával. Végignézett a kerítésen, és mélységes bánat szállta meg a lelkét. A természet ragyogó vidámsága egyszerre elröppent. A kerítés vagy harminc méter hosszú és majdnem három méter magas volt.

Tom úgy érezte, hogy az élet reménytelen, súlyos teher. Sóhajtva mártotta meszelőjét a vödörbe, végighúzta a kerítés tetején, néhányszor megismételte ezt a műveletet, majd összehasonlította ezt a jelentéktelen felületet a végtelen, messze nyúló kerítéssel, és elerőtlenedve leült egy fatörzsre. Ebben a pillanatban gondtalanul énekelve lépett ki a kapun Jim (ejtsd: dzsim).

Vödröt vitt magával. Tom mindig leküzdhetetlen undort érzett a vízfordással szemben, de a kútnál mindig van társaság: fehér, mulatt, néger fiúk, lányok ácsorogtak ott sorsukra várva, beszélgettek, pihentek, csereberéltek, verekedtek, bámészkodtak, hajbakaptak. És az is eszébe jutott, hogy bár a kút alig volt százötven méterre, Jim sohasem

jött vissza egy óránál előbb, sőt ekkor is rendszeresen valakit érte kellett szalasztani... Ez jutott eszébe, mikor megszólalt:

— Te Jim! Nem akarsz egy kicsit meszelni? Hozok helyetted vizet.

Jim a fejét rázta.

— Nem lehet, úrfi. Öreg naccsága mondta, menj vízért, senkivel ne beszélj! Mondta naccsága, hogy Tom úrfi majd kér téged, hogy meszelj helyette, te csak csináld a magad dolgot. Mondta naccsága, meszelést ő maga ellenőrzi!

— Mit törödsz vele, hogy mit mond! Tudod, hogy mindig így szokott beszélni. Hoci azt a vödröt! Csak egy kicsit meszelj, mindjárt itt leszek. A néni sohasem fogja megtudni.

— Nem, nem merek Tom úrfi. Öreg naccsága levágja a fejem. Biztos levágja.

— Mit? A néni? Meg se tud verni rendesen! Azt szeretném tudni, ki törődik azokkal a pofonoknak nevezett cirógatásokkal, amiket ad? Szörnyen kiabál, de nem fáj, hacsak sírni nem kezd. Azt nem bírom...! Te, adok egy golyót. Egy nagy üveggolyót.

Jim habozni kezdett.

— Üveggolyó — folytatta Tom —, csuda, mi?

— Istenbizony, csuda nagy. De én félek a naccságától.

De hát Jim csak emberi lény volt, a kísértés nagysága meghaladta erejét. Letette a vödröt, és kezébe vette az üveggolyót, de a következő pillanatban már égő, megtépett füllel, kiporolt nadrággal rohanva vitte a vödröt. Tom nagy buzgalommal meszelt, Polly (ejtsd: polli) néni papucsát kezében lóbázva, szemében diadalmas tüsszel, visszavonult a csataterről.

Tom buzgalma semeddig se tartott. Eszébe jutott minden aznapra tervezett játék, móka, és bánata csak növekedett. Tudta, hogy minden pillanatban itt lehetnek a fiúk, mennek kirándulni, csatangolni, és mindenféle viccet fognak csinálni vele, mert neki dolgoznia kell. Az a gondolat, hogy kinevetik, úgy égette, mint a tűz. Zsebéből előkaparta »földi javait«: szögeket, golyókat, drótot, madzagot, bár tudta, hogy értük legfeljebb csak valami másfajta munkát vehetne, mint ahogy pl. Jimtól meg akarta venni a vízfordást, mint mégis valamivel kellemesebb munkát. Minden kincse kevés volt arra, hogy csak félórai szabadságot is vásárolhasson

magának. Lemondott tehát a veszteségről, és szomorúan rakosgatta vissza zsebébe kincseit. Egyszer csak ebben a sötét és reménytelen pillanatban ragyogó ötlete támadt. Újra felvette a meszelőt, és csendesen nekilátott a munkának. Már fel is tűnt ekkor Ben Rogers (ejtsd: ben radzsersz), az éppen, akinek a gúnyolódásától leginkább tartott. Ben vígan ugrált feléje, annak jeléül, hogy szíve gondtalan volt, és büszke várakozás feszítette. Almát evett, s melléje időnként dallamosan felüvöltött. Üvöltését mély hangú búgással váltogatta: gőzhajót játszott. Amint közelebb ért, félgőzt adott, a kormányrúddal az utca közepére vezette hajóját, majd kecses ívet leírva, teljes méltósággal és nagy szakértelemmel partot ért, éppúgy, mint a három méter mély járatú »Big Missouri« (ejtsd: big misszuri) gőzös, melynek ebben a pillanatban ő volt a kapitánya, legénysége, gőzszirénája és hajója is egyszemélyben.

Parancsnoki hídjáról kemény vezényszavakat ordított, amiket saját úri személyében végre is hajtott.

— Állj! Fiúk! — Csingiling!

Lassan és óvatosan fogott hozzá a kikötéshez. Egymás után harsogtak parancsszavai, a szirénára felüvöltött. »Gyerünk! Gyerünk! Félgőz jobbra! Csingiling!« — ordította, jobb kezével hatalmas köröket írva le, mint a hajókerék, de úgy látszik, a fordulat túlságosan heves volt, vad sietséggel működni kezdett a bal keze is, és közben dühös parancsok pattogtak. Mikor bokros teendői mellett ráért, pöfögött és sistergett, ahogy jólnevelt gőzgéphez illik. Időnként a hajókürtöt is megszólaltatta: »Hu-hu-hu.« A kikötés sikerült. »Horgonyt vetni, fiúk! Gyerünk, gyerünk! Csingiling!« — vezényelt. — »Állj a gépekkel!« — harsogott egyre, aztán mindent elnyomott a kiáramló gőz sistergése.

Tom nyugodtan meszelt tovább. Tudomást sem vett a gőzösről. Ben egy pillanatra csodálkozva nézte, majd megszólalt:

— Kitoltak veled, mi?

Semmi válasz. Tom műértő szemmel vizsgálta az utolsó ecsetvonásokat, gyöngéd kézzel még egyszer végigsuhant rajta a meszelővel, és az eredményt ugyanolyan szakértelemmel vizsgálta. Ben melléje szegődött. Tomnak folyt a nyála az alma láttára, de hősiesen kitartott munkája mellett.

— Kaptál jó munkát. Hogy ízlik, mi? — szól újra Ben.

— Te vagy, Ben? Észre sem vettelek.

— Megyek fürödni, nem jössz? Persze, majd elfelejtettem, te inkább dolgozol! Ugye?

Tom egy darabig szótlánul nézte.

— Mondd, mit értesz tulajdonképpen munka alatt? — kérdezte végre.

— Ezt a meszelést például.

Tom bemártotta a meszelőt, és közömbösen felelte:

— Lehet, hogy a meszelés nem munka. Egy biztos, nekem tetszik.

— A végén még bebeszelnéd nekem, hogy szívesen dolgozol. — Tom csak meszelt szakadatlanul.

— Mi az, hogy szívesen? Csak azt mondd meg, miért ne csinálnám szívesen? Azt hiszed, mindennap meszelhetek kerítést?

(...) Ben abbahagyta az almarágást. Tom nagy lendülettel húzta végig a meszelőt a kerítésen, föl-le, föl-le, hátralépett, hogy lássa az eredményt, itt-ott kiigazította munkáját, majd újra megnézte az összehatást. Ben percről percre nagyobb érdeklődést áruolt el, mindjobban figyelt, és egészen belemerült a munka szemlélésébe. Egyszerre csak megszólalt:

— Tom, hadd meszeljek egy kicsit.

Tom egy pillanatra habozott, már-már beleegyezett, de hirtelen megváltoztatta véleményét.

— Sajnálom, Ben, nem tehetem. Tudod, Polly néni szörnyű kényes erre a kerítésre. Hát még itt az utcán. Még ha a kertre nézne, nem szólnék semmit, és neki se lenne kifogása ellene. De igazán kényes erre a kerítésre, igen szépen kell kimeszelni, és fogadjunk, hogy ezer, meg ezer, kétezer fiú közt sincs egyetlenegy se, aki annak rendjelmódja szerint megcsinálná!

— Nem igaz, eressz engem, hadd próbáljam meg. Csak egy kicsit eressz. Én biztos hagynálak meszelni. Na, eressz, Tom!

— Isten bizony, szívesen engednék, Ben, de Polly néni nem hagyná. Jim is akart meszelni, meg Sid (ejtsd: szid) is, de Polly néni nem engedte őket se. Látod, Ben, enyém a felelősség! Képzeld, ha akármilyen történe meszelés közben.

— Marhaság! Úgy fogok vigyázni, mintha te meszelnél. De add már ide, hadd próbáljam meg. Ne, itt van a fél almám is!

— Hát... nesze! De nem, Ben, inkább nem. Félek...

— Ugyan, itt az egész alma!

Tom keserű pofával adta át a meszelőt, de szíve vidám volt. És mialatt a kiérdemesült »Big Missouri« gőzös a forró napon arca verejtékével dolgozott, a volt meszelőművész a közeli árnyékban egy hordón pihent, lábát a levegőbe lógatta, almáját rágtá, és azon tűnődött, hogy keríthetné hálójába a többi ártatlant. Mert áldozatokban nem volt hiány. Egész sereg gyerek jött, hogy Tom munkáján mulasson, és ottmaradt... meszelni.

Mikorára Ben megunta volna a munkát, Tom már »elcserélte« a következő részletmeszelést egy tűrhető állapotban levő papírsárkányért Billy Fisherrel (ejtsd: billi fiser), utána Johnny Miller (ejtsd: dzsoni miller) következett, aki a ráeső részt egy döglött patkányért vette meg, amely egy hosszú madzagra volt kötve, hogy körbe lehessen forgatni.

Így ment ez órákon át, mire a délután vége felé járt, Tom, aki még reggel földhözragadt szegény fiú volt, valósággal dúskált a »kincsekben«.

Az említett földi javakon kívül a következőket gyűjtötte össze: tizenkét golyót, egy fél szájharmonikát, egy darab kék üveget, amelyen gyönyörűen át lehetett nézni, egy cérnaorsót, lakatkulcsot lakat nélkül, egy darab krétát, egy törött üveg dugót, egy ólomkatonát, egy pár ebihalat, tűzköveket, egy félszemű macskakölyköt, egy rézkilincset, egy nyakörvet kutya nélkül, egy bicskanyelet, négy darab narancshéjat és egy öreg ablakráma darabját. Azonfelül állandó társaságban, kellemes semmittevésben telt el ideje, a kerítést pedig »csak« háromszor sikerült végigmeszeltetnie. És ha nem fogyott volna el a mész, Tom a falu összes gyerekeit teljes anyagi romlásba döntötte volna.

Ezek után Tom már nem tartotta reménytelennek az életét.

Mark Twain (ejtsd: márk tvén)

verőfény — ragyogó napsütés; **ígéretföldje** — a boldogság, a gondtalanság világa; **mulatt** — fehér és néger szülőktől származó

ember; **Hoci!** — Ide vele; **kísértés** — csábítás; **gőzhajó** — gőzzel működő hajó; **bokros teendő** — sok és különböző jellegű munka; **horgony** — két-vagy több horgas ágban végződő vasrúd, amely a mederbe akaszkodva rögzíti a vízi járműveket; **műértő** — *itt*: hozzáértő, a művészetben jártas, hozzá jól értő; **földhözragadt** — nagyon szegény; **dúskál** — bővében van, sok van neki valamiből

Mondd el, milyen természeti képpel kezdődik a regényrészlet!

Miért érezte reménytelennek az életet Tom?

Hogyan próbál szabadulni a meszeléstől?

Miért félt Tom attól, hogy barátai dolgozni látják őt?

Milyen ragyogó ötlete támadt, amikor feltűnt Ben Rogers?

Meséld el, hogyan valósította meg ötletét Tom!

Miért volt elégedett Tom a nehéznek ígérkező nap végén?

HOLNAPUTÁN ÉS AZUTÁN...

Most a jövőbe utazunk.

Valóságosan és képzeletben.

Nézd meg az órát, kezdődik a képzeletbeli utazás.

Jövőre tizenegy éves leszel, aztán tizenkettő, aztán tizenhat, tizennyolc, húsz, huszonöt.

Eljön a kétezredik év, és eljönnek az utána következő évek. Felnőtt leszel, dolgozni fogsz gyárban, irodában, földeken, orvosi rendelőben, egyetemi katedrán. Talán már neked is lesznek gyerekeid, talán autóval utazol a munkahelyedre, talán valami más, ma még ismeretlen közlekedési eszközzel. Otthon rádiód lesz, telefonod. Televíziód a falra vetíti a színes képeket, válogathatsz a filmek között, a könyvtárakból bármilyen könyvet egy gombnyomással a képernyőre hívhatsz.

Lakásodban hideg és meleg víz folyik a csapból, fűtőtestek árasztják a meleget.

Talán az ételek is megváltoznak. Más lesz a kenyér, újfajta zöldségek kerülnek az asztalodra, készételeket, mélyhűtött húsokat és gyümölcsöket, porított leveseket és üdítőket vásárolsz az áruházban.

És mi lesz a világban? Mi lesz az utcán, a városban, a természetben?

Tudod, hogy a Föld nagyon nagy. Tele van tengerekkel, vastag levegőburok védi, mélyében érc, ásvány, szén és olaj

várja a feltárást, talajából fák, bokrok, füvek táplálkoznak.

Tudod, hogy a Föld a Nap körül kering, és az egész naprendszer iszonyú gyorsasággal száguld a világűrben. Olyan a Föld, akár egy hatalmas űrhajó, és mi, emberek vagyunk az utasai. Szívjuk levegőjét, isszuk vizét, felhasználjuk anyagait, érceit, olaját, szenét. Kaszáljuk mezőit, kivágjuk fáit, bevetjük talaját.

Régebben azt hittük, hogy ennek a hatalmas űrhajónak a készletei kimeríthetetlenek. Csak be kell nyitnunk a kamrába, és levenni a polcra azt, amire szükségünk van: energiát — vagyis erőt —, nyersanyagot, vizet, levegőt, élelmiszert.

Azt is hittük, hogy azt csinálhatjuk a talajjal, vízzel, levegővel, amit akarunk, gondolnunk sem kell rájuk.

Csakhogy a dolog másképpen áll. A Föld készletei, a mi készleteink nem végtelenek. A levegővel, vízzel, talajjal sem bánhatunk tetszésünk szerint. A termőtalaj elhasználódik, a víz és a levegő szennyeződik, a növények elpusztulnak a gyárak füstjétől, az autók gázaitól, a halak a vizekbe eresztett mérgektől. És ha a növények és állatok veszélybe kerülnek, veszélybe kerülünk mi is.

Nem szabad pazarolnunk, okosan kell gazdálkodnunk, védeni kell kincseinket. Takarékoskodnunk kell a nagy éléskamra készleteivel, vigyáznunk kell minden értékére. Mert nincs olyan éléskamra, amely ki ne ürülne.

Képzeld el egy pillanatra a legrosszabbat. Kimerül a termőtalaj, nem lesz elég ennivalója a Föld-űrhajó utasainak. Kiszáradnak az erdők, a piszkos, szennyezett vizekben elpusztulnak a halak, rákok, vízinövények. A levegő tele lesz füsttel és mérgező gázokkal. Nem lesz madár és nem lesz virág, nem lesz méhecske és nem lesz mókus.

Ugye, borzasztó lenne?

Rajtunk múlik, hogy ne így legyen. Mindnyájunkon. Rajtad is.

Azt akarjuk, hogy a jövő szép legyen. A talaj hálás legyen a gondozásért, adjon búzát, rizst, burgonyát, napraforgót, paradicsomot, babot, százféle gyümölcsöt. Legyenek tiszták a vizek, halak fickándozzanak a patakokban és folyókban, inni lehessen a forrásból, édes ital csurranjon a

vízcsapból. Ne legyen füstös és mérgezett a levegő, szív-
hassuk teli tüdővel. Éljenek egészségben az erdők és a
mezők, a vadak, a madarak, a bogarak.

Mert az emberi élet csak akkor lehet szép és egészséges,
ha a természet egészséges, akár a faluban lakik valaki, akár
városban.

Felnőtt leszel, és dolgozni fogsz. Utazol autóval, repülő-
géppel, földalattin, hajón, villanyvonaton. Heti négy-öt
napra bemegy a gyárba, irodába, rendelőbe, egyetemre vagy
ki tudja, hova. Jóízű ebédet eszel, friss vizet iszol. Sok lesz
a szabad időd. Szórakozhatsz, sportolhatsz, játszatsz
különös játékokkal. Nézheted a világ legjobb filmjeit,
színdarabjait, festményeit. Olvashatod televíziód képer-
nyőjén a legérdekesebb könyveket. Talán lesz házi számítógé-
ped is, hogy segítse a munkádat, tanítson és ezer ötletével
szórakoztasson. Kirándulhatsz az erdőbe, a hegyek közé,
nagy folyók és tavak mellé.

Ha látni akarod szüleidet, rokonaidat, barátaidat, felhívod
őket a televízióval összekapcsolt telefonon.

Az egész életed más lesz, mint most. Persze, nem teljesen
más, csak annyira, amennyire magad is akarod. Este, ha
felnézel az égre, láthatod ragyogni a csillagokat. Talán egy
fényes pont halad köztük, űrhajó megy a Holdra vagy a
Marsra. De te tudod majd, hogy a Föld is egy hatalmas
űrhajó, és te is űrhajós vagy rajta.

Most nézd meg az órádat.

Eltelt néhány perc, mióta ebbe az olvasmányba bele-
keztél. Haladt az idő. Néhány percet valóságosan is a
jövőbe utaztál.

Az óra ketyeg. A számlapon ugrálnak a számok.

Mindig a jövőbe utazunk.

Kuczka Péter

Miért kapta az olvasmány a »Holnapután és azután« címet? Egyenes
vagy átvitt értelemben használta a szerző a címben a »holnapután«
szót? Miért?

Milyennek képzeltek el a távoli jövőben dolgozó ember életét?
Beszéljetelek erről saját fantáziátok szerint!

Az olvasmány szerzője a természet védelmére szólít fel. Milyen

érveket sorakoztat fel a természetvédelem érdekében? Hát ti mit tesztek azért, hogy megóvjátok a természet pótolhatatlan kincseit?

ESTI MEGÉRKEZÉS

(Részlet)

Ideleln a város
villanya villog,
de fenn a nagy ég
száz csillaga csillog:
a villany a földi,
a csillag az égi,
a villany az új,
a csillag a régi.

Babits Mihály

A KIS HERCEG

(Részlet)

Akkor jelent meg a róka.

— Jó napot! — mondta a róka.

— Jó napot! — felelte udvariasan a kis herceg. Megfordult, de nem látott senkit.

— Itt vagyok az almafa alatt — mondta a hang.

— Ki vagy? — kérdezte a kis herceg. — Csinosnak csinos vagy.

— Én vagyok a róka — mondta a róka.

— Gyere, játsszál velem — javasolta a kis herceg. — Olyan szomorú vagyok...

— Nem játszhatom veled — mondta a róka. — Nem vagyok megszelídítve.

— Ó, bocsánat! — mondta a kis herceg. Némi tűnődés után azonban hozzátette: — Mit jelent az, hogy »megszelídíteni«?

— Te nem vagy idevalósi — mondta a róka. — Mit keresel?

— Az embereket keresem — mondta a kis herceg. — Mit jelent az, hogy »megszelídíteni«?

— Az embereknek — mondta a róka — puskájuk van, és vadásznak. Mondhatom, nagyon kellemetlen! Azonfölül tyúkot is tenyésztnek. Ez minden érdekességük. Tyúkokat keresel?

— Nem — mondta a kis herceg. — Barátokat keresek. Mit jelent az, hogy »megszelídíteni«?

— Olyasmi, amit nagyon is elfelejtettek — mondta a róka. — Azt jelenti: kapcsolatokat teremteni.

— Kapcsolatokat teremteni?

— Úgy bizony — mondta a róka. — Te pillanatnyilag nem vagy számomra más, mint ugyanolyan kisfiú, mint a többi száz- meg százezer. És szükségem sincs rád. Ahogyan neked sincs énrám. Számodra én is csak ugyanolyan róka vagyok, mint a többi száz- meg százezer. De ha megszelídítesz, szükségünk lesz egymásra. Egyetlen leszel számomra a világon. És én is egyetlen leszek a te számodra...

— Kezdem érteni — mondta a kis herceg. — Van egy virág... az, azt hiszem, megszelídített engem...

— Lehet — mondta a róka. — Annyi minden megesik a Földön...

— Ó, ez nem a Földön volt — mondta a kis herceg. A róka egyszeriben csupa kíváncsiság lett.

— Egy másik bolygón?

— Igen.

— Vannak azon a bolygón vadászok?

— Nincsenek.

— Lám, ez érdekes. Hát tyúkok?

— Nincsenek.

— Semmi sem tökéletes — sóhajtott a róka. De aztán visszatért a gondolatára: — Nekem bizony egyhangú az életem. Én tyúkokra vadászom, az emberek meg énrám vadásznak. Egyik tyúk olyan mint a másik; és egyik ember is olyan mint a másik. Így aztán meglehetősen unatkozom. De ha megszelídítesz, megfényesednék tőle az életem. Lépések neszét hallanám, amely az összes többi lépés neszétől különböznék. A többi lépés arra készlet, hogy a föld alá bújjanak. A tiéd, mint valami muzsika, előcsalna a

lyukamból. Aztán nézd csak! Látnod ott azt a búzatáblát? Én nem eszem kenyeret. Nincs a búzára semmi szükségem. Nekem egy búzatábláról nem jut eszembe semmi. Tudod, milyen szomorú ez? De neked olyan szép aranyhajad van. Ha megszelídítesz, milyen egyszerű lenne! Akkor az aranyos búzáról rád gondolhatnék. És hogy szeretném a búzában a szél susogását...

A róka elhallgatott és sokáig nézte a kis herceget.

— Légy szíves, szelídíts meg! — mondta.

— Kész örömet — mondta a kis herceg —, de nem nagyon érek rá. Barátokat kell találnom, és annyi mindent meg kell ismernem!

— Az ember csak azt ismeri meg igazán, amit megszelídít — mondta a róka. — Az emberek nem érnek rá, hogy bármit is megismerjenek. Csupa kész holmit vásárolnak a kereskedőknél. De mivel barátkereskedők nem léteznek, az embereknek nincsenek is barátaik. Ha azt akarod, hogy barátod legyen, szelídíts meg engem.

— Jó, jó, de hogyan? — kérdezte a kis herceg.

— Sok-sok türelem kell hozzá — felelte a róka. — Először leülsz szép, tisztas távolba tőlem, úgy, ott a fűben. Én majd a szemem sarkából nézlek, te pedig nem szólsz semmit. A beszéd csak félreértések forrása. De minden áldott nap egy kicsit közelebb ülhetsz.

Másnap visszajött a kis herceg.

— Jobb lett volna, ha ugyanabban az időben jössz — mondta a róka. — Ha például délután négykor érkezel majd, én már háromkor elkezdek örülni. Minél előrébb halad az idő, annál boldogabb leszek. Négykor már tele leszek izgalommal és aggodalommal; fölfedezem, milyen drága kincs a boldogság. De ha csak úgy, akármikor jössz, sosem fogom tudni, hány órára öltöztessem díszbe a szívemet ... Szükség van bizonyos szertartásokra is.

— Mi az, hogy szertartás? — kérdezte a kis herceg.

— Az is olyasvalami, amit alaposan elfelejtettek — mondta a róka. — Attól lesz az egyik nap más, mint a másik, az egyik óra különböző a másiktól. Az én vadászaimnak is megvan például a maguk szertartása. Eszerint minden csütörtökön elmennek táncolni a falubeli lányokkal. Ezért aztán csütörtök csodálatos nap! Olyankor egészen a szőlőig

elsétálok. Ha a vadászok csak úgy akármikor táncolnának, minden nap egyforma lenne, és nekem egyáltalán nem lenne vakációm.

Így aztán a kis herceg megszeliđítette a rókát. S amikor közeledett a búcsú órája:

— Ó — mondta a róka —, sírnom kell majd.

— Te vagy a hibás — mondta a kis herceg. — Én igazán nem akartam neked rosszat. Te erősködtél, hogy szeliđítlek meg.

— Igaz, igaz — mondta a róka.

— Mégis sírni fogsz! — mondta a kis herceg.

— Igaz, igaz — mondta a róka.

— Akkor semmit sem nyertél az egésszel.

— De nyertem — mondta a róka. — A búza színe miatt. — Majd hozzáfűzte: Nézd meg újra a rózsákat. Meg fogod érteni, hogy a tiéd az egyetlen a világon. Aztán gyere vissza elbúcsúzni, s akkor majd ajándékuł elárulok neked egy titkot.

A kis herceg elment, hogy újra megnézze a rózsákat.

— Egyáltalán nem vagytok hasonlók a rózsámhoz — mondta nekik. — Ti még nem vagytok semmi. Nem szeliđített meg benneteket senki, és ti sem szeliđítettetek meg senkit. Olyanok vagytok, mint a rókám volt. Ugyanolyan közönséges róka volt, mint a többi száz- meg százezer. De én a barátommá tettem, és most már egyetlen az egész világon.

A rózsák csak feszengtek, ő pedig folytatta:

— Szépek vagytok, de üresek. Nem lehet meghalni értetek. Persze egy akármilyen járókelő az én rózsámra is azt mondhatná, hogy ugyanolyan, mint ti. Holott az az igazság, hogy ő egymaga többet ér, mint ti valamennyien, mert ő az, akit öntözgettem. Mert ő az, akire búrát tettem. Mert ő az, akit szélfogó mögött óvtam. Mert róla öldöstem le a hernyókat (kivéve azt a kettőt-hármat, a lepkék miatt). Mert őt hallottam panaszkodni meg dicsekedni, sőt néha hallgatni is. Mert ő az én rózsám.

Azzal visszament a rókához.

— Isten veled — mondta.

— Isten veled — mondta a róka. — Tessék, itt a titkom.

Nagyon egyszerű: jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.

— Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan — ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vesse.

— Az idő, amit a rózsádra vesztegettél: az teszi olyan fontossá a rózsádat.

— Az idő, amit a rózsámra vesztegettem... — ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vesse.

— Az emberek elfelejtették ezt az igazságot — mondta a róka. — Neked azonban nem szabad elfelejtened. Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél. Felelős vagy a rózsáért...

— Felelős vagyok a rózsámért — ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vesse.

Saint-Exupery (ejtsd: szentegzüpéri)

Feleljetek a következő kérdésekre:

1. Miért akarta a róka, hogy a kis herceg megszelídítse őt?
2. Miben különbözött a kis herceg rókája és virágja a többi rókától és virágtól?
3. Milyen titkot árult el a róka a kis hercegnek búcsúzaskor?
4. Miért vagyunk felelősek azért, amit megszelídítettünk?
5. Szerinted melyik a legfontosabb mondata ennek a regényrészletnek? Húzd alá ceruzával?

SKÓT VICCEK

— Cukrászdában voltam egy kislánnyal! — meséli a skót diák a papájának.

— És mibe került ez a mulatság? — érdeklődik az öreg skót.

— Fél fontba.

— Hiszen ez rettenetes!

— Igen. Dehát mit csináljak, ha nem volt több pénz a kislánynál?

* * *

A skót megkérte egy lány kezét és miután a hajadon igent mondott, megvette a gyűrűket.

A reménybeli ara, fel akarván próbálni a magáét, bosszúsan csettintett:

— Édesem! Ez a gyűrű szűk. Nem megy az ujjamra.

— Na tessék! — mérgelődött a skót. — Most nézhetek más menyasszony után.

* * *

— Hogyan oszlatja szét a skót rendőr egy balesetnél a tömeget?

— Úgy, hogy leveszi a sapkáját, és azt kéregetően előre tartva, gyűjteni kezd az áldozat javára.

MESE, MESE, MÁTKA...

ÜSSED, ÜSSED, BOTOCSKÁM!

(Magyar népmese)

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon túl, az Óperenciás-tengeren innen, volt egyszer egy szegény favágó ember. De olyan szegény volt ez az ember, mint a templom egere, még annál is szegényebb. Hajnaltól estélig vágta a fát az erdőben, de az ebédje s a vacsorája száraz kenyér volt s a bele.

Hát egyszer, amint falatoznék egy fa tövében, honnan, merről, nem látta: elég az, hogy csak elébe állított egy öreg ember, s egy falás kenyeret kért tőle.

— Jó szívvel — mondá a szegény ember —, mert látom, hogy kigyelmed még nálamnál is szegényebb —, s azzal kettétörte a kenyeret s felét az öreg embernek adta.

— No, te szegény ember — mondá az öreg —, tudd meg, hogy én a jók jutalmazója s a rosszak büntetője vagyok. Megosztottad velem a kenyeredet: jótettért jót várj.

— Ugyan — gondolta magában a favágó —, mi jót várhatok én ettől az öreg embertől?

Eközben az öreg kihúzott a tarisznájából egy abroszt, s azt mondta:

— Neked adom ezt az abroszt, te szegény ember. Ha megéhezel, csak szólj neki: terülj, terülj, abroszkám! — egyszeribe terített asztalod lesz, annyi étel, ital s mindenféle jó, amennyit csak a szemed és a szájad kíván.

Megköszönte a szegény ember az ajándékot, elbúcsúzott az öregtől, s azután elindult hazafelé. Gondolta magában, ha nem is mondott igazat az öreg ember, az abrosz is ér valamit. No, hiszen majd megpróbálja, csak megéhezzék.

Az ám, nem kellett sokáig várnia, hogy megéhezzék: egyszerre csak muzsikálni kezdett a gyomra. Éppen akkor ért egy korcsma elé, gondolta, bemegy oda, s ott kipróbálja az abroszt. Bement, leült az asztal mellé, elévette az abroszt, s mondta neki: terülj, terülj, abroszkám!

Hát, uram, teremtöm, az abrosz egyszeriben ráterült az asztalra, s abban a minutában tele volt étellel, itallal. Volt azon fehér cipő, malacpecsenye, túrós palacsinta, töltött káposzta, töltött tyúk, vörös bor, fehér bor, mézes pálinka.

Szalad hozzá a korcsmáros, összecsapja a kezét s kérdi: hát kend hol találta ezt a csudaabroszt?

Elmondta a szegény ember, hogy ki adta neki.

De bezzeg jó barátságba keveredett vele a korcsmáros s a felesége! Ők is az asztalhoz telepedtek, s ettek, ittak, vígan voltak. A szegény ember nem is ment tovább, ott maradt éjszakára. A korcsmárosné ágyat vetett neki s megvárta, míg elalszik a szegény ember.

Hiszen csak ezt várta. Ahogy a szegény ember elaludt, kilopta a tarisznyából az abroszt, hamarosan éppen olyat csinált s kicserélte a szegény emberével.

Reggel továbbment a szegény ember, s meg sem állott hazáig. Mondja otthon nagy örömmel a feleségének: no, asszony, vége a szegénységünknek, kaptam egy olyan abroszt, hogy csak egyet szólok neki, s annyi rajta az étel, ital, hogy a falunak is elég volna!

— Ó, hallá-e — mondá az asszony —, ne helytelenkedjék, talán csak nem ment el az esze!

— No, ha nem hiszed, mindjárt megmutatom.

Egyszeribe elévette az abroszt, s szólt neki: terülj, terülj, abroszkám!

— Lássa, lássa — mondá az asszony —, minek helytelenkedik! Jobb volna, ha visszafordulna az erdőbe, s vágná a fát. Egy betevő falás sincs a háznál.

— De így, s de úgy — erősködött a szegény ember —, ez az abrosz terült ám egyszer. — Meg sem gondolta, hogy az ő csodaabroszát elcserélték a korcsmában.

Visszament nagy búsan az erdőbe, vágta a fát, mint annak előtte, déltájban letelepedett egy fa alá, elévette a száraz kenyeret, s gondolkozott, vajon eljön-e még az az ősz öreg ember.

Bezzeg, hogy eljött, s megint egy falás kenyeret kért tőle.

— Én jó szívvel, öreg — mondá —, pedig nagy bánatot okoztál nekem. Csak egyszer terült az abrosz, többször nem, pedig ezerszer is mondtam: terülj, terülj, abroszkám!

— No, bizony, ha nem terült — mondá az öreg —, akkor nem is az az abrosz, amelyet én adtam. Kicserélték bizonyosan. Hanem várj csak, adok én neked most egy bárányt. Ennek csak annyit mondj: táncolj, táncolj, báránycám, s úgy hull az arany a gyapjából, mint a záporoső. De vigyázz rá, nehogy ezt is ellopják.

Azzal csak kihúzott egy fehérgyapjas báránykát a tarisznyájából, odaadta a szegény embernek, s eltűnt az ősz öreg ember, mintha a föld nyelte volna el.

A szegény ember, egy ág nem sok, annyit sem vágott többet, indult nagy örömmel hazafelé. De megint csak betért a korcsmába, s eldicsekedett a korcsmárosnénak, hogy milyen bárányt ajándékozott neki az öreg ember.

— Hadd lám — mondá a korcsmáros s a felesége —, csakugyan igaz-e?

Szól a szegény ember a báránycának: táncolj, táncolj, báránycám! S hát — halljatok csodát! — hullott a gyapjú közül az arany, mint a záporoső.

— Csak szedjék kendtek, szedjék — biztatta a szegény ember a korcsmárost s a feleségét —, nekem úgylis akkor lesz pénzem, amikor akarom!

Hanem a korcsmáros és a felesége nem elégedtek meg ezzel, éjjel, míg a szegény ember aludt, ellopták a bárányt, s másikat állítottak helyébe, szakasztott olyant.

Bezzeg, hogy mikor a szegény ember hazatért, szólt a báránycának: táncolj, táncolj, báránycám, csak bégetett keservesen, de bizony nem perdült táncra.

Káromkodott a szegény ember, sírt a felesége, s mind azon töprengett, hogy az ura megháborodott elméjében.

Visszament a szegény ember az erdőbe, de olyan erős nagy bánat nehezedett a szívére, hogy a munkájának nem volt semmi látszatja.

Délben leült egy fa alá, elévette a kenyeret, de enni sem tudott a nagy bánattól s bosszúságtól. Hát, amint keseregne magában, csak előtte állt megint az ősz öreg ember, de most nem kért tőle kenyeret.

— Búsulsz, ugye, szegény ember — mondá az öreg. — Ellopták a bárányodat is, ugye? Hát tudd meg, hogy a korcsmárosok lopták el az abroszt is, a bárányt is. De ne búsulj, még egyszer segíték rajtad, mert olyan jó szívvel

voltál irántam. Nesze, adok neked egy botot, menj a korcsmába, s szólj a botnak: üssed, üssed, botocskám! — s addig üti őket, míg elő nem adják az abroszt is, a bárányt is. Csak aztán jól vigyázz erre a botra, mert olyan bot ám ez, hogy egy ármádia katonát is agyonver, ha szólsz neki.

A szegény ember még meg sem köszönte a botot, az ősz öreg ember már eltűnt.

Indult ő is egyszeribe, s meg sem állott, míg a korcsmába nem ért.

Eleinte szép szóval próbálta, kérte: adják vissza az abroszt meg a bárányt, de mikor látta, hogy nem fog a szép beszéd, szólt a botnak: üssed, üssed, botocskám!

Hej, haj, vaskalap! — lett nemulass mindjárt. Supp! Supp! — ütötte, vágta a bot fejbe, hátba, ahol találta a korcsmárost is, a feleségét is, míg el nem nyúltak a földön.

Bezzeg, visszaadták az abroszt is, a bárányt is.

De most már örült a szegény ember, csakhogy ki nem bűjt a bőréből nagy örömében.

Futott haza, mint a sebes szél, hadd lássa a felesége, hogy nem beszélt bolondot. Ahogy hazaért, szólt az abrosznak: terülj, terülj, abroszkám! — s hát az abrosz csakugyan megterült, volt annyi étel, ital, hogy a falu sem győzte megenni, meginni.

Aztán meg a báránynak szólt: táncolj, táncolj, báránycám! — s hullott az arany, mint a záporosó.

Híre ment az egész országban, még azon is túl egy sánta arasszal, hogy a szegény favágónak milyen csudálatos abrosza meg báránycája van, s jöttek is csudájára mindenfelől. Eljött még a király is. Azt mondta a király a favágónak: hallottam a híret a csudaabrosznak s a csudabáránynak, hadd lám, igaz-e, amit nekem beszéltek. De vigyázz az életedre, mert ha hiába bolondultam ide, karóba húzatom a fejedet. Na hiszen, nem ijedt meg a szegény ember, szólt az abrosznak: terülj, terülj, abroszkám, s olyan ebéd kerekedett az asztalra, hogy a király is megkívánta, s evett, ivott, amennyi csak belefért.

— Na, most a bárányt, hadd lám! — parancsolta a király.

— Táncolj, táncolj, báránycám! — szólt a szegény ember, s táncolt a bárány, hullott az arany, hogy a királynak a szeme is káprázott belé.

— Jól van — mondá a király —, látom, hogy nem bolondítottad a népeket, hát most parancsolom neked, hogy mire én hazaérek, ott legyen a palotámban az abrosz is, a bárány is.

Megijedt a szegény ember: istenem, mit csináljon? Ha nem engedelmeskedik, karóba húztatja a fejét a király. Mert úgy tudják meg, hogy a király megirigyelte a szegény embertől az abroszt s a báránykát is.

Búsult a szegény ember, évelődött, a szemét sem tudta lehunyni.

Ő bizony — gondolta magában —, nem viszi a királyhoz sem az abroszt, sem a bárányt, s ha utánajönnek, majd szól a botjának.

Hát csakugyan, másnap este már jött az udvarmester tizenkét katonával, s parancsolta a szegény embernek, hogy induljon velük mindjárt, s hozza magával az abroszt is, a báránykát is.

— Megyek, — mondta a szegény ember — csak várjatok: — Avval suttintott a botjával: üssed, üssed, botocskám!

Nem kellett a botnak kétszer mondani! Supp! Supp! — ütötte, vágta az udvarmestert, a katonákat, ahol találta. Szégyenszemre hazáig szaladtak, és lélekszakadva jelentették a királynak, hogy mi történt.

Hej, mérgelődött a király! Összetrombitáltatta ami katonája volt, indult a szegény ember ellen. De a szegény ember, ahogy megérkezett a király seregével, csak szólt a botnak: üssed, üssed, botocskám, s a bot úgy fejbe kólintotta a királyt, hogy egyszeriben lefordult a lováról, s fel sem kelt többet. Kifutott belőle a gonosz lelke. Supp! Supp! — neki az ármádiának s egy szempillantásra a földön hevert az egész ármádia. De bezzeg volt nagy öröm az egész országban, mikor meghallották, hogy elpusztult a gonosz lelkű király.

Miért és hogyan jutalmazta meg az ősz öreg ember a favágót?

A mese szereplői közül ki nyerte meg a tetszéseket? Ki iránt éreztetek haragot és miért?

Mivel tudjátok bebizonyítani, hogy az *Üssed, üssed, botocskám!* mese?

Osszátok fel a mesét részekre, és minden résznek adjatok címet! A címek alapján mondjátok el a mese tartalmát!

Közmondások

Bűnhődik, ki ebül cselekedik.
Aki sokat markol, keveset fog.
Aki másnak vermet ás,
maga esik bele.

Melyik közmondás fejezi ki az előbbi mese tanulságát?

LUDAS MATYI

(Magyar népmese)

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény asszony, s annak egy nagy kamasz fia; Ludas Matyi volt a neve. Azért hívták Ludas Matyinak, mert egyebet sem dolgozott, mindig az anyja lúdait őrizte.

Mondja egyszer a szegény asszony Matyinak:

— Eredj, fiam, a döbrögi vásárba, hajts be tizenhat libát, de két máriáson alul ne add párját, mert különben hátra-kötöm a sarkadat!

Behajtja Matyi a tizenhat libát a döbrögi vásárba, s mindjárt jön is a földesuraság, s kérdi Matyitól:

— Hogy adod a pipe párját, te fickó?

— Két máriásért — felelte Matyi.

— Mit, két máriásért? Elég azért egy is.

— Nem elég bizony — mondta Matyi. — Két máriáson alul a királynak sem adom.

— Nem-e? No, majd mindjárt adok én neked két máriást!

Azzal intett a pandúroknak, behajtatta mind a tizenhat libát az udvarába, ott Matyit lekapták a tíz körméről, s jó huszonötöt vágtak rá.

— Most mehetsz haza — mondta a földesúr.

— Hát a pénz? — böngött Matyi.

— Nem volt elég? Húzzátok le még egyszer!

Másodszor is lehúzták Matyit a deresre, s jó huszonötöt vágtak rá. Mikor Matyi a második huszonötöt is megkapta, amint ment kifelé, visszafordult, s megfenyegette az uraságot:

— Jegyezze meg az úr, hogy háromszor veri ezt kenden Ludas Matyi vissza!

A földesúr nagyot kacagott. Egy szikrát sem törődött Matyi fenyegetésével.

Na, telt-múlt az idő, elfutott több esztendő. Matyiból nagy legény lett, megváltozott egészen. Egyszer hallja, hogy a földesuraság kastélyt épít. Mit gondolt, mit nem, felöltözik ácsmesternek, bemegy a városba, egyenesen a földesúr udvarába, s ott kezdi méregetni, vizsgálgatni a gerendákat, s közbe-közbe csóválnia a fejét. Odamegy a földesúr, s megszólítja:

— Mit nézeget az úr ezeken a fákon?

— Engedelmet kérek — mondja Matyi —, én külső országbeli ácsmester vagyok, sok országot bejártam, sok ház építését láttam, magam is építettem vagy százat, szebbnél szebbeket, de azt mondhatom az úrnak, hogy ezek a fák nem valók erre a kastélyra. Különb fák kellenek ide.

— Hiszen ha csak ez a baj — mondja a földesúr —, vannak az én erdőmben szebbnél szebb fák, válogatunk azokból.

Mindjárt kirendelt száz fejszés embert a földesúr, ő meg Matyival hintóba ült, úgy mentek az erdőbe, hadd lássák színről színre a fákat.

Hát jól van, Matyi rámutat erre a fára is, meg arra is, hogy ezt lehet vágni, azt nem lehet vágni. Nekilátott a száz fejszés ember, vágta a fákat, hogy csak úgy döngött-zengett az erdő. Azt mondja Matyi egyszer.

— Uram, itt igazán szép fák vannak, hanem még azt a fát nem látom, amelyikre a legnagyobb szükség volna.

— Gyerünk beljebb az erdőbe, hátha ott megtaláljuk.

Bemennek ketten az erdőbe, jó messze, s mikor már annyira eltávolodtak az emberektől, hogy a fák roppanását is alig lehetett hallani, megáll Matyi egy fa előtt, nézi, vizsgálja, aztán a homlokára koppint, két karjával átkarolja a fát.

— Na — mondja —, azt hiszem, ez jó lesz. Jöjjön csak az úr, ölelje át maga is.

Odamegy a földesúr, átöleli a fát. De Matyinak sem kellett egyéb, hirtelen összekötötte a földesúr kezét, s akkor aztán egy jó husánggal éppen ötvenet vágott rá. Mikor az ötvenet rászámlálta, nagyot kacagott:

— Nem vagyok én ácsmester, úgy tudja meg az úr. Ludas Matyi az én nevem. Emlékszik-e, hogy mit ígértem? Jegyezze meg jól, hogy még kétszer megverem. — Azzal otthagytá a földesurat s hazament.

A földesurat csak estefelé találták meg az emberei. Belebetegedett a verésbe, de úgy, hogy a doktorok nem tudták már, mit csináljanak vele. Hívtak mindenfelől csodadoktorokat, de egy sem tudta gyógyítani. Meghallotta ezt Ludas Matyi. Felöltözött doktori gúnyába, felment a kastélyba, s bejelentette magát, hogy ő külső országbeli csodadoktor, s jó pénzért meggyógyítja az uraságot. Hiszen megörültek Matyinak, vitték be az urasághoz. Azt mondta Matyi:

— Egy nap alatt meggyógyítom az urat, csak ahány ember van, menjen mind az erdőbe, ott ilyen meg olyan csodafüveket találnak; amennyit csak leszedhetnek, szedjék le, s hozzák haza. A többi az én dolgom.

De bezzeg küldötte a földesúr az embereit, még a gyerekeket is. Egy lélek sem maradt a háznál.

Hiszen csak ez kellett Matyinak. Elő a pálcát, s megrakta a földesurat. Mondta neki:

— Nem vagyok én csodadoktor, uram. Ludas Matyi az én nevem. Emlékszik-e, hogy mit ígértem? Még egy verés hátravan. De ne búsuljon, azzal sem maradok adósa.

Telt-múlt az idő, elfutott egy esztendő, el kettő, még talán több is. Ludas Matyi a városnak még a tájéka felé sem nézett. Hanem, mikor már mindenfelé kezdték felejteni a dolgot, felöltözött lókupecnek, s elment a döbrögi lóvásárra. Jár-kelel a vásáron, hallgatja, amint alkudoznak az emberek, meg-megáll ő is egy-egy ló előtt, alkudozik. Egyszer úgy félfüllel hallja, hogy egy embernek két szép lova van, de nem tudja eladni, mert mind a kettő kehes. Odamegy Matyi, s mondja az embernek:

— Hallja, atyafi, én megveszem a kend lovát, de csak úgy, ha a döbrögi földesúrnak, mikor kijő a városból, odakiáltja: Én vagyok Ludas Matyi.

— Hiszen, ha csak ez a kívánsága, azt szívesen megteszem — mondja az ember. Egyszeriben megalkusznak, kezét csapnak. Matyi megveszi a lovakat. Javában áll a vásár, amikor jő a döbrögi földesúr hintón.

— Ahol ni — mondja Matyi —, ott jön a földesúr. Kiáltsa oda neki: Én vagyok Ludas Matyi! De aztán szaladjon, ahogy csak tud.

Odaáll az ember a hintó elé, s nagyot rikkant:

— Én vagyok a Ludas Matyi! — s azzal megfutamodik.

— Hamar, hamar — kiált a földesúr a kocsisnak meg a hajdúnak. — Fogjátok ki a lovakat, üljetek rá, s hozzátok vissza azt a gazembert!

Amint a kocsis meg a hajdú lóra pattant, s az ember után iramodott, Matyi is ott termett a hintó mellett, s megrakta a földesurat. Azzal illa berek, nádak, erek — szaladott, s úgy kiáltott vissza:

— Én vagyok Ludas Matyi, nem az az ember! Ugye, beváltottam a szavamat? Harmadszor is megvertelek a ludakért.

Ha Matyi a földesurat még egyszer megverte volna, az én mesém is tovább tartott volna.

máriás — régi ezüstpénz; **pipe** — fiatal szárnyas; **pandúr** — fegyveres rendfenntartó; **lókupec** — lókereskedő; **kehes** — nehéz légzéssel, fulladozással járó betegsége van; **hajdú** — *itt*: a földesúr szolgája

Milyen származású volt Ludas Matyi: szegény-e vagy gazdag?

Hogyan került összeütközésbe a földesúrral? Mondjátok el!

Osszátok a mesét részekre! Adjatok címet minden résznek, majd e címek alapján mondjátok el a mese részletes tartalmát! Keressétek ki a szövegből azokat a kifejezéseket, amelyek a népmese nyelvezetét színesítik!

BOTTAL ÜTHETIK A NYOMÁT

Ezt a szólást a mesékben gyakran olvashatjuk. Régen azt hittem, az üldözők egy nagy bottal csapkodják a menekülő lába nyomát. Már tudom, hogy akkor mondják: ha már nem sikerül valakit utolérni, mert ügyesen megszökött. Vajon hogyan lett ez a jelentése?

A vadászat szaknyelvéből származó kifejezés vált szó-lássá. Bizonyára hallottátok már, hogy a vadászon a hajtók bottal ütögetik a bokrokat, hogy kizavarják, kiugrassák a vadat a vadász elé. Ha a vad már korábban elmenekült,

bizony már csak a nyomát ütögethették — és ez igazán hiábavaló, értelmetlen dolog volt. Csakúgy, mint egy egérutat nyert szökevény haszontalan keresése.

KOLONTOS PALKÓ

Volt egyszer egy szegény ember, s annak egy fia, Kolontos Palkó volt a neve. Azért hívták Kolontos Palkónak, mert kolontosság, bolondság volt minden szava, tette. Az apja eleget kínlódott, bajlódott Palkóval, de hiába, észt nem verhetett a fejébe. Sokat búsult a szegény ember, hogy mi lesz a fiával, ha ő meghal, s addig búsult, tűnődött ezen, hogy egyszer csakugyan meghalt, s Palkóra nem hagyott egyebet egy számárnál. Ez volt a szegény embernek az egész gazdagsága.

Hát most mit csináljon Kolontos Palkó? Kenyér nem volt az asztalfiában, a szeme zöldet, vöröset látott, annyit éhezett. Ő bizony egyet gondolt, felült a szamarára, s elindult világgá. Gondolta magában: lesz, ahogy lesz, majd ad az Isten jó szerencsét.

Megy, mendegél Palkó a számaron, s egyszer beér egy nagy erdőbe. Nem ment a rendes úton, csatangolt erre-arra, össze-vissza, mindenfelé. Amint az erdőben kóvályogna, meglát egy öregasszonyt, s köszönti:

— Adjon isten jó napot, öreganyám!

— Köszönd, hogy öreganyádnak szőlítottál — mondotta az öregasszony —, mert különben kiszedtem volna mind a harminckét fogadat!

Hej, gondolta magában Palkó, ez bizonyosan valami boszorkány lesz. Na ezt csakugyan el is találta, mert a vénasszony boszorkány volt.

— Öreganyám — kérdi Palkó —, nem mondaná-e meg nekem, hogy merrefelé talállok ki ebből az erdőből?

Az öregasszony, aki éppen egy csomó gallyat gyűjtött volt össze, azt mondta Palkónak:

— De bizony megmondom, még az útba is beleállítlak, ha ezt a csomó gallyat felkötöd a hátamra.

— Én jó szívvel, hogyne kötném — ajánlkozott Palkó.

Azzal lepattant a szamaráról, s felkötötte az öregasszony hátára a gallyat, de úgy, hogy egyben odakötötte az asszonyt egy nagy fához. Indulni akar az asszony, s hát nem tud menni, meg van kötve.

— Hej, ördögadta, ebugatta legénye, a fához kötöttél, ugye? No ezért megátkozlak, hogy a szamarad mindig azt mondja, amit te mondasz!

Ahogy ezt mondta a vén boszorkány, egyszeriben fekete macskává változott, kibújt a kötélből, aztán ott termett előtte egy kicsi szekérrel tizenkét egér, a fekete macska felkapott rá, s úgy eltűnt egy szempillantás alatt, mintha a föld nyelte volna el.

Kolontos Palkó nagyot kacagott ezen, hogy csak úgy zengett az erdő a kacagásától.

— Na, ez ugyan jól megátkozott engem — kacagott Palkó —, hiszen hadd mondja a szamaram, amit én mondok, mi károm lehet abban!

Azzal felült a szamarára, és szólott neki:

— Gyí, csacsi!

Mondotta a csacsi is:

— Gyí, csacsi!

— Hallod-e, nem én vagyok a csacsi, hanem te!

Mondta a szamár:

— Hallod-e, nem én vagyok a csacsi, hanem te!

— Te szamár — kiabált Palkó —, ne feleselj velem, mert Isten istenem ne legyen, úgy a föld közé vágok, hogy a másvilágon is megemlegeted!

Úgy, ahogy Palkó mondotta, szóról szóra utána mondotta a szamár. Hej, megmérgeződött Palkó, leszökik a szamaráról, jól oldalba kenegeti a botjával. De bezzeg a szamár sem maradt adósa, s úgy megrúgta Palkót, hogy nyakig esett bele egy nagy pocsolyába.

Megijedt Palkó, kiabált torkaszakadtából:

— Segítség, segítség!

Kiabált a szamár is:

— Segítség, segítség!

Történetesen éppen arra járt három favágó ember, oda-szaladnak, s Palkót nagy nehezen kihúzzák a pocsolyából.

— Hát a másik ember hol van? — kérdik a favágók.

— Miféle másik ember?

— Hallottuk, hogy egy másik ember is kiabált — mondták a favágók.

— Hehehe — röhögött Palkó —, hiszen az a szamaram volt!

— Ej, aki áldója van — szedtevetézték az emberek —, hát még te csúfolkodol velünk! Gyere csak a bíró elé, éppen most öltek meg egy gazdag kereskedőt, bizonyosan te voltál a gyilkosa.

Bekísérik Palkót a városba, bíró elé állítják, s a bíró nagy hirtelen ki is mondja az ítéletet, hogy fel kell akasztani, mert bizonyosan ő ölte meg azt a kereskedőt.

Abban a városban lakott a király is, az is kiment a vesztőhelyre, hadd lássa saját szemével, hogy csinálják az igazságot.

Odakísérik Palkót az akasztófa alá, s ott azt kérdi tőle a bíró:

— No, van-e még valami kívánságod?

— Nincs nekem egyéb kívánságom — mondta Palkó —, csak vezessék ide a szamaramat, hadd búcsúzzak el tőle.

Mikor a szamarát odavezették, Palkó a király felé fordult, letérdelt, s úgy kérte a királyt:

— Pardon, grácia árva fejemnek, felséges királyom, mert igazán ártatlan vagyok!

Abban a pillanatban letérdelt a szamar is, s elbődült:

— Pardon, grácia árva fejemnek, felséges királyom, mert igazán ártatlan vagyok!

De lett erre szörnyű álmélkodás. Még a királynak is szeme-szája tátva maradt, mert sok csudaállatot látott jártában-keltében, látott még szamarat is, különbnél különbeket, de még olyat nem, aki az ember beszédjét utána-mondja.

Bezzeg hogy megkegyelmezett egyszeriben Kolontos Palkónak, az udvarába vitette, s megtette fő-fő udvari bolondnak. Attól a naptól fogvást úri dolga volt Palkónak is, a szamarának is. Élnek-e, halnak-e most is, nem tudom, de hogy Kolontos Palkó-s szamarak elegen vannak a világon, azt jól tudom.

Itt a vége, fuss el véle!

asztalfia — asztal fiókja; **Pardon, grácia!** — Kegyelem!

Milyen kolontosságot követ el Palkó a rözsét szedő öregasszonnyal?
Hogyan fogadta Palkó a boszorkány átkát?

Mondd el a mesének azt a részét, amelynek a következő címet adhatnánk:

Ennek fele sem tréfa!

Mire utalhat a mese végén a következő mondat?

»...Kolontos Palkó-s szamarak elegenden vannak a világon...«

A PÁSZTOR ÉS A SZÖKŐKÚT

Magas hegyek között, apró kunyhóban élt egy pásztor. Soha nem látott mást, csak a környező hegyeket, mert reggeltől estig a birkákat őrizte.

»Hej, ha többet tudhatnék, milyen boldog ember lennék!« — sóhajtozott nem egyszer magában.

Egyik reggel aztán egy vénséges vén anyókat pillantott meg a kunyhója közelében.

— Miért búslakodsz, pásztor? — kérdezte tőle az anyóka.

— Hogyne búslakodnék! — felelte a pásztor. — Életemben semmit nem láttam, semmit nem tudok a világból. És úgy látszik, már örökre ilyen tudatlan, együgyű ember maradok.

— Segítek én rajtad! — mosolyodott el az anyóka. — De te is teljesítsd az én kívánságomat.

— Teljesítem én, még akkor is, ha hét kívánságod lesz! — kiáltotta örvendezve a pásztor. Számolni csak hétig tudott, ezért volt neki összesen hét birkája.

— Menj be a városba — folytatta az anyóka — és keresd meg ott a szökőkutat... azt, amelyiknek kilencvenkilenc csöve van — az öregasszony figyelmesen nézte a pásztor arcát —, számold meg mindegyiket, s aztán meséld el nekem, hányat számoltál össze...

— De ki őrzi addig a birkáimat?

— Majd én ügyelek rájuk... csak hát nagyon öreg vagyok már, hatnál többet nem tudok őrizni... A hetediket vidd magaddal a városba!

A városban éppen vásár volt. A pásztor először látott életében annyi embert. Odament hozzá egy kereskedő, és azt kérdezte tőle, eladó-e a birka?

— Honnan tudjam, eladó-e vagy sem — felelte tétován a pásztor. — Az én birkám, de még soha nem kérdeztek efelől.

A kereskedő mindjárt tudta, hogy együgyű emberrel áll szemben, ennek ellenére jó árat kínált a birkáért. A pásztor, aki soha nem látott még olyan sok pénzt, mindjárt a markába csapott. A pénzt bekötötte a zsebkendője csücskébe, és indult, hogy megkeresse a szökőkutat.

Hamarosan meg is találta. Csöveiből magasra szökött a víz, a napfényben vízcseppek sziporkáztak. Nézte, nézte a pásztor, aztán munkához látott: számolni kezdte a csöveket. De bizony csak hétig tudott számolni!

Amikor visszatért a hegyek közé, mindent elmesélt az anyókének, amit látott, hallott...

— A szökőkút csöveit megszámloltad? — kérdezte az.

— Meg ám! Pontosan hét darab volt!

— Ej, te ügyefogyott! — csóválta a fejét az anyóka. — Úgy látom, hiába küldtelek a városba...

A pásztor megsajnálta az öregasszonyt, mert látta, mennyire szerette volna tudni, hány csöve van a szökőkútnak.

— Ne búsulj, anyóka! — mondta. — Megszámolom én okvetlenül azokat a csöveket — ígérte.

— Csak vigyázz, el ne vétsd megint! — figyelmeztette az anyóka.

A pásztor a hóna alá csapott egy másik birkát és ismét bement a városba.

— Eladó a birka? — kérdezte a pásztortól az ismerős kereskedő.

— Eladó — mondta a pásztor. Most már tudta, mit jelent ez a szó.

— Megveszem tőled a múltkori áron!

— Annyiért nem adom. Ez a birka kövérebb az előbbinél. Így hát többbe is kerül — mondta a pásztor.

— Legyen, ahogy akarod — egyezett bele a kereskedő, és leszámolt még néhány pénzdarabot.

A pásztor nagyon elégedett volt, máris indult a szökőkúthoz, hogy a csöveket megszámlolja. Elszámolt hétig — és megállt. Hogyan tovább?

Ekkor odasomfordált melléje egy kisfiú.

— Mondd, milyen szám jön a hét után? — kérdezte tőle a pásztor.

— Nyolc — felelte kevés gondolkodás után a fiúcska.

— És azután?

— Kilenc!

És így számoltak húszig. Tovább a fiú sem tudott számolni.

Elégedetten tért vissza a hegyekbe a pásztor. Már a küszöbről kiáltotta:

— Húsz csöve van a szökőkútnak!

— Megint tévedtél — komorodott el az anyóka. — De a dolog, úgy látom, megyeget. Nem bánom, próbáljuk meg még egyszer.

A pásztor újra bement a városba. A harmadik birkát is eladta. És megint elment a szökőkúthoz, hogy megszámolja a csöveket. Számolta, számolta, de mindig csak húsz jött ki. Hogy menjen így haza az anyókához?

Ekkor megállt mellette egy lány. Nagyon jószívű lány volt, és még számolni is tudott. Megszánta a pásztert, és megtanította a számolás tudományára. Kiderült, pontosan kilencvenkilenc csöve van a szökőkútnak!

Szaladt haza a pásztor, de az anyókát már nem találta ott. Csak a birkák legelésztek békésen a réten, s minden kérdésére csúfondárosan azt válaszolták: »Be-e-e... be-e-e...«

A pásztor megértette, hogy az öregasszony varázsló volt. Nemcsak arra tanította meg, hogy a szökőkút csöveit megszámolja, hanem arra is, hogy a világot megismerje. És ha egyszer elkezdte a tanulást, többé nem tudott megállni.

Nemsokára tudós ember lett belőle, és feleségül vette azt a lányt, aki nehéz helyzetében segítette. Amikor pedig fiúk született, a kis lurkót elvitte a kilencvenkilenc csöves szökőkúthoz, s megtanította számolni.

G. Rodari

Mivel nem volt meglegedve a pásztor? Keressétek meg, és még egyszer olvassátok el az erre vonatkozó sorokat!

Mikor lett igazán boldog a pásztor? Miért?

Mi teszi boldoggá és lelkileg gazdagabbá az embert? Mit olvastatok erről a harmadik osztályos olvasókönyvben vagy a szépirodalomban?

A JÓ TANÁCSOK

Volt egyszer egy szegény legény. Ez a szegény legény gazdag leányt kapott feleségül, de nem sok öröme volt a gazdagságban, mert az asszony mindig felhányta, hogy övé minden az utolsó szegig, az urának nincs semmije, s ha ő hozzá nem ment volna, egész életére szegénynek marad.

Megunta ezt a szegény ember, mit gondolt, mit nem, tarisznyát vetett a nyakába, s otthagya a feleségit, ott a

kicsi fiát is, s elment világgá szerencsét próbálni. Azt határozta magában, hogy addig vissza nem tér, míg sok-sok pénzt nem szerez.

Ment, mendegélt a szegény ember, hegyeken-völgyeken át, erdőkön-mezőkön keresztül, s találkozott egyszer az úton egy öregemberrel. Köszönti az öregembert, ez fogadja, s kérdi:

— Hová, merre, öcsém?

Mondja a szegény ember:

— Én bizony elindultam szolgálatot keresni, ha valahol felfogadnának.

— No, akkor gyere hozzám — mondotta az öreg —, nálam jó dolgod lesz. Pénzt ugyan nem sokat adok, hanem ha becsületesen szolgálsz, ellátlak jó tanácsokkal. Annak a pénznél is több hasznát veszed.

Beáll a szegény ember az öreghez szolgálatba. Esztendő telik esztendő után. Az öregember erősen meg volt elégedve vele, ő is az öregemberrel. Már tíz esztendő is eltelt, még mindig ott szolgált az öregembernél. Mikor letelt a tíz esztendő, kérdi az öregember:

— No, fiam, maradsz-e még?

— Maradok, gazduram, miért ne maradnék, jó dolgom van itten.

Ott maradott még tíz esztendeig. Mikor a második tíz esztendő is eltelt, kérdi az öregember:

— No, fiam, maradsz-e még?

Mondja a szegény ember:

— Többet nem maradok, gazduram, most már hazamegyek, megnézem, mit csinál a feleségem.

— Hát az Isten vezéreljen, fiam! Nesze, adok neked egy kenyeret, de míg haza nem érsz, föl ne vágd. Adok neked három jó tanácsot, jegyezd meg jól. Az első tanácsom az, hogy ahol veszekedést látsz, menj onnét. A második tanácsom az, hogy a járt utat a járatlanért el ne hagyd. A harmadik tanácsom az, hogy a mai haragot mindig halaszd holnapra.

Megköszöni a szegény ember a kenyeret s a tanácsot, s azzal elindul hazafelé. Ment, mendegélt, s útközben egy faluban setétedett el, ott betért egy házba, s szállást kért

éjszakára. Adtak is szállást, de alig telepedett le, a gazda s a felesége elkezdett egymással veszekedni. Szóból szó kerekedett, még hajba is kaptak. A szegény embernek eszébe jutott a tanács, nyugodalmas jó éjszakát kívánt a veszekedő emberpárnak, átment a szomszédba, s ott is hált.

Hát reggel nagy láрма van a faluban. Vajon mitől lehetett ez a nagy láрма? Kimegy a szegény ember az utcára, s ott egyszerre csak megragadja egy ember, s kiáltja torkaszakadtából:

— Ez az ember ölte meg, ez!

A szegény ember csak ámult-bámult, nem tudta, mi történhetett. Hát bizony az történt, hogy azt az embert, akinél először kért szállást, reggel megölve találták. Az az ember, aki megfogta őt, látta, amikor bement, de nem látta, hogy mindjárt el is jött onnét, s azt hitte, hogy ő a gyilkos.

Szerencséjére, a házigazdája bebizonyította, hogy nála hált, s szabadon eresztették.

»Lám, lám — mondotta magában —, jó volt mégis megfogadni az öregember tanácsát!«

Továbbmegy, mendégél, beér egy nagy erdőbe, ottan utolér három embert, hozzájuk szegődik, megismerkednek, együtt mennek tovább. De egyszerre csak megáll az a három ember, s azt mondják, hogy ők bizony nem mennek ezen az úton, tudnak ennél egy rövidebb ösvényt. Hívják a szegény embert, hogy tartson velük, de a szegény embernek eszébe jutott az öregember tanácsa, elbúcsúzott tőlük, s továbbment a rendes úton.

Hiszen jól tette, hogy megfogadta az öregember tanácsát, mert később meghallotta, hogy azt a három embert megtámadták az útonállók, s elvették, ami pénzüik volt, mind.

Na, hazaér a szegény ember a falujába, éppen este volt, mikor az udvarba ért. Látja, hogy még nem feküdtek le, mert égett a gyertya az asztalon. Gondolja magában, előbb benéz az ablakon, hadd lám, mit csinál a felesége.

Hát az asszony ott ült az asztal mellett, éppen vacsorázott, vele szemben egy derék szál ember. Szörnyű haragra gerjedt a szegény ember. Azt hitte, hogy a felesége férjhez ment. Elindult nagy haragjában, hogy puskát szerezzen, hogy meglője a feleségét s azt az embert is.

De amikor kint volt az utcán, eszébe jutott az öregember tanácsa, hogy a mai haragot holnapra kell halasztani. Visszafordult, bement a házba, köszönt illendőképpen, a felesége fogadta. Szót váltanak szó után, megismeri a felesége, nyakába borul nagy örömmel, öleli s csókolja, s utána a derék szál ember is, aki nem volt más, mint a szegény ember fia.

Ó, édes Istenem, fohászkodott a szegény ember, de jó, hogy megfogadtam az öregembernek ezt a tanácsát is. Akkor elévette a kenyeret, fölívta, s hát uramteremtőm, hullott ki a kenyérből a szép sárga arany, mint a záporosó. Bezzeg most nem lehetett panasza az asszonynak. Volt pénz elég, amennyi csak kellett.

A szegény emberből a legnagyobb gazda lett a faluban. Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Miért döntött úgy a szegény ember, hogy elmegy világgá szerencsét próbálni?

Milyen egyezséget kötött az öregemberrel, amikor szolgálatába állt? Mondd el, hogyan vette hasznát a jó tanácsoknak?

Hogyan változott meg a szegény ember élete, amikor hazaért?

CSÁSZÁRNÉ PÁVÁJA

(A gögös feleség)

Héj páva, héj páva, császárné pávája!

Szegény legény vótam, gazdag leánt vettem;

S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem;

A vásárba mentem, piros csizmát vettem,

Avval hazamentem, s az asztalra tettem.

— Kéncsem, feleségem! mondj uradnak íngem!

— Én bizony sohasem, teljes életembe!

Mert apám házánál nagyobb urak jártak,

Őket sem uraltam, téged sem urallak! —

Héj páva, héj páva, császárné pávája!

Szegény legény vótam, gazdag leánt vettem,

S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem;

A vásárba mentem, rojtos ruhát vettem,

Avval hazamentem s az asztalra tettem.

— Kéncsem, feleségem! mondj uradnak íngem!

— Én bizony sohasem, teljes életembe!

Mert apám házánál nagyobb urak jártak,

Őket sem uraltam, téged sem urallak! —

Héj páva, héj páva, császárné pávája!

Szegény legény vótam, gazdag leánt vettem;

S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem;

Az erdőre mentem, somfabotot szeltem,

Avval hazamentem, a pad alá tettem.

— Kéncsem, feleségem! mondj uradnak íngem!

— Én bizony sohasem, teljes életembe!... —

Botom elékapám, hátára vagdalám;...

— Uram vagy, uram vagy! halálíg, uracskám!

Vigballada

Milyen hasonlóság van a ballada és az előző népmese között?

Mondd el, hogyan kereste a férj felesége kedvét!

Mi változott meg a feleség életében a ballada harmadik versszakában?

Milyen szavakkal tudnád jellemezni az ifjú feleséget?

FITTYET HÁNY

Arra az emberre mondjuk, aki semmibe veszi a másikat, rá sem hederít. A fitty, az valami kézjel? Olyasmi, mint amikor fügét mutatunk?

Igaz, azt is mutatni kell. Eredetileg kétféle helyzetben is használták ezt a kézjelet — ma már inkább csak a második értelmezés a gyakori.

Tehát: régen a gazda »fittyet vetve« hívta a kutyát. Miközben a nevét kimondta, középső és hüvelykujjával csettintett egyet. Te is kipróbálhatod! Hasonló mozdulattal fejezték ki elődeink, ha valakit vagy valamit semmibe vettek, és lekicsinylő, fitymáló véleményüket kinyilvánították.

»Ennyit sem ér!« — mondjuk ma is, közben egy ujmozdulattal is mutatjuk ezt az »ennyit«, azaz fittyet vetünk, fittyet hányunk az egészre.

A KIRÁLY FÁJA

Király fájának egy öreg almafát neveznek a mi falunk határában. Idegen meg nem fordulhat nálunk anélkül, hogy azt meg ne mutatnánk neki.

— Jól nézze meg, mert ilyent vagy látott életében vagy se — így szoktuk neki bemutatni a király fáját.

— Szép fa ez nagyon — ezt feleli a vendég rendesen s azt gondolja magában, hogy nincs biz azon semmi különös szépség se. Olyan, mint a többi öreg fa. Mohos a dereka, ritkás a koronája, aprós a gyümölcse.

Azért mégis nevezetes fa ez nagyon. Mégpedig arról nevezetes, hogy már egynapos korában almát termett. Mégpedig nem is egyet, hanem kettőt. Mégpedig olyan nagy úr szeme láttára, mint amilyen a király.

Persze régen volt ez nagyon, a régi jó időben, mikor még a só is sósabb volt, a méz is mézesebb volt. Akkor történt egyszer, hogy a királynak valami dolga volt mifelénk. Az öreg harangozó azt mondja, hogy csak a mi templomunk harangjának a szavát akarta meghallgatni.

Elég az hozzá, hogy ott lovagolt el egyszer a király a falu végén. Nagyon el volt merülve országa gondjaiba, és tán föl se emelte volna a fejét, ha egyszerre el nem nyeri magát a lova.

— Mi bajod, Pejkó? — riadt föl gondolataiból a király, megsimogatva a ló sörényét.

Nem volt a Pejkónak semmi baja, csak az öröme volt nagy. Mégpedig annak örült olyan nagyon, hogy oda állt elejbe egy kis ember, ásó volt a kezében és azzal tisztelgett katonásan. De olyan katonásan ám, hogy még a királynak is öröme telt benne.

— Fogadj isten, szolgám — adta vissza a köszöntést emberségesen. — Kinek tiszteljelek?

— Támadi Balázs a becsületes nevem.

— Vitézhez illő név — mosolygott a király.

— Huszár voltam — húzta ki magát kevélyen a fehér hajú kis ember.

— Hát most mi vagy? — kérdezte a király.

— Most csak afféle szegény vincellérember vagyok — szúrta az ásóját a földbe Támadi Balázs és vágta vele a hantot, mint huszár korában az ellenséget.

Meg is tudakolta tőle a király, hogy mi lesz abból?

— Gödör bíz ebből, tiszt úr.

— Hát aztán minek lesz az a gödör, Támadi Balázs?

— Ennek e, tiszt úr, ennek e! — emelt fel az öreg a földről egy vastag facsemetét.

— Nem terem már az teneked, Támadi Balázs — mosolyodott el a király —, minek vesződsz vele?

— Nono, tiszt úr, teremhet az még énnekem is — törölte le az öreg az inge ujjával homloka verejtékét. — De ha nekem nem, a maradékaimnak bizonyosan. Nem tudom, kiféle lehet a tiszt úr, de bizonyosan tudom, hogy csak arról a fáról szedi a legjobb ízű almát, amit az apja ültetett.

Egyik szeme elmosolyodott a királynak, a másik könnybe borult. El is érzékenyedett, meg is indult s egy vadonatúj aranyat hajított le a gödörbe.

— No, Isten megáldjon, Támadi Balázs — emelte a kezét a sapkájához.

Az öreg vincellér azonban akkorát rikkantott, hogy megint csak vissza kellett fordítani Pejkrét.

— Hohó, tiszt úr — kapta fel ujjongva az aranyat —, nem megmondtam, hogy teremhet még ez az almafa énnekem magamnak is?

A király elnevette magát és még egy aranyat hajított le az öreg huszárnak, aki hálálkodva csapta össze a kezét:

— Ó, bárcsak egész erdőm volna ebből a csudafából, amelyik már egynapos korában párjával termi az aranyalmát!

Eddig van a mese a király fájáról. Az igazság pedig az, hogy minden fa aranyat terem, amelyiknek gondját viselik.

(Az *Én Újságom* c. gyermeklapból)

Miről volt nevezetes a király fája?

Hogyan termett az öreg Támadi Balázsnak az egynapos facsemete?

Vajon miért mondta az öreg huszár a királynak, hogy »arról a fáról szedi a legjobb ízű almát, amit az apja ültetett«?

Milyen embernek ismerted meg a mese alapján Támadi Balázst?

MI VAN A LEGTÖBB A VILÁGON?

Mátyás királynál voltak az urak, sok főúr volt a társaság közt, elkezdtek beszélgetni: mi van a legtöbb a világon?

Találgatták: ez van, az van. Beleszólt az udvari bolond is, azt mondta: ő tudja, mi van a legtöbb a világon.

— Hát mi van, bolond? — kérdezik tőle.

— Ha megmondod, tíz forintot kapsz, ha meg nem tudod megmondani, botot kapsz!

— No, hát mi van legtöbb a világon?

— Mi volna más — mondja a bolond —, mint orvos.

— Az nem igaz! Hanem menj be a szobádba, gondolkozzál, aztán mondd meg!

Bement a bolond a szobába, alighogy beért, elvetette magát, s keservesen nyögött.

Viszik Mátyás királynak a hírt, hogy meghal már a bolond. Megijedt Mátyás király, és a főurak szaladnak a szobájába, nézik, hát csakugyan el van terülve. Nagyon sajnálták, mert sokat lehetett rajta nevetni, s mindjárt kommandáltak neki, ki mit tudott.

Az egyik kommandálta neki a vizes borogatást, a másik az érvágást, a harmadik a piócát, szóval mindnyája kommandált valamit. Mikor mindnyáját kivárta, hogy mit kommandál, fölugrik, és a király elébe fordul, s azt mondja:

— Fölséges királyom! Kié a nyereség?

Mert ha egy palotában ennyi doktor van, hát akkor mennyi van az egész világon?

*(A népmesét Kálmány Lajos
néprajzkutató gyűjtötte)*

kommendál — ajánl, javasol

Mondjátok el, hogyan járt túl az udvari bolond az urak eszén!

Mátyás király szülőháza Kolozsvárott. Kós Károly rajza

MÁTYÁS KIRÁLY VÖRÖSHAGYMÁN KAPÁLTAT

Mikor Mátyás király uralkodott, egy ízben nagy mulatságot csapott. Meghívta az urakat; jó bort tett eléjük. Az urak dicsérek a bornak minden előteremtőjét, csak a munkásokat nem. Azt mondja Mátyás király nekik:

— Ez nem jól van! Azt a szegény munkást nem is említjük, aki dolgozik?

Azt felelték az urak:

— Az semmi!

— No, hát ha semmi — mondja nekik Mátyás —, gyertek ki holnap kapálni, és majd úgy kapálunk, ahogy a szegény munkás szokott!

Másnap hajnalban kimentek a szőlőbe kapálni. Vöröshagymán és kenyéren kapáltak reggelig. Mikor megvoltak, megint hajtották a dolgot délig. Délben ismét vöröshagyma és kenyér volt az ebéd. Alig várták már az estét az urak. Este aztán azt mondotta nekik Mátyás király:

— Na, látjátok: az érdemli meg a bort meg a jó ételt, aki a szőlőt munkálja — a szegény ember!

SZÜRET

Kong a donga: kong, kong, Szüretelnek fönt, lent,
mustra vár a hordónk. Pista mustot hörpent.

Visszhangzik ma völgy, hegy, Döng a darázs, döng, döng,
puttonyosok jönnek. kádak körül ödöng...

Fürt szorul a présbe, Szép ünnep ez, őszi,
kicsordul a vére. szőlők szagát őrzi.

Részeg dongó, lusta,
beesik a mustba.

Kiss Dénes

Keresd ki a versből azokat a szavakat, amelyek hangot utánoznak!
Tanuld meg a verset könyv nélkül!

FABATKÁT SEM ÉR

Annyit tudok, hogy amire ezt mondják, az nagyon keveset vagy semmit sem ér. De hogy mi az a fabatka?

Előbb arra válaszolok, mi az a batka. Jó négyszáz évvel ezelőtt használták ezt az aprópénzt. Olyan keveset ért, hogy csak háromért-négyért adtak egy krajcárt, vásárláskor marékszámra fizettek vele. Akinek tehát egy batka lapult a zsebében, nem vett rajta semmit a vásárban. Hát ha még fából készült volna a pénz! Bizony semmit sem ért volna a »fabatka«, ha fizetésre kerül a sor...

Szólásunk mai jelentését tehát az eredete is igazolja: ha már valamit a fabatkánál is kevesebbre becsülünk, az igen silány, értéktelen dolog lehet!

A FÜLEMÜLE

(Tatár népmese)

Élt valaha egy kereskedő. Jómódban élt. Sok mindenféle volt a házában, mert bárhová is utazott, mindenhol hozott valamit emlékül.

Ennek a kereskedőnek a házában volt egy fülemüle. Kalitkában lakott, szép nagy kalitkában. A kalitka rácsát ezüst drótokból fonták, tetejét kristálylapokkal fedték, alját aranyhomokkal szórták be.

Semmit sem sajnált a kereskedő a fülemülétől.

Egy szolga minden hajnalban, délben és napnyugtakor hideg vizet hozott a fülemülének gyöngyházkagylóban és válogatott madáreledelt borostyántálcán. A fülemüle gondtalanul és vidáman élte életét. Időnként dalba kezdett, mert a daloláshoz úgy értett, mint senki más.

— Hiszen nálam jobb sora van, mint kint a szabadban — vélte a kereskedő.

Egyszer a kereskedő üzleti ügyben tengerentúlra, idegen országba készült.

Megtudta ezt a fülemüle, és így kérte a kereskedőt:

— Figyelj ide, gazdám! Te mindig jó voltál hozzám, semmit sem tagadtál meg tőlem. Teljesítsd ezúttal is a kérésemet! Most hazámba utazol. Ott egy gránátalmás-kertben él egész családom, minden testvérem! Menj el hozzájuk, és mondd meg, hogy tisztelettel üdvözlöm őket! Mondd meg, hogy épségben és egészségben élek, panaszra nincs okom!

— Jól van — ígérte a kereskedő —, okvetlenül megteszem, amire kértél.

Útra kelt a kereskedő. Meg is érkezett tengerentúlra, eladta áruit, és mikor elvégezte minden üzleti ügyét, elment, megkereste a kertet, amelyről a fülemüle beszélt.

Ameddig az ember szeme ellátott, virágok pompáztak. A gránátalma-fák olyanok voltak, mintha vörös festékekkel festették volna be őket, annyi volt rajtuk a virág. A levegő szinte remegett a fülemülék énekétől.

A kereskedő körülnézett, és látta, hogy minden egyes ágon egy-egy fülemüle ül és csengő hangon dalol. Az egyik közülük úgy csattogott, hogy az embernek akaratlanul is oda kellett figyelnie dalára.

— Ez lesz az én fülemülém rokona — vélte a kereskedő, és odament a fához. Felkiáltott a madárnak:

— Hallod-e te, fülemüle! Nálam otthon ezüstkalitkában él a testvéred. Megkért, hogy adjam át üdvözlését minden

testvérének, és arra is kért, mondjam meg, hogy épségben, egészségben él, mindene megvan és semmiben sem szűkölködik.

Amikor a fülemüle meghallotta ezeket a szavakat, úgy hullott a földre, mintha lövés érte volna.

Nem tudta a kereskedő, mit tegyen. A fülemüle fölé hajolt, de az már nem lélegzett: feküdt, kinyújtotta a szárnyacskáit, eltátotta csőrét, nem mozdult. Meghalt.

— Kár volt a testvérét említeni — gondolta a kereskedő. — Úgy látszik, nagyon búslakodott, bánkódott utána... No, most már nem lehet a dolgon segíteni.

A kereskedő fölvette a fülemülét, és eldobta jó messzire a fűbe.

A fülemüle pedig alighogy leesett a földre, tüstént magához tért. Fölröppent a fára, megrázta magát, dalolni kezdett, ágról ágra, fáról fára szállt, és eltűnt a kert mélyén.

— Hová mégy? Állj meg! — kiáltott a kereskedő. — Mondd meg, mit üzensz a testvérednek! Már nagyon vár hírt felőled, alig győzi kívánni...

A fülemüle semmit sem válaszolt, hanem vidáman énekelve elrejtőzött a sűrű lombok között.

Szomorúan érkezett haza a kereskedő.

— No, gazdám, átadtad üdvözetemet? Hoztál hírt a családomról? — kérdezte a fülemüle.

— Üdvözületedet átadtam — mondta a kereskedő —, de számodra hírt nem hoztam. Úgy látszik, családod nem is akar tudni rólad. Testvéred meg sem hallgatott. Alighogy rólad kezdtem beszélni, holtnak tetette magát. Nagyon ügyesen csinálta, szárnyát szétvetette, csőrét eltátotta, nem tudtam kitalálni él-e, semmi jelét nem adta ennek. Ezért félrelöktem, a fűbe dobtam. Ekkor hirtelen életre kelt és elrepült... Meg sem köszönte üdvözületedet.

Ennek hallatára a fülemüle igen bánatos lett. Egész nap se nem evett, se nem ivott, csőrét dalra nem nyitotta.

Reggel meg, amikor a szolga gyöngyházkagylóban hideg vizet és borostyántálcán válogatott madáreledelt hozott neki, a fülemüle holtan feküdt a kalitkájában.

A kereskedő szinte sírva fakadt bánatában.

Mi mindent nem tett, hogy életre keltse a fülemülét!

Maga öntött vizet a csőrébe, a napon melengette, a fűre

fektette, hiszen annyira szerette dalos madarát! De bármennyire is törte magát, mit sem használt. A fülemüle meghalt.

Ekkor a kereskedő hívatta a szolgáját, és megparancsolta, hogy vigye a madár tetemét minél messzebbre a háztól. A szolga meg is tette. Elvitte a kerítésen túlra, ahová a szemetet dobálják. Odavetette.

De alig érintette meg a fülemüle a földet, azonnal megrázkódott, életre kelt, és vidáman énekelve szülőföldjére repült.

— Köszönet a jó tanácsért! — kiáltotta búcsúzóul a kereskedőnek.

Csak most értette meg a kereskedő, hogy ő maga mesélte el a fülemülének, miként meneküljön meg a rabságból. Amit a kereskedő nem értett meg, azt megértette a fülemüle.

Hogyan, milyen körülmények között élt a fülemüle a kereskedőnél? Mit gondoltok, vajon boldoggá tette-e a fülemülét mindaz, amivel a kereskedő elhalmozta őt? Miért? Minek örült volna a fülemüle a legjobban?

Miképpen adta tudtul a fülemülének a testvére, hogyan kell megszabadulni a rabságból?

Örültetek-e, amikor a fülemüle megszabadult? Miért?

PÉNZÉRT SEMMI SEM BŰN

(Ukrán népmese)

Élt egyszer egy pópa, de az olyan pénzsóvár volt, hogy el sem lehet mondani. Történt egyszer, hogy a faluban megdöglött az uraság kutyája. Az uraság gazdag volt és igen-igen szerette a kutyáját.

»Eltemettetem a pópával ezt a hű jószágot a templomkertben« — gondolta az uraság.

Megtömött egy tarisznyát pénzzel, s azzal elindult a pópához.

— Nagy kéréssel jöttem, szentatyám! Szeretném, ha eltemetné a kutyámat a templomkertben, mint jó keresztényt illik.

Megharagudott a pópa és dühösen ráripakodott az uraságra:

— Hogy mersz ilyet kérni, megver érte az Isten!

Erre az uraság ravaszul elmosolyodott, és megmutatta a pópának a pénzzel teli tarisznát.

A szentatyának még a nyála is összefutott a szájában a sok pénz láttán.

— Nem való kutyát templomkertbe temetni, de mit tegyek? Kár lenne kiengedni a kezemből ezt a temérdek pénzt — gondolta, és sóvár szemmel tekingetett a tarisznára.

Amikor az uraság elment, a pópa magához hívatta a kántort, és eltemették a kutyát a templomkertben. Eltelt egy hónap, talán több is, amikor híre ment a faluban, hogy a püspök jön látogatóba.

Hej, megrémült a pópa! Mi lesz, ha megtudja a püspök, hogy kutyát temettek a templomkertbe?!

Az emberek is haragudtak, hogy a pópa meggyalázta a szent helyet.

Eszébe jutott a pópának, hogy nem messze lakik a csavaros eszű Szerencsétlen Ivan. El is ment hozzá tanácsot kérni.

Belépett a házba, köszöntötte a gazdát. Szerencsétlen Ivan éppen a kecskéjét etette. A pópa elmondta, milyen nagy baj szakadt rá. Ivan csak elmosolyodott, majd így szólt:

— Adja ide azt a tarisznya pénzt, elmegyek én a püspökhöz és mindent elrendezek.

A pópának még a szája is elgömbült e szavak hallatára. De nem volt mit tennie, igen félt a püspöktől. Megsíratta a pénzét, aztán odaadta Ivannak.

Szerencsétlen Ivan pedig megfogta a kecske szarvát és elindult vele Kijevbe.

Felkereste a püspököt és beállított hozzá a kecskével.

— Mit keresel itt ezzel a kecskével, te balga? — kérdezte haragra gerjedve a püspök, amikor meglátta a kecskét.

— Azért jöttem, szentatyám — kezdte alázatos hangon Ivan —, hogy avassa pappá ezt a jámbor jószágot.

Hej, el is öntötte a püspököt a méreg e szavak hallatán! Nagyot toppantott és vicsorgatni kezdte a fogát.

— Nem takarodsz innét! — üvöltötte magából kikelve.

Erre Ivan előhúzta a pénzzel telt tarisznyát és megmutatta a püspöknek. Amikor az meglátta a temérdek pénzt, vállá közé húzta a nyakát.

»Pénzért semmi sem bűn...« — gondolta magában, majd így szólt:

— Bár nem való kecskét pappá avatni, de hát egye fene — nagy szükségem van a pénzre.

Azzal átvette a pénzt és pappá avatta a kecskét. Még okmányt is adott róla.

Hazavitte Ivan a kecske-papot, keresztet akasztott a nyakába, és várta a püspök érkezését.

Meg is érkezett a püspök a faluba, és hamarosan a fülébe jutott, hogy a pap kutyát temetett a templomkertbe. Olyan haragra gerjedt a püspök, hogy szinte belesápadt.

Tüstént összehívta a szomszédos falvak papjait is, hogy elítéljék a bűnös pópát!

Megérkeztek a papok, s a püspök már éppen szóra nyitotta a száját, hogy kimondja az ítéletet az istengyalázó papra, amikor egyszer csak hallja, hogy valahol a közelben egy kecske mekeg. Majd elájult ijedtében.

Az történt, hogy Szerencsétlen Ivan, amikor meghallotta, hogy a püspök egybehívta a papokat, szarvon ragadta a kecske-papot, kezébe vette az okmányt és elindult velük a templom felé. Már csak pár lépésnyire volt a templomtól, amikor a püspök észrevette.

— A kutya is csak isten teremtménye — mondta sietve a püspök letompított hangon. — Éppen ezért nem bűn, ha templomkertbe temetik.

Aztán felült a hintájára és hazahajtott. Azóta sem hisznek ebben a faluban a papoknak!...

Miért kapta a mese ezt a címet: »Pénzért semmi sem bűn«? Keressétek ki a meséből azokat a részeket, amelyek a két pap pénzsóvárságát bizonyítják!

Mondjátok el a mesét úgy, mint ahogy Szerencsétlen Ivan mesélné el egyes szám első személyben!

Keressetek ezekkel a kifejezésekkel rokon értelmű szavakat: *rárípakodott, megrémült, csavaros eszű, magából kikelve, fülébe jutott!*

Olvassátok el az alábbi szólásokat, és közösen állapítsátok meg, mi az értelmük!

Szólások

Egy pénzből, ha lehetne, kettőt csinálna.

Pénzért az ördögnek is aláírná magát.

NYEZSDAN DALIA

(Belorusz népmese)

Volt egyszer egy öregember meg egy öregasszony.

Éltek, éldegéltek, szántogatták földcsékjüket, eszegették kenyérkéjüket. Azt hitték, így élük már le az életüket, amikor öregségükre váratlanul fiuk született.

De micsoda fiú volt az! Szőke hajú, kék szemű, hatalmas, erős gyerek. Az öregek el is nevezték Nyezsдан daliának.

Nyezsdan szemlátomást nőtt, növekedett, mint a gomba az erdőben. Ifjú legény lett belőle, és olyan erős, hogy a birkózásban egyetlen felnőtt férfi sem tudta legyőzni.

Szűk lett neki a szülőfaluja, s azt mondta a szüleinek:

— Isten veled, apám, isten veled, anyám, elmegyek világot látni, járok-kelek, megnézem, hogyan élnek az emberek. Ha pedig valahol ellenségre találok, bizony, ellátom a baját!

Az öregek sírva fakadtak.

— Jaj, hová mégy, fiacskám? Hogyan leszünk meg nélküled?

— Ne sírjatok — mondta a fiú. — Visszatérek hozzátok, csak körülnézek egy kicsit a világban.

Az öregek útravalót készítettek neki, és Nyezsdan dalia elhagyta a szülői házat.

Ment, mendegélt a széles mezőkön, a mély szakadékokban, a zöldellő réteken. Járt a kanyargós utakat, míg végül egy sötét erdőbe ért.

Megállt a fenyőerdő sűrűjében és elkiáltotta magát:

— Hé, van itt valahol élő ember? — és füttyentett, hogy jelt adjon magáról.

Akkorát füttyentett, hogy a fák megremegtek félelmükben, a levelek lehullottak a gallyakról, a bokrok ijedtükben a földhöz lapultak, a vadállatok riadtan a barlangjukba menekültek, a madarak a fák odvába bújtak.

A dalia leült egy levágott fatönkre, és várt — nem jön-e elő valaki a füttyentésére.

Abban az erdőben hét rabló élt, hét testvér. Senki sem járhatott tőlük nyugodtan az erdőben. Mindenkit megtámadtak, és csak nagy ritkán menekült meg élve valaki a kezük közül. Már több éve éltek a rablók az erdőben, és senkitől sem féltek.

Meghallották Nyezsdan dalia füttyentését, elcsodálkoztak.

— Vajon miféle dalia füttyentett az erdőben?

És elindultak, hogy megnézzék a jövevényt. Nyezsdan dalia ezalatt kiment a csapásra, tüzet rakott, szalonnát süített, mert nagyon megéhezett.

A rablók kirohantak a sűrűből, és közrefogták.

— Ki vagy? Honnan jöttél?

— Hát ti kik vagytok? Mit akartok? — kérdi a dalia.
A legidősebb rabló így válaszolt:

— Mi réges-régen itt lakunk az erdőben, ez a mi erdők.
Hát téged ki küldött hozzánk?

Nyezsdan elmosolyodott.

— Miért mondjátok, hogy az erdő a tietek? Ti ültettétek talán? Ez az erdő nem a tietek, ez mindenkié. És hogy én ki vagyok? Honnan jöttem? Megtudod, ha megverekszel velem.

A rablók megharagudtak.

— Lám csak, milyen vakmerő! Rendben van, gyerünk, küzdjünk meg. Ha megismered az erőnket, nem fogsz dicsekedni a magad kis erejével!

A legidősebb rabló a kezébe vett egy jókora vasdorongot és odaállt Nyezsdan dalia elé. A dalia körülnézett, s látja: egy akkora tölgy áll a közelben, hogy hárman sem tudnák körülfogni. Tövestől tépte ki a fát és elkiáltotta magát:

— Ide, aki nem fél!

De bezzeg megijedtek a rablók! Ilyen erős embert sose láttak még.

— Bocsáss meg nekünk, dicső dalia, ne pusztíts el minket! Belátjuk, hogy mindnyájunknál erősebb vagy. Légy a vezérünk! Valamennyien engedelmeskedni fogunk neked. Ha velünk tartasz, uralni fogjuk az egész világot.

— Miért uralnám én az egész világot? — felelte Nyezsdan dalia. — Nem azért indultam el a szülőfalumból, hogy bántalmazzam a jó embereket, rettegésben tartsam őket, hanem azért, hogy megszabadítsam a szegény népet azoktól, akik erőszakoskodnak velük. Ha valaki uralkodni akar mások felett, az nekem az ellenségem.

— Rendben van, nem fogjuk bántalmazni a népet — ígérték a rablók —, csak fogadj bennünket társaidnak.

— Nem bánom — mondta Nyezsdan —, menjünk együtt.

És elindultak. Nyezsdan dalia ment elől, utána a hét rabló. Faluról falura, tanyáról tanyára mentek. A nép mindenütt összefutott, hogy lássa a daliát. A dalia a falvakban be-betért a parasztokhoz, leült a tornácra és megkérdezte tőlük:

— Nos, hogy éltek, testvérek?

— Nehéz a mi életünk, dalia — felelték a parasztok. — Nincs maradásunk az uraktól. Tönkretesznek bennünket a munkával, kenyeret meg nem adnak. Kisajtolják utolsó erőnket is.

— Azt mondom nektek — oktatja őket Nyezsdan —, éljetekek még szorosabb barátságban. A közmondás is azt tartja: »Egyesült erő sokra képes.« Ha valamennyien kiálltok egyért és egy mindenkiért, magatok is daliákká váltok. Amire egy nem képes, azt a nép közös erővel könnyűszerrel véghezviszi. Az urakat is csak együttesen győzhetitek le.

A falvakat járva így tanította Nyezsdan dalia a népet. Szavai futótüzként terjedtek házról házra. A nép hitt a daliának, és szerette őt.

Hírét vették az urak is Nyezsdan daliának. Igen megijedtek.

— Ez az ember arra tanítja a parasztokat, hogy verjenek bennünket. Fogjuk el a rendbontót!

Csak hogy nem volt ez olyan egyszerű, mert bárhová ment a dalia, az emberek elrejtették őt, nem engedték, hogy baja essék.

Erre az urak tanakodni kezdtek:

— Magunk nem tudjuk elfogni őt. Kérjük meg a rablókat, legyenek segítségünkre.

— Segítsetek nekünk, galambocskáink! Kötözzétek meg a daliát és adjátok ki nekünk. Szolgálatotokért tietek ez a zacskó arany, de még többet is kaptok.

A rablók nem tudtak ellenállni a csábításnak, ismét feltámadt bennük a vágy: elvenni a másét. Megfeledeztek a daliának tett ígéretükről, és belopóztak abba a házba, ahol a dalia aludt. Rátámadtak, megkötözték és átadták az uraknak, hogy végezzék ki.

Hej, megörültek az urak!

— De most aztán nem fogod lázítani többé beszédeddel a parasztokat!

A megkötözött Nyezsdan daliát végighurcolták a falun. Katonákkal vétették körül, hogy a nép meg ne közelítse őt és ki ne szabadítsa.

Sírtak a parasztok, keservesen sírtak.

— Kedvesünk! Igaz ügyért kell elpusztulnod! Mi lesz velünk nélküled?

Nyezsdan daliát az uraság udvarára vezették. Temérdek sok úr gyűlt össze, nyözsögtek, tolongtak, nevetgéltek, kezüket dörzsölték örömükben.

— No, megjártad, galambocskám! Ütött az utolsó órád! Aztán így kiabáltak:

— Fojtsátok a folyóba!

— Akasszátok fel!

— Vessétek oda a vérebeknek, hadd marcangolják szét!

Nyezsdan dalia pedig csak nézte az urakat, nézte és mosolygott. Aztán kifeszítette mellét, kitárta karját, s a kötelek úgy pattantak szét rajta, mint a cérna.

Előrelépett a nép közé, és elkiáltotta magát:

— Testvérek! Amíg félni fogjátok az urakat, nem lesz se kenyeretek, se egy fityingetek. És hogy elkergessétek az urakat, egyesült erővel indítsatok ellenük háborút.

Így szólt a dalia, majd eltűnt. Az urak a nép közé rontottak:

— Fogjátok meg! Fogjátok meg!

De Nyezsdan dalia úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Nem is találták meg őt az urak. De nem is kereshették sokáig, mert a nép hamarosan felkerekedett, és vasvillákkal, baltákkal kergette ki az urakat az országból — örökre. A rablókkal is leszámoltak, akik pénzért kiadták az uraknak Nyezsdan daliát.

Más élet kezdődött az országban.

Azt beszélik, hogy Nyezsdan dalia most más országokban jár, és ott tanítgatja a parasztokat az igazságra.

Népünk történetének melyik időszakát juttatja eszetekbe ez a mese? Feleletekben hivatkozzatok a korábban tanultakra!

Hány csoportra oszthatók a mese szereplői? Milyenekre?

Találtok-e valamilyen hasonlóságot a most olvasott és a pópáról szóló mese között? Milyet?

Hogyan jut kifejezésre a mesében az a gondolat, hogy az igazság győzedelmeskedik? Keressétek ki és olvassátok fel ezt a részt!

AZ EGYSZERI SZARKA

Csörgött a sövényen
az egyszeri szarka
illegett, billegett
sebesen a farka.
Jobbra illegette,
balra billegette,
a delelő napot
el-elnézegette.

Gondolta magában:
de szép fényes holmi!
No, ezt már igazán
le kellene hozni.
Jó lenne tükörnek
a szarkaszobába,
beletekingetni
ünneplő ruhába.

Mikor ezt gondolta
az egyszeri szarka,
már az ól tetején
billegett a farka.
Noszogatja magát:
előre, előre,
szénás óltetőről
szalmás csürtetőre!

Mindjárt elérem már —
pislantott az égre,
s átugrik hetykén a
kazal tetejére.
Onnan szaporán a
kútágasra billen —
jaj de szegény feje
hova menjen innen?

Az egyszeri szarka
jobbra-balra forog,
a nevető napra
fitymálva hunyorog.
S vissza a sövényre
lerepül csörögve:
nem szeretek nézni
rámátlan tükörbe.

Vén veréb a porban
mosogatja tollát,
szárnya mellé dugja
pápaszemes orrát:
Csirip, csirip, csirip,
az egyszeri szarka
nagyot akart volna,
s nem bírta a farka.

Móra Ferenc

Közmondás

Sokat akar a szarka, de nem bírja a farka.

A RÚT KISKACSA

I

Jól éreztük magunkat a szabadban. A mezőn már arany-
sárga lett a rozs, a szénát is boglyába rakták.

A tűző nap megcsillant az öreg házikó ablaküvegein. A házikót mély árkok vették körül. Az árkok és a házikó fala között lapu nőtt. Méghozzá milyen magas! Nyugodtan elbújhattak levelei alá a gyerekek.

Olyan sűrűn, olyan buján nőtt itt a lapu, hogy az ember erdőrengetegnek vélte. Itt, a sűrű lapu közt ült a tojásokon a kacsza. Már régen ült rajta, és lassan unni kezdte a dolgot.

Egy szép napon aztán felpattant a sok tojáshéj.

A tojásokban megmozdultak a kiskacsák, megkopogtatták a tojás falát, és a héjon ütött résen kidugták fejcskájukat.

— Sip! Sip! — mondogatták.

— Sáp! Sáp! Sáp! — felelte a vén kacsza.

A kiskacsák kibújtak a tojásból, és mindjárt bámészkodni kezdtek: csodálkozva figyelték a lapu zöld leveleit. Az anyjuk szótlanul tűrte, hadd nézelődjenek, hiszen a zöld szín nagyon jót tesz a szemnek.

— De nagy a világ! — mondogatták a kiskacsák.

De még milyen! Tágas itt minden, nem úgy mint odabent a tojáshéjban.

— Azt hiszitek, annyiból áll a világ, amit itt láttok? — kérdezte anyjuk. — De nem ám! Egészen odáig húzódik ni, a kert túlsó végéig, egészen a mezőig. De ott még én sem jártam soha... No, mi van? Mind kikeltetek már? — kérdezte kacsamama és felállt. — Ó, még mindig nem? Ez a legnagyobb tojás még mindig nem pattant fel... Mikor lesz már ennek vége!?

Így töprengett az öreg kacsza, és visszaült a tojásra.

Végül felpattant a legnagyobb tojás is, és egyszeriben kiborult belőle egy kiskacsza. De mekkora nagy volt! Hát még milyen rút! Végigmérte kacsamama, majd így szólt:

— Borzalom, milyen nagy! És valahogy nem is hasonlít a többi gyerekemre! A színe is más... szürke... Csak nem pulyka, vagy mi a szösz?

II

Másnap gyönyörű volt az idő. Kacsamama és családja elindult a legközelebbi árok felé.

Toccs! — és kacsamama már bent is volt a vízben. A part felé fordult, és úgy csalogatta a vízbe kicsinyeit. A

kiskacsák nem sokat tétováztak, hanem egymás után tocsantak be a vízbe.

Amikor a vízbe ugrottak, a víz még a fejük búbját is ellepte, de nyomban felbukkantak a felszínre és vígan úszkáltak ide-oda. A szürke kiskacsa sem maradt el tőlük.

— No, fiaim, most szépen gyertek utánam — mondta kacsamama, és kimentek a partra. — Gyertek, hadd mutassalak meg benneteket a baromfiudvaron. Csak nagyon vigyázzatok, nehogy rátok taposson valaki, no meg a macskától is óvakodjatok!

Kacsamama és kicsinyei hamarosan bevonultak a baromfiudvarra.

A kiskacsák nagyon tetszettek ott mindenkinek. De azt a szerencsétlen szürkét, azt, amelyik a legkésőbb kelt ki, azt, amelyik olyan rút volt — azt mindenki bántotta. Csípték, bökdösték, ingerkedtek vele, de nemcsak a kacsák, hanem még a tyúkok is.

— Förtelem, milyen nagy! — mondogatták.

A pulykakakas, aki sarkantyúja révén igen nagy személyiségnek tartotta magát, most felborzolta a tollát, majd mint egy vitorlás hajó, melyet a szél röpít, szempillantás alatt ott termett a kiskacsa mellett. Jól végigmérte, majd dühösen kiabálni kezdett. Mérgéhen még a vér is a tarajába szökött. Szegény kiskacsa! Azt se tudta, mit tegyen, hová tűnjön.

Miért született ilyen rútnek? Lám, most őt neveti az egész baromfiudvar!

Így telt el az első nap, de hovatovább, annál elviselhetetlenebb lett a kiskacsa sorsa. Űzték, kergették szegénykét, még a testvérei is megvetéssel mondogatták:

— Bárcsak megenne a macska, te torzszülött!

Az anyjától is egyre gyakrabban hallotta:

— Tűnj el a szemem elől, te hórihorgas!

Csípték a kacsák, csípték a tyúkok, még az a kislány, aki az ennivalót hozta neki, még az is félretolta a lábával.

III

A kiskacsa már nem bírta elviselni ezt a bánásmódot. Egyszer szépen átrepült a kerítésen és ment, ment, amerre

csak a két lába vitte. A fákon ülő madarak is elrepültek ijedtükben, amikor meglátták őt. »Lám, ez mind azért van, mert ilyen rútnek születtem« — gondolta szomorúan a kiskacsa.

Aztán futott, futott messzire, messzire, míg egyszer csak kiért a mocsárhoz, ahol a vadkacsák tanyáztak. Az éjszakát itt töltötte. Fáradt volt szegényke és végtelenül szomorú.

Reggel a vadkacsák ébredtek fel korábban, s nyomban észrevették új társukat.

— Hát te meg miféle madár vagy? — kérdezgették tőle. A kiskacsa izgett-mozgott, forgolódott, aztán mélyen meghajolt a maga módján.

— Igen-igen buta lehetsz — mondogatták a vadkacsák. — Üsse kő, mindegy, de be ne furakodj a családunkba!

A kiskacsának eszébe sem jutott ilyesmi. Egyetlen vágya volt csupán: békességben élni a nádasban, iszogatni a mocsár vizét.

Így töltött a kiskacsa a mocsárban két napot. Épp akkor érkezett meg két vadliba. Ők is nemrég keltek ki a tojásból.

— Hallod-e, pajtás — mondták a vadlibák —, csuda mulatságos figura vagy te! Ha rád nézünk, hát rögtön elfog bennünket a nevetés. Akarsz-e velünk élni és költöző madár lenni?

»Pif! Paf!...« — hallatszott ebben a pillanatban, és a két vadliba holtan zuhant a nád közé. Vérük vörösre festette meg a vizet. »Paf! Paf!« — hangzott másodszor is, és egy sereg vadkacsa röppent fel a nádasból. Egyik lövés a másikat követte. A vadászok körülfogták a mocsarat.

A nád között vadászkutyák futkostak, szimatoltak. Jól hallatszott csaholásuk, s amerre elmentek, még sokáig hajladozott a nád. A szegény kiskacsa azt sem tudta, hova legyen nagy félelmében. Éppen a szárnya alá akarta rejteni a fejét, amikor váratlanul megjelent előtte egy kiöltött nyelvű, szikrázó szemű vadászkutya. Ránézett a kiskacsára, ráviczorította a fogát és továbbfutott.

»Nem bántott! — gondolta a kiskacsa és fellélegzett. — Úgy látszik, annyira rút vagyok, hogy még a kutyának sem kellek.« Mindaddig mozdulatlanul ült a nád között, míg a vadászat tartott.

IV

A lövöldözés csak este ért véget. A kiskacsa neki-bátorodva felállt, körülnézett és útnak eredt a mezőkön és a réteken át.

Olyan heves szél fújt, hogy alig bírt menni.

Az éj beállta előtt egy kis házikóhoz ért. Igen megtépázott kunyhócska volt ez. Talán csak azért állt, mert maga sem tudta, melyik oldalra dőljön össze. A kunyhó ajtaja leugrott a sarokvasáról, s ferdén lógott, úgy, hogy a mi kiskacsánk nyugodtan besétálhatott rajta. Be is ment.

A házikóban egy öreganyó élt a tyúkocskájával meg a macskájával. Reggel ezek vették észre a kiskacsát. A macska dorombolni kezdett, a tyúkocska pedig kotkodácsolni.

— Mi történt? — kérdezte az öreganyó és körülnézett.

Az első pillantásra jó kövér kacsának nézte a vendéget.

Az öreganyó elhatározta, hogy megtűri ezt a hontalan jószágot.

A kiskacsa napokon át összekuporodva ült a sarokban. Egyszer aztán valahogy magától kitérült az ajtó, és friss levegő meg ragyogó napfény tört a kunyhó belsejébe. A kiskacsának hirtelen kedve kerekedett az úszásra. Nem állta meg, hogy el ne mondja szándékát a tyúkocskának.

— Hát ez meg miféle újdonság? — kérdezte a tyúkocska.

— Nincs más dolgod, hát holmi badarságon jár az eszed! Tojjál tojasokat, mint én, vagy dorombolj, mint a macska, s akkor nem fogod ilyen ostobaságokon törni a fejed!

— Nem, nem, elmegyek világgá! — mondta a kiskacsa.

— Hát csak menj! — felelte a tyúkocska.

És a kiskacsa el is ment. Úszkált, víz alá merült, de mindenki kinevette, éppúgy, mint azelőtt, mindenki elkergette, mert annyira rút volt.

V

Közben beköszöntött az ősz. Az erdőben megsárgult a lomb, aztán hamarosan nagyon hideg lett. Sötét fellegek vonták be az eget. A kerítésen varjú károgot. A kiskacsa sorsa még rosszabbra fordult.

Egy este, amikor éppen lenyugovóban volt a nap, az

erdő mögül hatalmas madárcsapat szállt a levegőbe. Szép nagy madarak voltak, hófehérek, hosszú nyakúak. Hattyúk repültek. Hangosan rikoltoztak, mintha kürt harsogott volna, olyan volt a hangjuk. Szárnyukat szélesre tárták, s úgy repültek melegebb vidékekre, túl a kéklő tengeren.

A hattyúk egyre magasabbra emelkedtek, s amint ezt látta a kiskacsa, valami különös félelem vett rajta erőt. Bukfencet vetett a vízben, nyakát kinyújtotta, s ő is rikoltott egyet, de olyan hangosan, hogy megijedt a saját hangjától. Amikor a szép nagy madarak eltűntek a szeme elől, a kiskacsa a víz alá bukkott, maga sem tudta, hogy miért, aztán ismét felbukkant a víz felszínére, és sokáig nem tudott megnyugodni. Nem tudta, hogy hívják ezeket a szép madarakat, nem tudta, merre repülnek, de azért megszerette őket nagyon de nagyon. Így még soha senkit nem szeretett ezen a világon.

VI

Ezen az éven igen kemény tél volt. A kiskacsa állandóan úszkált, nehogy befagyjon körülötte a víz. Az a hely, ahol úszkált, egyre kisebb és kisebb lett. Csikorgó fagyok kezdődtek.

Szomorú lenne beszélni arról a sok búról-bánatról, amiben a kiskacsának része volt a tél folyamán.

Végül aztán kisütött a nap, melegíteni kezdte a földet és újra énekelni kezdtek a pacsirták. Megjött a tavasz.

A kiskacsa előbújt a nádasból és elrepült. Szárnya már sokkal erősebb volt mint azelőtt, csak úgy suhogott a levegőben és gyorsan röpítette őt előre. Észre sem vette, és egy hatalmas kertben találta magát. A kertben virágba borultak az almafák. Az orgona illatos ágai egy kanyargós árok fölé hajoltak.

De jó itt, minden tavaszi pompában áll!

Egyszerre csak három gyönyörűséges szép hattyú úszott elő. Olyan könnyedén és simán úsztak, mintha csak siklottak volna a vízen. A kiskacsa ráismert a gyönyörű madarakra, és ismét valami ismeretlen szomorúság töltötte el a szívét.

»Odarepülök hozzájuk, ezekhez a méltóságteljes madarakhoz. Lehet, hogy halálra csípnek, mert rút vagyok, mert hozzájuk merészkedem. De nem bánom! Inkább így pusz-

tuljak el, mintsem tűrjem a kacsák és a tyúkok csipéseit, meg a hideget és az éhezést télen.»

Azzal a kiskacsa a vízre ereszkedett, és a gyönyörű hattyúk felé úszott. Amikor a hattyúk észrevették, csapkodni kezdtek szárnyukkal és feléje igyekeztek.

— Őljetek meg! — mondta a kiskacsa és mélyen lehajtotta a fejét.

S abban a pillanatban, amikor fejét lehajtotta, a víz csillogó tükrében megpillantotta saját tükörképét. Már nem a régi szürke rút kiskacsa volt, hanem hófehér hattyú.

A nagy hattyúk ott úszkáltak körülötte, és meg-meg-simogatták csőrükkel.

Éppen ekkor futottak le a kertbe a gyerekek. Kenyér-morzsát és magot szórtak a hattyúknak. A legkisebb gyerek kiabálni kezdett:

— Új hattyú jött! Új hattyú jött!

A gyerekek megörültek és odahívták szüleiket a parthoz.

A felnőttek és a gyerekek ott álltak a parton, és gyönyörködve nézték a méltóságteljes fehér madarakat. Azok hangtalanul siklottak az árok vizén. Valamennyien egyszerre mondták:

— Az új hattyú a legszebb! Ő a legnagyobb, a legszebb!

Az öreg hattyúk is meghajtották előtte büszke nyakukat.

A fiatal hattyú zavarba jött és fejét szárnya alá rejtette. Eszébe jutott az az idő, amikor mindenki kinevette, amikor még rút kiskacsa volt. S a fiatal hattyú most széttárta szárnyát, kinyújtotta hosszú nyakát, és kebléből boldog rikoltás tört elő.

H. Andersen

Miért volt elviselhetetlen a szürke kiskacsa élete a baromfiudvaron?

Miért nem ismerték fel benne mindjárt a hattyút?

Mikor érezte magát először boldognak a kiskacsa?

A mese melyik része tetszett nektek a legjobban és miért?

Készítsétek el közösen a mese hat pontból álló vázlatát, írjátok is le, majd mondjátok el a mese tömör tartalmát!

HATTYÚ

Hess, hattyú,
lengeteg!
Tündérszoknyád
lengeted.

Vízbe hajtod
nyakadat,
vízben nézed
magadat.

Folyó vize
addig tükröz,
szerelemtől elapad.

Hess, hattyú,
táncosnő,
felhőtokban
drágakő!

Orbán Ottó

A SZEGÉNYEMBER, A FIA MEG A SZAMARA

Mikoron a szegény öregember elindult a gyermekével, és elővezette egyetlen szamarát, hogy azt a városba hajtsa eladni, meglátták őket az út mellett munkálkodó emberek, és megnevezték a szegény öregembert.

— Bizony bolond egy vén lator ez! Lám, mint hajtja maga előtt a szamarat! Nem tud az öreg reája ülni avagy a gyermeket ráültetni? Pedig milyen nehezen jár ő maga is, alig ballag.

Hallván ezt a szegényember, felültette a gyermeket a szamarára, és ő maga utánuk ballagott. Látván ezt az út mellett dolgozók, így szóltak:

— Bizony, bolond vénember ez! Mert csak alig ballaghat, mégsem ült fel a szamárra, hanem a gyermeket ültette reája. A gyermek pedig könnyebb, és könnyebben járhatna, mintsem ő maga.

Hallván ezt a szegény öregember, ismét megmásolta a kapott tanácsot, leszállította a gyermeket, és ő maga ült fel a szamárra. Látván ezt az út mellett munkálkodó emberek, így szóltak:

— Micsoda hitvány, kegyetlen vénember ez! Ím, ő maga felült a szamárra, és utána kell gyalogolni a szegény gyermeknek. Lám, rabbá tette önnön fiát, és semmiben nem kíméli a szegény gyermeket.

Az öregember, hallván e beszédek, megharagudott, felvette a gyereket, és a háta mögé ültette a szamárra. Így mentek tovább a város felé. Mikor ezt látták az út mellett dolgozó emberek, így szóltak:

— Micsoda kegyetlen és bolond vénember ez! Lám, a természetet sem érti meg. Mert azért van a szamárnak olyan rövid háta, hogy csak egy ember üljön reá. Ez pedig másodmagával utazik a szegény szamáron. Kár, hogy olyan öreg ember és bolond.

Hallván ezt a szegény öregember, így szólt:

— Ej, hát semmiképpen nem találhatom meg a módját, hogy úgy cselekedhessek, ahogy az embereknek tetszik.

És megharagudván, mind a négy lábát egybekötötte a szamárnak, egy rudat nyújtott át ezen, és azt mondta a fiának:

— Jer, vigyük! Talán e mód tetszik nekik.

És ketten vinni kezdték a rúdon a szamarat.

Látván ezt az út mellett álló emberek, kacagni kezdtek.

— Ó, de bolond ez a vénember a fiával együtt, hogy viszik a szamarat! Ki látott már ilyen dolgot? Mindketten ráülhetnének a szamár hátára, és az szépen elvinné őket. De látod-e, hogy bolondultak meg mindketten!

Hallván ezt a szegény öregember, igen elszomorodott, és azt mondta a fiának:

— Ördög győzi ezeknek kedvére cselekedni! Ha ezt tesszük, nem jó, ha amaszt tesszük, az sem jó. Ha imígy cselekszünk, nem tetszik nekik — ha amúgy cselekszünk, az sem jó. Sem ekképpen, sem amaképpen nem jó. Jer, vessük a haszontalan szamarat a vízbe, hogy megmeneküljünk tőle!

És bedobták a vízbe, és meghalt szegény szamár. És ekképpen a szegény öregember az ő fiával pénz nélkül és szamár nélkül tért haza.

Ezópus (ejtsd: ezópusz) meséje

lator — gazfickó

Számold meg, hányszor hallgatott az idegenek tanácsára az öregember!

Szerinted melyik esetben cselekedett helyesen? Magyarázd meg, miért!

Helyesen vont-a-e le a mese végén a tanulságot a szegény ember? Szerinted mi a mese tanulsága? Írd is le.

A mese szerzője, Ezópus, Frígiában született, a származása szerint nem nemesember volt, hanem rabszolga; de a szolgaság bölcsességét és gondolkodását nem zárhatta rabságba. Ezópus nemcsak rab volt, hanem az emberek között mindenkinél rútabb. Mert a feje csúcsos volt, orra lapos, nyaka rövid, ajkai szörnyű nagyok, fekete bőré, törpe, hasa nagy, háta görbe, és ami a legnagyobb hibája volt — dadogott. De — noha külsőre rút volt — szellemét tekintve gyors és okos, és ügyes mindenféle tréfabeszéd kitalálásában.

Ezópus eszességéről, ravaszságáról meggyőződhettek, ha elolvassátok a következő történetet.

EZÓPUS TEHERHORDÓ SZOLGA

Egyszer, mikor egy kereskedő vette meg Ezópust, és ázsiai útra készültek, a szolgák elosztották maguk között, ki mennyi terhet visz. Ekkor Ezópus könyörögni kezdett, hogy ne adjanak neki nehéz terhet, mert ő még új szolga, és nem szokta meg a cipekedést. Mikor pedig azok megkérdezték, hogy mit bírna el, ő kétfelé tekintett, s látott egy nagy kosár kenyeret, melyet két embernek kellett volna vinnie, és azt kívánta magának. Amazok kinevették és bolondnak tartották, merthogy korábban könnyű terhet kért, most pedig a legnehezebbet választotta.

Amikor a hátára emelték, s a kosár súlya erősen nyomta a vállát, ide-oda rázta a hátán a kosarat. Mikor pedig a kereskedő látta, hogy olyan nagy súlyt visz, örült, hogy ilyen teherbíró rabot olcsón vehetett.

Ebéd idején meghagyták Ezópusnak, hogy mindegyik szolgának adja ki a kenyéradagját. És mikor a kenyérnek nagyobb részét elosztotta, immár a kevés teher alatt könnyebben ment. Este pedig amennyi kenyérük csak volt, mind megették, és így másnap Ezópus üres csomaggal járt, a többi szolga pedig csodálkozott rajta, hogy ebben a fekete emberkében mennyi ész van, hogy magának olyan terhet tudott választani, amely órák alatt elfogyott.

NÉGY ÖKÖRRŐL ÉS EGY OROSZLÁN RÓL

Négy egyforma szép nagy szarvas ökör volt együtt, kik mindenkor együtt mentek ki a legelőre, és semmi fenevad nem mert reájuk támadni, mert igen egyenlő akaratúak voltak, s egyik a másik mellett támadt. Az erős oroszlán egynéhányszor feléjük kezdett menni, és noha igen éhes volt, de látván az egyezséget köztük, nem mert támadni. Végül az egyik ökörhöz lépven, így szólt:

— Tudod-e, mint vagyon dolgod? A te társaid igen meggyűlöltek tégedet, és végzést hoztak ellened. Kirekesztenek a társaságból. Ezért óvjad magad tőlük.

Az ökör elhitte az oroszlán beszédét, és kételkedni kezdett társaiban, és idegenkedett tőlük.

Ekképpen elment az oroszlán az összes többihez is, és így összevesztette őket egymással. Mihelyt ezért idegenek lettek egymáshoz, eljött az oroszlán, s az egyik magányosan járó megmarta és megette. Azután pedig mind a többit is. Mikoron pedig a negyedikhez, az utolsóhoz ért, az így szólt:

— Ó, te álnok fenevad, mely igen megcsaltál minket! Ha a kételkedés és gyűlölködés magvát nem hintetted volna közénk, bizony nem győztél volna le minket. De immár oda vagyunk. Minden állat tanuljon a példánkon, hogy álnok, hízelkedő beszédnek ne higgyen, és a régi barátságot minden apróságért meg ne vesse. Mert ha mi a mi barátságunkban állhatatosan megmaradtunk volna, bizony ez a fene oroszlán egyet sem ölt volna meg közülünk. De ez a mi bolondságunk jutalma.

* * *

Ezt a mesét is Ezópus hagyta az utókorra. Ezópus híres volt tanulságos állatmeséiről, a fabulákról. A mesékben szereplő állatokat emberi tulajdonságokkal ruházta fel, és a mese végén bölcs tanácsokkal látta el a figyelmes olvasót.

Hogyan tudott ellenállni a négy ökör az oroszlánnak?

Milyen csellel pusztította el őket az oroszlán?

Fogalmazd meg saját szavaiddal a mese tanulságát! Írd is le.

A FARKAS MEG A SÜN

(Kazah népmese)

Ment-mendegélt egyszer a sün egy erdei ösvényen, amikor a sűrű bokrok közül egy kiéhezett farkas vetette rá magát. A sün fölmeredő tüskéi apró éles török gyanánt fúródtak a farkas pofájába és torkába.

Felüvöltve odébbugrott a farkas, majd dühét s mohóságát titkolva megszólalt:

— Szerettelek volna megcsókolni, dehát te soha meg nem válnál a tüskéidtől — morogta visszafojtott hangon.

A sün nevetve dugta ki orra hegyét a tüskék közül:

— Ne siess annyira, tisztelt farkas, mire a te fogaid kihullanak, addigra én is megválok a magam tüskéitől.

(Fordította: Buda Ferenc)

TÉLI KÉPEK

A PUSZTA TÉLEN

Hejh, mostan puszta ám igazán a puszta!
Mert az az ősz olyan gondatlan rossz gazda;
Amit a kikelet
És a nyár gyűjtöget,
Ez nagy könnyelműen mind elfecséreli,
A sok kincsnek a tél csak hűlt helyét leli.

Nincs ott kinn a juhnyáj méla kolompjával,
Sem a pásztorlegény kesergő sípjával,
S a dalos madarak
Mind elnémultanak,
Nem szól a harsogó haris a fű közül,
Még csak egy kicsiny kis prűcsök sem hegedül.

Mint befagyott tenger, olyan a sík határ,
Alant röpül a nap, mint a fáradt madár,
Vagy hogy rövidlátó
Már öregkorától,
S le kell hajolnia, hogy valamit lásson...
Így sem igen sokat lát a pusztaságon.

Üres most a halászkunyhó és a csőszház;
Csendesek a tanyák, a jószág benn szénáz;
Mikor vályú elé
Hajtják estefelé,
Egy-egy bozontos bús tinó el-elbödül,
Jobb szeretne inni kinn a tó vizébül.

Leveles dohányját a béres leveszi
A gerendáról, és a küszöbre teszi,
Megvágja nagyjából;
S a csizmaszárbul
Pipát húz ki, rátölt, és lomhán szipákol,
S oda-odanéz, nem üres-e a jászol?

De még a csárdák is ugyancsak hallgatnak,
Csaplár és csaplárné nagyokat alhatnak,
Mert a pince kulcsát
Akár elhajítsák,
Senki sem fordítja feléjük a rudat,
Hóval söpörték be a szelek az utat.

Most uralkodnak a szelek, a viharok,
Egyik fönn a légben magasán kavarog,
Másik alant nyargal
Szikrázó haraggal,
Szikrázik alatta a hó, mint a tűzkő,
A harmadik velök birkózni szemközt jó.

Alkonyat felé ha fáradtan elülnek,
A rónára halvány ködök települnek,
S csak félig mutatják
A betyár alakját,
Kit éji szállásra prüsszögve visz a ló...
Háta mögött farkas, feje fölött holló.

Mint kiűzött király országa széléről,
Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér szeme a túlsó határra
Leesik fejről véres koronája.

Petőfi Sándor

elnémultanak — elnémultak, elhallgattak

Keressétek ki a versből azokat a sorokat, amelyekkel a költő a kietlen, elhagyatott téli pusztát mutatja be!

Milyennek mondható a vers hangulata: vidámnak, haragosnak, bánatosnak, szomorúnak? Miért?

Mihez hasonlítja Petőfi a sík határt, a napot? Keressétek ki és olvassátok el ezeket a sorokat!

Melyik versszak írja le a napnyugtát? Miért tetszik (vagy nem tetszik) nektek ez a leírás?

Milyen szavakat használ a költő az itt következő szavak és kifejezések helyett: *tavaszi; a dalos madarak nem énekelnek; szelek, viharok tombolnak; vágat?*

MIÉRT PIROS AZ ÉG ALJA NAPNYUGTAKOR?

Ugyanazért, amiért ködös, füstös, hideg téli napokon vörösnek látjuk fölöttünk a napkorongot.

Mindenki tudja, hogy a piros szín látszik a legmesszebről, ezért is piros a tilos jelzés, ezért piros az autó stoplámpája, ezért használnak a vasutasok is piros jelzőzászlót. Ennek az az oka, hogy míg a szivárvány minden színét könnyebben szétszórja a levegőben levő por, pára, füst, addig a vöröset csak nehezen — az csak a nagyon szennyezett levegőben szóródik szét. Amikor a nap lenyugszik, sugarai majdhogynem párhuzamosan haladnak a felszínnel, így jóval sűrűbb és vastagabb szennyezett légrétegen haladnak keresztül, mint amikor felettünk áll. Ilyenkor kiszűrődik a kék, a zöld, a sárga, illetve mire a szemünkig érnének, szétszóródnak; csak a vörös érkezik meg. Ezért aztán az a benyomásunk, hogy amikor lenyugszik, vörös színű a nap.

Teknős Péter

TÉLI KÉPEK

Hó, hó mindenütt. Gyönyörű fehér hó, lágy és bársonyos, puha, süppedő. Mintha a tél ezer bárányfelhőt nyírt volna meg, s annak a gyapját hintette volna szét erdön-mezőn.

Tegnap még fakó és barna színek váltakoztak itt: a késő őszi színei. A nap végigcsillogtatta sugarát a ráncos arcú földön; rámosolygott a vetés zöldjére és a halvány avarra.

Ma a föld arca el van takarva. Hó födi a vetést és az avart, minden fehér, vakítóan fehér...

* * *

Egy ember megy a pusztán, s ahová lassú mozgással lép, lyuk marad nyomán a fehérségben.

De a nehéz lépésnek nincs zaja, s a lyukat sietve igyekszik betömni a felülről szakadó fehérség.

Az ember meg-megáll; ráz egyet a ködmönén, amelyről ilyenkor leválik a réteges hó, s halkan, lágyan, darabosan hull le a többi hóra.

* * *

Valami megmozdul a hóban a ballagó ember lába előtt. Nyúl ugrik fel vackából, s ijedten rúgtat el, nyílegyenesen. Most legjobb az egyenes. Bújni sem itt nem lehet, sem ott. Hiszen még a hó sem volt elég jó...!

Az ember megáll és megnézi a hóba mélyedő lyukat, ahol a hosszú fülű elszállásolta magát.

Ez bizony egyszerű. Egyszerűbb már alig is lehetne. Semmi egyéb, csak egy hosszúkás lyuk, amelynek az oldalfala hó és az alja is hó. Meleg hó.

Hogyne volna meleg, mikor sem a vetést nem engedi megfagyni, sem a nyulat!

* * *

Ott kinn a sík mezőn sötét árnyék lapul a hóhoz, úgy csúszik rajta hasmánt, hogy ahhoz a fekete folthoz közeledtsen, amely a hómezőn mozdulatlanul várja az éj múlását.

A lopódzó árnyék egy vadászó róka, s a fekete folt egy falka fogoly, amely fejfelé fordulva, sűrűn egymáshoz simulva melegszik annyi helyen, hogy egy jókora szakajtókosárral az egészet be lehetne földni.

A rókát finom szaglása csalja erre a sima, puha havon, amelyen a legcsekélyebb zaj nélkül közeledhet. Csakhogy dugába dől a ravasz terve. A vörös bundás elől egy megriadt nyúl vágtat egyenesen neki a gyanútlan fogolyfalkának, s rémült ugrással úgy toppan közéje, hogy ahány, annyi felé kap szárnyra s ijedten rebben széjjel.

Bárony István nyomán

ködmön — rövid kabát; **fogoly** — madárnév; **szakajtókosár** — gyékényből font kosár, amibe a kenyértésztát szakítják ki

Hány téli képet mutat be az olvasmány? Milyen rajzokat tudnátok készíteni hozzájuk?

Melyik leírás tükrözi, hogy a tél elejéről van szó? Milyen mellékevekkel mutatja be a szerző a hó tulajdonságait? Keressétek ki és olvassátok el!

Mihez hasonlítja a szerző az erdőt-mezőt borító havat?

Miről szól a harmadik és a negyedik téli kép?

Meg tudnátok-e mondani, hogyan védi a hó a vetést a kifagyástól? Keressétek ki az olvasmányból a képes kifejezéseket!

CSOKONAI ÉS BESSENYEI

Bihar vármegyében járva Csokonai Vitéz Mihály, eszébe jutott, hogy illenék meglátogatni Bessenyei Györgyöt, az érdemes öreg író, ki már pusztakovácsi birtokán nyugalomban élte öreg napjait.

A gyalogszerrel utazó költőnek jókora vargabetűt kellett csinálnia, hogy eljusson az aggastyánhoz. Már fél nap talpalt; és aggódni kezdett, hátha el is tévedt. A félreeső úton nem járt senki, akitől kérdezősködhetett volna.

Végre felbukkant egy parasztbundás öreg ember:

— No csakhogyan van útmutató! — gondolja magában Csokonai. És rákiált az atyafira, mégpedig versben, mert a költőnek mindig versen jár az esze:

— Hallja-e kend bácsi, messzé van-e Pusztakovácsi?

A bundás ember meg legott visszavág neki:

— Menjen az úr szaporán, még ma eléri korán.

Csokonai elálmélkodik a hevenyében verselő paraszton; de csakhamar kitalálja, ki lehet a bundás öreg.

— Bessenyei! — kiáltja örvendezve, és lekapja süvegét.

— Te meg, öcsém, nem lehetsz más, csak Csokonai Vitéz Mihály! — felel az öreg, és ölelésre tárja karját.

hevenyében — előkészület nélkül

Hogyan tudnád bebizonyítani, hogy a két költő versben beszélgetett egymással?

TÉL

Mormolnak szelei a fagyos északnak,
a zsindegyre vastag jégcsapokat raknak,
ellepik a földet sűrű fergeteggel;
a folyóvizeket megkötik hideggel;
a farkasok, medvék, rókák hébe-hóba
a sűrű erdőbe mennek prédálóba.
A többi állatok merülvén álomba,
alszanak az ősszel készített álomba’.

Csokonai Vitéz Mihály

hébe-hóba — néha-néha; **predálóba** — zsákmányt szerezni, vadászni

Mondjátok el, milyen természeti jelenségekkel érzékelteti a költő, hogy valóban beköszöntött a tél!

Mit jelent a vers negyedik sora?

Soroljátok fel azoknak az állatoknak a neveit, amelyek átalusszák a telet!

A KÉT SZÁNKÓ

Hogy mért kellett nekem az a második szánkó, most már pontosan nem is tudom, de valószínűleg a nagyravágyás, az elsőség kívánása volt a fő ok; és talán az is, hogy az árjegyzékben megláttam azt a furcsa alakú, magas lábú szánkót, amelyen egy fiú lovagolt bojtos sapkában. A mérhetetlen sebességet pedig a fiú nyakában lógó sál repülése mutatta.

Nagyon tetszett!

Persze, nem a sál, ami a falunkban ismeretlen jószág volt, hanem a szánkó repülésének valósága, ami mellett elbújhatna Puska Ödön saját gyártmányú, alacsony szánkója is, ezzel pedig sokat mondtam.

Néztem a képet, gondterhelt fejem tenyerembe hajtva, és — mint már annyiszor — oda lyukadtam ki, hogy ebben a sorsdöntő kérdésben nem segíthet más senki a világon, egyes-egyedül Görbic Pista bácsi.

Odakünt szakadt a hó, hordta a szél, és Pista bácsit meg is találtam az istállóban, amelynél kellemesebb helyet ilyen sorsdöntő kérdések elintézésére el sem tudtam képzelni. A lovak halk őrléssel rágták a zabot, a tehenek gondosan kérőztek, és a pipafüst úgy szállt a szénailat felett, mint a vágy és a fantázia megfoghatatlan madara.

— Ide nézzen, Pista bácsi! — és mutattam a száguldó gyereket.

— Jól megüli... — nézte az öreg a képet — nem is tudom, hogy tud ez a gyerek rajta megmaradni.

— De a szán! Pista bácsi... Látja, mint a szél...

— Látom hát, de én igazában szeretném látni, hogy eszi le a fene róla.

Ezen a kritikán nagyon elkeseredtem, zörögve reszketett kezemben az árjegyzék, és Pista bácsi már értette arcom ilyen elborulását. Kiment a szerszámos kamrába, én pedig felrohantam a házba, hogy a szükséges engedélyt a szánkó gyártásához megszerezzem.

Esett a hó akkor két napig, és két nap alatt elkészült a gólyalábú új szánkó. Olyan lett, mintha egy fejőszék alá talpakat vertek volna. De ott, az istállóban nagyon kényelmes ülés esett rajta.

— Remek! — mondtam.

— Az! — helyeselt az öreg. — Ha ezen ki nem töri a nyakát, akkor már az életben nem töri ki.

Apámnak azonban nem voltak ilyen aggályai. Kissé mintha elmosolyodott volna, aztán megjegyezte, hogy ők most elmennek az erdőre fáért, és ha netán mégis kitörném a nyakam, hát haza ne merjek jönni...

Én tehát két szánkóval vonultam ki ebéd után ispánék kertje mögé, ahol már kellően ki volt sikosítva a domboldal, és messziről hallatszott a serdületlen ifjúság visongása.

Megérkezésem először csendes közbámulatot és később — be kell vallanom — közderültséget keltett.

— Ki csinálta ezt a rondaságot? — kérdezte Ödön, mire Berta Jancsi azonnal mellém állt, mert Jancsi mindig és mindenütt az ellenzéket képviselte.

— Az igaz, hogy nem szánkó — mondta —, hanem fakutya, de majd meglátjátok, röpül, mint a szél. Na eredj, Pista!

Ezek után nyeregbe ültem, és noszogatva kissé a fakutyát, valóban repültünk. A keskeny, rövid talpak azonnal direktbe lendültek, és már a diadal sustorgott fülem mellett a szédítő rohanásban, mikor a szánkó egyszerűen kiment alólam, de külön is, elég gyorsan leértünk.

— Meg kell szokni! — mondtam, és megkerestem kabátgombjaimat, amelyek lemaradtak a »röpülésben«...

De hát nem lehetett azt a furfangos szerszámot megszokni, és mikor már tizedszer is hason érkeztem a célba, szégyen ide, szégyen oda, átültem a régi szánkóra, amely megtűrt magán, a »fakutyát« pedig félrelöktem.

— Megpróbálhatom, Pista?

Ezt Péter kérdezte, aki jó barátom volt, talán leg-szegényebb gyerek a faluban. Azonban napokkal előbb valamin összevesztünk s most ez a kérdés a teljes kibékülést jelentette. Azonnal tele lett a szívem melegséggel, de egy kis aggódással is, mert szerettem Pétert, aki nem mindig volt egészséges.

— Szívesen, Péter, de úgy jársz, mint én.

— Megpróbálom.

Az első lemenetel neki sem sikerült, de a másodiknál

már nyeregben maradt, és azután egyre jobban, egyre gyorsabban repült a szánkó át a völgyön, és még a túloldali dombra is messze felfutott.

— Csoda! — mondta Berta Jancsi. — Persze, érteni kell hozzá... Láttad Pétert? Nem úgy ül rajta, mint a macska a köcsögszárítón...

Ettől egy kis irigység kezdett felhőzni bennem.

— Add ide, Péter, azt a szánkót, majd én megmutatom...

— Lemehetek addig a másikkal?

— Nem! Várj!...

Az irigység már komiszságba csapott át bennem, az a kecskelábú szánkó szinte megbokrosodott alattam. Ment az erre, ment az arra, néha megbillent, mintha le akarna vetni, végül rászaladt valami vakondtúrásra, amin nem volt hó, lefékezett, s én, mint a hulló csillag...

Csúnyán megütöttem magam, s a keserű, irigy harag úgy elöntött, hogy szinte fuldokoltam.

Pórázra vettem a két szánkót.

— Hazamegyek...

— Nem hagynád itt az egyiket? — kérdezte Péter szerényen.

— Nem!

Elindultam hazafelé, fuldokolva a méregtől, megalázottságtól, nem tudom én még mitől, a két szán úgy kalimpált utánam, mint a rossz lelkiismeret.

Késő délután volt már. Fázni kezdtem, egyre lassabban mentem. Gondolataim fáradtan tisztultak, a szívem hidegen vergődött, aztán nem éreztem semmi mást, csak nagy szomorúságot és szégyenkezést, hogy ostobán és gonosz eszeveszettséggel megbántottam szegény, beteg barátomat. Megálltam.

A kertek alatt hideg füst szállongott, a kenderkóró, kukoricaszár és akácgallyak ősi tűzhelyszaga; a garádok alatt már az alkony bújkált, mintha félne a nappaltól, de félne az éjszakától is.

És ekkor letértem az útról, ami hazafelé vezetett. Letértem, pedig semmi akarat nem volt bennem, hogy máshova menjek, mint haza, csak akkor, amikor Péterék kertjében húztam már a két szánkót, amelyek most már úgy jöttek utánam, mint két jól nevelt kutya.

A pitvarban senki, a konyhában sötétség.

— Rozi néni?

— Te vagy az, Pista? Gyűjtöm a lámpát.

A lámpa fellobbant, a fény a fehér falakról lassan lecsúszott a földre. Ott álltam, kezemben az egyik póráz, s mögöttem a megszelídült fakutya.

— A szánkót is behoztad?

— Be, Rozi néni, be... mert ezt a szánkót én Péternek adom ... karácsonyra.

Sötét volt már, amikor hazaértem, csak a hó világított. Apámék akkor rakták le a fát.

— Hát a másik szánkó?

— Péteréknél hagytam. Péternek nincs szánkója...

Apám, kezében egy nagy hasábfával, megállt egy pillanatra, aztán —mintha eldöntött volna magában valamit — feldobta a fát, és eligazította.

— Mire vársz? Eredj be, és húzd le a csizmát. Gondolom, hogy nézel ki...

Nem, azt még én sem tudtam, hogy nézek ki, de nagyanyám, amikor felém fordította a lámpát, azt mondta:

— Jézus Mária! ... Apád agyonver ...

Gyorsan levetköztetett, s én már csak az ágyból sóhajtottam ki:

— Nagymama, a kabátgombok a nadrágzsebben vannak...

— Hát, tudod, fiam, megérdemelnéd ... de az orrod. Atyaisten, mi van az orroddal?...

Másnap is ágyban maradtam, és akkor éreztem, hogy én még így összeütve, nyúzva, törve nem voltam soha életemben.

De ilyen boldog se!

Fekete István

fakutya — a jégén kis szántalpakon csúszó botokkal hajtott szék;
pitvar — udvarról, tornácról nyíló helyiség a parasztházban

Miért vágyott olyan nagyon az új szánkóra Pista?

Hogyan készült el a szánkó?

Mondd el, hogyan sikerült Pistának az új szánkó bemutatása!

Hogyan reagált Pista Péter sikerére?

Mivel magyarázható, hogy egyik szánkót sem hagyta ott Péternek?

Miért döntött Pista úgy, hogy az új szánkót barátjának ajándékozza?
Mire gondolt Pista édesapja, amikor tudomást szerzett az új szánkó
elajándékozásáról?

Magyarázd meg, mi lehetett Pista boldogságának oka!

TÉL

Hó a mező takarója,
hűvös a nap, fogy a láng.

Délen a fecske, a gólya
gondol-e ránk?

Nincs dal az ég hidegében,
károg a varjúsereg.

Mégis a szán fut a jégen,
gyerekek!

Weöres Sándor

RÉSZLETEK FEKETE ISTVÁN ÉLETÉBŐL

A faluban így hívták: a »Mesterpista«. Ha szóba kerül a neve, az öregek még most is így emlegetik. A titulust édesapja után kapta, aki a két tanerős kis iskolában a főtanító volt, vagyis kántortanító, de a falusiak szóhasználatában csak Mester úr.

A szálfatermetű, nagybajuszos iskolamestert csupán a nadrágja és az iskolázottsága különböztette meg a gölleiektől. Életfelfogásban, társadalmi érzésben eggyé vált velük; a néppel és a népnek élő értelmiségi volt, aki — iskolai munkáján túl is — sokat tett a község felemelkedéséért, s háza mindig nyitva állt a tanácsot és segítséget kérő falusiak előtt.

(...)

Abban is példamutató volt, ahogyan gyermekeit nevelte. Nem zárta el őket — mint egyik másik kollégája — a mezítlábás játszótársak elöl, sőt, éppen ellenkezőleg: a szomszéd parasztgyerekek — Puska Péter, Deres Kálmán,

Berta Jancsi és a többiek — úgyszólván mindennapos vendégei voltak a tanítói lakásnak, de akadtak barátai Mesterpistának a faluszéli béresgyerekek között is. Az ő társaságukban fedezte fel a szülői házon túli világot: a csodálatos Kácsalját például, amelynek fűzfás, nádas, lósóskás emléke annyi könyvében fölmerül, aztán kissé távolabb a Cöndét, szarkafészkes akácaival, még távolabb a szőlőhegyet és az öreg Szentpéteri-erdőt. Közben megtanult tejes kukoricát sütni pásztortűzön, ürgét önteni a legelőn, a cigánysoron a Sztojka-gyerekektől gáncsot vetni, csúzlit csinálni, a búcsúban vett halnyelű bicskával ügyesen faragni, házigalambot törbe csalni. Sebek, ütések is érték gyakran, leesett kazalról, padlásról, fáról, lóról, egyszer még — harangozás közben — a templomtoronyból is (szerencsére csak belül és viszonylag kis magasságból), de különösebb baja nem esett, csontja nem törött. Csavargásaiba és egyre szilajabb kedvteléseibe a szülők nemigen szóltak bele, s ha édesanyja néha aggodalmaskodott is, apja ilyenféleképpen ütötte el a dolgot: »Ne féljen, angyalom, a nyakát nem töri ki. A többi meg: ebsont beforr, beheged. Ha majd nagyon fáj, megtanul vigyázni.«

* * *

És ez kitűnő pedagógiának bizonyult. Az eleven, sokat mozgó, napnak, szélnek, esőnek kitett kisfiú edzett és erős lett, akár a vasszög. Télikabátot a legnagyobb hidegben sem hordott (ezen városi rokonai meg is botránkoztak), a betegség mégsem fogta meg.

»Kétségbeejtően egészséges voltam« — írta göllei éveiről önéletrajzi regényében, a Ballagó időben. És boldog volt. Persze, ennek a boldogságnak gyermekkorában még nem tudott nevet adni, csak később, már felnőttként ébredt rá, hogy a »szabadságos világ« örömeit nemcsak a Kácsaljának köszönhetette, hanem szülei bölcs nevelési elveinek is. »Milyen hálás vagyok érte, hogy hagytak gyereknek lenni!« — írta Csend című kisregényében.

Az író Fekete István hajnalban szeretett dolgozni. A halál az íróasztalánál érte. Féltő kezek vigyáznak rá, hogy az asztal még sokáig úgy maradjon, ahogyan ő hagyta. A dolgozószoba is.

(...)

Virágok, madarak, tárgyak idézik-örzik emlékét.

És gyerekek. A legkedvesebb olvasói. Farkasréti sírjára nemcsak virágokat visznek, otthagynak néha egy-egy levelet is.

Úgy beszélnek hozzá, mintha élne.

(Írók, képek II.)

Hogyan nevelte édesapja a kis Fekete Istvánt?

Kivel barátkozott gyermekkorában az író?

Mit tanult környezetétől, a gölleiektől a kis Pista?

Miért érezte boldognak gyermekkorát?

FEHÉR HAVON KORMOS FOLT

Fát vág a szél
a tél hátán,
perzselődik
már az ártány.

Teknőben a
húsa, hája,
aki látja,
megcsodálja.

Száll a havon
korom, pernye,
körmünkön a
malac körme.

Fehér havon
kormos folt.
Gyönyörű egy
malac volt.

Kányádi Sándor

ártány — herélt sertés; **pernye** — elégett anyag szállongó maradványa

Mondd el, milyen élményeket idéz fel benned a vers!

KARÁCSONYNAK ÉJSZAKÁJÁN

Karácsonynak éjszakáján,
Jézus születése napján
Örüljetek, örvendjetek:
A kis Jézus megszületett!

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.

Lábaival ringázgatja,
Két kezével ápolgatja.

— Aludj, aludj, én kisdedem;
Nem királyné a te dajkád,
Szolgálóból lettem anyád.

Nincs a Jézus ágyán paplan,
Jaj, de fázik az ártatlan!
Takargatja édesanyja
Dirib-darab posztókába.

Nincs a Jézusnak bundája,
Posztóba van bepólyázva.
Elveszött a báránycája,
Miből lett volna bundája?

Kirje, kirje, kisdedecske,
Betlehemi hercegecske,
Azért nekünk jót szereztél,
A pokoltól megmentettél.

Népköltés

Mit ünneplünk karácsonykor?

Hogyan vigyázott a kis Jézusra édesanyja?

Olvasd el azt a versszakot, amelyben önmagáról beszél az édesanya!
A keresztény egyházak tanítása szerint Jézus azért jött a világra,
hogy megmentse az emberiséget a bűnöktől. Olvasd el az erre
utaló sorokat a versben!

TIZENKÉT SZEKÉR

Elvonult a tizenkettő.
Rakományuk egy esztendő.

Az első sok havat hozott,
a második napot lopott,
a harmadik tavaszt hozott,
a negyedik bolondozott,
az ötödik felragyogott,
a hatodik nyárba hajlott,
a hetedik kalászt hajtott,

a nyolcadik tüzet fogott,
kilencedik kaput nyitott,
a tizedik felhőt hordott,
követője lombot fosztott,
az utolsó búcsút mondott.

Országhegyi Károly

ÚJÉVI KÖSZÖNTŐ

Adjék Isten minden jót,
öt-hat tyúkot, jó tojót,
hízott disznót, sok hurkát,
tele pincét, kamarát,
sonkát, kolbászt, szalonnát,
gond ne bántsa a gazdát.
Adjék Isten szép vetést,
rengő-ringó jó termést,
békesség és szeretet
töltse meg a szívetek:
az új esztendőben!

Népköltés

Írd ki a köszöntőből azokat a szavakat, amelyekben hiányt szenvednek az emberek!

EGY CSUPOR ZSÍR

Hadd mondjam el, hogyan is volt az, amikor őesztendő éjszakáján anyámék templomba mentek, és nagyapánkra bízták a zsírt, hogy megőrizze, nehogy megegyük, mert alig egyujjnyi volt, és mi örökké ehések voltunk.

— Üssön a fejére, apám, ha valamelyik hozzányúl!

— Bízd rám őket. Én vagyok az ő papjuk — vett számba bennünket nagyapó, s átvette azon nyomban a parancsot is: — Mind a négyen itt vagytok? Na, fel az ágyba, aztán ha valamelyik a zsírhoz mer nyúlni, annak eltöröm a lábát, mint a csirkének!

Ez a lehetőség mind a négyünknek szólott. Ezután

következett az egyéni oktatás. Nagyapó kivette kezemből Gaál Mózes regényét, s felvágta a tálal tetejére. Ha könyvet látott, már dühös volt, mert nem tudott olvasni, és minden írott betűben titokzatos ellenséget sejtett.

— Teszed magad, hogy olvasol, hogy aztán elaludjam, és nekiállj a zsírnak, ugyibár, tanár úr? Ohó, amiért nem olvasok annyit, azért én se vagyok az istennek jószága. Tudom én, hol kódorog az eszed. Be az ágyba!

Ezután következett az öcsém oktatása.

— Hiába nézel úgy rám a szép szemeddel. A tegnap is te nyúltál a zsírba, te zsvány. Téged oda kellene kötni az ágyhoz, mert a pocegégnél is rosszabb vagy. Be az ágyba!

A másik kettő már aludt. Azokat is felriasztotta.

— Pisti, Gyuri, hallottátok? Anyádék templomba mennek. Én lehúrom a lámpát, lefekszünk mindannyian, de ne halljak egy moccanást, mert én vagyok a ti papotok. A zsír körül jár az eszetek, ugyibár? Na, én majd kifordítalak a bőrötökből, csak az jusson eszébe valamelyiknek, hogy a zsírt megdézsmálja.

Ezután már nem tehattük, hogy ne gondoljunk a zsírra.

De azért csak bebújtunk a pokróc alá. A pokrócon nagy lyuk volt, és emiatt most is marakodni kellett, mert egyik sem akart a lyuk alatt aludni. Nagyapó, mivel karácsonykor úrvacsorát vett, hogy meg ne bántsa saját istenét, románul káromkodott, haramiáknak és pogányoknak nevezett bennünket, s mikor a lámpa lángját kicsire húzta, újra fel-emlegette, hogy ha valamelyik rosszalkodik, annak nemcsak a lábát, hanem ráadásul a derekát is eltöri.

Hallgattunk hát a félhomályban, és arra gondoltam, istenem, mennyit bújdokol az a kis piros csupor a kölcsön zsírral, amiből holnap ünnepi ebédet kell főzni, hogy ne kezdjük sovány kosztal az új esztendő. A hét első napján még a tálalson láttuk. Immár hatodik esztendeje volt, hogy nem vághattunk disznót, így hát öcsém, amikor felfedezte, megkente vastagon a kenyerét. Ekkor anyám a szekrény mögé dugta, de ott is ráakadtunk, menekíteni kellett hát a szekrény alsó fiókjába, a fiókból a padlásra, onnan pedig a macska miatt a házba, ki tudja, merre, melyik sarokba...

Nagyapó fejére húzta bőrig kopott báránybőr sapkáját, s

szokása szerint a falnak fordulva, pillanatok alatt elaludt. Egy életem át készült arra, hogy egyszer jól kialudja magát, s ezt az elhatározását most is komolyan vette. Olyan álmosítóan és dallamosan horkolt nagyapó, hogy attól mindig elszenderedtem, s tán most is elalszom, ha odakint a kutya nem kezd el keservesen vonítani.

— Nana — mocorgott nagyapó, mert olyan csodálatos módon aludt, közben mindent hallott, ami körülötte történik. Talán szőlőpásztor korában szokta meg vagy mikor, de volt úgy, hogy nagyapó horkolt, apám a sapkáját kereste (ha menni kellett, sose kapta a sapkáját), és amikor már nem tudta, mit csináljon, apó abbahagyta a horkolást, és megmondta, hol a sapka. »A fűtő alatt keresd, a macska ráfeküdt.«

Most is kikászálódott az ágyból, ingben és gatyában megállt a ház közepén, maga elé meredt, összeráncolta bozontos szemöldökét, hogy tulajdonképpen mit is kell most neki cselekednie. Persze, a kutya nincs eleresztve.

— Nnna. Alusztok? Adok én nektek zsírt, csak moccnást halljak, míg a kutyát eleresztem!

Egyik se szólt, s nagyapó megnyugodva kanyarította a hátára az ujjast.

— Hozzam a csuprot? — suttogta az öcsém, aki a lyuk alatt csak tettette az alvást. — Az első házban van, a szalmazsák alatt.

Azzal már kiugrott az ágyból, s a harmadik is ugrott volna, de ebben a pillanatban belépett nagyapó. Úgy viharzott be fiatalosan a mezítlábal, mintha kergették volna. Fázott a talpa, pedig nagyon kemény volt a bőr a talpán és a tenyerén is, mert a parazsat mindig a markában táncoltatta, amikor szivarra gyújtott. De azért csak megfázott, s rémülten kiáltott öcsémre:

— Hová mész? Mit akarsz? Gyere csak ide! Mutasd az inged. Hová dugtad a zsírt? Itt helyben töröm el a lábad.

S kutatta, hogy nincs-e ott a csupor zsír a szakadt ing alatt.

Öcsém kiszakította magát a kemény markából, s kiugrott a tornácra.

— Már dolgára sem mehet az ember?

— Hazudsz, te zshivány! Gyere bé, mert eltöröm a derekad. Nincs semmi dolgod, a zsírért indultál. Gyere bé, hallod!

Csak úgy kapca nélkül fuserálta fel a bocskorát, s tán arra gondolva, hogy a csupor a padlás szájában lehet, futott ki a gyermek után.

— Gyere, te, ne kényszeríts káromkodásra, mert úrvacsorát vettem...

Az ablakhoz sündörögtem. Apó megkergette vagy kétszer öcsémet a ház körül, csak úgy lappogott a bocskor a fagyos göröngyökön. S amikor bekerültek, már ezerfelé állott a szép bajusza. Nehezen lélegzett, kék szeme szikrázott, s ijesztő dühvel kiáltott rám:

— Te sem alszol? Te is lopni akarsz, te pogány? Hol a kés?

A fekete nyelű kés ott volt az asztalon.

Nagyapó felkapta, s rohant ki vele, hogy elvágja a madzagot a vonító kutya nyakáról. Apám szórakozottságában reggel is bogra kötötte.

Megtanácskoztuk hamar a dolgot, és úgy véltük, ha bogra van a madzag kötve, akkor apó sokáig elbabrál vele, mert sajnálja elvágni, a kést csak azért vitte, hogy a körmeit pótolja.

Öcsém besurrant a hideg első házba.

Kihúzta a csuprot a szalmazsák alól.

De nagyapó elvágta mégis a madzagot. S mikor belépett, és meglátta a csuprot öcsém kezében, kiáltani sem bírt, csak felszisszent. Nem mondta, hogy eltöröm a lábad vagy a derekad, azt se mondta, hogy zshiványok vagyunk és pogányok: csak lecsapta a kést, s engem nyakon vágott, hogy nekiestem a tálasnak.

— Te vagy a nagyobb! Miért engedted?

Aztán az öcsém fejét kezdte potyolni. Kemény, csontos ökle volt, csak úgy kopogott a gyermek kobakja. Közben a hangja is megjött nagyapónak. Amint kivehettem a szavaiból, már nem is a zsírt sajnálta, hanem hogy karácsonykor úrvacsorát vett, és elrontotta a káromkodással.

Kikaptam a csuprot az öcsém kezéből, s az asztal mögé kerültem. Nem hagyom, gondoltam, ártatlanul lökött a tálasnak, hát nem hagyom.

Apó utánam eredt. Őcsém ilyenformán megmenekült egy időre. »Nem ettem belőle! — kiáltotta sírva. — Azért is összetöröm a csuprot!«

Kikapta a kezemből, hogy a fűtőhöz vágja.

Nagyapó akkorát kiáltott, hogy tán a pap is meghallotta a templomban.

— Te!

Aztán, mint aki lemondott mindenről, tehetetlenül zötytyent az ágyra. Lehányta a bocskort a lábáról, bebújt a pokróc alá, s majdnem sírva dünnyögte.

— Én nem bírok veletek. Csináljatok, amit akartok. Egyétek meg, egyétek meg, törjétek össze mindent, verjétek be a fejemet is!

Erre mind a négyen megilletődtek, s kezdtem biztatni őcsémet, vigye vissza azt a zsírt, mert igaza van édesanyámnak, holnap is enni kell, ki tudja, ki jön a házhoz, ne kerüljünk újra szegyenbe.

Ekkor nagyapó kikelt az ágyból, és halálos elszántsággal indult neki, hogy a zsírt megmentse. Egyszerűen ruganyos lett a méregtől, annyira, hogy nagy igyekezetében feldöntötte a konyhaszéket, a vederrel együtt, ami rajta volt, és csupa sár lett az agyagos ház földje.

— Add ide!

Őcsém a csuporral együtt az ágy alá vetette magát, és onnan kiáltotta, hogy tele van a feje kakassal a nagyapó öklének bütykeitől. Nagyapó négykézláb ereszkedett, s a seprű nyelével kotort utána. A kotlót kellett így kihajkurászni, amikor kiszállt a rostából, és nem akart visszaülni a tojásokra.

— Bújj elé, zshivány! Bújj elé, hogy tekerjem ki a nyakadat!

Akkora dühvel kotorászott utána, hogy ha őcsém nem kezd el kiabálni, »jaj, nagyapó, kiverte a szememet«, ki tudja, milyen állapotban kerül ki onnan.

— Hazudsz, lám, most is hazudsz, mert semmi baja a szemednek! — rontott neki aztán, mikor kibújt a gyermek, s kezdte csattogtatni a bőrsapkáját a tarkóján.

Én, hogy őcsémet mentsem, hátulról csimpaszkodtam nagyapónak az ingébe, s húztam, huzigáltam, de csak azért,

hogy lássa, ott vagyok, és nekem forduljon. Elkészültem rá, hogy kiszököm a tornácra, onnan a padlásra a rongyok közé, ott nem fogok megfázni.

Ekkor váratlan fordulatot vett a küzdelem.

A harmadik unoka, apó kék szemű kedvence, aki rá hasonlított, felugrott az ágyból, és egyenest apó nyakába vetette magát.

— Ne üsse, ne üsse — mondta. — Nem ette meg a zsírt.

Apónak hetven év alatt meglazultak az inai. Megcsúszott a sáros házföldjén, elvesztette az egyensúlyát, és egy darabig olyan furcsa módon illegette magát, mintha legényest próbálna járni, és mire elkapta volna a ruhaszárító spárgát, nekivágódott a fűtő sarkának.

Jaj, mi lesz most a mi drága apónkkal!

Ahhoz sem volt bátorságunk, hogy felemeljük, az ágyba fektessük, és megkérleljük, hogy bocsásson meg nekünk.

Apó a földön ült, kezét a homlokán tartotta, s döbbenetes csendben hallottuk, hogy odakint nyargal a szél, és a templomban a reszkető állú kántor akkor juthatott a zsoltár végére. Az orgona visított, sírt és kacagott a kántor ujjá alatt, s riadtan gondoltam arra, hogy édesapámék a hideg tölgyfa padokban most dugják fejüket a sapkába, hogy kegyelmet rebegjenek az Istentől, aztán hazajönnek...

— Apó. Kedves apó... — suttogtam. — Feküdjünk le.

Apó elvette a kezét a homlokáról, feltekintett rám csodálkozva, s akkor vettük észre, hogy a homlokáról vér csurog a bajuszára. Ráborultam, odatapasztottam az arcom sebére. Öcsém is ráborult, s a harmadik és negyedik unoka is átölelte, szólongatta, engesztelte. Megígértük, hogy ezután tízszer annyi szivarvéget gyűjtünk neki a malom és a kocsma tájékáról. És ha felnövünk, minden télen két disznót vágunk, és annyi zsírunk lesz, hogy mindig fényes lesz a bajusza...

Apó felült az ágyra, inge ujjával megtörölte a homlokát, s nagyon fájt nekünk, hogy nem korhol bennünket.

— Hol a zsír? — kérdezte.

Gergely bebújt az ágy alá, kihozta a csuprot, odanyújtotta.

— Egyék belőle. Egye meg mind.

Apó fogta a csuprot, a száját lekötötte újságpapírral, aztán a párnája alá dugta, a fejét is ráhajtotta.

— Itt jó helyen lesz. — És úgy őrizte, mintha életének utolsó pillanatait zárták volna bele.

Odakint a szél elsodorta már az orgona hangját. Csak a kutyák ugatták a távozó esztendőket, s a fagyos göröngyök kopogtak a hazafelé tartó lábak alatt.

Később, amikor felriadtam a kiskapu csattanására, azt láttam, hogy nagyapó ül az ágyon, s kenyérhéjjal mártogatja a zsírt a csuporból. A lámpa lángja nem repdesett. Elnéztem hófehér bajuszát, az örökös cselédkedésben megbogasodott reszkető kezeit. S úgy rémlett nekem, hogy míg eszik, láthatatlan bíróhoz beszél, a védőbeszédét mondja hangtalan.

Hogy hiszen őbenne megvolt az akarat. Ő megőrizte volna. De az unokák kezdték a törvényteleniséget.

Drága nagyapónk, ha fehér bajuszodat a fekete föld meg nem ette volna, most nagy-nagy piros csuprot csináltatnék neked, akkorát, hogy az ég is beleférne, és megtölteném finom ételekkel; tajtékpipát vennék neked, és megtölteném illatos dohánnyal; báránybőrös bundát csináltatnék neked, és őesztendő éjszakáján csengős szánnal járnám be veled a falut, hogy megengeszteljem a szívedet...

Sütő András

csupor — bögre vagy kisebb hasas cserépfazék; **tálas** — tálak, tányérok tartására használt polc; **pocégér** — pocok; egérhez hasonló, mezőn élő kártékony rágcsáló; **megdézsmál** — ennivalóból titokban elvesz valamennyit; **úrvacsora** — vallásos szertartás a reformátusoknál; **haramia** — rabló, betyár; **pogány** — *itt*: kegyetlen; **sose kapta** — sose találta; **ujjas** — kiskabát; **kapca** — harisnya helyett a lábra tekert ruhadarab; **felfuserál** — felhúz, felvesz; **bocskor** — felhajtott szélével a lábfejre boruló, szíjjal a lábra erősíthető kezdetleges lábbeli; **lappog** — csattog; **potyol** — ütőget; **kakas** — *itt*: bűb, dudor; **hajkurászni** — kergetni, üzgérelni; **ín** — izmot a csonthoz rögzítő rostos képződmény; **legényes** — *itt*: táncfajta; **zsoltár** — vallásos ének; **megbogasodott** — megcsomósodott

Kik az elbeszélés szereplői?

Milyen »egyéni oktatásban« részesítette a nagyapó unokáit, hogy

megelőzze a zsír megdézsmálását? Milyen hatást ért el ezzel az öregember?

Miért volt olyan nagy értéke a Sütő családban a csupor zsírnak? Mi okozta az öregember és unokái közötti küzdelmet?

Mi lehetett az oka, hogy nagyapó hozzányúlt a rá bízott zsírhoz?

Hogyan gondol vissza nagyapjára az író Sütő András az elbeszélés végén?

MIT KELL TUDNI SÜTŐ ANDRÁSRÓL?

Nagy író Sütő András, ízig-vérig a mi korunké. Az élő magyarok közül az egyik legnagyobb elbeszélő.

Erdélyben született. »A Mezőségnek hívtott erdélyi dombvidék kellős közepén, Kolozsvártól negyven, Marosvásárhelytől hatvan kilométernyire, távol a vasúti és szellemi közlekedés ütőereitől, hajdani lápok, tavak, nádasok kiszikadt völgyében.« A falu neve Pusztakamarás. A három-negyedrészt románok és negyedrészt magyarok lakta magyar község egy egész életre szóló gondot kínált fel írószülött fiának. Sütő vállalta a küldetést. (...) »Az otthoniak — a sárban maradottak — azt gondolhatják: kiszabadultan a felfelé kapaszkodás útjára léptem. De fülemben a hangjuk, s szándékaimban a fogadalom: nem fölfelé, lefelé török Uram; azok közé, akik könnyeikkel egész rózsakertet nevelhetnének...«

Gyermekkori élményvilágát a vegyes nemzetiségű szülőfalutól kapta, a »küszködő nyelvet« azonban csak a negyedétől. »Akármilyen bőven számolom, alig százötven főnyi közösségtől tanultam magyarul.«

Osztálytársainál korábban tanult meg olvasni. Valósággal falta a betűket... Lesi, várja az erre szállingózó székeket, hogy eltanulja tőlük a szép szavakat. Gyűjti őket, mint más a pénzét, hogy általuk gazdagodjon. Még újságot is csinál, hogy rokonai olvassák, és ne mondjanak feleslegesen fölösleg helyett.

Hol született Sütő András?

Mit gondoltok, milyen módon tud segíteni az író az otthon maradottaknak?

Hogyan készült az írói pályára a gyermek Sütő András?

HOGYAN TANULTAM MEG ÍRNI?

Egy téli estén az édesapám azt kérdezte tőlem: mit szólnék hozzá, ha iskolába adna.

Drága jó édesanyám az ölébe húzott, és megcirógatta a hajamat.

— De ilyen télben nem adom ám ki szegénykémet a házból. Dehogy ereszttem ki ebbe a vad időbe! Hóban elbukna, jégen elcsúszhatnék, rossz gyerekek megkergetnék, kutyák megszaggathatnék. Ne félj, megtanítalak én írni, olvasni!

Akárhogy fűtöttünk, a szoba ablaka egész télen át ki nem engedett. Ez a befagyott ablak lett az én palatáblám, édesanyám ujja rajta a palavessző.

Sokat sírtunk, sokat kacagtunk azon a télen. Néha a gonosz, makacs betűk nem akartak szót fogadni. De voltak kedves, derék, barátságos betűk, ezeket az én ügyetlen ujjaim is egyszerre elő tudták hívni. Az O betűre mindig úgy fogok gondolni, mint áldásra nyitott szájra. Ezt kedveltem legjobban, mert ez volt a legkönnyebb. Le tudtam írni a számmal is: csak rá kellett lehelnem egész közelről az ablakra. Egyszer ugyan odaagyott az orrom hegye, de édesapám megvigasztalt, hogy marad abból elég, ha a fele lefagy is.

Azon az estén ezt a szót kapartam bele a jégvirágok mezejébe: KINC2.

Édesapám odaállt mögém, hogy jobban lássa, mit dolgozom.

— Te, az S-t megfordítva írtad — kacagott édesapám —, nézd, így kell azt írni!

Azzal a körmével egy rendes S betűt hasított az ablak jegébe.

Ha gyorsan írok, most is megesik velem, hogy megfordítva írom az S-et. Amikor észreveszem a hibát, mindig teleszalad a szemem könnyel, és megcsókolom a szívemmel azt a ráncos, öreg kezét, amelyik a kígyóbetűt először mutatta meg nekem.

Móra Ferenc

palavessző — íróeszköz, amivel palatáblára írtak

Olvassátok el még egyszer az elbeszélés első bekezdését! Mit tudtatok meg belőle?

Milyen anyai érzést tükröz a harmadik bekezdés?

Miből tudtatok meg, hogy az olvasmányban szereplő kisfiú nem más, mint maga Móra Ferenc?

Az elbeszélésnek mely soraiból tűnik ki, mennyire szerette az író édesanyját? Keressétek ki ezeket a sorokat és olvassátok el még egyszer!

FEHÉR VERS

Januári, tiszta nap,
szárnyra kap az irkalap:
fehér havat hordó szélben
verdes vadul, hófehéren.
Nytított mezők könyvlapjára
írást lépdél madár lába.
Böngészi egy ritka holló —
tolla vászon, csőre olló.
Titkon lesem — dobol vérem:
elfognám, de el nem érem,
óvja tőlem fehérség,
karnyújtásnyi messzeség...

Gáti Kovács István

Milyen tulajdonsággal ruházza fel a költő az irkalapot?

Mihez hasonlítja a költő a mezőket?

Milyen színű hollóról van szó a versben?

Miért találó a vers címe?

A VAK ÉS A TEJ

Egy vakon született ember azt kérdezte egy látó embertől:

— Milyen színű a tej?

Azt mondja a látó:

— Olyan a tej színe, mint egy fehér papír.

Kérdi tovább a vak:

— Akkor hát az a szín úgy zizeg a kézben, mint a papír?

Azt mondja a látó:

— Nem. A tej olyan fehér, mint a fehér liszt.

Kérdi tovább a vak:

— Akkor hát olyan puha és porszerű, mint a liszt?

Azt mondja a látó:

— Nem, egyszerűen fehér, mint a fehér nyúl.

Kérdi tovább a vak:

— Micsoda? Olyan pelyhes és puha, mint a nyúl?

Azt mondja a látó:

— Nem, a fehér szín éppen olyan, mint a hó.

Kérdi tovább a vak:

— Micsoda? Olyan hideg, mint a hó?

És bármennyi példát sorolt fel a látó, a vak nem tudta felfogni, milyen fehér a tej színe.

Lev Tolsztoj
(Áprily Lajos fordítása)

Játsszátok el a párbeszédet! Ügyeljete arra, hogy a vak halkabban, kisebb hangerővel szólalhat meg — a látó nagyobb. Hangotokkal érzékeltessétek, hogy mindkét szereplő fokozza erőfeszítését, mégis mindkettőben fokozódik a csüggedés.

ÁLLATI!

— Nem mész! — szólt rá a kutyára Samu. A kutya fölcsaholt rá szeretettel. — Hiába igyekszel. Itthon maradsz.

— Meg kéne kötni, mert csak utánunk mászkál — mondta Fábián. — Siessünk, mert a végén el se engednek.

— Hagyjátok. Itt maradsz, érted? — magyarázott a kutyának Létra, aki egy fejjel nagyobb volt náluk, persze így is kicsi. A kutya leült a jeges udvarra, és buzgón csóválta a farkát. Bízott bennük.

— Mindenesetre csukd be az ajtót, akkor nem jön utánunk. Na, gyertek.

Elindultak a part felé, elég messze volt, túl a műúton, onnan még vagy nyolcszáz méter. A kutya a kerítés mellett szaladgált, és játékos szomorúsággal csaholt utánuk.

Trappoltak a hóban. Egymás mögött, nagy léptekkel mentek egymás nyomában. A műút fénylett, az autók kerekei leradírozták a havat. A nádas felé egy vékony út vezetett be a parthoz. Azt választották.

— Egészen átázik a cipőm — mondta hátul Létra.

— Most ne ezzel vacakolj! — Fábián határozottan vezette a kis csapatot.

A nádasst megkerülték, a régi homokos partra tértek, ahol be lehetett mélyen látni a nagy tó hátára. Fénylett a délutánban. Ott álmélkodtak a parton.

— Ugye, mondtam? Nem hittétek el! — nézett végig a társain Samu. — Föl a korit, és gyerünk!

Előszedték ócska kis korcsolyáikat, azt illesztgették a talpukhoz.

— Segíts már — rőffent rá Fábián Létrára. — Csak állsz ott, mint egy létra. — Nevettek. Fábián korcsolyáján csak két csavar volt, klaffogott a lábán a szerszám. — Tavaly még jó volt... — ezt ismételte, ahogy rámerészkedett a tó jeges felszínére.

— Tavaly... — válaszolta Samu, mint akit egyáltalán nem érdekel az idő, tíz évből egy, az semmi. — Nézd, hogy siklik! — Előreccsalinkázott.

Nekilendültek. A jég finoman sercegett alattuk, olyanok voltak a tejes délutánban, mint három manó. Köröztek, a szél lebegtette nyomorult kabátjukat, arcukat pirosra csípte a levegő. Nevetésük elszállt a partok felé, egészen belemelegedtek, párállt körülöttük a jég felszíne. A túlpárt nem látszott, a hegyek sem, elvesztek a nagy délutánban. A korcsolya éle kék ákombákomokat rajzolt a friss jégre, gyerekutakat, lendülő lábak ritmusát. Kezüikkel egyensúlyoztak, lebegtek, aztán hirtelen nagy fordulattal megváltoztatták az irányt, és visszafelé húztak. Fogócskáztak. Samu nagy igyekezettel vetette magát Létra után, de nem tudta elkapni a kabát lebegő szélét, nagyot buk fencezett. Nevettek. Aztán fölrántotta Fábián a fekvő fiút, de Samu gyorsan rákiáltott: »Te vagy a fogó! Hozzámértél!« »Na, megállj!« És Fábián már iramodott is utána, de öt méter után — reccs! — le a korcsolya! Fábián a jégen ült szomorúan. »Tavaly még jó volt...« Samuék nevettek. »Mindig ezzel jössz. Ilyen vacakkal már nem lehet korcsolyázni.« De azért csak felerősítették a lábára a korcsolyát, egy szíjjal is átkötötték. Uzsgyi, megint neki a nagy jégnek, szálltak, bukdácsoltak.

— Versenyezzünk! — kiáltotta Létra. — Ott... Látjátok azt a sötét vonalat? Na, addig tart, jó?

Fölálltak a starthoz. Kezüket hátravetették, mint a hivatásos versenyzők, bal lábukkal megtámaszkodtak — egy, kettő, három — és nekiveselkedtek. Létra vezetett, nyomta a tempót. Aztán Samu is mellé került, aprózta az íveit, Fábián pedig olyan ügyesen egy lábazott, hogy legelől szállt.

— Nyertem! — kiáltotta, de aztán reccsenés hallatszott, és lába előtt három méterrel meghajlott a jégfelület, és Fábián elsüllyedt a táblával együtt.

— Segítsetek! térdelt már akkor, és nézte a lehanyatló jeget a karja előtt. A mély víz fölhevargott már a tábla tetejére. Samu elkapta az egyik korcsolyáját, és húzta kifelé. A korcsolya leszakadt a cipőről, Fábián még jobban becsúszott a víz felé.

— Kapd el a másik lábát! — Létra azt kapta el, és húzta kifelé a merülő srácot. — Ha még egyszer ilyen rohadt korcsolyával jössz, szétváglak!

Hárman hasaltak a jégen, lassan, óvatosan húzta a két mentő a kapálózó fiút.

— Én nem tehetek róla, ha ilyen korcsolyám van! — nyögte.

— Most ne beszélj, mert a levegő megolvasztja a jeget.

Már röhögtek, de az ijedtség beléjük dermedt. A jég nagy része elvált, óriási lyuk tátongott; mellette örvénylett a víz. Lassan elhúzódtak a rés mellől. Közben észrevétlenül és teljesen besötétedett. Dideregtek a jégen.

— Fölcsatolod a korcsolyámat? — Fábián reszketett a hidegben.

— Most nem csatolunk semmit — mondta Létra, és fürkészte a tejes, elnyelő homályt. — Most lecsatolunk. — Nagy óvatosan levették a korcsolyákat, és dideregtek. — Jó, de merre? — Óvatosan léptek. A ködben elvesztették a tájékozódást.

— Fázom. Haza kellene menni. — Fábiánra rátapadt a vizes ruhája.

— Balra kell menni, az biztos — intett Létra. — Itt volt a szakadás, ettől balra lesz a part. — Lassan, óvatosan

léptek, összefogózva. Egy, kettő. Egy... Reccs. Megint hasadást hallottak, gyorsan visszahúzódtak. Hátráltak.

— Balra. Ez a te ötleted. Nem jutunk ki innen soha. Egyre sötétebb lesz.

— Megfagyunk — jelentette ki Fábián.

— Tudsz még valami biztatót? — Samu akart intézkedni, de csak topogtak a bizonytalan ködben, három lépésre se láttak.

— Mindenesetre itt nem maradhatunk. De merre van a part?

Botorkáltak. A veríték lassan az arcukra dermedt, már nem is beszéltek. Óvatosan léptek előre, előre. Mint három alvajáró, akit elveszített a tó.

Megint reccsenés hallatszott, vissza kellett húzódni.

— Nem jutunk ki elevenen. — Fábián fogta a fülét a hidegben, karját oldalához ütögette.

— Halló! Segítség!

Nagy némaság fogadta a hangokat.

— Kiabálhatsz. Két kilométerre senki sincs.

— Emberek! Segítség! Merre van a part?

A homály nem felelt.

— El kell indulnunk. — Megint összefogóztak, és lassú léptekkel mentek. Jó darabig haladtak. Sehol semmi. Egyszer csak a hátuk mögül kutyaugatást hallottak.

— A Pamacs! Ez a mi kutyánk hangja! A legrosszabb irányba megyünk! — Visszafordultak a hang irányába. A csaholás egyre hallatszott, mindig erősebb és erősebb lett. A kedves hang hívta, hívogatta őket, ők meg óvatosan mentek a part felé, mint az elvarázsolt lelkek. Ugatott Pamacs, vadul és kétségbeesve, ők meg mentek feléje. Aztán a nyakukba kapták, összevissza csókolták, az meg boldogan dörgölözött hozzájuk, alig lehetett bírni vele, úgy örült, hogy megvannak. Nem bírta ki otthon nélkülük.

Gyurkovics Tibor

A szöveg mely bekezdései alkotják az olvasmány bevezető részét?
Mit tudatok meg a bevezetésből?

Készítsétek el közösen az olvasmány fő részének vázlatát, majd így mondjátok el részletes tartalmát!

Mit tudatok meg az elbeszélés befejező részéből?

Hogyan ért volna véget a történet, ha Pamacs kutya nem talál rá a gyerekekre? Gondolkozzatok és mondjátok el a befejező részt saját elképzelésetek szerint!

Mit kérdeznétek a három fiútól, és mit mondanátok nekik, ha találkoznátok velük?

Keressetek a szövegben olyan szavakat és kifejezéseket, amelyeknek jelentését csak kevésbé vagy egyáltalán nem ismeritek! Próbáljátok meghatározni értelmüket a tartalom alapján!

Milyen más címet tudnátok adni az olvasmánynak?

FÜLIG-KUCSMA

Fülig-kucsma, gyapjúkendő,
ideért az újesztendő,
a csizmáján csengő patkó,
a subáján araszos hó.
Hű de jó,
 az a jó,
hogyha térdig ér a hó.
De azért, hogy meg ne fagyjon,
ki teheti, ajtót nyisson,
engedje be, be-be-be,
ide a jó melegbe.

Kányádi Sándor

Milyennek ábrázolja a költő az újesztendőt?

Készítetek rajzot az újesztendőről a vers alapján!

AZ ERDEI MADÁRETETŐ

A tizenegy esztendő Szlava a város egyik új lakónegyedében élt. Lakásuk a hatalmas épület legfelső, tizenkettedik emeletén volt. Szlavának igen tetszett, hogy ilyen magasan laknak, mert ha kinéz az ablakon, mindent lát, ami körülötte történik: látja az új építkezést, az emelődarukat meg az erdőt is, amelynek a széle ott van mindjárt a házuk mögött. Ebben az erdőben szokott sielni Szlava.

Nehogy azt gondoljátok, hogy Szlava jó síelő volt. Nem, egyáltalán nem. Olyan lassan ment a sítalpon, hogy a fiúk »csigalassúnak« csúfolták. Szlava azonban nem sértődött

meg ezért. Nem. Szlava lassan ment a sítalpon, nem sietett, mindent megnézegetett, minden neszre felfigyelt...

De gyönyörű is volt a téli erdő! Mindent puha, pelyhes hó takart, s a fák zúzmarás ágai csodaszép figurákká szövődtek. Szlava hosszasan nézegette ezeket a figurákat, s hirtelen furcsa állatka, madár vagy törpe alakja rajzolódott ki előtte.

Körös-körül csend van, csak a sítalp alatt reccsen meg a hó, a fák tetején néha megszólalnak a cinkék, és valahol egy magányos harkály kopácsol. De mennyi nyom látható a fehér hótakarón!

Szlava mindig egy- és ugyanazon az útvonalon járt az

erdőben. Itt voltak régi barátai, s mindig eljött hozzájuk, hogy megetesse őket. A madáretetőt Szlava maga készítette és egy öreg nyírfára tette. Nem volt nehéz elkészítenie a madáretetőt: egy láda alját a fa elágazásába erősített, s hogy az eleddel le ne hulljon róla, oldalaihoz keskeny léceket szegezett, majd tetőt is készített fölé. Készen is lett a tágas étterem!

Szlava hetenként háromszor ment az erdőbe, hogy megetesse tollas barátait. A madarak eleinte féltek tőle: a távoli fákra telepedtek és várták, hogy elmenjen. Később már megszokták a fiúcskát. Előfordult, hogy fütttyentett egyet, s a madarak csapatostul repültek hozzá. Elsőként mindig a cinkék jelentek meg. Szinte csodálatos volt, honnan kerültek elő olyan gyorsan. Az első fütttyentésre ott termettek! Nyomban utánuk jött a csúszka. Ez a dolgos madár mindig pontosan megjelent az etetésnél. Olyan is megtörtént, hogy meg sem várta, amíg Szlava a madáretetőbe szórja a napraforgómagot, hanem egyenesen a tenyeréből kapkodta ki és gyorsan elrepült zsákmányával. Az elvitt magot sebtiben a fa hasadékába vagy a fakéreg mögé rejtette és máris repült vissza Szlavához.

Miután Szlava jóllakatta kedvencét, félrehúzódott, hogy úgy figyelje a madarakat és szokásaikat. A cinkék a szalonnát szerették a legjobban: valamennyien egyszerre repültek a szalonnához, de csak egymás után sorjában csipegették. Ugyanígy sorjában szedegették fel a napraforgómagot is. A pirókok is csoportosan lepték el a madáretetőt, de valamennyien egyszerre lakmároztak a berkenyebogyókból.

Szlava észre sem vette, és véget ért a téli szünidő. A vakációban mindennap kiment madáretetőjéhez: berkenyebogyót, napraforgómagot, kenyérmorzsát vitt kedvenceinek. De aztán beköszöntött a hideg, hófergeteges február. Szlava tudta, hogy a madarak számára ez a legnehezebb hónap. Régen elfogyott már a berkenyebogyó, vastag hó borítja a makkot, a mogyorót meg a többi növény magját. Ebben a hónapban nagyon sokat éheznek a madarak, s az éhező madárnak a csikorgó hideg biztos halált jelent. Ez az oka annak, hogy Szlava még a legrosszabb időben sem mulasztotta el a madarak etetését.

Egyszer azonban mégis el kellett mulasztania. Azon a

napon már reggel óta olyan hóvihár tombolt, hogy az erdei kiruccanásra gondolni sem lehetett. A hófergeteg csak estére csendesedett el. Az éjszaka csillagos volt, de reggelre — 36°C-ot mutatott a hőmérő.

Mire Szlava felébredt, édesanyja már elment. Az asztalon azonban ott volt egy cédula: »Ne menj ma iskolába. A nagy hideg miatt az alsó osztályokban szünetel a tanítás. Mama.«

Szlava megreggelizett, aztán kényelmesen felkuporodott a díványra, elővett egy könyvet és olvasni kezdett. A lakásban kellemes meleg volt. »De jó, hogy kint ilyen hideg van! — gondolta, de aztán hirtelen eszébe jutott: — Tegnap hóvihár volt, ma pedig nagy a hideg, vajon mit csinálnak ők... a madarak!? Én itt ülök a melegben, jóllaktam, ők pedig...« Szlavának nem volt kedve tovább olvasni. Letette a könyvet és bekapcsolta a tévét. Érdekes előadást közvetítettek, de Szlavát most ez sem érdekelte. Kikapcsolta a tévét és gyorsan öltözni kezdett...

Az erdő teljesen kihaltnak tűnt. Még a cinkéket sem lehetett hallani. A madarak mind elrejtőztek a fagyos szél és a kegyetlen hideg elől. Szlava sietve ment, de minél közelebb ért, annál nagyobb nyugtalanság vett rajta erőt. Már egészen közel volt az ismerős útkanyar, már látta a madáretetőt is, a madarak azonban nem jöttek üdvözölni őt. Szlavának a hidegtől megdermedt az ajka, de azért nagy nehezen füttyentett egyet.

Sokáig, nagyon sokáig nem jelentkezett egyetlen madár sem. Aztán nagysokára odarepült egy cinke, majd még egy... és később még kettő. Igen gyengéknek látszottak szegénykék, tollukat felborzolták, aztán rávetették magukat a szalonnára és mohón kezdték csipegetni. Már vagy tíz cinke lakmározott, a csúszka azonban nem jelentkezett. Szlava nem várakozhatott tovább, mert már nagyon fázott. Meggémberedett kezéből kiszórta a megmaradt eledelt és indulni akart hazafelé... Ejnye, mi az? A fától nem messze lehullott falevélhez hasonlóan feküdt valami a földön.

A csúszka volt.

Szlava odaszaladt, felemelte a madarat, magához szorította a mozdulatlan kis testet és leheletével próbálta felme-

legíteni. S egyszerre csak megmozdult a kicsiny test. Él! Gyorsan, minél gyorsabban haza! Gyorsan az életmentő melegbe! Ha most látta volna valaki Szlavát a sítalpon futni, az biztos, hogy soha többé nem csúfolta volna a lassúságáért.

Amikor az édesanyja meglátta Szlavát, gyorsan dörzsölgetni kezdte megfehéredett arcát.

— Nem megmondtam, hogy ne menj ki a lakásból?! Azért írtam a cédulát is! Hol jártál? Lám, az arcodat megcsípte a fagy!

Szlava nem is próbálkozott mentetegetőzni. Feleletképpen kivette kebléből a dermedt madarat és megmutatta. Édesanyja azonnal megértett mindent. Gyorsan levette magáról a meleg gyapjúkendőt, belepólyálta a madarat és a fűtőtest mellé tette.

— Te pedig idd meg ezt a málnás teát és be az ágyba! Micsoda nagy legény, nézze meg az ember! Madarakat jár menteni! — Noha a szavak szigorúan hangzottak, Szlava érezte, hogy édesanyja egy csöppet sem haragszik rá.

És amikor másnap reggel Szlava felébredt, első dolga volt, hogy a fűtőtesthez rohanjon. A csúszka azonban már nem volt ott.

— A másik szobában keresd megmentett barátodat! — mondta édesanyja nevetve.

A madár csakugyan ott volt. Bátran repkedett és mindenbe beledugta a csőrét. Úgy látszik, nagyon éhes lehetett, ennivalót keresett. Szlava napraforgómagot szórt a szekrény tetejére, egy tányérkában vizet is tett oda, s a csúszka nyomban hozzálátott a lakmározáshoz. Amikor jóllakott, ugyanúgy, mint az erdőben is tette, raktározni kezdte a megmaradt élelmet. A könyvek mögé, a függöny és a képek mögé rejtette a megmaradt napraforgót, sőt hirtelen Szlava édesanyjának fejére röppent és a hajába kezdte dugdosni a magokat. No, volt is nevetés!

A csúszka majdnem egy hétig lakott Szlavánál. Aztán az történt, hogy kirepült a nyitott szellőző ablakon. Amikor Szlava hazajött az iskolából és megtudta, hogy a madár elrepült, majdnem sírva fakadt. Hiszen maga akarta szabadon engedni a madarat, de nem itt, hanem az erdőben, a

madáretető mellett. Most aztán ki fogja Szlava tenyeréből szedegetni a napraforgómagot, ki fogja eldugdosni a maradékot, és ki fog perlekedni a cinkékkel?

Szlava bánatosan baktatott most a madáretető felé. Füttyentett egyet, elővette a napraforgómagot és a madáretetőbe akarta szórni, amikor váratlanul a csúszka repült kinyújtott tenyerére. A fiúcska majd felkiáltott a meglepetéstől. A madár pedig komolyan körülnézett, körülugrándozta Szlava tenyerét, és mint mindig, most is jóízűen kezdett lakmározni.

Mondjátok el az olvasmány alapján, milyen madáretetőt készített Szlava! Rajzoljátok is le!

Milyen madarakról van szó az olvasmányban?

Olvassátok el még egyszer, majd mondjátok el saját szavaitokkal, mi történt egy csikorgó februári napon!

Mi a véleményetek Szlava cselekedetéről? Miért? Ti hogyan jártatok volna el az ő helyében?

ELMEGY A TÉL

Beteg a tél. Nagyon beteg. Olyan, mint az öregember: reszkető, könnyen síró, messze néző.

Búcsúzik a tél.

Nappal már alig látni. Csak éjjel jár, mint a beteg, aki a nappalt átalussza, de a sötétben papucsot húz, és elmostoskál a szobában, hogy ne legyen olyan hangos az óra, és ne legyen olyan rettenetesen mély a csend.

Olyan a tél, mint a haldokló, akinek várnak a halálára. A rokonság összenéz, és a szemekben ez van: Végrendelet nincs, minden a mienk...

A tél ezt tudja és búcsúzik. De csak éjjel. Öregesen járja az erdőt, és megsimogatja a fákat, melyek most ébrednek:

— Nono, kis fák. Miért borzongtok? Nem voltam szigorú hozzátok, ezt emlékte hagyom...

És keze nyomán dér hull a fákra, melyet reggel leráznak magukról. Nem kell az öregember ajándéka senkinek.

A fagyzugokban, északi dombtetőkön ott hevernek régi hórongyai. Pizkosan, tépetten. Nem mos, nem varr az öregemberre senki. Minek? Úgyis meghal... Mindenki tudja.

Tudja a nap, tudja a szél, és tudják a felhők, akik szolgálí voltak, és most széthordják rongyait, és komiszkodnak az öreggel, akár az emberek. Talán ők is tudják, hogy: kidőlt keresztnek senki nem köszön.

Én köszönök! Én nem szeretem az erejükben dölý-fösködőket, mert tudom, egyszer úgyis elesett és szomorú lesz mindenki. A kemény tekintet: alázatos és révedező lesz, a parancsoló nagy hang: lágy és kérő. Az ököl: kinyújtott, reszkető tenyér.

Az öregembernek, ha Tél is a neve: nincsen ökle... Én most se bántom a telet, és megnézem a hófoltokat, melyeket mintha cigányok hagytak volna útmutatónak későbbi karavánok számára.

Az egyik hófolton három fekete gomb. De mozognak. Összebújnak és szétugranak. Miféle nép lehet? A kocsim arra megy, és közben előveszem a gukkert. Amikor elég közel érünk, megállunk egy bokor takarásában, és belenézek a távcsőbe. (Micsoda buta szó! Egy csőbe, amely »táv«! Új szavakat csak a magyar parasztnak lenne szabad csinálni. Joga is legtöbb van hozzá. Ő a távcsőre azt mondja: messzelátó. Mennyivel kifejezőbb és magyarabb!)

Egyszóval belenézek a messzelátóba, melyben megjelenik két szürke varjú, egy nagy gatyás ölyv és köztük valami elhullott vad, melyet tépnek. Egy nyúl.

Egyik oldalon áll az ölyv, másik oldalon a két szürke. Esznek. Az ölyv tempósan, a két szürke mohón és mindig szemtelenebben. Amikor az ölyvet már szinte leszorították a zsákmányról, az a legnagyobb nyugalommal fejbe koppintotta az egyik szürkét.

A varjak — káár..., káár — felrebbentek a levegőbe, és szidták az ölyvet, mely azonban tökéletes nyugalommal evett tovább. A varjak is belátták, hogy kár megsértődni, és szálltak újra az élelem mellé. Az ölyvet ez sem izgatta. Ismét hármásban tépték az elhullott nyulat. A szürkék illedelmesen, az ölyv tempósan. A varjak azonban hamar elfeledték az előbbi intelmet, mert megint szemtelenül maguknak akarták az egész zsákmányt. Majdnem rámásztak az ölyvre. Az mintha csak erre várt volna: — Kopp! — lekent egyet, amelyik közelebb volt hozzá. A varjak már

fel sem repültek, csak hátraugrottak, megkárogták az ölyvet, ki evett tovább, mintha amazok a világon sem lettek volna.

A varjak erre megint »jó fiúk« lettek, és egy darabig tisztességesen ették az ő oldalukra eső részt. De nem sokáig. A szemtelen természet hamar kitört belőlük, az ölyv pedig — valami tökéletesen komikus felsőbbbséggel — hol az egyiket, hol a másikat kólintotta fejbe. Mint amikor a tanító vonalzóval odakoppint a rossz gyerekeknek.

Nem várhattam meg a végét, de jó tíz percig olyan élvezetet kaptam, melyet csak a természet mindig tökéletes színpadán láthat az ember. Lám, a búcsúzó öreg Tél nem hálátlan. Megemeltem neki a kalapom csakúgy, mint amikor virágjában volt, s ő adott valamit, amit soha el nem veszíthetek.

Másnap ugyanezen az úton mentem hazafelé. Szembejött velem egy béresszekér. A szekér megáll, amiből tudom, hogy jelenteni akar valamit.

— Mi az újság, Forintos?

Forintos megemeli a kalapját, és azt mondja:

— Nem tetszik meglőni a rókát?...

Jól megnézem Forintost, nincs-e valami baja, mert ezt úgy mondta, mintha azt mondta volna:

— Adhatok egy szál gyufát?

Forintos azonban nyugodt, és biztos volt a dolgában. Ez látszott a szemén. Berúgva utoljára búcsúkor volt, ezelőtt fél évvel, de azért sem szólhattam sokat, mert szolgálaton és magánkívül volt..., és most felajánlja, hogy lőjem meg a rókát.

— Jó — mondom —, hát hol van a róka?

— Ott ni — mondja Forintos, és bár mondhatom, a rókák körül nagyon szép múltra tekinthetek vissza (nemsokára elérem a százat), majd leestem a kocsiról. A róka ott volt tőlünk hetven-nyolcvan lépésre, ugyanazon a hódarabkán, melyen az ölyv oktatta becsületre a varjakat, és — egerészett.

Egerészett önfeledten és nyugodtan, mintha sem puska, sem ember nem is lenne a világon. Nagyokat ugrott azzal a kecses mozdulattal, amelynek láttára elfeledi az ember a puskát. Felugrott magasan, könnyedén — szinte a levegőben maradt —, és farka zászlós ívben úszott utána.

Néztük a komát, és valami vidámság szállt közénk. Mosolygott Forintos, mosolygott a kocsis a bakon, és mosolyogtam én is. Így nevet az ember a gyerekekre, aki csintalan, meg is kell néha verni, de hát — istenem — gyerek.

Hála Isten! Nem volt velem puska! De nem unszolt már Forintos sem, hogy lőjem meg a rókát.

— Istennek ajánlom — emelte meg a kalapját, és vidáman ballagott a szekér után, de még hallottam, amint mondta:

— Fene essék a csontodba..., de szép is vagy!...

...Az öregember, a Tél — íme — még egyszer kinyújtotta reszkető kezét, és adott nekem valamit, amit továbbadok, és mégis az enyém marad.

Fekete István

SZERETEM AZ EMBERT, A HÖST

SZERETEM AZ EMBERT, A HÖST

Szeretem az ébredő mezőket,
a fűdárdaként feltörő vetést.

Szeretem a friss hajnali szelet.
Szeretem az omló göröngyöket,

az ekét, mely vágja-hasítja a földet,
az ásót, a kapát, a gereblyét,

a kaszát, a sarlót és a fejszét.
Szeretem a friss gondolatokat.

a hajnalszagú merész álmokat.
Szeretem a nagy akarásokat,

a mindig feljebb vivő szárnyakat.
Szeretem a merész nagy tetteket,

Szeretem az embert, a hőst,
ki vállalja tettét —
s érte, ha kell, meghalni is kész.

Bartalis János

A FIÚ SZIKLÁJA

Erdélyben, Guraszáda falu felett van egy magas szikla, Fiú sziklája a neve. Ennek a sziklának a tetején olyan csodafű terem, hogy az öregeket megfiatalítja, s a nehéz betegeket meggyógyítja.

Élt réges-régen ezen a környéken egy szegény szántóvető ember. Nehéz betegségbe esett, jártak hozzá mindenféle javasasszonyok, kuruzslók, kenték a testét mindenféle csudaírral, de nem tudták meggyógyítani. Azt mondja egyszer egy javasasszony a beteg embernek:

— Elpróbáltuk már mindenféle csudafűvel, ami a Maros két partján terem. Itt már több csudafű nincs. Hanem látja-e kend azt a magas sziklát? Annak a tetején terem olyan csudafű, hogy az meggyógyítaná kendet.

Hiszen teremhetett annak a sziklának a tetején akármilyen csodafű, mikor az olyan meredek, olyan magas volt, hogy oda csak a madár repült fel, ember ott még nem járt soha.

Volt a szegény embernek egy növendék fia. Hallja, hogy mit mond a javasasszony. Szerette az apját erősen, hogyne szerette volna, s föltette magában: egy élete, egy halála, fölmászik arra a sziklára. Mondja az apja:

— Hagyjad, fiam, meg sem próbáld, úgyis hiábavaló.

Jöttek a szomszédok, jöttek a falubeliek mind, hogy lebeszéljék. De hiába, ment a fiú, s az Isten megsegítette, fölmászott a szikla tetejére. Hát csakugyan a szikla tetején tenger sok fűvet talált, olyant, amilyent még nem látott soha. Leszedett egy jó csomót, aztán indult vissza.

Azám, de csak akkor látta, hogy föl csak fölmászhatott valahogy, de lemenni nem lehet. Mit csináljon, hogy vigye le a fűvet! Egyet gondolt, karját kinyújtotta, s meglobogtatta a marék fűvet, hadd lássák a falubeliek, akik ott állottak a szikla aljában. Azután bedugta a kebelébe, s abban a szempillantásban leugrott a szikla tetejéről. Szörnyű halált halt a szegény fiú, de a csodafű meggyógyította az édesapját.

Azóta hívják azt a sziklát Fiú sziklájának.

Miért hívják a Guraszáda falu feletti sziklát Fiú sziklájának?

Hogyan szerette a fiú beteg édesapját?

»BÖLCŐJÉT KERESTE A MAGYARNAK...«

Székely hegyekből messze Ázsiába,
Az őshazába vándorolt ki ő,
Feje felett a vén, szent Himalája.
Tán öregebb, mint maga az Idő.

Juhász Gyula

Valahol az erdélyi havasok aljában van egy székely falu:
Körös. Abban a kis faluban élt egykor családjával Csoma

András határőr katona. Öt gyermeke közül a nagyobbik fiú, Sándor, már a kis falusi iskolában kitűnt éles eszével. Tizennegyedik éve után édesapja kézen fogta, s gyalog indult el vele a híres nagyenyedi kollégiumba. A majd négy napi járó földet panaszszó nélkül, derekasan bírta — mintha már ekkor is eljövendő nagy útjára készülődött volna. De a kollégiumban is hamarosan magára vonta pajtásai, tanárai figyelmét szorgalmával, tudásával, kemény helytállásával.

Mi volt az a nagy út? Hová, mire készült az égő szemű, kevés beszédű, vasszorgalommal tanuló diák?

Abban az időben, a XVIII—XIX. század fordulóján, sokat vitatkoztak itthon és külföldön is a magyar nép eredetéről: honnan származunk, kikkel vagyunk rokonságban, testvérségben? Ennek a kérdésnek megfejtésére tett fogadalmat még diákkorában két társával Csoma Sándor. A többiek megfeledkeztek fogadalmukról, de ő — mint később is mindig — állta a szavát. Tizenhat évi szüntelen tanulás után, megjárva a göttingeni főiskolát is, 1819 novemberének végén, harmincötödik életévében nekivágott útjának. Kiskabátban, vándorbottal, egy kopott zöld vászontarisznyával az oldalán — »könnyűszerűleg öltözve, mintha a mezőre menne frissülés végett« — írta a búcsú pillanatát megörökítő tanára.

Az úton — mint egy erdélyi naplóíró följegyezte — összetalálkozott egy régi enyedi diákkal.

— Hová, hová, Csoma úr?

— Ázsiába.

— Nem ismerek ilyen nevű falut a közelben — nézett utána tűnődve iskolatársa, aki a lapos tarisznyával gyalogló utasról azt gondolta, hogy csak valamelyik szomszédos faluba indul. Hogyan hihetett volna, hogy egy szál bottal, tarisznyával valaki a messzi földrésznek, Ázsiának vágjon neki?!

A Kárpátokon átkelve, hol magányosan, hol kereskedőkaravánokhoz csatlakozva tartott Kelet felé. Tengeren hajózott, sivatagon vándorolt át, majd több ezer méteres hegyeken, ritkuló levegőben, életveszélyes helyeken tört előre, föltarthatatlanul. S közben mindig tanult: idegen

nyelveket sajátított el és más népek történetét kutatta, hátha rábukkan magyarokról szóló adatokra.

Két éve és két hónapja volt már úton szakadatlanul, s Nyugat-Tibetben járt már, amikor leküzdhetetlen akadályok visszafordulásra kényszerítették...

Ekkor következett be az a fordulat, amely új irányt szabott életének.

Csüggedten, pénzéből, erejéből kifogyva bandukolt visszafelé, mikor jól felszerelt angol karavánnal akadt össze. Az expedíció vezetője fölfedezte a különös vándorban rejlő nagy tehetséget. Fölbiztatta, készítse el a világ számára akkor még ismeretlen tibeti nyelv szótárát és nyelvtanát.

A vándor egy időre félretette régi tervét, s nekifogott új munkájának, remélve, hogy a tibeti könyvekben is talál valamit nemzete ősi életéről. Több mint tíz évig dolgozott önfeláldozó hősiességgel, többnyire Nyugat-Tibet zord hegyi kolostoraiban. »Ott ült ő, birkabundába burkolózva... reggeltől estig olvasott, tanult, tűz nélkül és világítás nélkül; az alkony beállta után a padlón aludt, és csak a puszta falak védték az éghajlat szigorúságával szemben — jegyezte föl csodálattal egy angol kutató. — Olyan helyzetben, amely a legtöbb embert kétségbeesésbe űzött volna, negyvenezer tibeti szót gyűjtött össze és szedett sorrendbe.«

Két nagy műve, a tibeti nyelv első tudományos szótára és nyelvtana 1834-ben jelent meg Indiában, s kivívta a világ megbecsülését.

Munkája végeztével nem pihent meg, tanult tovább, készült, hogy fogadalmát, amelyért egykor útnak indult, becsülettel beváltsa. Ötvennyolcadik évében járt már, amikor deresedő fejjel újra útra kelt, hogy a Himalája bércein át bejusson Ázsia szívébe, ahol a magyarság bölcsőjét sejtette.

Csak a halál állhatta útját... A Himalája lábánál húzódó vad, mocsaras vidéken váltólázba esett, s 1842. április 11-én örökre lehunyta messzeségeket fürkésző, égő szemét. Az indiai Dardzsilingben, szemben a Himalája legmagasabb csúcsaival helyezték örök nyugalomra; »nagyszerű síremléket emelt öneki maga a természet keze« — írta egykori diáktársa.

Ha eredeti célját nem is érte el, tudományos munkáival, hősies életével, hazaszeretetével örökre példát adott nemzetének. Széchenyi István, a nagy hazafi megérezte e nagyszerű élet lelkesítő erejét. A dardzsilingi sír képe ott állt asztalán. Köréje e sorokat vésette, amelyek később fölkerültek a sírra is: »Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt kitartó hazafiságtól lelkesítve — Kőrösi Csoma Sándor — bölcsőjét kereste a magyarnak, és végre összeroskadt fáradalmai alatt. Távol a hazától alussza örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében.«

Szilágyi Ferenc

Göttingen — német város; **Tibet** — fennsík Ázsiában; **India** — ország Ázsia déli részén; **Himalája** — a Föld legmagasabb hegysége; **váltóláz** — súlyos, magas lázzal járó betegség

Ki volt Kőrösi Csoma Sándor?

Mondd el, mit tudtál meg gyermekkoráról!

Milyen fogadalmat tett Csoma Sándor diákkorában?

Milyen esemény terelte a kutató figyelmét a tibeti nyelv felé?

Mondd el, milyen fáradalmakat állt ki, amíg elkészült a szótárral és nyelvtannal!

Hogyan őrizte emlékét Széchenyi István? Magyarázd meg a sírfelirat értelmét!

DÓZSA GYÖRGY PARASZTHÁBORÚJA

A Duna partján felsorakozott paraszthadak nyugtalanul várták vezérüket. A vállukra vetett kasza, csákány vasán apró lángokat villantott meg a napfény.

A dombtetőre kiállított őrség kürtje egyszerre nagyot szólt. A dombhát mögül egy lovas tűnt fel. Nagy, fehér zászlót emelt magasra. Mögötte hárman lovagoltak. A középső lovas páncélba öltözött, sisakos, széles vállú vitéz volt. A három lovast még vagy harminc követte.

A páncélos, sisakos vitéz előreszöktette paripáját.

— Dózsa György vagyok! — mondta dörgő hangon.

Dózsa a lován ülve is óriásinak látszott. Acélszürke szemét körüljártatta a parasztok seregén, majd lassan hozzájuk lépett. A selyemlobogót a zászlótartó földig hajtotta.

Dózsa felágaskodott a nyeregben. Kiáltása elzúgott a legtávolabb álló emberig:

— Akartok-e a szent zászlóért az én parancsom alatt harcba szállni az urak ellen?

— Akarunk! Akarunk! — zúgott a válasz mindenünnen. A zászló selyme ismét a magasba röppent.

Dózsa serege hamarosan harcra kelt a nemesek seregével. A rosszul felfegyverzett, harci dolgokban járatlan parasztok csodálatos bátorsággal vetették magukat az ellenségre.

Dózsa parasztjai ebben az ütközetben csúffá tették a nemesi hadakat.

— Üsd a nyúzó urat! Üsd! — hallatszott mindenfelől.

A bocskoros katonák előrelendítették kaszájukat, és beledöfték a feléjük rohanó lovakba. Így a parasztok derékhadán véresen megtört az úri lovasroham.

Most páncélos lovashad tört előre. Dózsa parasztjainak fegyverei lesiklottak a lovak páncéljáról. A dühtől őrjöngő nemesi sereg mintegy ötszáz lépésnyire megközelítette a jobbágyok sebesültjeit rejtő falut. Ugyanakkor hátulról kétezer pihent lovasával megjelent egy újabb nemesi sereg.

Megremegett a föld alattuk. Már úgy látszott, minden elveszett, amikor messze a falu mögött Gábor deák vezérletével ezer lovas paraszt indult szótlanul harcba, mint az árnyék.

Rengett, dobogott a sok ezer lópata. A lovak hánykolódtak, ágaskodtak lovasaikkal. Az ágyúk dörögtek, mintha az ég zendült volna meg körös-körül. Az erdőtől előretört sereg ordítása túlharsogta a zajt.

Mire leszállt az éj, a nagy dombos térségen ezernyi fáklya mozgott. Dózsa emberei járták a csatamezőt. Külön hordták az urak, külön a paraszt vitézek tetemeit.

Másnap hajnalban az erdő és a falu között csatasorban álltak Dózsa parasztjai. Amikor már valamennyi dandár rendben állt, az erdőtől kilovagoltak a seregnagyok köszönteni a győztes paraszti sereget. A selyemlobogó mögött Dózsa lovagolt.

— Vitézeim! — kiáltotta. — Áldassék a nevetek örökké! Nálatok nagyobb hőseket nem hordott a föld.

Szavára boldogan felmorajlott az egész sereg.

Gergely Sándor nyomán

állták a sarat — *itt:* nem hagyták magukat, ellenálltak; **derékhad** — a közepén elhelyezett had; **tetem** — holttest; **dandár** — *itt:* csapat; **seregnagyok** — parancsnokok

Kik ellen és miért indultak harcba a parasztok? Ki volt a vezérük? Keressétek ki és olvassátok el azokat a sorokat, amelyekből megtudjuk, hogyan volt felfegyverkezve Dózsa György serege! Miért arat mégis győzelmet a leírt csatában?

Mondjátok el, hogyan zajlott le az olvasmányban leírt csata! Milyennek képzelitek el Dózsa Györgyöt?

A SZABADSÁG

(Részlet)

Szép szabadság! Óh, sehol sincs
e világon oly becses kincs,
mely tenálad nagyobb volna,
vagy téged kipótolna.
Te könnyíted terheinket;
ha bú rágja szíveinket,
biztatsz minket.

Az oly madár igen ritka,
melynek kedves a kalitka:
bár arannyal van befedve,
mégsem telik benne kedve.
Bár meg ne kelljen szűkülni,
mégis mindég fog készülni
kirepülni.

Mit ér, mit ér a rabságban
kínlódni sok gazdagságban?
Mit ér minden, ha köteled
békós lábadon viseled?
Ha a kínos szolgabot vér,
úgy a pompa, a nemes vér
s a rang mit ér?

Csokonai Vitéz Mihály

befedve — befedve (*itt*: borítva); **ne kelljen szűkülni** — *itt*: ne kelljen nélkülözni; **békós** — béklyós (*itt*: bilincsbe vert); **vér** — ver

EGRI CSILLAGOK

(Részlet)

A Janicsár-udvaron át gyalog mentek a palotába.
Sok lépcső, de mind fehér márvány; sok délceg testőr,
de mind szolga; nagy márványoszlopok, puha szőnyegek,
aranyozások, a keleti művészet minden filigrán remeke
lépten-nyomon. De Török Bálint nem látott egyebet, csak

az előtte menő fehér kaftános szolga háta közepét meg itt-ott egy vastag selyemkárpittal beakasztott ajtót, amelyről azt gyanította, hogy a szultán ajtaja.

Kis terembe vezették. Nem volt abban egyéb, csak egy szőnyeg s azon egy vánkos. A vánkos mellett meg óriási rézmedence, hasonlatos a budai templom sárgarézből való keresztelőmedencéjéhez, csak hogy nem oszlop tartotta, hanem egy márványlap, s nem víz volt benne, hanem paráztűz.

Török Bálint ismerte már azt a bútort: mangál a neve. Az a kályha télen a török földön.

A szobában nem volt senki, csak a három ajtón a három szerecsen ajtónálló. Szoborként álltak a nagy fényes alabárdal. Mellettük Veli bég.

Bálint az ablakra nézett. Lelátott a zölden hullámzó tengerre s a tengeren túl Szkutariba, mintha csak a budai palotából nézne le Pest városára.

Talán öt percre álldogált ott, mikor végre az ajtó kárpitját egy szerecsen kéz félrevonta. A következő pillanatban belépett a szultán.

Kíséret sem előtte, sem utána, csak egy tizenhat éves, sovány szerecsen fiú, aki megállt az ör mellett az ajtónál.

A bég hasra fordult a szőnyegen. Bálint összetette a bokáját, és meghajolt. Mikor fölemelte a fejét, a szultán ott állt a mangál mellett, és föléje tartotta két sovány tenyerét. Diószínű kaftán volt rajta, hermelin prémmel körülszegett, és oly hosszú, hogy csak a két vörös papucsorr látszott ki alóla. A fején könnyű patyolat turbán. Az arca beretvált. Vékony ősz bajusza hosszan lelógott, az állánál is lejjebb. Egy percre csak álltak szótlanul.

A szultán ekkor ránézett a bégre:

— Eredj!

A bég fölkelt, meghajolt, az ajtóig hátrált. Ott ismét meghajolt s eltűnt.

— Régen nem láttalak — kezdte nyugodtan a szultán.

— Nem változtál semmit. Csupán hogy megöszültél.

Gondolta Bálint: »Hiszen te se fiatalodtál, Szolimán«. Mert megsoványodott a szultán, mióta nem látta, s nagy birkaszemei körülráncosodtak. Meg az orra mintha meghosszabbodott volna. Az arca éktelenül ki volt pirosítva.

De nem szólt Bálint semmit, csak várta — várta szorongó szívvel, hogy mi következik?

A szultán keresztbe fonta a karjait.

— Tudod talán, hogy Magyarország nincs többé. (Bálint úr elsápad. A lélegzete is eláll.) Az az egynéhány akol, ami még hátra van, csak időben van hátra. Ebben az évben az is meghódol. (Bálint úr nagyot lélegzik.) Hát nekem Budára egy jóraavaló pasa kell. Olyan pasa, aki nem idegen a magyarnak, de nekem se. Te jeles ember vagy. A birtokaidat én visszaadnám. Mindent.

Bálint merőn néz. Az ajka megmozdul. De hogy mégse mond semmit, a szultán folytatja:

— Érted, mit beszélek? Hiszen te értesz törökül.

— Evet — bólintott Bálint. (Ami annyit tesz: igen.)

— Hát én téged tennélek budai pasának.

Bálint vállá megremeg egy pillanatra. Arca azonban komoly és bús marad. Tekintete lesiklik a szultánról a mangálra, amelynek arabeszkjein átpiroslik a parázs.

A szultán egy percre elhallgatott. Talán azt várta, hogy Bálint törökösen a lábához borul; talán azt, hogy magyarosan kezét csókol, vagy legalábbis, hogy felel valamit. De Bálint csak állott. S mintha nem is szultán előtt állott volna, összefonta ő is a karjait.

A szultán elkomorodott. Fel és alá sétált vagy kétszer a szobában. Aztán megint megállt, és türelmetlenül kérdezte:

— Hát nem vállalod talán?

Bálint fölocsúdott.

Mert hol volt az ő lelke e néhány minutányi szünet alatt! Beszárnyalta az összes várait, birtokait, erdőit, mezőit, ölelte a feleségét, csókolta a gyermekeit, ült a kedves paripáin, szívta a szabadság levegőjét.

Fölocsúdott a hangra, mint az álomból ébredő.

— Kegyelmes császár — szólt mély megindulással —, ha jól értem a szavadat, Verböczinek a helyére méltóztatol rendelni engem.

— Nem. Verböczi meghalt. Még abban az évben halt meg, mikor te eljöttél. A helyét nem töltjük be többé. Én téged rendes pasának akarlak. A legnagyobb pasaságot adom neked és a legteljesebb szabadságot.

Bálint úr csak bámult a császárra, mintha az valami csoda volna.

— De hát hogyan, felséges uram? — szólalt meg végre.

— Magyar pasának?

— Nem: török pasának.

— Török pasának?

— Török pasának. Mondom, hogy Magyarország nincs többé, tehát magyar sincs többé.

— Hogy én törökké legyek?

— Pasa.

Török Bálint feje lecsüggedt.

Sóhajtott. Ránézett a szultán arcára, és mély, bús hangon szólalt meg:

— Másképpen nem lehet?

— Nem.

Török Bálint behunyta a szemét. A melle nehéz lélegzettől zihált.

— Felséges úr — szólalt meg végre. — Tudom, hogy nem vagy hozzászokva az őszinte szóhoz. De már én abban vénültem meg... Nem tudok mást mondani, csak amit gondolok.

— Hát mit gondolsz? — szólt fagyosan a szultán. Bálint úr sápadtan, de nyugodt, határozott hangon felelte:

— Azt, hogy ha az egész ország a tied is, meg ha minden magyarból török lesz is, én nem... én nem... én nem!...

Gárdonyi Géza

délceg — magas, egyenes tartású; **filigrán** — itt: az arany vagy ezüst fémszálakból készült alkotás; **kaftán** — a keleti népek viselete, bokáig érő kabát; **kárpit** — vastag, nehéz függöny; **gyanította** — vélte, gondolta; **szerecsen** — néger; **ajtónálló** — a bejáratnál szolgálatot teljesítő őr; **alabárd** — hosszú nyelű vágó- és szúrófegyver; **bég** — török főtiszt; **hermelin prém** — a hermelin kikészített fehér szőrméje (hermelin — nyáron barna, télen hófehér ragadozó); **patyolat turbán** — fehér kendőből csavart férfi fejfedő; **éktelenül** — itt: nagyon, rettenetesen; **akol** — juhok szállása (itt: — gúnyolódva — vár); **pasa** — török főtiszt; **jeles** — kiváló, kitűnő; **arabeszk** — aprólékos díszítőelem; **fölcsődött** — magához tért; **minutányi** — percnyi; **méltóztat** — valamire érdemesnek tart

Török Bálintot, a híres törökverőt csellel ejtette foglyul a török 1541-ben. A szultán a bátor főurat Konstantinápolyba vitette, és a Héttoronyba záratta. A regényrészletben arról olvashattál, miért hívatta magához a szultán a rabságban sínylődő Török Bálintot.

Mire gondolt Török Bálint, amikor meghallotta a szultán ajánlatát? Milyen szerepet szánt a szultán a fogoly főúrnak? Hogyan döntött Török Bálint? Mondd el a véleményedet Török Bálint döntéséről!

AMOTT KEREKEDIK

Amott kerekedik
egy fekete felhő,
abban tollászkodik
egy fekete holló.

Várj meg, holló, várj meg!
Hadd izenjek tőled
apámnak, anyámnak,
jegybéli mátkámnak!

Könnyen megösmered
ennek házatáját,

piros rózsák lepik
aranyalma-fáját.

Gyémánt az ablakja,
üveg az ajtaja,
magának kék szeme,
aranyszínű haja.

Ha kérdi, hol vagyok,
mondd meg, hogy rab vagyok,
a török udvarban
talpig vasban vagyok!

Népköltés

izenjek tőled — üzenjek veled (általad); **megösmered** — megismered

BUDAVÁR VISSZAFOGLALÁSA

1686 júniusában ért a nyolcvanezer főnyi keresztény hadsereg Buda alá. Volt köztük vagy huszonötezer magyar vitéz is. A sereg fővezérei Lotharingiai Károly és Miksa bajor fejedelem voltak. Egyik észak felől, a másik pedig délről fogta körül a veszedelmes várost. Hatvan ágyúval és negyven mozsárral törették a vár falait.

Benn a várban Abdi basa védekezett tizenkétezer válogatott gyalogossal és háromezer lovassal. El voltak szánva a halálig való védekezésre, mivel tudták, hogy szultánuk a fölmentésükre mindent el fog követni.

A gyöngye falú külső városrészeket már a hónap vége felé sikerült az ostromlónak visszaszerezni.

Éjjel-nappal bömbölt az ágyú, röpködtek a tüzes golyók a várba be, a várból ki. Az ostromlók futóárkokkal igyekeztek a falak tört réseihez közelíteni. Viszont a védők puska- és árkaport fúrtak a rések közelébe és támadás idején az ott tolongó ostromlókkal együtt a levegőbe röpítették.

Így telt el a két hónap. Maga a város már romhalmaz volt. Abdi basa minden megadásra való felszólítást visszautasított. Tudta már, hogy közeleg a fölmentő sereg. S a nagyvezér ötvenezer vitézzel meg is érkezett. Megkísérelték az ostromlók gyűrűjét áttörni, a várba bejutni. Három ízben is megtették ezt a kísérletet, de az ostromlók a vakmerő törököket lekasabolták. Hiába volt minden, a várat sorsára kellett hagyni!

A nagyvezér visszavonult, miután Budát se fölmenteni, se megsegíteni nem tudta.

Hanem Abdi basa még ezután sem adta meg magát.

Végre szeptember 2-án délután négy óra tájban hat ágyú dörgése és harsogó kürtök adták meg a jelt az utolsó ostromra. Minden eddiginél hevesebben indult meg a harc. Egy órai viaskodás után magyar csapatok jutottak be a várba.

A magyar zászlót Petneházy Dávid tűzte ki a vár tornyára. Hanem azért továbbra is minden lépésnyi tért vérrel kellett megszerezni. Kivált a vár déli részén. A királyi paloták táján még órákig, sötét éjszakáig folyt a kétségbeesett küzdelem. Elesett Abdi basa, elestek vitézei. Buda inkább volt romhalmaz, mint Magyarországnak régi, dicsőséges fővárosa. 150 esztendővel azelőtt ennek a városnak az elvesztésével bomlott szét darabokra az ország. S most, visszafoglalása után, az a reménység tört fel a szívekben, hogy a szétbomlott országdarabok újra egyesülni fognak.

Sajnos, a magyar nép reményei nem váltak valóra. Magyarországot Erdéllyel nem sikerült egyesíteni. A bécsi

udvar hazánkat fegyverrel meghódított tartományként kezelte. Az osztrák császárság katonáit a jobbágyok házaiba szállásolták be. Ők gondoskodtak ételmezésükről is. A magyar szabadságért, függetlenségért újra meg kellett küzdeni.

Varga Ottó nyomán

bajor — Németország déli részén élő nép; **mozsár(ágyú)** — rövid, vastag csövű, meredeken lövő ágyú; **futóárok** — a védőket egymással összekötő zezzugos árok; **aknák** — a földbe tett robbanószerkezet

Hogyan telt el az ostrom első két hónapja?

Miért nem sikerült a törököknek felszabadítani a várat?

Kik jutottak be elsőnek az ostromlott várba?

Mi lett a várvédők sorsa?

Miért nem sikerült egyesíteni a győzelem után a szétdarabolt országot?

AZ ÁRULÓ VARGA

Jártatok-e már a drégelyi várban? Igaz, nem vár az már, csak rom. Annak se valami nagyszerű. Úgy elrontotta az idő, hogy maholnap a helyét is keresni kell. Pedig valamikor milyen büszkén állt a hegytetőn, égi és földi háborúkkal dacolva. Csaknem fél évezred múlt el azóta. Csoda, hogy az a néhány kő is megmaradt annyi vész után.

Amíg lehetett, becsülettel védte Szondi György a törökökkel szemben. Az életét se kímélte. Ott vérzett el a sziklákön a rommá lőtt vár tövében. A zuhogó nyári zápor még ma is gyakran ki-kimos a földből egy-egy piros gránitdarabkát, amely az ottani öregek s a monda szerint a hős szívének megkövesedett vércseppje.

Igaz, nem igaz? Nem kutattam én, amikor ott jártam, csak fölszedtem belőlük néhányat, azóta is őrzöm becsülettel.

Lent a vár alatt, a hegy tövében egy lápos mocsár bűzlög. Varga-tó a neve. Ennek is van története. Csúnya történet, igaz, de okulni lehet belőle.

A túlerővel talán megbirkózott volna Szondi és maroknyi hős csapata, ha árulás nem segíti a törököket. De bizony az

oroszi vagy palánki varga — ma már nem lehet tudni pontosan, melyik — föltette magában, hogy félrehajítja a kaptafát meg a dikicset, azzal úgyse lehet sokat keresni, s valami olyasmit csinál, ami egyszeriben annyi pénzt hoz a házhoz, hogy csak győzze számolni.

»A törökök — gondolta — a harcok során teméntelen kincset szedtek össze, s a várat ostromló Ali pasa bizonyosan nem lenne szűkmarkú ahhoz, aki hozzásegítené harcosait, hogy kitűzzék a várra a lófarkas lobogót.«

A varga nem sokat töprengett, hanem ahogy este kigondolta, kora reggel már ment is a törökök táborába, hogy elmondja a pasának, mi módon foglalhatná el a várat.

De bizony nem volt olyan könnyű a pasához jutni. A szemfüles örök csakhamar elfogták, s vallatták, mi járatban van. Kémet gyanítottak benne. A varga azonban addig könyörgött, kérincselt, hogy valami fontosat akar mondani a pasának, amíg el nem hitték neki.

Hajnal volt, éppen hogy csak színesedni kezdett keleten az ég alja. A pasa még az igazak álmát aludta sátrában, tarka selyempárnákon. Vitték hát az alvezérekhez, mondja el azoknak, ha olyan fontos, amit mondani akar. De a vargát a titka felől nem lehetett szóra bírni. Minduntalan csak azt hajtogatta:

— Senki másnak, csak magának a pasának árulhatom el, amit tudok.

Jól fönt járt már a nap az égen, amikor a pasa elé jutott. Ott aztán mézesmázos, édeskés szavakkal, nagy hajlongások közepette elbeszélte, hogy az ő apja kőműves volt, és az építette a vár egyik részét. Erős az a vár, hiába is löveti a pasa, talán soha nem omlik le, de az apjától hallotta, hogy van egy gyöngé fala is a várnak, s aki pontosan tudja, melyik az, néhány ágyúgolyóval ledöntheti.

Nagyon sok volt már a törökök vesztesége, és szerettek volna továbbmenni Eger ellen, hát kapott a szón a pasa. Tudakolni kezdte a vargától: vajon nem ismeri-e azt a gyöngé falrészt?

Csak erre várt a varga.

— Ha hazudsz, a fejedet vétetem — mondta a pasa a vargának, amikor az számító ravaszsággal hétrét görnyedve

mindent elbeszél, amit csak tudott a várról. — De ha igazat szóltál, annyi aranyat kapsz, amennyi a bőrödbe fér.

Örült a varga a pasa beszédének, mert úgy értette, hogy majd számlálatlanul öntik elébe az aranyakat, s már azt számolgatta, mi mindent vesz ő azon a rengeteg pénzen, amit a pasától kap.

A varga percet se várt, megmutatta, hol a leggyöngébb a vár, s mint aki jól végezte dolgát, leült örei közé. A pasa meg azonnal kiadta a parancsot, hogy a török csapat valamennyi ágyúját a megjelölt pontra irányítsák.

Néhány óra múlva a fal valóban ledőlt, megnyílt az út be a várba. Amikor a pasának meghozták a győzelmi hírt, s hogy Szondi, a hős kapitány és a magyar védők mind egy szálig elestek, maga elé rendelte a vargát.

— Igazat beszéltél, varga. Amit ígértem, megadom. Annyi aranyat kapsz, amennyi a bőrödbe fér — mondta, s kiadta a parancsot, hogy nyúzzák meg. Méghozzá elevenen, mert az áruló nem érdemel irgalmat.

Kapálódzott, üvöltött a varga, de mi haszna?

— Meg kell hogy nyúzzassalak — mondta neki a pasa —, különben hogyan tudnám meg pontosan, mennyi fér a bőrödbe? Még be találnálak csapni. Azt pedig nem akarom.

Ki is tömték szépen a vargát arannyal. Csizmadia bácsi szerint — akitől egy nyári este a történetet hallottam, s aki versbe is szedte Drégelyvár ostromát — Ali pasa így rendelkezett:

Aki, mint e kapzsi varga,
honfitársát is eladja,
annak átkos tetemét
lég, föld vadja tépje szét.

Tele volt a varga bőre arannyal, de hasznát nem vette. A pasa parancsára a várhegyről lehajították a völgybe, és otthagyták temetetlen. Ahová esett, lápos mocsár keletkezett. A nép ma is Varga-tónak hívja azt a helyet. Sara, mint mondják, feneketlen, és utálatos bűz száll fel belőle. El is kerüli mindenki, s még ma, évszázadok múltán is megvetéssel beszélnek az áruló vargáról, aki akár orosz volt, akár palánki, mindenképpen gyalázatot hozott magára.

Lengyel László

Mondd el, mit tudtál meg a drégelyi vár történetéről!

Kiről kapta a lápos mocsár a nevét?

Hogyan akart a varga meggazdagodni?

Milyen jutalmat ígért a szultán a vargának?

Hogyan váltotta valóra ígéretét a török?

Mondd el, miért ölette meg a szultán a vargát!

KURUC-E VAGY LABANC?

A Rákóczi-szabadságharc idején egy cseh kereskedő jött Magyarországra.

Útközben egy kuruc csapattal találkozott.

Megkérdezi tőle a katonák:

— Mi vagy? Kuruc-e vagy labanc?

A jámbor cseh nem tudta, kikkel áll szemben, és azt mondta nekik:

— Labanc!

Erre a kurucok jól elverték.

Továbbment a cseh kereskedő, és most egy csapat labanccal találkozott.

A labancok is azt kérdezték:

— Mi vagy? Kuruc-e vagy labanc?

Most sem tudta, kivel áll szemben, eszébe jutott az előbbi csapat, hát azt mondta:

— Kuruc!

Erre a labancok is jól elverték, aztán végül elengedték az útjára.

Ahogy továbbment, megint találkozott egy csapat kurucal. Ezek is megkérdezték:

— Mi vagy? Kuruc-e vagy labanc?

Ezeknek már azt felelte:

— Ne is kérdezzetek, csak üssetek!

Lengyel Dénes

Rohamozó huszár. Faragott és festett padtámlabetét (Nógrád megye)

KÜZDELEM A KÉTFEJŰ SASSAL

(Részlet)

II. Rákóczi Ferenc apai ősei erdélyi fejedelmek voltak; anyai ősei a híres Zrínyiek. Az egész ország elvárta tőle, hogy ő álljon a nemzet élére. Ő azonban sokáig habozott. Nem magát féltette, hanem a népet, amelyre egy újabb háború újabb szenvedéseket hoz.

Bécsben tudták, ha Rákóczi fegyvert fog, az egész magyar nemzet melléje áll. Ezért övele is úgy akartak végezni, mint nagyapjával, Zrínyi Péterrel. Elfogták, és őt

is Bécsújhelyre vitték. Rákóczinak azonban sikerült megszöknie. Lengyelországba menekült.

Közben idehaza a magyar, a ruszin és a szlovák parasztok nem tudták tovább elviselni a császári katonák fosztogatásait és egy Esze Tamás nevű falusi ember vezetésével fegyvert fogtak. Követeket küldtek Lengyelországba Rákóczihoz, kérve, hogy jöjjön haza, és álljon a felkelés élére. Most már nem volt mit habozni, hiszen a háború már kitört. Rákóczi vállalta a feladatot. Előbb zászlókat küldött a felkelőknek, majd nemsokára maga is megjelent. Jöttének hírére a földesurak, a nemesek is mögéje álltak.

A kurucok Rákóczi vezérletével kezdetben győztek. Ekkor az országgyűlésen kimondották, hogy a Habsburgok többé nem urai az országnak, és a király helyett Rákóczit választották vezérlő fejedelemmé.

A hosszú háború alatt az ország elszegényedett, a népet járvány is pusztította. A nemesek közül, egyéni érdeküket keresve, sokan átpártoltak a császár oldalára. A császár jól felszerelt, hatalmas zsoldosserege végül is diadalmaskodott. Nyolcesztendei hősi küzdelem után Rákóczi kuruc szabadságharca elbukott. Rákóczinak menekülnie kellett. Akárcsak anyja, ő is hazájától távol végezte életét, a törökországi Rodostó nevű kisvárosban.

Hegedűs Géza nyomán

VAK BOTTYÁN LAKOMÁJA

Sokat portyáztak, kalandoztak a kurucok, hol itt, hol ott tűntek fel, s a német csak csodálkozott: ugyan honnan kerültek ezek ide? Ez a hadviselés nem volt szabályos, de gyakran eredményesnek mutatkozott; így volt akkor is, amikor Bottyán tábornok őrmestere, Bornemissza János portyára indult.

Bornemissza őrmester társaival meghúzódott a pozsony—nagyyszombati út mellett, és jó leshelyről figyelte az utat, onnan várta a jószerencsét.

Sokáig várni nem kellett: fényes hintó érkezett az úton, s mellette húsz-huszonöt vasas német. No, ez nagy úr lehet, ha ennyien kísérik!

Amikor a hintó közelükbe érkezik, Bornemissza jelt ad a legényeknek, egyszerre kiugrálnak, rárohannak a kísérő vasasokra, és kezdik szabni őket. Ketten a hintós lovak istrángját vágják el, a többiek ezalatt végeznek a németekkel, csak ötöt hagynak életben, a többit levágják. Ki utazik ilyen kísérettel? Ki ül a hintóban? Nem lehet tudni, az ajtót nem nyitják meg. No, ha nem, Végh János odaugrat, hogy az ajtót kinyissa.

Ahogy kinyitja, egy fényes ruhájú német tiszt rálő a pisztolyából. Abban a pillanatban Végh János felüti a pisztoly csövét, így a golyó nem a mellét találja, hanem a kalapját fúrja keresztül.

Megharagszik erre Végh János, megragadja a német tisztet és kirántja a hintóból.

A többiek a hintót felkutatják és megtalálják benne a császári sereg hadipénztárát.

Ki lehet ez a nagy úr?

Kezdi vallatni az öt megmaradt kísérőt, de egyik sem mondja meg a fogoly nevét.

Megharagszik erre Végh János, aki nem tudja megbocsátani, hogy a tiszt majdnem lelőtte, és úgy pofon vágja a tisztet, hogy csak úgy csattan.

Erre elsápad az egyik kísérő, a gróf inasa és megvallja, hogy ez a fényes ruhájú tiszt úr maga gróf Starhemberg Guido, a császári hadak főgenerálisa.

— Ha már elfogtuk, elvisszük Bottyán generálisnak — mondja Bornemissza János, pedig a kuruc generális most éppen Nyitrán táborozik, és végig a labanc vonalakon kell a főisztet átvinni. De amit Bornemissza feltett magában, annak meg kellett lenni.

A kurucok Starhemberg alá könnyű magyar lovat adnak, a hadipénztárt magukhoz veszik, azzal elindulnak. Starhemberg mellett egy kuruc lovagol hegyes törrel, a másik oldalon Bornemissza felvont karabéllyal. Azt is tudtára adják: ha megmukkan, halál fia.

Ahogy haladnak, Vízkelet községen vezet át az útjuk. Ott egy császári hadnagy állomásozik, csak ötven katonája van és éppen vígan mulatozik. Ezt onnan tudják a kurucok, hogy egy lányt borért küldött, viszi is neki a boroskancsót.

— Megállj, húgom — azt mondja neki az őrmester —, az én nevem Bornemissza, de nem vagyok én azért bornemissza! Hoci azt a kancsót!

Jót ivott belőle, adott a többieknek is, ettől úgy felbátorodott, hogy egy füst alatt ezeket a németeket is le akarták vágni. Meg is tették volna, ha a falusiak nem könyörögnek: ne tegyék, az Istenért, mert a községen áll bosszút a német.

Erdőkön, mocsarakon, úttalan utakon át haladtak az előkelő fogollyal; az sem gondolta a bécsi szalonban, hogy ilyen utazásban lesz része!

Amikor a Vág folyó partjára érkeztek, ott már erősen nyomukban volt a német. Hamar szereztek egy halászbárkát és átkeltek a folyón, de a bárka kicsi volt, kétszer kellett vele fordulni. Amikor visszatértek a csónakkal, már ötszáz német nyüzsgött a parton. Ekkor Bornemissza János kardot szegezett Starhemberg szívének, és arra kényszerítette, tiltsa meg a katonáknak az oktan lövöldözést, mert őt pusztítják el, ha a kurucokra lőnek.

Mit tehetett a tábornok? Parancsot adott a katonáknak, hogy ne lőjenek.

Igy a csónak sértetlenül megérkezett a túlsó partra. Itt újra kezdődött a vad lovaglás: sűrű nádasokon, mocsarakon, tekervényes utakon át, olykor derékig érő vízben lovagoltak Nyitra felé.

Bottyán tábornok nagyon megörült, amikor megtudta, hogy a császári hadak főgenerálisa az ő fogságába esett. Mindjárt gyorsfutárt küldött Rákóczi fejedelemhez, aki ekkor Kassán székelt.

Ezután fényes lakomát rendezett a kuruc generális Starhemberg tiszteletére, ahogy a katonai illendőség kívánta. Csakhogy azt már az ő szíve diktálta, hogy erre a lakomára meghívja Bornemissza János őrmestert és minden katonáját: a kuruc tisztek, altisztek és közlegények együtt étkeztek a császári sereg főgenerálisával.

Lengyel Dénes
(Thaly Kálmán nyomán)

SAJT ÉS SZABADSÁG

Amikor Rákóczi békefeltéteket ajánlott a császárnak, Bercsényi Miklóstra bízta a tárgyalásokat. Bercsényi közvetítők útján tárgyalt, a közvetítést Anglia és Hollandia követe vállalta el.

A holland követ úgy találta, hogy a kurucok az adott körülmények között túlságosan sokat követelnek. Alkudozni kezdett Bercsényi Miklóssal.

Csakhow Bercsényi indulatos, szókimondó diplomata volt, s amikor látta, hogy a hollandus alkuszik, gőgösen így szólt:

— Nem alkuszunk tovább, hollandus uram, mert mi szabadságot, nem sajtot keresünk!

A holland követ pedig, aki éppenséggel nem szégyellte a sajtkereskedést, ami hazájának gazdagságot hozott, így felelt:

— Ha szabadságot kerestek, ne értéktelen rézpénzt adjatok a katonáknak, hanem vágjátok le az arany- és ezüstgombokat a mentékről, abból veressetek pénzt, azzal fizessétek a vitézeket, majd jobb kedvvel, bátrabban harcolnak! Lám, Hollandia is kivívta a szabadságát, de a vezetői nem arany- és ezüstgombos, hanem ólomgombos mentében jártak.

Lengyel Dénes

IRINYI JÁNOS

Több mint száz esztendővel ezelőtt még senki sem ismerte a gyufát. A tűzgyújtás nem volt könnyű dolog.

Kis zacskót hordtak a zsebükben az akkori emberek. A zacskóban volt a tűzszereszám: kovakő, acél, száraz tapló s a száraz levél.

Hogyan gyújtottak tüzet?

Az acéldarabbal ütögették a kovakövet. Szikrát csiholtak a kovakőből. A kipattanó szikra a száraz taplóra hullott. A tapló tüzet fogott. Gyorsan száraz levelet tettek rá és fújták... fújták..., amíg nem lángolt.

Ez nem volt éppen könnyű dolog. Gyakran negyedik-

ötödik próbálkozásra sikerült megfelelő szikrát csiholni. Ennek a tűzszerszámnak a használata nehézkes és kényelmetlen volt.

Irinyi János magyar diák volt. Bécsben tanult. Egy alkalommal eszébe jutott, hogy vékony fapálcikát egyik végén gyúlékony anyaggal kenjen be. Ez az anyag a foszfor volt, mely dörzsölésre könnyen gyullad. Irinyi feltalálta a gyufát. A fapálcikák fejét foszforos keverékbe mártotta.

Irinyi János vegyésznek készült. Szorgalmas és tehetséges ifjú volt. Nagy terveket forgatott a fejében. A gyufát szinte játékszernek tartotta. Valósággal haragudott, ha társai a találmányát dicsérték. Nagyobb, hatalmasabb dolgot akart alkotni. Egy gazdag bécsi kereskedőnek megmutatták az új tűzszerszámot. A kereskedő azonnal megvette Irinyi találmányát és gyufagyárat rendezett be. Sok pénzt szerzett a fiatal diák találmányából. A gyáros mindössze 60 forintot fizetett a világraszóló találmányért.

Irinyire csakugyan nagy feladatok vártak. 1848-ban a magyar nép szabadságáért indult harcba. Minden oldalról ellenség tört az országra. Erős hadseregre volt szükség, hogy a magyar nép megvédhesse szabadságát és országa függetlenségét. A hadsereget pedig el kellett látni fegyverrel és lőszerrel.

Kossuth Lajos puskapormalmot építtetett. A puskapormalom vezetését Irinyi Jánosra bízta.

Irinyi nagyszerűen teljesítette feladatát. Ellátta löporral a szabadságharcban küzdő honvédseregeket. A szabadságharc leverése után Irinyit el akarták fogni, hogy börtönbe vessék. Hosszú ideig bújdosott, majd apja falusi gazdaságában húzta meg magát. Sokáig nem folytathatta a tudományos munkásságát.

Tudós társai nagy tisztelettel és szeretettel vették körül késő öreg koráig. Olyan tudós volt, aki tudásával háborúban is, békében is hazájáért, népéért harcolt.

Meg tudnátok-e mondani, milyen szerepe van a tűznek az ember mindennapi életében?

Hogyan gyújtottak tüzet a gyufa feltalálása előtt?

Az olvasmány mely soraiból tűnik ki Irinyi János szerénysége?

Ki és hogyan használta fel Irinyi találmányát?

LÁNG

Eldobtam egy gyufát s legott
Hetyke lobogásba fogott.
Lábhegyre állt a kis nyúlánk,
Hegyes sipkájú sárga láng.
Vígat nyújtózott, furcsa törpe,
Izgett-mozgott, előre, körbe,
Lengett, táncolt, a zöldbe mart,
Nyilván pompás tűzvészt akart,
Piros csodát, izzó leget,
Égő erdőt, kigyúlt eget;
De göggel álltak fenn a fák
És mosolygott minden virág,
Nem rezzent senki fel a vészre,
A száraz fű se vette észre,
S a lázas törpe láng lehült,
Elfáradt és a földre ült,
Lobbant még egy-kettőt szegény
S meghalt a moha szőnyegén.
Nem látta senki más, csak én.

Tóth Árpád

A PÁL UTCAI FIÚK

(Részlet)

...S rögtön ezután zörögni kezdtek az ágak, recsegett-ropogott valami a nagy fa lombjai közt, s egy pillanat múlva egy kis szőke fiú mászott le a fáról. Mikor az utolsó ágról a földre ugrott, nyugodtan letisztogatta a ruháját, megállott egyenesen, mint a cövek, és farkasszemet nézett a vörösingesek ámuló csapatával. Senki se szólt egy szót sem, úgy meglepett mindenkit ez a váratlanul idetoppant kis vendég.

Geréb elsápadt.

— Nemecek! — mondta ijedten.

És a kis szőke felelt is:

— Igen, Nemecek. Én vagyok. És ne kutassák, hogy ki lopta el a Pál utcai zászlót a fegyvertáborból, mert azt én loptam el. Itt van, ni! Nekem van az a kis lábam, ami még

a Wendauer lábánál is kisebb. És nem szóltam volna, fenn maradhattam volna a fa tetején, amíg maguk mind el nem mentek volna, hiszen ott gubbaszkodtam már fél négy óta. De amikor Geréb azt mondta, hogy közöttünk nincs egy se, aki bátor volna, hát akkor gondoltam: »Megállj, majd én megmutatom neked, hogy akad a Pál utcaiak közt is bátor fiú, ha nem más, hát a Nemecek, a közlegény!« Itt vagyok, kérem, kihallgattam az egész tanácskozást, vissza-loptam a zászlónkat, most tessék, csináljanak velem, amit akarnak, verjenek meg, csavarják ki a kezemből a zászlót, mert magamtól ugyan oda nem adom. Tessék, tessék, csak rajta! Hiszen én egyedül vagyok, maguk meg tízen vannak!

Kipirult, hogy így beszélt, és kitérte a két karját. Az egyik kezében a zászlót szorongatta. A vörösingesek nem tudtak magukhoz térni ámultukból, és csak nézték ezt a csöpp kis szőke legényt, aki az égből pottyant közibök, s aki itt bátran, hangos szóval kiabált az arcukba, fölemelt fővel, mintha olyan erős volna, hogy el tudná páholni ezt az egész társaságot, a két erős Pásztorral és Áts Ferivel együtt.

Leghamarabb a Pásztoroknak jött meg a hidegvérük. Odamentek a kis Nemecekhez, és jobbról-balról megfogták a két karját. A fiatalabbik Pásztor állt a jobb oldalán, és ez már a kezéhez is nyúlt, hogy kicsavarja belőle a zászlót, mikor megszólalt a nagy csöndben Áts Feri hangja:

— Megálljatok! Ne bántsátok.

A Pásztorok csudálkozva néztek a vezérre.

— Ne bántsátok — mondta ez. — Ez a fiú tetszik nekem! Bátor fiú vagy, Nemecek, vagy ahogy hívnak. Csapj fel közénk vörösingesnek!

Nemecek tagadólag rázta a fejét.

— Nem én! — mondta dacosan.

Reszketett a hangja, de nem a félelemtől, hanem az izgatottságtól. Sápadtan, komoly tekintettel állott ott, és megismételte:

— Nem én!

Áts Feri elmosolyodott. Azt mondta:

— Hát ha nem csapsz fel, azt se bánom. Én ugyan még nem hívtam senkit közénk. Aki itt van, mind úgy kéredz-

kedett ide. Te voltál az első, akit hívtam. De hát ha nem akarsz, nem jössz...

— Mi legyen vele? — kérdezték a Pásztorok.

A vezér csak úgy félvállról felelt:

— Vegyétek el tőle a zászlót.

Az idősebb Pásztor egy csavarintással kivette Nemecek gyöngé kis kezéből a piros-zöld zászlót. Fájt a csavarás, a Pásztoroknak átkozottul kemény markuk volt, de a kis szöke összeszorította a fogát, és egy hang se röpült el az ajkáról.

— Megvan! — jelentette Pásztor.

Mindenki arra figyelt, hogy most mi lesz. Micsoda rettenetes büntetést fog kitalálni a hatalmas Áts Feri. Nemecek dacosan állott a helyén, és összeszorította az ajkát.

Áts Feri feléje fordult, és intett a Pásztoroknak:

— Ez nagyon gyöngé. Ezt nem illik elverni. Hanem ... fűrösszétek meg egy kicsit.

Nagy nevetés támadt a vörösingesek közt. Áts Feri is nevetett, a Pásztorok is nevettek. Szebenics feldobta a sipkáját a levegőbe, és Wendauer ugrált, mint valami bolond. Még Geréb is nevetett a fa alatt, és ebben az egész vidám társaságban csak egy arc maradt komoly: a Nemecek kis arca. Meg volt hűlve, s már napok óta köhögött. Az édesanyja már a mai napra is megtiltotta neki, hogy elmenjen hazulról, de a kis szöke nem bírta a szobában. Három órakor megszökött hazulról, és fél négytől estig a fa tetején ült a szigeten. De a világért se szólt volna. Talán mondja azt, hogy meg van hűlve? Még nagyobbakat nevettek volna rajta, és Geréb is nevetett volna, mint ahogy most nevetett: mind a foga kilátszott, olyan szélesre húzta a száját. Hát nem szólt. Túrte, hogy az általános hahota közepette a sziget partjára vezessék, s ott a két Pásztor belenyomja a sekély vizű tóba. Félelmetes két fiú volt a két Pásztor. Az egyik a két kezét fogta össze, a másik a tarkóját tartotta. Nyakig belenyomták a vízbe, s e pillanatban mindenki ujjongott a szigeten. A vörösingesek vidám táncot jártak a parton, a sapkáikat dobálták, és nagyokat kurjantottak:

— Huja, hopp! Huja, hopp!

Ez volt az ő kiáltásuk.

És a sok »huja, hopp!« összeolvadt a nagy kacagással, vidám lárma verte föl a kis sziget esti csöndjét, s a parton, ahol Nemecek oly szomorú szemmel nézegetett ki a vízből, mint valami bánatos kis béka, ott állott szétterpesztett lábbal Geréb, nagyokat nevetve s a fejével integetve a kis szöke felé.

Aztán eleresztették a Pásztorok, és Nemecek kimászott a tóból. Most tört ki amúgy istenigazából a mulatság, amint csepegő-csurgó, sáros ruháját meglátták. Kis kabátjáról csurgott a víz, s ahogy a karját megrázta, úgy folyt ki a kabátujjából, mintha kannából öntötték volna. Mindenki elugrott előle, mikor megrázta magát, mint a vízzel leöntött pincsikutya. És gúnyos szavak röpködtek feléje:

— Béka!

— Ittál?

— Miért nem úsztál egy kicsit?

Egyikre sem felelt. Keserűen mosolygott, és simogatta a vizes kabátját. De akkor elébe állt Geréb, széthúzta vigyorgva a száját, és kevélyes fejbólintással ezt kérdezte tőle:

— Jó volt?

Nemecek ráemelte a nagy kék szemét, és felelt:

— Jó volt — mondta csöndesen, és hozzátette: — Jó volt, sokkal jobb volt, mint a parton állni, és kinevetni engem. Inkább újesztendeig a vízben ülök nyakig, minthogy összeszűrjem a levegőt a barátaim ellenségeivel. Én nem bánom, hogy a vízbe nyomtatok. A múltkor magamtól pottyantam a vízbe, akkor is láttalak a szigeten az idegenek közt. De engem meghívhattok magatok közé, hízeleghettek nekem, adhattok ajándékot, amennyit csak akartok, semmi közöm hozzátok. És ha még egyszer a vízbe nyomtok, és még százszor és ezerszer a vízbe nyomtok, akkor is eljövök ide holnap is meg holnapután is! Majd csak megbújok valahol, ahol nem vesznek észre. Nem félek én egyikőtöktől sem. És ha eljöttök hozzánk a Pál utcába, elvenni a földünket, hát majd mi is ott leszünk! És meg fogom nektek mutatni, hogy ahol mi is tízen vagyunk, ott másképpen fognak veletek beszélni, mint ahogy én most itt beszélek. Könnyű volt velem elbánni! Aki erősebb, az győz. A

Pásztorok ellopták a golyóimat a Múzeum-kertben, mert ők voltak az erősebbek! Könnyű tíznek egy ellen! De én nem bánom. Engem meg is verhettek, ha úgy tetszik. Hiszen ha akartam volna, nem kellett volna a vízbe mennem. De én nem csaptam fel közétek. Inkább fojtsatok a vízbe, és verjeteek agyon, de én ugyan nem leszek áruló, mint valaki, aki ott áll, ni ... ott ...

Kinyújtotta a karját, és Gerébre mutatott, akinek most a torkán akadt a nevetés. A lámpa fénye ráesett a Nemecek szép szöke kis fejére, víztől fényes ruhájára. Bátran, büszkén, tiszta szívvel nézett a Geréb szemébe, s Geréb ezt a nézést úgy érezte, mintha valami súly szállott volna a lelkére. Elkomolyodott, és lehorgasztotta a fejét. És ebben a pillanatban úgy hallgatott mindenki, olyan nagy volt a csönd, mintha templomban lettek volna a fiúk, s tisztán lehetett hallani, amint Nemecek ruhájáról a kemény földre csöpögött a víz ...

A nagy csendbe belekiáltott Nemecek:

— Elmehetek?

Senki se felelt. Még egyszer kérdezte:

— Hát nem vertek agyon? Elmehetek?

És miután most sem felelt neki senki, nyugodtan, szépen lassan elindult a híd felé. Egy kéz se mozdult, egyetlen fiú se moccant meg a helyéről. Most mindenki érezte, hogy ez a csöpp szöke gyerek valóságos kis hős, igazi férfi, aki megérdemelné, hogy felnőtt ember legyen ... A hídnál álló két őr, aki az egészet végignézte, csak bámult rá, de hozzányúlni egyik se mert. Mikor Nemecek a hídra lépett, fölharsant Áts Feri mély, dörgő hangja:

— Tisztelegj!

És a két őr haptákba vágta magát, s a magasba emelte ezüstös végű lándzsáját. És mind a fiúk összecsapták a bokájukat, és valamennyien a magasba emelték lándzsáikat. Senki se szólt, mikor az ezüsthelyű lándzsák megvillantak a holdfényben. Csak a Nemecek léptei dobogtak a hídon, amint távolodott. Aztán ez se hallatszott, csak valami cuppogás, mint mikor valaki vízzel teli cipőben jár... Nemecek elment.

megjött a hidegvérük — visszatért a nyugalomuk; **dacosan** — makacs, ellenszegülő, ellenálló módon; **pincsikutya** — kis testű, tompa orrú, hosszú göndör szőrű ölel; **kevélyes** — gögös, döllyfös; **összeszűri a levelet** — összefog valakivel; **haptákba vágta magát** — vigyázba állt

* * *

A vörösingesek csapata el akarja foglalni a Pál utcai fiúk játszóterét, a grundot. (A grund házakkal még be nem épített városi telek.) Első lépésként ellopják a Pál utcaiak zászlaját. Ez hadüzenet. De a Pál utcai fiúk bebizonyítják, hogy bátorság dolgában nem maradnak el a vörösingesektől. Boka, Csónakos és a kis Nemecek akkor hagyja ott névjegyét a vörösingesek fűvészkerti búvóhelyén, amikor azok valamennyien ott tartózkodnak. A sikeres akció után Nemecek elhatározza, hogy visszaszerzi az ellenféltől az ellopott csapatzászlót.

Mondjátok el, miért fedte fel rejtekhelyét Nemecek!

Mivel bizonyítja Nemecek, hogy hű marad társaihoz, a Pál utcai fiúkhoz?

Hogyan viselte el Nemecek, a Pál utcai csapat közlegénye, a büntetést?

Mi adott erőt a vézna, gyenge fizikumú fiúnak a fájdalom és megaláztatás elviseléséhez?

Mondd el a véleményedet Gerébről és Nemecekről!

Írj fogalmazást a következő címmel:

»Az igazi hőst az ellenség is megbecsüli«.

ZÁSZLÓ

Csak bot és vászon,
de nem bot és vászon,
hanem zászló.

Mindíg beszél.
Mindíg lobog.
Mindíg lázas.
Mindíg önkívületben van
az utca fölött,
föllengő magasan,
egész az égből,

s hirdet valamit
rajongva.
Ha már megszokták és rá se figyelnek,
ha alszanak is,
éjjel és nappal,
úgy hogy egészen lesoványodott,
s áll, mint egy vézna, apostoli szónok
a háztető ormán,
egyedül,
birkózva a csönddel és a viharral,
haszontalanul és egyre fönségesebben,
lobog,
beszél.

Lelkem, te is, te is —
ne bot és vászon —
légy zászló.

Kosztolányi Dezső

A zászló úgy viselkedik a versben, mintha ember lenne. Azaz, a költő megszemélyesítette a zászlót. Értelmezd ezeket a megszemélyesítéseket!

Magyarázd meg a vers utolsó szakaszát!

ÁLLOK ELÉBE!

Ha a mesében nehéz próbát kell kiállni a hősnek, akkor bátran így szól: »Állok elébe!«

A felnőttektől is hallottam már ezt a szólást.

Nekem egy kicsit katonás a hangulata...

Nem véletlenül, hiszen a szólásunk a bajvívás, a harc hangulatát idézi. A régi *harcnak áll* kifejezésből származik, ami azt jelenti: hajlandó a bajvívásra, kiáll, kész a harcra, illetve harcot kezd.

Maga az »áll« ige is erősíti a jelentést. Arra utal, hogy valaki nem ijed meg, nem futamodik meg a baj, a nehézség, a veszedelem előtt. Manapság persze már nincsenek bajvívó lovagok, így ezt a szólást is békésebb szándékkal használjuk — sőt, olykor tréfálkozva mondjuk egy felkérésre: »Állok elébe!«

HEGYI CSATA

A nyáj fölött, messze a magosban, keringett a sas. Puhán körözött a tompuló alkonyati fényben; úgy siklott, mint az acél. Ő még láthatta volna onnét felülről a napot, ki a zöld hegyek mögött a földi világ számára már lehanyatlott. Úgy lehet, inkább mégis a juhokat nézte, s főleg az ugribugri bárányokat, kik elkésve születtek, s bizony még gyengécskék voltak ebben az erős hegyi világban.

A tolvaj sas tudja az ilyent.

(...)

De odáig még egyszer sem bátorodott, hogy mint a nyíl, lecsapjon valamelyikre a kisebbek közül. Olyan alkalmat szeretne, mikor nincs a bárányok mellett senki, mert egy sapkás ember mindig ott van.

Lassan béalkonyodik.

Minden bárány odahúzódik az öreg gypjasok melegébe.

A sas elrepült már, s elrepült a nap is. Beállott a csend. A füveken a gyöngyharmat csillog, s a távolban mormol a folyó.

Szép itt! — gondolta András.

Ő volt a sapkás ember, kit a sas nem szeretett. A juhok annál jobban szerették, sohasem dobta rájuk a botot, minek a végén nagy feje volt. A kutya is szerette, a kicsi Fütty, ki vándor állat volt, s kit az országútról fogadott fel András, öt héttel ezelőtt.

Gyere, Fütty! — egyezkedtek most is.

(...)

Megtelepedtek a hajlék alatt, s ettek.

A vacsora végén Füttynek a füle egyszerre meghegyesedett, majd a hajlék elébe kiugrott, és hármat így kiáltott: — Vá! Vá! Vá!

Aztán visszafordult, s nézte Andrást.

Valaki jött.

Ahogy közeledett, Fütty egyre beljebb húzódtott a deszkák alá.

Az öreg Gergely volt, a tavalyi vállalkozó. De nemcsak a tavalyi, mert húsz esztendő óta ő fogadta fel minden esztendőben a juhokat, s őrizte ezen a tájon. Aztán megrom-

lottak a lábai; s a sok nyirkos hideg, mit kiszípot a földből, kínozt a csontjait is.

— Há megvagy, András? — kérdezte.

András felállt, kezét fogott az öreggel, s úgy mondta:

— Meg. Vártam magát.

(...)

Igaz, megegyeztek volt; s az egyezés alapján várta András, egy héten keresztül, hadd mutassa meg az öreg a hegyi birodalmat, az erdők titkait, a legelőrészek természetét.

(...)

(...) Fütty visszahúzódott a hajlék oldalába, s a két férfiú csendesen beszélgetni kezdett. Mint a hajósok, kik bárkában ülnek, a viharzó tengerről beszéltek inkább. Elmúlt viharokról s eljövendő viharokról. Az életről, mely szorongva telik, s minek a vize olyan különös színekben játszik egy idő óta... (...)

Fütty sóhajtv szusszant egy nagyot, s a vackát mélyítette.

Aztán elaludt.

Az öreg nézett arrafelé, bé a sarokba, majd visszafordította a fejét.

— Hát a juhok? — kérdezte.

— Jól járnak — mondta András.

— S hát a vén Mordias? Nem bukkant még elé?

Andrásnak kicsire húzódott a szeme, mintha megcsípte volna a füst.

— Micsoda vén Mordias? — kérdezte.

Az öreg nem szolt abban a percben. Hirtelen olyan érzése támadt, hogy nem kéne vala említeni ezt a Mordias. De aztán mégis azt gondolta: jobb, ha tudja.

— A medvét kérdem — mondta.

— Miféle medvét?

Elmagyarázta az öreg, hogy él itt egy vén medve, vagy húsz esztendeje is van már, hogy egyedül uralkodik ezen a tájon. Nagy és gyapjas, lassan jár, és örökké rossz kedve van. Áldozni kell neki minden esztendőben, mint egy szakállas, vén fejedelemnek.

— Hát ezt kérdem, hogy nem bukkant-e elé? — mondta.

- Nem — felelte András. — Merre tanyázik?
- Inkább a vízhez közel.
- S maga látta?
- Úgy üsmerem, mint más a nagyapját.
- S úgy hívják, Mordias?
- Úgy.

András kacagott már rajta, olyan furcsa neve volt neki.

- S ki a keresztapja? — kérdezte.

— Egy szógám vót — mondta Gergely bácsi. — Az ragasztotta reá a Mordias nevet. Jóformán minden héten találkoztak ők ketten, s megkérdezték egymást az egészség irányában. Én is barátkoztam véle, de nem szerettem. Utáltam, ha láttam; s inkább megfordultam, s ellenkező irányba elmentem, hogy ne lássam.

András ismét kacagott, s úgy mondta:

- Úgyhát korcsmába nem járt véle!
- Nem!
- Pedig az ilyen megissza.

Így tréfálkoztak a medve fölött, majd megszították a tüzet, s lassanként elaludtak. A csillagok még tündököltek egy ideig, aztán dél felől meleg fuvalom keletkezett, s felhőket hajtott a csillagok elé. Hajnalban már erősen gomolygott a sok felhő, s meggyűrődött egyik a másiknak a hátán.

Meleg volt alattuk a lég.

Mégis bajosan tudott megeredni az eső. De amikor megeredt, úgy délfelé, vagdosott a villám egyre-másra, s úgy meggombolyította a nyáját, hogy mint az aranygaluska, egyben volt az egész.

Gergely bácsi egy csonka vén fa alá húzódott, s András is melléje. Ami hely kettőjük között maradt, Fütty azt kívánta magának. Így várták meg, hogy a vihar elüljön, nagyjából legalább. S mire megcsendesedett, az idő is oda érkezett már, hogy Gergely bácsi indulhatott haza.

Nem lehetett még messze, amikor kisütött a nap. Olyan melegen sütött oldalból, hogy csupa párába borult hamarosan minden. Ahogy mendegéltek a juhok, úgy szállt belőlük a pára, hogy felhő kísérte őket; s ha megálltak egy-egy kövér darabon, a felhő is megállt.

Olyan kedve volt a természetnek, hogy mint a rügy a fára, úgy talált belé Fütty, a kutya. Ugrált mindenfelé, és szaladozott; egyszer a juhokkal játszott, s máskor a víz meredek partja felé iramodott, mintha a két meredély között át akarta volna ugrani a zúgó vizet, hogy jókedvéből szivárványt hajtson föléje.

— Mennyit ugrálsz! — mondta neki András.

Ugrált volna ő is szívesen, de valahogy restellte önmaga előtt. Felesége jutott eszébe, ki talán éppen most szoptatja otthon a kicsi gyermekeket. Mire hazakerül innét a hegyi világból, már nem is kell szoptatni a legénykét, olyan nagy lesz!

— Lassan talán megjavul a világ is... — gondolkozott el.

Fütty megzavarta.

— Vá, vá, vá!

Gyorsan ugatott, hegyesen.

Mintha a hangból apró torlaszokat rakott volna maga elé. Kicsit messzecke volt, a víz irányában, ahol kövér bokrok s málnabokrok duzzadoztak.

Bár gyérebben már, de pára is libgett még, s nem lehetett tisztán odalátni. A juhok is hegyes füllel figyeltek, majd megdurrantak, s mint a hullám, úgy kezdett hömbölyögni a nyáj.

Fütty ismét ugatott.

András megindult lassan arra: hadd lám, mit fedezett fel a kutya. Csak egyet-egyet lépett, hogy jól tudjon figyelni. Aztán az egyik lépésnél, a lába ott maradt a levegőben, mintha lépcsőre tette volna.

— Mordias! — mondta.

Csak a fejét látta még a vén medvének, a mogorva, bozontos fejét. De már elétűnt a nyaka után a dereka. Nagy volt, és kopott, tincsekben lógott róla a gypájú. Egykedvűen jött, mintha unná az életét egy kicsit. Andrásnak hideg lett a homloka, s hirtelen émelyedni kezdett. Úgy érezte, hányni kell mindjárt, ha meg nem mozdul.

Előrelépett kettőt.

A harmadiknál már szagot vett a medve, felpillantott, és megállt. Nem látszott rajta semmi meglepődés. Csak nézte egy ideig Andrást, aztán megfordult, és elindult visszafelé.

Ándrás is megindult utána, s szorította erősen a botot, minek a bunkóját előretartotta. Egyre közelebb ment, majd egy kicsit oldalt, hogy a meredek part felé térítse a medvét.

Fütyty a háta mögött vakkantásokkal biztatta.

S Mordias egyre húzódott, bölcsen és engedelmesen. Elment egészen a meredek partig, ott lenézett a mélybe, hol megáradva zúgott a víz. Aztán megrázta a fejét, mintha elszédült volna, s visszafordult.

Ándrás megállt egy pillanatra.

De a másodikban már forróság öntötte el homlokát.

— Megfürdesz, Mordias! — mondta.

S arra már ülőhelyzetet vett a medve is, törzse egyenesen állt, mint az oszlop, két első lábát előrenyújtotta, s foga fölött felhúzta ínyét.

Morgott, mint a föld.

A bot közeledett hozzá. A levegő tüzes volt már, s alul zúgott a víz.

A bot pedig, mint a kieresztett, vad buzogány, úgy ugrott neki a bozontos mellnek. Egy ordítás hallatszott, a medve megtántorodott, de akkor megragadta hirtelen a botot, s odarántotta Ándrást magához.

Mintha szikla zuhanna, úgy zuhantak együtt az árba.

A hullámok eltakarták mind a kettőt. Fütyty reszketve nézett utánuk. De két hajlással alább felbukkantak újra. Újból elmerültek, s újból felbukkantak. Háromszor együtt, öldöklő küzdelemben, a szennyes habot túrva.

De negyedszer csak Ándrás egyedül.

Vízbe dőlt fűzfához akasztotta karját, melyből csorgott a vér. Ahogy kiemelte lassan a fejét, abból is csorgott a vér. Jobb füléből csak egy kicsi foszlány maradt meg. Szennyes, habos víz dőlt a száján.

Úgy lógott, mint az emberiség egy rettentő háború végén.

De győztesen mégis!

Mire kivergődött, jó messze lent, valahogy a partra, már a sas ott keringett ismét a nyáj fölött a magosban. Aztán elrepült ő is, hogy teljességgel nyugalom lehessen a kövér havasi világban, mely immár háborítás nélkül nappal a bárányoké s éjjel a csillagoké.

Tamási Áron

magos — magas; **kiszípot** — kiszívott; **vacok** — állat fekhelye; **áldoz** — *itt*: (bárányt) feláldoz; **korcsma** — kocsmá; **üsmérem** — ismerem; **meggombolyít** — *itt*: egy csomóba terel; **aranygaluska** — apróra szaggatott, cukorban, dióban megforgatott, rétegesen egymásra rakott tésztaféle; **meredély** — meredek lejtő, szakadék; **megdurrantak** — nagy zajjal megindultak; **hőmbölyög** — hőmpölyög

Miért keringett a sas a juhnyáj fölött?

Mit tudunk meg az elbeszélés elején a sapkás emberről?

Miről tájékoztatta az öreg Gergely Andrást?

Hogyan tréfálkozott a két férfi a medvéről?

Mit gondolsz, milyen természeti jelenség okozta a kiskutya örömét?

Foglald vázlatpontokba a juhász és a medve küzdelmét!

ERDÉLY SZÜLÖTTJE: TAMÁSI ÁRON

Tamási Áron egyik jó barátja és életművének kitűnő ismerője, Féja Géza, a negyvenes évek elején ellátogatott Farkaslakára, Tamásiékhoz. E látogatás élményei és felismerései nyomán írta néhány évvel ezelőtt: »Akkor értettem meg igazán Tamási Áron világát. Faluja szegény székely község, lakosai mostoha földön, hasonló viszonyok közepette és mindig rendkívüli erőfeszítések árán keresték szűkös kenyerüket. Mégis különös megszépítő áram cikázott a levegőben; amerre csak tekintettem, költőinek tűnt minden: a kis udvar, a viharok kegyetlen markolásainak nyomait viselő házak, az egész falu. De az emberek és asszonyok is, mihelyst kiléptek mindennapi gondjaikból, egyszerre tündökölni kezdtek, úgy beszéltek, akár a mesehősök. Tamási a székely nép természetes költészetét, ezt a csodálatos bimbózást virágoztatta ki, a népi magatartásból pedig hősöket teremtett.« (...)

Egyébként a gyermekkorá olyan volt, mint a többi farkaslaki parasztyereké. (...)

A cséplés volt az első munka, amelybe apja belevonta. Nem tüzes géppel csépeltek még akkor, különösen az olyan szegény udvarokon, amilyen a Tamásiaké volt, hanem kézi erővel, cséphadaróval. Árkó eregette le a magasból a nagy búzakévéket. Tetszett neki a munka, igyekezett is kitenni magáért, néha apjának még csillapítania is kellett: »Nem hajt a tatár!« A munkás nap után jóérzéssel bújt az ágyba,

s félálomban elkapott egy rövid párbeszédet. Az édesanyja azt kérdezte az apjától: »Jól forgolódott-e a legényke?« »Ajjól« — felelte az apja. S ez a tömör dicséret a szűkszavú embertől a legnagyobb elismerések egyike volt, amelyet életében valaha is kapott. (...)

Tamási Áronra ugyanaz a nehéz földművessors várt, mint apjára, aki azt mondta neki: »Dolgozni fogsz, mint apád. S beléragadsz a nyomorúságba, akármennyi eszed van. Mint apád. Érted-e?« (...)

Tamási Dénes zord apai jóslata nem vált valóra, pedig az egész világ úgy akarta, hogy valóra váljon. Tizedik karácsonyát érte már a fiú, amikor történt vele valami, amiről fél évszázad múlva így vall a Bölcső és Bagolyban: »...velem azon a karácsonyon olyan dolog történt, amely egész máig való életemnek egyik fontos eseménye lett, ha ugyan nem a legfontosabb.

Az esemény egy szerencsétlenség volt. A nyugtalan vérű, kalandra és vállalkozásra mindig kész kisfiú karácsony másodnapjának hajnalán, amikor szülei és testvérei még aludtak, egy kántálásra előkészített pisztollyal ellötte a bal hüvelykujját. Sorsfordító karácsonyi baleset volt: ha nem történik, talán ma nem ismerjük Tamási Áron nevét. Amikor ugyanis tíz hét után elhagyta a kórházat, édesanyja rábeszélte az apját: írjon egy levelet Áron bácsinak Gyulafehérvárra. S legyen abban a levélben, hogy »a legénykének igen jó esze van, ellenben a bal kezéről az egyik ujj hiányzik. Ennélfogva a mezei munkában hátrányt szenved, de tanulni kedve volna. Nem kéne-e hát egyet próbálni véle a gimnáziumban.«

A levél elment, s rövidesen megjött rá a válasz is: »a próbát a gimnáziummal meg lehet csinálni, ha már olyan hiányossága van a legénykének, ami őt a mezei munkában hátráltatja«.

A családi levélváltás után nem sokkal, 1910-ben, felvették a székelyudvarhelyi gimnáziumba. Ezzel lezárult Tamási Áron gyermekkorának farkaslaki korszaka, az a sokszínű és tanulságos, meghatározó (...) életszakasz, amelyre — túlzás nélkül mondhatjuk — egész írói világa épül.

(Írók, képek II.)

TARKABARKA

TAVASZ

Zöldülni tanul a fű,
nő-növekszik egyre, nézd!
S mit csinál a napsugár?
Tanulja a napsütést.

Hazaszáll a fecskepár,
a szúnyogoknak hada, nézd!
még csak zirrenni se mer,
tanulja a remegést.

Bólogat a hóvirág,
szél tanítja rá — no nézd!
Hát a szagos ibolya?
Tanulja a kékülést.

Zörögni is elfelejt
erdő alján a haraszt,
némán figyel: a világ
most tanulja a tavaszt.

Szilágyi Domokos

Írd ki a versből, mit tanul a környező természet tavasszal?

TÉLUTÓJÁN

A hegyeken már napokon át meleg lehetett, mert a nagy víz hánytorogva nyeli el a patakokat, s most ez a szennyes, rohanó áradat sehogy sem illik a mai nap békés, tavaszi ragyogásába.

— Tél úr ül a havas alatt. Fiatal még, és azt mondta, ráér. Azt mondta: egy lépést sem tesz, amíg az ősz rongyait el nem hordja a víz. Az északi szél még fekszik a lábánál, és csak a farkát csóválja, mint a hízelgő kutya. Csúnya szeme van Tél úrnak, még az öreg fenyők is borzongtak, mikor rájuk nézett.

— Elmehetsz! — lökte ki az örvényből az ágot a folyó.
— Hát ne engem okolj, öreg Nyárfa, ha baj lesz. Ne az ostort szidd, hanem a kezét, amelyik üt vele. Én nem tehetek róla, ha ilyen finnyás a Tél, majd adja még lejjebb is.

— Hát csak vigyázz, kedves Folyó — susogott a nyárfa, aztán elaludt, de nehéz álmok gyötörhették, mert a víz tükrében hideglelősen reszkettek ágai.

— Vigyázzatok, vigyázzatok — mormogta a folyó —, látszik, hogy nincs észnél az öreg, nekem is parancsolnak. Most éppen a Tél parancsol... Mi az, mi az, kilöktök a partra — sustorgott mérgesen —, sokan vagytok még?

— Nem tudom, de nagyon nyomnak bennünket — lihegett egy kis hullám —, sokan lehetnek.

Kilódult a földnyelv és, elseperve a gémtoll maradványait, a folyóba zuhant.

— Kár — ugrott nagyot az egyik varjú —, kár, még volt rajta valami.

Erre szárnyra kapott az egész gyülekezet. A varjak tanácstalanul kavarogtak még pár percig a megvadult folyó felett, aztán szétszóródtak. Egy felült a Nyárfára, három kirepült a mezők felé, a többség azonban visszaszállt a nádasba, hol lágyan reszketett a levegő.

A partok keménysége is felengedett, s a folyó zúgásába belecsattant egy-egy partdarab, ha nagy loccsanással rádőlt a vízre.

Még az öreg nyárfa is felébredt, s aggodalmasan sóhajt a meleg széljárásban:

— Sssshhh — mi van veled, te Folyó, megbolondultál?

— Én, még hogy én? Jókat kérdelek, öreg Nyárfa; jön ez a sok éretlen, maszatos patak, hát mit csináljak velük? Küldi őket a Hegy, küldi őket az Erdő, mindenki küldi őket. Az idő bolondult meg, de nem ám én!

— Sssshhh — sóhajtott a nyárfa —, eláztatod az egész partot, érzem a gyökereimen, és álmomban is félek.

— Félsz te máskor is — zuborgott mérgesen a folyó —, okosabb lenne, ha aludnál!

— Ostoba, shszsss, milyen ostoba vagy: rakoncátlan kölykeid tavaszt játszanak, én meg alig állok már; s akkor azt mondd, aludjak...

— Szidd a Telet — hánykolódik a folyó —, hát Tél ez? Ez a nyálkás kis mamlasz hoz egy kis havat, aztán elfekszik valahol. Hóna alá engedi a déli szelet, nem gondoskodik tisztességes északi szélről, s a hegyek döntik ezt a sok moslékot. Nincs jókedvem, elhiheted.

A vízen egy furcsa, bozontos fenyőág úszott, és a folyó megforgatta örvényében, hogy jobban megnézzze.

— Hát ide nézz, öreg barátom! Látod ezt a gyalog-fenyőágot? Ha már ez is itt van, az azt jelenti, hogy kétezer méter magasan is olvad. Hol van a Tél? — rázta meg a fenyőágot.

A határ könnyű párában úszott, és talán csak az árnyékokból lehetett volna gondolni, hogy tél van, de árnyék is alig volt, mert déltájt járt az idő. Hónak pedig már híre se maradt. Lusta, álmos, békés ernyedés feküdt mindenben, s ha a folyó nem rohant volna zavaros sietséggel, azt lehetett volna hinni, hogy hét végi lustálkodásban napoz az egész folyó mente.

Fekete István nyomán

Milyen kora tavaszi jelenségről van szó az olvasmányban?
Milyennek mutatja be a szerző a hóolvadáستól megáradt folyót?
Feleletetekben használjátok a szerző kifejezéseit! Szerintetek elbeszélés ez vagy leírás? Miért?

Meg tudnátok-e mondani, mit jelent az olvasmánynak ez a mondata:
»Egy lépést sem tesz, amíg az ősz rongyait el nem hordja a víz«?
Láttatok-e már kora tavaszi áradó folyót? Mondjátok el, milyen volt!

MÁRCIUS

Déli szellők, fújjatok csak,
játsszatok a hajamon.
Olvassz havat, melengető
márciusi szép napom.

Fagyos folyó megáradjon,
vessen bimbót minden ág.
Szebb a somfa gyenge szirma,
mint a szürke jégvirág.

Március van, március van.
Ember s állat érzi már,
dong a kaptár, szárnyat rezget
százezernyi kismadár.

Jó volna a nagykabátot
félredobni s könnyeden

játszani és birkózni a
városvégi zöld gyepen.

Jó volna már munkálkodni:
arra vár a kert, mező.
Szép reményhez, szorgalomhoz
kell a fény, a jó idő.

Pacsirtának kék magasság,
vetőmagnak tiszta föld —
Jöjj el, tavasz, földről, égről
már a telet eltöröld!

Szécsi Margit

Hogyan próbálja siettetni a költő a tavasz eljövetelét? Olvasd el a vers felszólító mondatait!

Melyik versszakban jelzi a tavasz közelségét?

Miért sürgeti a kikeletet? Mihez kell a jó idő, a meleg?

Olvasd el azt a versszakot, amelyben a költő saját óhaját fogalmazza meg!

Sorold fel a versben található rímeket!

TAVASZ A HUCULFÖLDÖN

A huculföldön a tavasz nem szedi el egyszerre a tél kulcsait. A Csornohora még utolsó lisztjét szitalja, de az erdőket már lilás pára borítja, és a havon, mintha csak festették volna, úgy kéklik a fák árnyéka. A hegyek déli lejtőjét finom csipke borítja. Ezt a csipkét a napsugár szövö aranyló, puha hóból; a gyöngye fagy, a virradat és az alkony festi. Ez idő tájt a Cseremos felső folyásának vidéke csak úgy zeng a jégtörők robbantásától, lent pedig zuborog a folyó bő vize. A lankákon furcsa bokrokként ködgomolyok emelkednek, s hol közelebb hozzák, hol meg távolabb viszik a szemhatár határozatlan vonalát.

A hóborította hegyháton áll kezét a szeméhez emelve Sztepan apó. Figyeli a pacsirta félénk dalát, nézi a kis madarat, amint leül a naptól felmelegített köre, közben az öreg egy régi nótát dúdol:

Hó födi a hegyeket
De már jön a kikelet...

— Kire vár, apó? — kérdik dédunokái, és csapatostul rohannak oda hozzá.

— A tavaszt lesem, gyermekeim.

— És merre van?

— Már ott jön a völgyben — szól az öreg, és a völgy felé néz, mintha csakugyan látná, hogy kukkant be oda a tavasz. — Még egy-két nap, és megyünk szántani.

Bár a kora alkony már fehér felhők csapatát ringatja az erdők fölött, a nap továbbra is ki-nyitja aranykulcsával a mezőket és a kerteket. A Kárpátok felől hullámokban közeledik a tavaszi zajongás, kék patakok szalagja erezi be

a földet, itt-ott kis tavakként jelennek meg az első virágfoltok, s odafönt harsányan és tisztán dalol a pacsirta.

M. Sztelmah

Mit gondoltok, miért leste annyira Sztepan apó a tavasz közeledését?

Keressétek ki az olvasmányból azt a mondatot, amely feleletet ad erre a kérdésre!

Milyen munka kezdődik el tavasszal a mezőkön? Hát a kertekben? Keressétek ki az olvasmányból a képes kifejezéseket, és magyarázzátok meg jelentésüket!

JÖNNEK A GÓLYÁK

A rét a patak mentén tele van már sárga, fényes levelű virággal: a gólyavirág az. Mikor a gólyavirág megjelenik, már akkor várjuk a gólyát. Az igazi tavaszt a gólya hozza meg. Tavaly már március közepén virított a gólyavirág, s néhány nap múlva megérkezett a gólya is. Az idén késett a gólyavirág, késett a gólya is.

— Valami baja kerülhetett — vélekedett Fodor András.

Mert csak egy gólyamadár lakik nálunk, és az a Fodor Andrásék házában lakik. Gólyameggondolás szerint Fodor András a legbecsületesebb ember a faluban, és a vadász a leggonoszabb. Ha Fodorék járnak a réten, a gólya nem is repül fel a vízből, csak éppenhogy rájuk tekint, de ha a vadász megy arra, bármilyen messze is jár tőle, ijedten kanyarodik fel a magasba. Az nem is jó ember: villámlani tud meg mennydörögni!

Hát egy alkalommal hallom én a veres Gál gyerek hangját, amint kiabálja az ablakom alatt:

— A gólya! A gólya!

Hát csakugyan itt a gólya. A nyakát meg a lábát hosszan elnyújtja, lassan és méltósággal kering a magasban. Egyre alább-alább ereszkedik, és leszáll egyenesen a Fodorék házára. Megáll ott a fészek szélén, és elégedetten, vidáman kelepel.

A szomszédok összefutnak. A kis Szabó Magda is kiáll a konyhaajtóba. A tenyerét a szeméhez tartja: nézi mosolyogva a gólyát. A gólya lengő ugrásokkal jár ide-oda a fészek körül.

— Hát a feleséged hol maradt, hej? — kiáltja fel hozzá a bakter.

— Az később jön — magyarázza Fodor András.

És míg a gólya fészkenek örülve ugrál a háztetőn, a gyerekek lent az udvaron táncolva énekelik:

Gólya, gólya, gilice!...

A napfény szelíden árad alá a felhők közül. A faluban mintha ünnep volna.

Gárdonyi Géza

Melyik kora tavaszi virág adja hírül a gólya érkezését? Melyik hónapban van ez?

A gólyákon kívül milyen madarak térnek vissza hozzánk tavasszal? Láttatok-e már gólyafészket? Hová rakja fészket a gólya? Hát azt tudjátok-e, mivel táplálkozik?

Írjatok fogalmazást ezzel a címmel: »Újra kelepel a gólya«! Fogalmazásokatokban használjátok fel mindazt, amit az előző osztályokban is olvastatok a gólyáról!

FÜZFA, GÓLYA, BÉKA

Hajlik a fűzfa,
földig fátyol,
gólya a vízben
térdig lábol.

Most ide pillant,
most oda, nézd!
Csőribé kapja a
béka-vitézt!

Buda Ferenc

Csikós tûri kalapban. (Bugac, Bács-Kiskun megye)

A CSIKÓSBOJTÁR

Gyönyörű szép tavaszi este volt. Az esthajnal alig akart megválni az égtől, amíg aztán magára húzta éjszakai takarónak a szép patyolat ködöket, amelyek körülakargatták a földhatárt...

A csikósbojtár, a maga ménesétől egy futásnyira, kikereste magának az éjjeli fekhelyet, ott leszedte lováról a nyeret takaróstul, kivette a kantárt a fejéből, és azt a letűzött botjára akasztotta; a pokrócot feltette a nyeregbe; az a vánkös, szûre a takaró.

Elõbb azonban a vacsorától megmaradt kenyeret falatokra aprózva, a tenyerébõl odaadta a lovának.

— No, most már te is mehetsz legelni, Vidám lovacskám. Bezzeg, te nem eszel egész nap, mint a többi ló. Te mindig nyereg alatt vagy. S még azt akarnák az urak, hogy mikor egész nap nyargaltattalak, akkor fogjalak masinába, és hajtsalak kutat húzni! No, arra várjanak! Azt hiszik, a lovammal is olyan kutya módján bánok majd, ahogy õk az emberrel bánnak?

És a bojtár nagyot sóhajtott, mert eszébe jutott kisgyermekkorára.

Még egészen kicsiny volt, futkároznia, játszania kellett volna, s már az urak szolgálatába kellett állnia a falat kenyérért. S azóta hej de sokszor tapasztalta gazdáinak kegyetlenségét.

Azután a bojtár megtörölgette szépen lobogó ingujjával a ló szemét.

— No, hát keress jó füvet magadnak, aztán messze ne menj! Mikor a hold lemegy, aztán megy a fényes csillag, akkor jöjj vissza ide! Látod, én nem kötlek pányvára, nem teszek béklyóba. Elég, ha azt mondom: »Ica, Vidám lovam!«, egybe' itt vagy.

Megértette, hogylene értette volna! Amint a nyergétől, zablájától megszabadult, nagyot ugrott a ló, felhányta a hátulso lábait, aztán a földhöz vágta magát, kettőt-hármat hengergőzött a hátán az ég felé kalimpálva a négy lábával, aztán gyorsan csülökre kapott megint, nagyot rázkódott, egyet nyerített, s nagy röhögve nekiindult a timpós pázsitnak. Hosszú farkával védelmezte magát a dongó éjjeli bogarakkal szemben.

A csikós pedig végigheveredett fekvőhelyén, a pázsitos földön. Fölséges egy ágy! Derékalja az egész kerek pusztá, mennyezete a csillagos égbolt!...

A fényes csillag is leszállt, a hold is alámerült, a paripa abbahagyta a legelést, és visszajött a gazdájához. Szép csendesesen léptetve jött, mintha félne, hogy fölkelte, s a nyakát előrenyújtva úgy vizsgálta lehunyt fejjel, hogy alszik-e.

— Idejöhetsz, kedves lovam, nem alszom még.

Erre a mén vidáman röhögni kezdett, s aztán maga is leheveredett a gyepra, oda a gazdája mellé; de csak úgy a csülkeire.

A bojtár föltápászkodott, könyökére támasztotta az arcát.

Volt már hát, kivel beszéljen, a hűséges állat. Hanem hát a paripa végigterült a földön, a nyakát is előrenyújtotta a nagy fejével.

— Ne aludjál még... én sem alszom... Majd lesz idő, amikor nagyot pihenhetünk. De addig egyformán keserves a sorsunk: kegyetlen urunkat kell szolgálnunk.

— Azért ne félj, nem vénülünk meg az úr szolgálatában — folytatta a csikós. — Nem gázoljuk mindig ezt a mezőt az úri ménes nyomában. Mikor kicsi gyermek voltam, láttam én lobogni szép zászlókat, utánuk robogni nyalka huszárokat, a szabadságharc katonáit... Irigyeltem őket, Kossuth vitézeit, mert én még kicsi voltam, és nem mehettem velük, nem harcolhattam együtt velük a szegény emberek igazáért, a nép szabadságáért. Azután láttam sebben elhullani a nyalka huszárokat, láttam, hogy tapossák sárba a császári katonák a forradalom zászlaját... De ne félj, nem lesz ez mindig így!... Majd eljön a napja, kivesszük az eszterhaj alól azt a régi zászlót, utánaeredünk jó ifjú legények, megtörjük a csontját a sok gonosz úrnak. Odajössz majd velem, ugye, édes lovam: trombitaszó után?

Mintha már hallaná azt a trombitaszót, felugrott a mén, s az első lábával vágta a pázsitot, sörényét fölborzolta, fejét fölemelte, s úgy nyerített bele a csendes éjszakába.

Valamennyi ménlő a pusztán, mint a tábori őrszemek, visszanyerített a szavára.

Jókai Mór nyomán

patyolat — itt: fehér; **szűr** — vastag posztóból készült, bő, ujjas férfi felsőruha; **pányva** — hosszú kötél, amellyel lovat karóhoz kikötnek; **béklyó** — kötélből font kettős hurok, amit a lovak lábára tesznek, hogy megakadályozzák a futását; **csülök** — láb; **timpó** — mezei virág neve; **nyalka** — csinos, daliás; **eszterhaj** — ereszalj

Milyen korban játszódtott le az olvasmányban leírt esemény? Keressétek ki és olvassátok el azokat a mondatokat, amelyekből következtetni lehet a korra!

Miért kesergett a csikósbojtár? Hogyan emlékszik vissza a szabadságharc katonáira? Miben reménykedik? Olvassátok el azokat a sorokat, amelyekben ez van leírva!

Írjátok ki az elbeszélésből azokat a kifejezéseket, amelyek a legjobban tetszettek nektek!

KOSSUTH LAJOS AZT ÜZENTE

Kossuth Lajos azt üzenre:

Elfogyott a regimentje.

Ha még egyszer azt üzeni,

Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!

Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje.
Ha elfogyott kettő, három,
Lesz helyébe tizenhárom,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!

Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!

Népdal

Ezt a népdalt ma a »Kossuth-nóta« néven ismerik.

Mondd meg, milyen kapcsolat van a népdal és az előző olvasmány között!

Kossuth Lajos az 1848—49-es forradalom és szabadságharc vezére volt. A szabadságharc leverése után kénytelen volt külföldre távozni. A nép azonban mindig visszavárta.

A TÖRPE TROMBITÁS

A Krimóczy-huszárszázadnak elesett a trombitása a szabadságharcban. Ilyesmi bizony előfordult máshol is, nemcsak a Krimóczy-huszároknál. Csata után bizony néha sok huszár hiányzott.

Az öreg Pap János, a marcona őrmester, ilyenkor keservesen kiáltott fel:

— Fiúk, huszárok, jobban vigyázzatok magatokra! Még megérem, hogy egymagam maradok az egész dicsőséges századból.

Egyszer éppen a trombitás hiányzott. Hiába szólongatta a csata után a nevénél Pap őrmester, a trombitás nem jelentkezett.

— Elment az trombitálni, őrmester uram, a túlvilági hadseregbe — jegyezte meg egy vén huszár.

De hát most már azon kellett lenni, hogy hamarosan másik trombitást szerezzenek a huszároknak. A huszár trombitás nélkül félember. A trombitaszó tanítja meg arra, hogy mit kell tennie. Ha rohamra indul, mint a fergeteg, a trombitás fújja hozzá az indulót. Ha meg pihenőre tér este, a trombita mellett hunyja le fáradt szemét. Még a paripák is értik már a trombitajeleket.

Hát mármost hol vegyenek alkalmas trombitást a Krimóczy-huszárok?

Éppen egy rengeteg tölgyfaerdőn haladtak keresztül, amikor a fák közül tülökhangot vitt feléjük a szél. Valami kondás makkoltatta ott a disznókondát.

Pap őrmester hallgatta egy darabig a tülökhangot.

— Jól fújja — mondta. — Hatalmas tüdejű gyerek lehet. Hozzátok csak ide azt a kondást!

Egy huszár kiugrott a sorból, aztán vitte nagy nevetve az erdőből a disznópásztort. Biz az furcsa figura volt. Fialat volt-e, vagy öreg? Ki tudná megmondani? Az arcát benőtte a szőr. Kék inge, gatyája egy gyermeknek is kicsiny lett volna, mert a kondás egy cseppel sem volt nagyobb, mint egy kisebbfajta törpe.

A vén őrmester is mosolygott a bajusza alatt.

— Te fújtad a tülköt? — kérdezte.

— Én hát — felelte hetykén a törpe kondás.

— Hát a huszártrombitát tudnád-e fújni?

— Tudnám hát! Már hogyan tudnám, mikor tudom.

Pap őrmester megcsóválta a fejét.

— Ne bolondozz, hékás, mert megharaplak.

A kis kondás csak körülnézett.

— Hol az a trombita?

Aadtak neki egy trombitát. A szájához vette és belefűjt. Hej, hogy zendült föl egyszerre az erdő! A huszárparipák kényesen emelgették a lábukat, még a huszárok is vígan mosolyogtak a bajuszuk alatt. Fújta, fújta a kis kondás. A trombitahang zúgva-búgva járta be az erdőt.

— Így még nem is hallottam fújni — dörögte az őrmester. — Hogy hívnak, öcsém?

— Vad Marci a nevem.

— No hát, Vad Marci, akarsz-e huszár lenni?

— Már hogyné akarnék — felelt boldogan a kondás —, mikor akarok! — Csak úgy ragyogott az arca a nagy gyönyörűségtől. — Mentem volna már magamtól is, de mindenütt kinevettek. Sehol se kellettem.

— No hát, velünk meglehetsz, mert jól tudod fújni a trombitát — szólt az örmester.

Lenyírták a bozontos haját, szakállát. Huszárgúnyát húztak rá.

Így lett huszár a törpe disznópásztorból.

Hanem hát hiába fújta olyan nagyon gyönyörűen Vad Marci a trombitát, azért a huszárok mégis évődtek vele folyton-folyvást. A délceg, szálas legények nagyon lenézték a törpe huszárt. Ahány tréfát elkövettek a világ kezdete óta, azt mind elkövezték Vad Marcival. A trombitás pedig búsult, búsult, de nem segíthetett magán. Csak azt emlegette mindig:

— Megálljatok, majd megmutatom én egyszer, hogy ki vagyok!

Egyszer a Felvidéken járt a Krimóczy-huszárok százada. Az előőrsök alkonyatkor azzal tértek vissza, hogy nem lehet továbbmenni, mert az útban eső várost megszállva tartja az ellenség. Most már visszafordulhatnak, vagy megtámadhatják az ellenséget.

— Mennyi az ellenség? — kérdezte Pap János.

— Legalább tízszer annyian vannak, mint mi.

— No, akkor vissza kell fordulnunk.

Éjszakára lepihentek az erdőbe. Vad Marci még elfújta nekik trombitáján az esti takarodót, álomra hunytak a fáradt szemek, a trombitás pedig titkon elhagyta az erdőt. Szakadt az eső, zúgott a szél, lován csendesen baktatott a sáros országúton a város felé, ahol az ellenség tanyázott.

Mikor pedig a város első házához ért, sarkantyúba kapta lovát, és belefújt a huszártrombitájába. Fújta, teli tüdőből fújta azt az indulót, amellyel a huszárok rohamra szoktak indulni. Végignyargalt a városon, és egy percig se hagyta abba a zengő trombitálást. A vaksötét éjszakában riadtan ébredt föl az ellenség.

— Itt vannak a huszárok! — kiabálták mindenfelé.

A trombita pedig recsegett, mintha egy hadseregre való huszár jött volna valahonnan.

Az ellenség fejveszetten szaladgált jobbra-balra. — Hol vannak a huszárok? Csak a trombita zengett folytonosan a vaksötét éjszakában.

— Körülfognak bennünket, mind itt pusztulunk! — kiabáltak.

Futott mindenki arra, amerre tudott, kifelé a városból. A törpe trombitás hajnalban azzal költötte fel Pap Jánost:

— Örmester uram, kitakarodott az ellenség a városból. Menjünk be mi addig, amíg észre nem veszik a csselfogást.

Így szólt Vad Marci, és elmondta az éjszakai huszár-rohamot, amit egymaga rendezett trombitájával.

A vén örmester csak megölelte a törpe trombitást.

— Fiúk! — kiáltott dörgő hangon. — Ne bántsátok többé ezt a gyereket! Aki bántja, vasra veretem. Igazi Krimóczy-huszár ez!

Krúdy Gyula

Miért volt szüksége a huszároknak trombitásra?

Hogyan lett Vad Marciból huszár?

Hogyan fogadták a huszárok az új trombitást?

Hogyan bizonyította be Vad Marci bátorságát?

CSATADAL

Trombita harsog, dob pereg,

Kész a csatára a sereg.

Előre!

Süvít a golyó, cseng a kard,

Ez lelkesíti a magyart.

Előre!

Föl a zászlóval magasra,

Egész világ hadd láthassa.

Előre!

Hadd lássák és hadd olvassák,

Rajta szent szó van: szabadság.

Előre!

Aki magyar, aki vitéz,
Az ellenséggel szembenéz.

Előre!

Mindjárt vitéz, mihelyt magyar;

Ő s az Isten egyet akar.

Előre!

Véres a föld lábam alatt,

Lelőtték a pajtasomat,

Előre!

Én se' leszek rosszabb nála,

Berohanok a halálba,

Előre!

Ha lehull a két kezünk is,

Ha mindnyájan itt veszünk is,

Előre!

Hogyha el kell veszni, nosza,

Mi vesszünk el, ne a haza,

Előre!

Petőfi Sándor

A REPÜLŐ ISKOLATÁSKA

Péter mindig elkésett. Nagy vagány volt, lóbálta a táskáját, s fütyülve érkezett meg, rendszerint késve, vagy az utolsó pillanatban. Na de kedden mindig elkésett. Csak a második órára jött be, első órán akkoriban idegen tanár tanított, nem ellenőrizte a létszámot. A második meg rajz volt, a rajzteremben, ami ketté volt osztva, egy alkóvszerű átjáró kötötte egybe. Péter a belső teremben ült, a hátsó részen volt egy ajtó, ahol észrevétlenül bejöhetett, különösen ha előzőleg levette a felsőkabátját, mintha csak kiszaladt volna valahova.

Szép tavaszi nap volt, mi javában rajzoltunk valami vázát, Gumovszky Béla, drága rajztanárunk elmerült a korsó magyarázatában. Alacsony ember volt, nagy nádpálcával mutogatta mindig a kitett tárgyat. Fütyülés hallatszott. Gumovszky mester véletlenül épp a hátsó teremben ma-

gyarázott, javítgatott is egy rajzot — amikor berepült a táska. Lecsapódott, mint egy bomba, Péter padjára, lesodorva a mellette ülő fiú ceruzáit. Gumovszky nem messze állt a becsapódástól, és magyarázott tovább, bár különösnek találta a berepülő táskát. Aztán röpült a kabát is.

— Hé, srácok! Mit vacakoltok? — Péter kiáltott befelé az ablakon. — Jöhetek, vagy mi a fene van?

Mi pukkadoztunk a nevetéstől, de visszafojtottuk. Gumovszky régi rajzokról mesélt.

— Ne hülyéskedjete! Jöhetek?

— Persze — szólt ki fahangon a tanár, nádpálcájával körülrajzolva a korszót.

— Ne hazudj! Gumó nincs még benn?

— Ki az a Gumó? — kérdezte a magasból a tanár.

— Ne játszd meg magad. Benn van, vagy nincs benn az öreg?

— Gumó? — tűnődött a tanár, látszott, kissé zavarba jön, de aztán intett nekünk, kiáltsunk, hogy jöhet.

— Gyere, gyere! — kiáltottuk. És Péter, szokásától eltérően, a magas, de földszinti ablakot választotta belépőül.

A kezét láttuk meg először. Kapálózott a párkányon.

— Segítsetek már, az Isten áldjon meg benneteket! Még meglát valaki. Gumó benn van? — Markolászta a pléhlemez. A tanár odament, kinyújtotta a nádpálcáját, Péter azt kapta el, és húzódkodott fölfelé.

— Ne játsszatok a Gumó pálcájával — mondta röhögve, de megnyugodva, mert ebből sejtette, hogy az öreg nincs még benn. Aztán még felkiáltott: — Gumó olyan dühös lesz, ha ez eltörik, hogy ... — És belekapaszkodott a tanár kinyújtott kezébe.

Ott álltak, a tanár és tanítványa, Gumovszky nem merte elengedni a gyereket, nehogy lezuhanjon, Péter nem mert beljebb jönni a megdöbbenéstől. Mégis volt annyi lélekjelenléte, hogy kihalásszon a zsebéből egy elrongyolt teniszlabdát. Fölmutatta a szabad kezével.

— Tanár úr, ezek a piszkok kidobták a labdát, és tornaórára kell. Egy autó alól kellett kiszednem. — És mászott befelé.

— Jó, csak gyere már be!

Betoppant. Leporolta magát nagy zavarában, közben gondolkodott, hogy még mit mondjon.

— A tízpercben kakaót vettem... annyian állnak ott...

— Tudom. A kakaónál nagyon sokan állnak. Azért nem veszek én soha. A legjobb nem venni kakaót. — És nagyvonalúan tovább magyarázott.

Óra végén elhatároztuk, hogy egy cserépbe virágot vagy babot ültetünk, aztán megfigyeljük, hogyan nő, lerajzoljuk. Gumovszky cserepet meg földet kért tőlünk: aki tud, hozzon.

— Ki hoz földet, gyerekek?

Péter nagy lelkesen jelentkezett.

— Ha meg tetszik engedni, én hozok jövő órára, tanár úr. Nekünk prima földünk van, az unokabátyám kertész, tőle tudok csórni... akarom mondani, hozni.

— Na látod, ez rendes, fiam. Hozzál egy kis földet a Gumónak — mondta elegánsan, és finom léptekkel kiment az osztályból.

Péter aztán minden rajzórán pontosan a helyén ült, ügyes kézzel dolgozott, a legjobb rajzolóvá fejlődött. Sőt, ő lett a szertáros, Gumó annyira megbízott benne.

Gyurkovics Tibor

Miért tartották Pétert osztálytársai nagy vagánynak?

Hogyan bukott le Péter?

Mit érezhetett Péter, amikor ott állt a kigúnyolt tanár előtt?

Hogyan oldotta meg a tanár a kényes helyzetet?

Miben nyilvánult meg a tanár humorérzéke?

Hogyan változott meg a tanár és Péter kapcsolata a csínytevés után?

IGAZMONDÁSBÓL KITÚNÓ

Egy szép tavaszi napon az irodalomtanár jókedvűen toppant be az osztályba, hóna alatt a dolgozatfüzetekkel.

— No, gyerekek — mondotta —, ezúttal szabad témát kaptok. Magatok döntsétek el, mi legyen az.

De jóformán még ki se mondta ezt, s Kapatán Kristóf, aki arról volt híres, hogy egyetlen szavát se lehetett elhinni, mindjárt ágaskodni kezdett, s úgy nyújtogatta az ujját, hogy ütötte át vele a mennyezetet.

— Írjunk a hazudozásról! — kiáltotta, nehogy valaki másegyebet javasoljon. — A nagy tóditásokról!

A fiúk helyeslően zúgtak, a tanár pedig elmosolyodott, s fölírta a táblára a félévi dolgozat címét:

Füllentettem, s pórul jártam

Szétosztották a füzeteket, s nemsokára oly buzgó kaparászás hallatszott az osztályban, mintha ötven egér ráгна egy láda alján. Egyedül én meresztettem tanácstalanul a szemem e nagy szorgalom láttán.

Nézd csak, gondoltam, mennyit hazudozhattak ezek, hogy oly fürgén szalad a tolluk a vonalak közé ékelt keskeny futópályákon, mintha egymással versenyeznének. Bezzeg nekem nem jut eszembe egy árva történet se...

Én még azt se tudtam hazudni, hogy egyszer füllentettem, és csakugyan pórul jártam. S hiába nyargalt vissza a képzeletem rémülten, hogy megkapaszkodják valami emléken. A fehér irkalapról az Északi-sark jeges hidege áradt felém. De még így se tudta lehűteni az arcomat, amely már szinte izzott a szégyentől.

— Nem megy, fiam? — állt meg a padom előtt a tanár, előhúzván zsebóráját, s ő maga is megijedt, amikor látta, hogy mily kevés idő maradt hátra. Attól félt, hogy el kell rontania a jegyemet, pedig jelesre álltam irodalomból. — Gondolkozz, fiam! — biztatott. — Hátha eszedbe jut egy eset...

Én azonban könnyezve suttogtam:

— Hiába erőlködöm tanár úr... Nekem sosem sikerült hazudni... Pedig csodálatos mentségeket találtam ki, ha elvesztettem a pénzt, vagy egyéb rosszat cselekedtem... Angyalokat és ördögöket... Villámcsapást, földrengést, véresőt... De amikor megálltam a küszöbön, és édesanyám reám nézett a szelíd kék szemével, mindig torkomon akadt a szó...

A tanár örvendezve felkiáltott:

— Hát akkor ezt írd meg, fiam...

S már nyújtotta is a töltőtollát, hogy a mártogatással ne kelljen piszmognom. Én meg nekirugaszkodtam a tiszta

lapon, mint egy üde havasmezőn, s nemsokára úgy éreztem, hogy mellettem kétoldalt süvölt a friss, illatos szél...

Mire csengettek, befejeztem!

S mert ma sem tudok hazudni, ha az emberek szemébe nézek, örömmel emlékszem vissza az én bölcs és jóságos tanáromra, aki igazmondásból kitűnő jegyet adott a dolgozatomra...

Bálint Tibor

Miért éppen a hazudozásról akart a legtöbb fiú dolgozatot írni?

Ki volt az, aki nem tudott a megadott témára dolgozatot írni?

Magyarázd meg, miért nem!

Hogyan segített a tanár a tanácstalan kisdíákon?

A VERÉB

Nincs olyan gyermek, aki ne ismerné a verebet, de azt kevesen tudják, hogy nem olyan kártékony állat, mint ahogy hírét költötték.

Igaz, hogy nyáron belátogat a gabona közé, de micsoda kicsinység az a kár ahhoz képest, amit tavasszal szerez nekünk.

Mert mielőtt megérik a gabona, a veréb csupán csak hernyóval él.

Tudós emberek megvigyázták, hogy egy veréb három-ezernél több hernyót eszik meg hetenként.

Ha a hernyót nem enne meg a veréb, a hernyó a mi gyümölcsseinket enne meg, és akkor bezzeg nem látnánk sem cseresznyét, sem almát, sem egyéb gyümölcsöt.

Azt is kevesen tudják, hogy a veréb milyen okos, értelmes állat.

Egy tudós ember egyszer verébfészket talált valami düledező házban. A fiókaverebek még csupaszok voltak, akkoriban kelhettek ki a tojásból.

— Hazaviszem ezeket a kisverebeket — gondolta a tudós —, és magam etetem őket. Megpróbálom, hogy meg lehet-e őket szelídíteni, mint a kutyát, macskát, hogy engem ismerjenek.

Kiemelte óvatosan a falból a fészket és vitte a kisverebekkel együtt hazafelé.

Verébanyó, verébapó nagy sírással követte a tudóst. Bokorról bokorra repültek utána. Elkísérték egész hazáig.

A tudós megsajnálta a két öreg verebet. Betette a fészket egy madárkalitkába és kiakasztotta a ház falára.

Az öreg verebek azonnal ott is etetni kezdték a gyerekeiket, és szépen felnevelték.

De a tudós is etette őket.

A verebek látták, hogy a tudós szereti őket. Mikor már felnöttek és szárnyra keltek, a tudós hívására mindig eljöttek és ettek a kezéből.

De nemcsak ők bátorzkodtak ám hozzá, hanem más verebek is. Valahányszor a tudós kiment a kertjébe, körül-röpködtek őt és várták, hogy mikor nyúl a zsebébe kenyérmorzsáért vagy kendermagért. Akkor azután a kezére szálltak, és úgy ettek a tenyeréből.

Volt úgy, hogy kinyitotta az ablakát, és a szobájában maradt. Olyankor berepültek hozzá a verebek, és ettek az asztaláról.

Azt mondja egyszer a tudós, megtréfálom a verebeimet, hadd csudálkozzanak.

Más ruhát vett magára, és összeborzolta a szakállát, bajuszát, úgy nyitotta ki az ablakát, és úgy ült az asztalához.

A verebek csakhamar megjelentek az ablaknál, de amint a tudóst meglátták, nem mertek bemenni. Csak ott csipogtak, röpködtek az ablaka körül.

Ekkor a tudós megszólalt:

— No, kis madaraim, miért nem jöttök be?

Abban a pillanatban beröpült hozzá mind a verébsereg: megismerték a hangjáról.

De szép lenne, ha a gyerekek, ahelyett, hogy szétdúlják a verébfészket, így szelídítenék őket. Mert az állat is tud ám szeretni. De hogyan szeresse azokat a kegyetlen, rosszszívű gyerekeket, akik őt csak bántani szokták?

Gárdonyi Géza

tudós emberek megvigyázták — tudós emberek megfigyelték

Egyetértetek-e az íróval abban, hogy hasznos a veréb? Mi erről a véleményetek?

Meg tudnátok-e mondani, miért húzódnak a verebek télen a házak közelébe?

Hogyan gondoskodtatok az itthon telelő madarokról?

Olvassátok el még egyszer az olvasmány utolsó bekezdését!

Mondjátok el a tartalmát saját szavaitokkal!

Találós kérdés

Hányat lép a veréb egy esztendőben?

GYŰJTSETEK VIRÁGOT!

Tavasszal szép a világ: tele van virággal. Mezőn, réten, hegyen, völgyön, mindenütt nyílik a virág, és minden hónapban új meg új, szebbnél-szebb. Minden virágnak van neve. Te, aki ezt olvasod, amit én írok, tudod-e minden virágnak a nevét?

Elhiszem, hogy nem tudod, hiszen öreg tudós emberek, akik mindig a virágokat vizsgálták, azok se tudják valamennyinek a nevét.

De az olyan virágot, amelyik úton-útfélen terem, mindenki ismeri. Te is ismered bizonyára a papsajtót, a rózsát, az útilaput, a szegfűt, a mályvát, a rezedát, a szarkalábot, az ibolyát, a százszorszépet. Hát még ha a többit meg tudnád nevezni, amelyik úton-útfélen a lábad elé akad!

Én bizony meg tudom mondani minden mezei virágnak a nevét, pedig csak úgy jártomban-keltemben tanultam meg. Már gyermekkoromban megtettem, hogy mikor olyan virágot láttam, amelyiknek nem tudtam a nevét, elvittem az iskolába, és megkérdeztem a tanítót, hogy mi a neve a virágnak. A tanítómnak volt egy virágos könyve. Amelyik virágnak nem tudta a nevét, megnézte benne. Ilyen módon egy-két év alatt ezernél is több virágnak megtudtam a nevét. De még mást is ám. Azt, hogy melyik virágnak milyen az ereje.

Mert a virágok legnagyobb része orvosság. Mindenféle betegségnek megvan a maga virág-orvossága.

Némelyik virág azonban halálos mérget rejt magában. Azokat is jó ismerni. Ha minden gyermek tudná, melyik a

mérges virág, nem betegedne meg annyi a nadragulyától meg a gyűszűvirágtól.

Hanem a legszebb virágneveket nem a könyvből tanultam. A juhászok, csordások, kanászok mondták meg. Mert a magyar virágneveket a könyvíró emberek nem is igen ismerik, pedig ezek a legszebb nevek.

Gyűjtsetek, gyerekek, virágot!

Rakjátok egyenként itatóspapír közé, és préseljétek le. Kérdezzétek meg a tanítókat is, a szabad ég alatt élő emberektől is, melyik virágnak mi a neve meg a haszna.

A szárított virágot aztán ragasszátok fel egyenként papirosra, és írjátok oda valamennyi nevét.

Ilyen módon szép és nagy könyv csinálódik össze. Nem is gondoljátok, milyen gyönyörűség télen az így gyűjtött virágokat nézegetni — télen, mikor hull a hó, és nincs egyéb virág, csak a jégvirág az ablakon.

Gárdonyi Géza nyomán

Az olvasmányban említett virágok közül melyeket ismeritek? Melyek ezek közül a kerti és melyek a mezei virágok? Írjátok le a nevüket külön-külön!

Miért nevezi az író »virág-orvosságnak« a virágok legnagyobb részét?

Ti milyen »virág-orvosságokat« ismertek? Mit olvastatok az előző osztályokban a gyógynövényekről? Mondjátok el, amire visszaemlékeztek!

JAJ, FÜVECSKÉM...

Jaj, füvecském, ne hajolj le,

Nem taposlak!

Édes fecském, ne búsulj te,

Nem bántalak!

Fülemülém, ne ijedj meg,

Békén hagylak!

Édes néném, jaj, ne szidj meg,

El nem hagylak!

Mari népköltés

(Fordította: Képes Géza)

A marik nyelvrokonaink. Népköltészetükből sokat magyarra fordított Képes Géza.

Hogyan nyilvánul meg a versben a természet, az élővilág iránti féltés és szeretet?

MIRŐL MESÉL A VÖRÖSBEGY?

Az erdőben kis patak csörgedezett. Kövek álltak ki a vízből, az apró hullámok körülölelték őket, néha át is csaptak fölöttük. A vízben fürge halacskák cikáztak. Szorosan együtt úsztak egy darabig, azután ismét különváltak, és játékosan kergették egymást.

Egy kisfiú állt a parton, és a halakat nézte. Lekuporodott a víz szélén, hogy jobban láthassa őket, de a part meglazult alatta, és ő csaknem a vízbe pottyant. Gyorsan hátrább lépett, közben a gyökerek közül hirtelen egy kismadár röppent ki.

Barna volt a madár, de a melle gyönyörű narancs színben tündökölt.

— Igazán nem szép tőled, hogy így megijesztettél — szólalt meg a vörösbegy. — A lehulló föld be is temethette volna a fészket és a tojásokat.

— Ne haragudj — kérlelte a kisfiú —, fogalmam sem volt róla, hogy fészek van itt a patakparton. És hogy éppen a te fészked!

— Hát jól elrejtettem — mondta a vörösbegy megenyhülve. — Onnét, ahol te állsz, valóban nem lehet látni. Mélyen bent van a gyökerek között.

— Most már tudom, és nem megyek többé oda — ígérte a kisfiú. — De mondd csak, hogyan találtad ezt a remek fészkelő helyet?

— Nem volt könnyű. Egy álló napig kutattunk a párommal, amíg rátaláltunk.

Újra átrepült a patak fölött, és belesett a gyökerek közé.

— Kicsit szellőznek a tojások — mondta —, ebben a meleg időben nem kell úgy félteni őket, mint tavasszal. Akkor bizony még enni is alig tudok leszállni a tojásokról, olyan hideg van. Nézd csak ott a bokor alatt az egyik fiókámat! Ő a tavaszi költésből való.

A kisfiú a bokor felé nézett, és egy barna színű, sárga

pettyes madarat látott. Hasonlított a vörösbegyre, de egyetlen narancsvörös tollacska sem volt rajta.

— De hiszen ez nem is vörösbegy — csodálkozott a kisfiú.

— Már hogye volna az! A tulajdon gyermekem. Ő a legkisebb és a legkedvesebb.

— De a tollai...

— Minden vörösbegy így kezdi. Én is ilyen voltam, amikor kirepültem a fészekből.

— És mikor nőttek ki a szép narancssárga tollaid? — kérdezte a kisfiú kíváncsian.

— A vedlés után. A fiókák még azon a nyáron, amikor kibújnak a tojásból, mind tollat váltanak. Levetik pettyes gyerekruhájukat és az új tollak a mellükön szép színesek lesznek. Ettől kezdve számítanak felnőttnek.

Azután így folytatta a történetét a szép vörösbegy:

— Én nem itt bújtam ki a tojásból. A fészek, ahol nevelkedtem, messze van innen, egy nagy erdő mélyén. Hatan voltunk testvérek, és mind a hatan ki is repültünk a fészekből. A nyár végén elindultunk dél felé. Ekkor történt velem a szerencsétlenség. Nagy vihar támadt, jég is esett, és a szárnyam megsebesült. Nem tudtam a többiekkel repülni.

— Mondd tovább, mi történt! — faggatta a kisfiú a vörösbegy.

— Ott feküdtem a fűben, és mozdulni sem tudtam a fájdalomtól. De jó emberek találtak rám, hazavittek, bekötötték a szárnyamat. Kaptam bőségesen enni-inni, így gyógyulni kezdtem. Eleinte féltem az emberektől, de később megbarátkoztam velük. Szabadon röpködtem a szobában, és csak az ablakon át láttam, milyen nagy tél van odakint. Fehér hó borított mindent, s ha nem találnak rám, bizonyosan elpusztultam volna.

A vörösbegy hirtelen felröppent, a hangja most a fészek felől hallatszott.

— Ne haragudj, nem szabad kihűlniük a tojásoknak!

A kisfiú lekuporodott a parton, de most már vigyázott, hogy ne kerüljön túl közel a fészekhez. A vörösbegy tovább mesélt.

— Tavaszra meggyógyultam. Egy napsütéses reggelen

az emberek kinyitották az ablakot, és én visszarepültem az erdőbe, a többi vörösbegyhez.

— Örülök neki — mondta a kisfiú. — Ha téged vagy a gyerekeidet baj érné, gyertek csak hozzánk. Itt lakunk nem messze, a város szélén. Nálunk is ellakhattok télen.

— Köszönöm, kisfiú — felelt a vörösbegy —, igazán kedves vagy. Ha nem leszünk betegek, akkor is elmegyünk hozzátok a kertbe, és énekelünk nektek: erdőről, patakról, nyulakról, őzekről, mókusokról és persze madarokról.

— Nagyszerű — ujjongott a kisfiú. — Várlak benneteket, kis vörösbegy! Nagyon várlak!

Schmidt Egon

Mondjátok el, mi mindent tudtatok meg az olvasmányból a vörösbegyről!

Gondolkozzatok, majd mondjátok meg, mi az, ami a szöveget meseszerűvé teszi!

Olvassátok el a szöveget úgy, hogy osszátok fel egymás között a szerepeket! Ügyeljete a helyes hanghordozásra, hanglejtésre!

Írjátok rövid fogalmazást ezzel a címmel: »Az erdők dalnokai«!

HOGYAN KELETKEZETT A FUTÓHOMOK?

Hol tolt, hol nem tolt, tolt egyszer egy talicskát a lapátnyélen túl, a markológépen innen, tolt egyszer egy kubikos. Ennek a kubikosnak volt tíz szép nagy ujj, amikkel a talicska két rúdjaába kapaszkodott, hogy orra ne essen.

Megesett egyszer, hogy egy alagúton kellett áttolnia a talicskát nagycsomó homokkal, porszemnyi romokkal felpúpozva. Mire kiért az alagútból, ellopták a talicskáját és rémületében hasra esett.

— Ott fut a tolvaj, segítség! — kiáltozott már hanyatt fekvé, és tíz nagy ujjával tíz különböző irányba mutatott. Éppen arra járt a Dudu hegyi király lánya egy vízilovon vízilovagolva. Megesett szíve a porban fekvő kubikoson, lepattant az aranyszörű vízilóról, háromszor megcsókolta a kubikos homlokát, aztán eldalolta a varázsmondatot: »Barátok a vajban, szerelem a szívben, süket ez a hajnal, repüljél el ívben.«

Azzal a kubikos körülbelül 10 méter magasra emelkedett, talpán beindultak az izzó rakéták, és úgy elszállt, mint egy ötlet.

A varázsdal öt percig tartott. A kubikos pont egy tó fölött szállt, mikor hirtelen megállt a levegőben és belepottyant a vízbe. Úszni nem tudott, ezért megvárta, míg a szél kifújta a partra. A parton, láss csodát, két lábra emelkedett. Ennek úgy megörült, hogy minden egyes darab ruha megszáradt rajta. Elindult mégis, hogy megkeresse a talicskáját.

Ment, mendegélt három éjen, nyolc nappalon át, mikor a távolban, az erdő szélén egy viskót pillantott meg, kéményéből füst szállt fel hosszú, imbolygó csíkban a napkorong felé.

Bekopogott. Kinyílt az ajtó, belépett. Egy öreg nénike kuporgott a kemence tövében, s mikor meglátta a kubikost, így szólt:

— Ó, kedves fiam, beh jó, hogy jöttél. Fogytán a tüzelőm, de nem merek az erdőbe menni, mert a gonosz Párkány Sárkány azt mondta, ha még egyszer beteszem oda a lábam, fölperzseli tűzokádó szájával a házikómat.

— Egyet ne féljen, anyóka, kicselezek én azzal a Párkány Sárkánnyal! — azzal sarkon fordult a kubikos, bevette magát az erdőbe, hogy felkutassa a Sárkányt.

Töviseken, bozótokon, megannyi galócán keresztül vezetett az útja. Egyszercsak a szép csillogó sebes patak vizében megpillantotta a kacarászva fürdőző Sárkányt. Odakiáltott neki a kubikos, lábát kihívóan behajlítva egy mohás sziklára vetve:

— Helló, Sárkány! Figyelj ide, jó hírt hoztam!

A Sárkány összehúzta ablak nagyságú szemeit, kimászott a patakból, nézte-nézte a kubikost. Kelepcét sejtett, de kíváncsisága túlnőtt gyanúján:

— Mi lenne az, pasikám?

A kubikos mosolygott:

— A mamád azt üzeni, hogy ha szépen hazamégy felhagyva a kalandor élettel, akkor kapsz egy rádiós magnót, meg új fogkefét.

— Komolyan? Tényleg? Igazat beszélsz? — kérdezte a Sárkány, s ezúttal a szemében gyúlt fény.

— Ja, ja, ahogy mondom. Csak siess, mert a mama azt üzente, ha két napon belül nem érsz haza, akkor ugrott az egész.

A Sárkány fölpattant, nem nézve se fát, se bokrot, rohant haza. A kubikos meg gyorsan földobott a Sárkány mamájának egy üdvözlő táviratot, amelyben röviden ecsetelte a történeteket, majd visszaindult az anyókához.

A füst már épp az utolsókat szállta, amikor a kubikos betoppant, s így szólt az anyókához:

— Minden oké! A Sárkány hazaspriccelt.

Az anyóka nem győzött hálálkodni:

— Na, fiam, ezért jutalmat érdemelsz.

Azzal a kamrából előtolta a kubikos talicskáját és azt mondta:

— Tessék, visszakapod a talicskát. De hogy ne kelljen többet ide-oda tologatnod a földeket, lesz még egy jutalmad. Azóta a szél hordja a homokot.

Podmaniczky Szilárd

Mondd el, miről szól ez a meseszerű történet!

Magyarázd meg, miért nem félelmetes az olvasmányban szereplő sárkány!

Figyeld meg a kubikos és a sárkány párbeszédét! Milyen szokatlan szavakat, kifejezéseket találsz benne?

Keresd ki az egész olvasmányból a humoros szavakat, kifejezéseket! Ha megkérdeznék tőled, mit olvastál, melyik szóval felelnél a három közül?

mesét népmesét népmese-paródiát

paródia — irodalmi műfaj tréfás, torzító utánzata

SZEGÉNY DZSONI ÉS ÁRNIKA

(Részlet)

Újra szegény Dzsoni változott emberré, és sietett, ahogy a lába bírta. De hajnaltájt észrevették ám a rablók, hogy üres a ketrec, nosza, futásnak eredtek, üldözőbe vették szegény Dzsonit. S bizony délfelé már ott voltak a nyomában, egykettőre utolérték. Éppen egy dinnyeföld közepén járt szegény Dzsoni, s mivel okosabb nem jutott eszébe, a

dinnyékkel kezdte hajigálni Ipiapacsot és bandáját. Na és lássál csodát, a rablók olyan ügyesen kapták el a dinnyéket, hogy egy se törött össze, fejfel, lábbal könnyedén szelídítették meg a röpködő dinnyéket, akár a legjobb futballisták a pályán a labdát. Ámulva nézte őket szegény Dzsoni, a rablók meg biztatták:

— Dobálj még, ez nagyon jó játék!

— Nahát — mondta szegény Dzsoni —, hogy nektek micsoda csudálatos gömbérezéketek van!

— Micsodánk? — kérdezte Ipiapacs, a hírhedett rabló.

— Gömbérezéketek — ismételte meg szegény Dzsoni —, belőletek egy nagyszerű futballcsapat válna.

Csak néztek a rablók. Futball? Az micsoda?

Szegény Dzsoni nagy hirtelen összeeszkábált egy rongy-labdát, s megtanította a rablókat a futball szabályaira.

— Mi az, hogy kézzel nem szabad a labdához érni — harciaszkodott Ipiapacs, a hírhedett rabló —, nekem mindent szabad!

— Lehet, hogy különben mindent szabad — magyarázta neki szegény Dzsoni —, de a futballban kézzel érni a labdához tilos, mert szabadrúgás jár érte.

Végre aztán Ipiapacs is megértette, hogy nincs játék szabályok nélkül, beletörődött, hogy ő sem érhet kézzel a labdához. Játék közben meg már nem is bánta, mert rájött, hogy olyan ügyesen bánik a labdával lábbal, hogy jobban se kell. Belemelegedtek a rablók a játékba, játszottak boldogan. Nem csoda, hogy boldogok voltak, még soha életükben nem játszottak, most ismerték meg a játék örömét. Jó sokára fáradtak bele, akkor aztán Ipiapacs intett.

— Na, ebből nem élünk meg — mondta —, most veled végzünk, és irány rabolni, fosztogatni, betörni, útonállni!

— Hogyhogy nem éltek meg ebből?! De mennyire, hogy megéltek — mondta szegény Dzsoni.

— Miből? Ebből a játékból? — hitetlenkedett Ipiapacs.

— Ebből hát. Hiszen olyan jól játszotok, hogy a világ bármelyik csapatát le tudjátok győzni.

— Na de mire megyünk vele — akadékoskodott Ipiapacs, a hírhedett rabló —, győzünk, győzünk, de miből élünk?

— Fényesen megéltek belőle — mondta szegény Dzsoni.

— Sok pénzt kaptok játékotokért.

— Hiszi a piszi — mondta Ipiapacs, a hírhedett rabló. Szegény Dzsoni azonban nem hagyta annyiban, addig magyarázott nekik, amíg kapiskálni nem kezdték a rablók, hogy igaza van.

— Csak borotválkozzatok meg, mosakodjatok, öltözzetek rendesebb ruhába — mondta nekik szegény Dzsoni. — A többit majd én intézem.

Klakkba-frakkba vágták magukat a rablók, s bevonultak szegény Dzsonival a legközelebbi városba.

— Ez az én futbalcsapatom — mondta a városiaknak szegény Dzsoni —, bármelyik csapatotokat legyőzi.

— Nocsak, nocsak — mosolyogtak a városiak —, nem tudod, hogy a mi városunk csapata a Világhírű SC? Egy tucat gólt rúgnak ezeknek a kutyaütőknek.

— Na, fogadjunk ezer aranyban, hogy legyőzzük őket — mondta szegény Dzsoni.

— Fogadjunk — mondták a városiak.

— Jaj — suttopta Árnika —, honnan veszel ezer aranyat, ha kikapnak Ipiapacsék?

— Ne félj semmit — mondta szegény Dzsoni —, olyan ügyesek ezek, mint az ördögök.

— De nincsenek edzésben — akadékoskodott Árnika.

— Még hogy ők nincsenek edzésben — mosolygott szegény Dzsoni —, hiszen őket kergette hét ország pandúrja. Futottak annyit, hogy többet se kell. Rövid távon is, meg hosszú távon is. Majd meglátod, hogy bírják a futást.

Másnap délutánra tűzték ki a mérkőzést. Tömve volt a stadion, ember ember hátán. Kifutott a Világhírű SC, düllesztették a mellüket a fiúk, na, most ők úgy nyernek itt ezer aranyat, mint a sicc. Kifutottak Ipiapacsék is. A főpandúrkapitány is ott ült a lelátón, összehúzott szemmel nézte Ipiapacsot.

— Ez a középcsatár nekem valahonnan nagyon ismerős — mondta az alpandúrkapitánynak.

— Nekem is — mondta az alpandúrkapitány.

Megkezdődött a mérkőzés. Na, még ilyet nem látott a Világhírű SC! A rablók nem ismertek elveszett labdát, száguldoztak, mint a gyorsvonat. Ipiapacs, a nagy hírű rabló olyan cseleket mutatott be, hogy tátva maradt a nézők szája.

Kilenc nulla győztek Ipiapacsék. Ipiapacs, a hírhedett

rabló egymaga öt gólt rúgott. A mérkőzés után Ipiapacs markába számolták az ezer aranyat. Hinni sem akart a szemének.

— A legsikeresebb rablásunk sem hozott ennyi pénzt — suttogta boldogan szegény Dzsoninak. — A fene se lesz rabló ezután!

Így lett Ipiapacsból, a hírhedett rablóból Ipiapacs, a hírhedett középcsatár.

— Mondd csak, hogy is hívnak téged? — kérdezte szegény Dzsonit.

— Szegény Dzsoninak — mondta szegény Dzsoni.

— Nagyszerű — örvendett Ipiapacs, a hírhedett középcsatár —, hálából rólad nevezzük el a csapatunkat. Mától fogva mi vagyunk a Szegény Dzsoni SC.

És úgy is lett. A Szegény Dzsoni SC a világ minden futballcsapatát könnyedén legyőzte, megnyerték az Európa-kupát, a Világ-kupát, az Óperenciás-kupát, és a Kupa-kupát is megnyerték.

Lázár Ervin

* * *

A világ legszabadabb embere, szegény Dzsoni, beleszeret Östör király lányába, Árnikába. A király támogatja egybekelésüket, de egy év próbaidőre elhalasztja a házasságkötést. Míg szegény Dzsoni távol jár, a Százarcú Boszorka kacsává változtatja Árnikát és az egész királyi udvart. Szegény Dzsoni csak úgy tudja emberré változtatni kedvesét, hogy közben ő változik kacsává. Hogy mindketten emberré lehessenek, elhatározzák, hogy felkeresik a Hétfejű Tündért, és megkérik, üzze el róluk a rontást. Addig azonban sok veszélyes kalandon kell átesniük. Egyik felejtethetlen kalandjuk, amikor Ipiapacs és tizenkét társa fogságába esnek, majd az éj leple alatt megszöknek a rablótanyáról. A rablók azonban üldözőbe veszik őket.

Miért nem tudták a rablók magukról, hogy tehetséges futballisták? Milyen módon bizonyosodtak meg tehetségükről?

Mit tett szegény Dzsoni azért, hogy Ipiapacsék tisztességes munkával keressék meg kenyerüket?

Te mihez érzel magadban tehetséget?

A Szegény Dzsoni és Árnika című meseregényből 1982-ben film készült, amelyet később a televízióban is bemutattak.

LÁZÁR ERVIN, A GYEREKEK ÍRÓJA

Lázár Ervin 1936-ban született a Tolna megyében lévő Alsó-Ráceszpusztán. A Sió környéke és lakói meghatározói lettek életének. Az itt hallott mesék ragadták meg először képzeletét, s indították arra, hogy később maga is mesélni kezdjen.

Írásaiban szívesen idézi vissza gyermekkorá élményeit. Szereplőit nemritkán lányáról és fiáról mintázza. Meséire, gyermekregényeire — amelyek a felnőttek körében is kedveltek — az igazságkeresés, az ötletesség, a játékos szóhasználat, a jellemeket kifejező nevek, a különféle hangulatot érzékeltető meghökkentő, képszerű megfogalmazás a jellemző. Hősei gyakran emberi tulajdonságokkal felruházott állatok, akik mulatságos helyzetekbe kerülve szórakoztatják olvasóikat. A kedves csetlő-botló figurák és a mulatságos helyzetek olyan igazinak hatnak, mintha valóságosak lennének. Meséi mindig mintha éppen arról szólnának, aki olvassa őket.

(A Ki kicsoda a mai magyar gyermekirodalomban című könyv nyomán)

SZÉNA-E VAGY SZALMA?

Mesében olvastam, amikor a futár megérkezett a csatából, úgy kérdezték azt, hogy »győzelem vagy vereség«.

De édesapám is kérdezte már tőlem dolgozatírás után: »No, fiam, széna-e vagy szalma?«

Pontosan ismered a szolás jelentését: egy ügy sikerére, sikertelenségére, jó vagy rossz hírré kérdezzünk segítségével.

Most már csak az a dolgunk, hogy tisztázzuk: miért jelképezi a jót a széna, a rosszat a szalma?

Tudod te is, hogy a széna a jószág legfontosabb eledele: lekaszált, megszáritott fű, tele tápanyaggal. Tehát értékes,

jól hasznosítható. A szalma ezzel szemben kevés tápértékű, szemet nem tartalmaz, takarmánynak nem jó, értéktelen a jószág számára.

Innen a hasznos-haszontalan vagy jó-rossz értelmet hordozó szólásjelentés.

A LYUKAS ZOKNI

Volt egyszer egy lyukas zokni. Új korában nem akárki lehetett, mert előkelő anyagból készült, és hetyke kék minták ékeskedtek rajta. De hát most már megöregedett. S mondom, volt rajta egy lyuk. Amolyan pöffeszkedő, cafrangos szegélyű. Bent laktak egy rozoga szekrény legrozogább fiókjának legalján.

— Azért én szebb vagyok nálad — mondta a lyuk a zokninak.

— Mi — csodálkozott a zokni —, még hogy szebb? Mitől vagy szebb?

— Mert átlátni rajtam — mondta a lyuk.

— Ugyan — oktatta a zokni —, rajtam éppen az a szép, hogy nem vagyok átlátszó, s nézd meg a gyönyörűséges kék mintáimat!

— És piszkos is vagy — folytatta a lyuk fittyet hányva az oktatásra —, én bezzeg sohasem piszkolódok be.

Ezen a zokni elgondolkodott.

— Na ugye! — hangoskodott a lyuk. — Te is belátod. Nem is méltányos, hogy én ilyen kicsi vagyok, te meg ilyen nagy.

Fogta magát, nőtt egyet. Most már alig maradt valami a zokniból. Nagyobb volt a lyuk, mint a maradék zokni.

— Teljesen tönkretesz — siránkozott a zokni.

— Örülj, hogy ilyen gyönyörű lyukkal lakhatsz együtt — fölényeskedett a lyuk, és még nagyobbra nőtt.

— Jaj, megölsz! — kiáltott a zokni, és akkor a lyuk nagy pöffeszkedve akkorára nőtt, hogy a zokniból nem maradt semmi. De ahogy eltűnt a zokni, úgy eltűnt a lyuk is. Mert ha zokni nincs, lyuk sincs.

Így aztán a nem létező lyuk most siránkozott a nem létező zokni után.

Lázár Ervin

A NYÚL MINT TOLMÁCS

A tisztás szélén egy kerekkepű Úritök vigyorgott. Nagyon tehetséges volt ebben a műfajban. Istenien tudott vigyorgni. Persze ez nem túlságosan lényeges. Mivelhogy a tisztáson éppen a Kecske reggelizett. Ő sem túl lényeges, de róla akarok mesélni.

A mese kezdetén, tehát most, egy időben a nem túl lényeges Úritök mesteri vigyorgásával, a Kecske azt mondta:

— Mek-mek.

Nos, ha tudnék kecskéül, ezen nyomban mondanám is, mit jelentett ez a mek-mek. A bökkenő az, hogy nem tudok kecskéül. Így hát jelenthette azt is: »Hej, de jó ez a friss réti csenkesz«, de azt is, hogy: »Mindig csak ez a vacak réti csenkesz. Unom.«

Ez azonban most már sohasem derül ki, már csak azért se, mert az erdőből kilépett a Ló, megállt a tisztás szélén, és jó hangosan azt mondta:

— Nyihaha.

A Kecske fölkapta a fejét, egy darabig bámult a Lóra, mint borjú az új kapura. Aztán olyan nemtudomformán széttárta a két első lábát, jelezvén, hogy ebből a nyihahából egy kukkot se ért.

— Mek-mek — majd kis gondolkodás után még hozzátette —, mek.

A Ló megrántotta a vállát, egyúttal a fejét is rázta, azt mondta:

— Nyihaha.

Ami jelenthette azt is, hogy »nem értem«, de esetleg azt is, hogy »jó napot«. Nem tudom. Sajnos, nem tudok lóul. Nagyobb baj, hogy a Kecske sem tudott. Közelebb léptek egymáshoz.

— Nyihaha, nyihaha — magyarázta a Ló.

— Mek-mek — próbálkozott a Kecske. Jó lassan, tagoltan mondta, hátha így megérti a Ló.

De nem értette.

A Kecske búsan vakarta a feje búbját, a Ló meg minden erejét összeszedve gondolkodott. Ettől még a szokásosnál is jobban kétfelé állt a füle. Aztán felderült a képe. Rájött, hogy tud egy kicsit számárul.

— I-ó, i-ó — mondta. A kiejtése nem volt ugyan tökéletes, de aki tud számárul, azért megértheti.

A Kecske azonban számárul sem tudott. De ha már a Ló idegen nyelven beszél, ő sem akart szégyenben maradni, megszólalt birkául, azaz, ahogy az előkelőbbek mondják: juhul.

— Beee — mondta.

A Ló rázta a fejét. Nem tudott birkául.

Már-már úgy tűnt, sohasem vergődnek zöld ágra. Ekkor az Úritök észrevette a Nyulat, és kiáltozni kezdett neki. Úritökül. Erre az időre még a vigyorgást is abbahagyta.

A Nyúl, tekintve, hogy a legműveltebb állatok közé tartozott az erdőben (lám, úritökül is tudott), azon nyomban megértette, miről van szó, és méltóságteljes léptekkel közelebb jött. Legszívesebben futott volna, de hát ilyen nagy tudású állathoz, ugye, nem illik az ugrifüles futkározás.

— Na, csak mondjátok — mondta —, szerencsére én minden nyelven beszélek.

Ebbe a mondatba kicsit belepirult, mert az az igazság, hogy őzül éppen hogy csak makogott valamit, és sárgarigóul meg pacsirtául nem tudott egy kukkot sem.

De azért rendes kis állat volt, legalább elpirult, ha hazudott.

A Ló meg a Kecske nagyon megörült neki.

— Nyihaha — mondta a Ló.

— Mik-mek? Mik-mek? — kérdezte izgatottan a Nyulat a Kecske.

— Azt mondja, hogy mek-mek — tolmácsolta a Nyúl.

A Kecske arca földerült, és boldogan mondta:

— Mek-mek, mek-mek.

— Nyiha? Nyiha? — kérdezte most a Ló.

A Nyúl fordított:

— Azt mondja a Kecske, hogy nyihaha — világosította fel a Lovat.

A Ló meg a Kecske összenevettek, és barátságosan lapogatták egymás lapockáját. Ezt a Kecske unta meg előbb. Karon ragadta a Lovat, odaballagtak az Úritökhöz, és megették.

»Vajon jól fordítottam?« — tünődött a Nyúl, és a homlokát ráncolta.

Lázár Ervin

Sorold fel, milyen emberi tulajdonságokkal ruházta fel az állatszereplőket az író!

Mondd el, hogyan próbálta megérteni egymás beszédét a kecske és a ló!

Milyennek találtad a nyúl fordítását?

Mi a véleményed az úritökről?

Tedd teljessé a következő mondásokat, és mondd meg, melyik szereplővel hozhatók kapcsolatba!

Ha hallgattál volna...

Hallgatni...

Az olvasmányban két ismert szólást találsz. Melyek azok?

FEKETE MESE

Egyszer egy nagy kerek erdőben, már azt meg nem mondom, Afrikában-e vagy Dél-Amerikában, de ott, ahol a papagájok, a kolibrik, a kanárik s a kis paradicsommadarak nem kalitkában, de szabadon s békességben tanyáznak, rikácsolnak, furcsa gondolata támadt az egyik tarka tollú törpepapagájnak.

— Miénk az erdő, a dzsungel minden fája, lombja, beszéljen, rikácsoljon hát mindenki papagáj módra.

Megszeppentek erre a kolibrik, a kanárik, a kis paradicsommadarak, mivel ők bizony gyengécskék és kevesen voltak.

— Igenis, igenis, papagáj módra — rikácsolta most már a többi papagáj is.

És még azt is közhírré tették, hogy aki felsőbb ágra vágyna, az járjon papagáj-iskolába.

Erre még jobban megszeppentek a kolibrik, a kanárik és a más, hozzájuk hasonló aprócska madarak. Lekotródtak a fákról, s a fák alatt nagy búsan szomorkodtak.

— Tanácsot kellene kérnünk a sastól — pityegték fejüket összedugva.

— A sas itt nem parancsol! — rikácsolta a főfő papagáj s vele a többiek is a fáról.

— Nem parancsol, nem parancsol.

— Nem félünk mi senki sastól.

— A sas többé nem király!

— De nem ám, de nem ám! — rikoltották kórusban minden fán.

De hirtelen elsötétült az erdő. Mintha egy hatalmas felhő suhant volna a legmagasabb fára.

— Mi ez a ricsaj, lárma?! — rikkantotta el magát a madarak királya, mert ő volt. A sas volt, a maga hatalmas mivoltában.

— Sa-sasul tanulunk, sasul! — vágta ki magát a főfő papagáj nagy ravaszul.

— Sasul-e, nohát, ez derék, de mintha másról lett volna szó az elébb.

— Sasul tanulunk, sasul — bizonygatták most már a többiek is fürgén és ravaszul.

Megrázta magát a madarak királya. Szétnyílt hatalmas szárnya. Jeladás volt, amitől egy-egy sas szállott minden fára.

— Nahát, hogy a tanulással sokat ne kínlódjatok, ezennel leckét magam adok — mondta a sas-király, s azzal a főfő papagájt tollastól bekapta. De a többi sas is követte a példát, és ki-ki bekapott egy-egy papagáj-példányt.

Azzal huss, tovaszálltak.

Nagy csönd lett erre az erdőben. A többi madár is lassan visszaszállt a fákra. Együtt szomorkodtak, ki-ki a maga nyelvén. De a papagájok azóta sem felejtették el azt a szomorú fekete leckét. Senkire sem akarják rátukmálni a maguk hangját, nyelvét, inkább ők tanulják meg a többi madár, sőt még az emberek nyelvét is.

Kányádi Sándor

Mire akarták kényszeríteni a törpepapagájok a többi madarat?

Miért szomorkodtak az aprócska madarak?

Hogyan tanították móresre a papagájokat a sasok?

Szerinted miért kapta a mese a Fekete mese címet?

Mi a mese örök tanulsága?

A LÁTHATÁR

Édesanyám, jöjjön velem,
sosem voltam túl a hegyen,
elkísérem a patakot,
amíg eloltja a napot.

A napot nem patak oltja,
olyan magas az ég boltja,
még a tenger se takarja,
felkél mindig, ha akarja.

Édesanyám mégis jöjjön,
sétáljunk körül a földön,
szót fogadok, hogyha látom,
mi van túl a láthatáron.

Lászlóffy Aladár

ANYÁK NAPJÁN

Egy fényes kis madár
torkát megnyitotta.
Halljátok, így dalol
a kis madár torka.

Nap támad az égen,
kékellő magasban,
fény suhog az ágon,
tavasz van, tavasz van.

Kicsiny bimbóikat
pólyálgatják a fák,
ringatják, dajkálják,
mint jó édesanyák.

Ti is, mint tavasszal
bimbóikat a fák,
úgy ringattok minket,
kedves édesanyák.

A mi életünket
munkálja szívetek,
mint az égen a nap
a szép kikeletet.

Köszöntjük a tavaszt,
mit tőletek kaptunk,
ne haragudjatok,
hogyha rosszalkodtunk.

Kedves édesanyák!
Ígérjük, hogy nyárra
tisztá ötöst hozunk
a bizonyítványba'.

Tanulunk, mert tudjuk:
ki mint vet, úgy arat. —
Munkálja a tavasz
a jövőendő nyarat.

Egy csokor színes szó,
mint egy csokor virág:
fogadjátok tőlünk,
kedves édesanyák.

Jankovich Ferenc

Mihez hasonlítja a költő az édesanyák gyermekeik iránti szeretetét?
Keressétek ki a versből!
Ti hogyan fejezitek ki hálátokat édesanyátok szeretetéért és
gondoskodásáért?

MAMA

Már egy hete csak a mamára
gondolok mindig, meg-megállva.
Nyikorgó kosárral ölében,
ment a padlásra, ment serényen.

Én még őszinte ember voltam,
ordítottam, toporzékoltam.
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Engem vigyen föl a padlásra.

Csak ment és teregetett némán.
Nem szidott, nem is nézett énrám,
s a ruhák fényesen, suhogva
keringtek, szálltak a magosba.

Nem nyafognék, de most már késő,
most látom, milyen óriás ő —
szürke haja lebben az égen,
kékítőt old az ég vizében.

József Attila

Milyen időket idéz József Attilának ez a költeménye?
Milyen munkával tartotta el a családot az édesanya?
Mely sorokból derült ki, hogy József Attila gyermekkori emlékét írja le?
Hogyan értelmezték a versnek ezt a két sorát: *»Nem nyafognék, de most már késő, most látom, milyen óriás ő«?*
Magyarázzátok meg a következő kifejezéseket: *nyikorgó kosárral élőben; hagyja a dagadt ruhát másra; a ruhák fényesen, suhogva keringtek!*

ZÖLD VERS

Zöld gyík clikkan a zöld fűben,
tavasz fészkel zöld derűben.
Zöld levélen, zöld pecsét:
május kíván szerencsét!
Zölden hajlik fenn a lomb,
zölden simul el a domb.

Nap csalogat fénylő zöldet,
ropogtatnak éhes őzek
lágy levelet, vékony indát —
tücsök próbál új, zöld hintát.
Zöld királynak kincse zöld —
azt kívánom, örököld!

Gáti Kovács István

Készíts rajzot a vers alapján a tavaszról!
Tanuld meg a költeményt kívülről!

AZ ERDŐ MÉLYÉN

Gyermekeveim legszebb emlékei a bükkerdőből mosolyognak felém. Hányszor és hányszor osontam ki házunkból, belemélyedve a bükkösbe, amelyben igazán szíve szerint töltheti idejét az, aki a természet fenséges szavát érti.

Az erdő földjét halványsárga levélkék borítják, olyan szépen, mintha nem is a szél, hanem gondos kéz hintette volna el. A sudarak olyan egyenesen, merészen állnak, mint egy hatalmas épület oszlopai, de nem olyan komoran, mert

kérgük szép világosszürke, fehérrel átfutott, s a márványozást a moha végzi rajtuk. A fák koronája úgy ér össze, mint a bolthajtás, de a bükkerdő boltozata kacagózöld s a nyílásokon át a tiszta kék ég nézeget be. Belopódzik rajtuk a napsugár, mely a rezgő levelek árnyékával játékot űz a sudarakon.

Fenn az ágas-bogas karzaton megszólal az aranybegy. Hangja oly mélázó, mint a furulya szava. A csöpp rigómadár szólama társul az előbbi hanghoz. A cinegék is bekapcsolódnak a hangversenybe. Most egyszerre megszólal a pintyőke, mintha csengő csilingelését hallanánk.

Ám nem sokáig élvezed a szívet-lelket betöltő hangversenyt, mert az erdő őre, a szajkó azt mondja: »Jön valaki, vigyázzatok!« Mély csend!

Ekkor finom nesz hallatszik: talán egér futott végig a száraz leveleken? Nem az, mert egyszerre megingott a forrásörző aljfa gallya, s egy végtelenül szelíd, szinte mélabús tekintetű sötét szempár néz felé, s egy pici fekete orr, magasra tartva, kérdést intéz a fuvalomhoz, s megkapja a feleletet: »Nincsen semmi baj!« És ismét zörög a levél, a fej eltűnt, hogy pár perc múlva újra megjelenjék. Kilép az anyaőz a két pici gidával, melyeknek sima köntöse olyan kedvesen csillagos.

Míg az anya lehajlik, hogy a hús forrásban eloltsa szomjúságát, a két kis gida pajkosan cibálja az ág hegyét.

Ismét megszólal a madárdal. Mintha gúnyolná a bolondos szajkót, hogy már a szelíd, jó baráttól is megijed, s hebehurgyán ráijeszt másra is avval a rekedt, intő hangjával.

Leszáll a pintyőke, előkerül a rigó, ők is isznak egyet szépen ügyelve, hogy a köntös vizet ne fogjon. Bemártják csőrüket, egy kicsit szopogatnak, azután magasra emelik fejüket, mert hát olyan pompás ital a forrásvíz.

Herman Ottó nyomán

bolthajtás — félkör alakú mennyezet; **karzaton** — *itt: a fák legfelső ágain; aljfa* — *itt: a fák alatt növő bokrok, bozótok*

Milyennek mutatja be az író a nyári erdőt? Mihez hasonlítja a magas fákat, a fák koronáját?

Milyen erdei madarokról van szó az olvasmányban? Milyen erdei madarakat ismertek még?

Milyen állatok élnek még az erdőben?

Keressétek ki és olvassátok el még egyszer, hogyan van leírva az őznek és a két gidának a megjelenése a forrásnál!

Hogyan mondanátok más szavakkal: *hogyan a hús forrásban eloltsa szomjúságát; hogyan a köntös vizet ne fogjon?*

EGY KOS PÁRBESZÉDE A VISSZHANGGAL

Egy kos szerette, ha szembe magasztalják, ezért a visszhanggal nyalatta a talpát.

— Ki az, aki mindig okos?

- Kos!
- De sohase tudalékos?
- Kos...
- Öltözéke választékos?
- Kos...
- A gyapja százszázalékos?
- Kos...
- Kurtán felelsz. Ez szándékos?
- Kuss!

Romhányi József

Add elő a verset a megfelelő arcjáték kíséretében!
 Mondd meg, játszd el, hogyan viselkedhetett a kos az utolsó válasz után!

Agancsain égő gyertyát viselő szarvas I. Géza király és László herceg látomásában. (Meggyesi Miklós miniatúrája a Képes Krónikáról)

SZARVAS-ITATÓ

Ahol a szarvas inni jár,
moccanatlan a nyír s a nyár;
még a fűszál is tiszteleg,
mikor a szarvas inni megy;
megáll akkor a patak is,
egy pillanatig áll a víz:
s ő lépked, ringatja magát,
agancsa égő, ékes ág.

Kányádi Sándor

Ez a vers az utolsó sortól kezdve is elmondható, úgy is van értelme.

Találós kérdések

Tavasszal megpihensz alatta,
nyáron hús árnyat ad neked,
ősszel fiait neked adja,
télen éleszti a tüzet.

Vízen megyen, nem zuhog,
sáson megyen, nem susog,
eső veri, nem ázik,
ha fagy éri, nem fázik.

Mi az?

Mi az?

A TISZA

(Részlet)

Nyári napnak alkonyulatánál
Megállék a kanyargó Tiszánál
Ott, ahol a kis Túr siet beléje,
Mint a gyermek anyja kebelére.

A folyó oly simán, oly szelíden
Ballagott le parttalan medrében,
Nem akarta, hogy a nap sugára
Megbotolják habjai fodrába'...
(...)

Semmi zaj. Az ünnepélyes csendbe
Egy madár csak néha füttyentett be.

Nagy távolban a malom zúgása
Csak olyan volt, mint szúnyog dongása.
(...)

Ottan némán, mozdulatlan álltam,
Mintha gyökeret vert volna a lábam.
Lelkem édes, mély mámorba szédült
A természet örök szépségétül.

Oh, természet, oh dicső természet!
Mely nyelv merne versenyezni véled?
Mily nagy vagy te! mentül inkább hallgatsz,
Annál többet, annál szebbet mondasz...
(...)

Pár nap múlva fél szendergésemből
Félrevert harang zúgása vert föl.
Jön az árvíz! jön az árvíz! hangzék,
S tengert láttam, ahogy kitekinték.

Mint az örült, ki letépte láncát,
Vágtatott a Tisza a rónán át,
Zúgva, bögve törte át a gátot,
El akarta nyelni a világot!

Petőfi Sándor

Túr — folyónév; **róna** — síkság, sík terület

RÁADÁS

A KIRÁLY GONDJAI

Egy rokonszenves arcú férfi, kézen vezetve kislányát, egy szép napos reggelen átment a város piacán. Antonio Gilardoninak (ejtsd: antónió dzsilardóni) hívták.

A piacon árusok kordéi álltak telve a legszebb dolgokkal. Antonio Gilardoni és a kislánya itt is, ott is megállt bámészkodni.

Antonio egyszer csak azt érezte, hogy valaki a vállára csap. Megfordult, s egy vele körülbelül egykorú, igen jól öltözött férfi állt előtte, aki szerfölött csillogó, különleges kalapot viselt a fején. A férfi nevetett, újból rácsapott a vállára, és így szólt:

— Te itt, Gilardoni? Ki hitte volna? Egy darabig bizonytalanságban voltam, hogy te vagy-e valóban. Aztán azt mondtam magamnak: de igen, ez a te régi barátod, Gilardoni, nem lehet más, csakis ő!

Antonio nem tudta, hogy mit feleljen.

Nézte, nézte ezt az urat, de nem sikerült felismernie.

— Hogyan? Nem ismered meg? — kérdezte a másik. — Nem emlékszel Ricciardira (ejtsd: riccsiardi), az elemi iskolai padszomszédodra?

— Enrico (ejtsd: enrikó) Ricciardi?

— Pontosan ő, szőröstül-bőröstül. Tény és való, hogy egy kicsit megnőtt azóta.

Most végre Antonio is ráismert. Való igaz, hogy csaknem harminc éve nem látták egymást és mindkettőjük arca erősen megváltozott.

Ugyanakkor észrevette, hogy Enrico Ricciardinak nem nemezkalap van a fején, mint neki, hanem valami fémsisak-szerű dolog, mely csupa aranyozott pántból áll. Antonio kíváncsian kérdezte:

— Bocsáss meg, de milyen különös sapkát hordasz a fejedre? Mit jelentsen ez?

— Ez a koronám — felelte Enrico —, a királyi koronám.

— Hogyan? Király lett belőled?

— Nem tudtad?

— Tudod, annyira kívül élek a világon. Bocsáss meg, csakugyan nem tudtam.

— Hát igen — mondta Enrico —, nem panaszkodhatom a sorsra. Sokat küszködtem. De most király vagyok. És te, Gilardoni, mi lettél?

— Én? Semmi különös. Szabó vagyok, családot alapítottam, egyszóval éldegélek valahogy. És te, mondd, Ricciardi: most, hogy király vagy, boldognak érzed magad?

— Boldognak? Boldognak? Ugyan! Valóban annak kellene lennem? Ugyan már.

— Valami nincs rendben? Király vagy, minden lehetséges szeszélyedet kielégítheted. Mi az hát, ami nyugtalanít?

— Jöjj, jöjj, kedves Gilardoni. Jöjj velem, hogy megmutathassam.

És átvezette a piacon és utána föl egy nagy márványlépcsőn, mely a királyi palotába vitt, és azután a palota belsejébe, mely csodaszép volt, föl, föl, egyik emeletről a másikra, míg csak a legmagasabb torony tetején nem találták magukat, egy teraszon, ahonnan beláthatták az egész várost és a körülötte elterülő mezőket és még távolabb a hegyeket, meg a tengert. Csodálatos panoráma! Gilardoni és kislánya a bámulattól szájtátva álltak.

— Látod? — kérdezte a király. — Látod körös-körül ezeket a házakat és palotákat, látod az utakat, a kerteket és a villákat? Mindez az enyém. Mégis, akár hiszed, akár nem, ez még nem elég nekem.

— Nem elég? — fordult felé Antonio hitetlenkedve. — De hát mit akarsz még?

A király így felelt:

— Mondtam neked, hogy körös-körül az összes ház és palota az enyém. De nem fejeztem ki magam pontosan. Nézz csak, kérlek errefelé. Ott van az a fekete tetejű kis ház. Látod?

A fehér, piros és sárga tetők és teraszok végtelen panorámájának közepéből valóban kivált egy kicsike, fekete folt. Egy házacská teteje, melyet egyébként nem lehetett volna észrevenni.

— Látod? — folytatta a király. — Az a kicsike ház az

egyetlen, mely nem az enyém. Nem sikerült sehogy sem megtudnom, ki a tulajdonosa, és ezért nem tudtam megvásárolni. Jelentéktelen kis ház, ahova soha nem költöznék be lakni. Gyakorlatilag nem tudnék vele mit kezdeni. Mégis, a gondolat, hogy nem az enyém, nem hagy nyugodni. Elhiszed?

Antonio hitetlenkedve nézte.

— És látod ott lent azt a hatalmas erdőt? — folytatta a király. — Ezernyi és ezernyi fa. És mind az enyém. Mégsem elégít ki.

— Más erdőket is akarnál még?

— Nem — mondta a király. — Nem kívánok más erdőket, de ha megerőltetted a szemedet, talán sikerül megkülönböztetned, éppen az erdő közepén, annyi zöld közt, egy fekete levelű fát.

— Látom, látom! — kiáltott fel Antonio.

— Nos, az az egyetlen fa, amely nem az enyém. És sehogy sem sikerült megtudnom, hogy ki a tulajdonosa, és ezért nem tudtam megvenni. Sokszor odamentem hozzá, hogy megnézzem. Jelentéktelen fa és a legrosszabb faáru lenne belőle. De az a gondolat, hogy nem az enyém, nem hagy nyugodni.

— Milyen különös! — álmélkodott Antonio. — Mi a csodának akarod, hogy eggyel több vagy kevesebb fád legyen, mikor úgylis annyiid van? Voltaképpen semmit sem volna szabad jelentenie a számodra.

— Tudom, hogy a dolog képtelenségnek tetszhet — mondta Ricciardi. — De mit akarsz? Mi, királyok, már csak ilyenek vagyunk... És ez még nem minden, nézz oda le, arra a nagy rétre, ahol ezernyi tehén legel...

A réten ezernyi gyönyörű szép fekete szarvú tehén legelt, de a hatalmas csorda közé tévedten ott álldogált egy tiszta fekete tehén is, amelynek fehér volt a szarva; és ez az egyetlen tehén nem volt a királyé, akinek sehogy sem sikerült megtudnia a tulajdonos nevét, és ezért nem tudta megvenni a tehenet. És ez nem hagyott neki nyugtot.

Azután a király tömérdek fehér márványszobrot mutatott Antoniónak és hószerű hatyúk hatalmas csapatait, melyek a csatornákon siklottak alá, és számtalan csoportba verődött rengeteg csodálatos lovat — fel-alá ügettek a dombol-

dalakon: és mindez a királyé volt. Ám akadt egy fekete hattyú és csetlett-botlott egy sötét szőrű gebe, amely nem volt a királyé, s ő sehogy sem tudta megvásárolni őket, nem ismervén a tulajdonosukat.

— És most nézz fel az égre! — mondta a király. — Nézd azokat a naptól megvilágított kis fehér felhőket, amint szabadon és boldogan hajóznak tova. Milyen sok van belőlük! És ezek is az enyéme. De látod arra északra azt a kis sötét foltot? Egy egészen apró fekete felhőcske az, mely beszivárgott a fehér nővérei közé. És az az egyetlen, amely nem az enyém. És nem lelek tőle nyugtot, és ha jön az éjszaka, nem tudok aludni a gondolatától.

— Ilyen szerencsétlen vagy, te szegény király?

— Csakugyan ilyen, kedves Gilardoni, öreg iskolatársam. Az egész világ az enyém, és minden parancsamat azonnal végrehajtják. Mégis, esküszöm neked, hogy azért a fekete tetejű házért, azért a fáért, azért a tehénért, azért a szoborért, azért a hattyúért, azért a lóért, azért a felhőcskéért kész volnék egész királyságomat odaadni, mérhetetlen ezüst, arany és drágakő vagyonomat is beleértve! Húsz esztendőn keresztül fáradoztam azon, hogy mindenkinél gazdagabb és hatalmasabb legyek, és íme, itt állok: egy szegény ember, aki nem ismeri a békét... Most magadra kell hogy hagyjalak, kedves Gilardoni, mert a minisztereim hívnak. Remélem, viszontlátjuk egymást.

Kikísérte őt a palota küszöbéig, ott érzékeny búcsút vett tőle, és a lánykának egy szép csokoládébonbont ajánlódékozott.

Ahogy végre a szabadba értek, a kislány megszólalt:

— De papa, miért nem mondtad meg neki, hogy az a ház és az a fa és az a tehén és az a szobor és az a hattyú és az a ló és az a felhőcske a tiéd? Miért nem mondtad meg neki? És miért nem cseréltél vele? Gondold meg. Neked adta volna a királyságát. Király lettél volna! És a mama Királyné!

— Cserélni, vele? — mondta Antonio. — Hogy olyan legyek, mint ő? Nem láttad, milyen szerencsétlen?

Dino Buzzati (ejtsd: dino buddzáti)
(Hárs Ernő fordítása)

Mondd el, hogyan történt a király és a szabó találkozása!
Miért volt boldogtalan a király?
Miért tartotta a szabó szerencsétlennek a királyt?
Miért nem akart cserélni a királlyal?
Mondd el, mi a véleményed a királyról és Antonióról!

A MI KUTYÁNK

Ide s tova két esztendeje lesz, hogy az öreg Flott elköltözött tőlünk. Az öreg Flott a mi kutyánk volt. Ezt az idegen hangzású nevet adták neki s ő mindvégig szépen, türelmesen viselte.

Hozzánk pedig már élemedett korában került. Az előbbi gazdája a kisvárosból a nagyvárosba költözött, szegre akasztotta a puskáját, többé nem mehetett vadászni, nem volt szüksége a kutyára sem. Bekvártélyozta hozzánk — kegyelemkenyérre, játszótársul a gyermeknek.

A gyermek évről évre nőtt. Flott pedig évről évre öregedett. Eleinte még csak játszott az ő kétlábú cimborájával, de utóbb elüldögélt a küszöb előtt, s nézte a gyermek játékát.

Akkortáiban egy pár hatalmas nyulat kapott a Flott cimborája a nagybátyjától. A két nyulat egy leborított ruháskosárban hozták s a tyúkketrecbe kvártélyozták be. Ennek a ketrecnek minden oldalról dróthálóból készült kerítése volt.

Az öreg Flott nem győzte a ház új lakóit ugatni. Neki neki ugrott a kerítésnek, hátsó lábára ágaskodott, s majd elnyelte a szemével a nyulakat. Azok az egyik szögletből a másikba szaladtak, összebújtak, s minden porcikájukban reszkettek.

Bizony, szomorú sorsuk van a nyulaknak. Nem tesznek egyebet egész életükben, mint félnék. Még az álmuk is éber, minden pillanatban készen kell lenniök arra, hogy valamelyik erősebb, bátrabb vad megtámadhatja őket.

Az ám, de ott volt a kerítés, megvédte az őket a félelmetes Flott-tól. Néhány nap múlva a nyulak kevesebbet reszkettek, az öreg Flott pedig kevesebbet ugatott. Igaz, hogy órák hosszat ott állott a kerítésnél, ide-oda ugrándozott is, de a nyulak vígan ropogtatták a bedobott füvet, káposz-

talevelet, s csak néha pislogtak a külső ellenségre s most már nem olyan rettentő félelemmel.

Történt pedig, hogy a hideg őszi napok beköszöntöttek, s egy reggel a szakácsné azzal a szomorú hírrel állított be, hogy az egyik nyúlnak vége van. Megdermedve találta a vackában.

A családi tanács nyomban összeült s a szakácsné javaslatára elhatározta, hogy az árván maradt nyulat be fogjuk kvártélyozni a konyhába.

Ezt a tanácskozást a szőnyegen ülve végighallgatta Flott is. Nem tiltakozott ellene.

— Baj lesz ebből — mondotta a fiam. — Flottot nem szabad a konyhába kiengedni.

— Majd vigyázok én rá! — ajánlkozott a szakácsné, aki rémítő módon megszerette, no meg sajnálta is az árva nyulat.

Azt is mondotta a szakácsné, hogy majd reá koppant ő a Flott orrára, ha bántani meri a nyulat.

Az árva nyúl a tyúkketrecből bekerült a konyhába. Itt aztán aranyélete volt. A szakácsné úgy magához szoktatta, hogy felugrott az ölébe, a tenyeréből evett, a kötényét is elrágogatta, sőt az udvaron, a kertben is utána szaladgált.

Egy őrizetlen pillanatban kiszabadult az előszobából Flott, s egyenesen ki a kertbe, ahol a nyúl holmi füvet szedegetett.

Ti bizonyára azt gondoljátok, hogy Flott nekiugrott a nyúlnak, torkon kapta s avval vége volt... No, hát nem ismeritek ti az öreg Flottot, de még a szakácsné szeretetében elbizakodott nyulat sem.

Először is a nyúl nem ijedt holtra, hanem leült a hátsó lábára, s nyugodtan bevárta Flottot. A fülét kissé hátracsapta, de talán azért, hogy jobban meghallhassa, mit akar neki mondani Flott.

Ez a bátorság olyan bámulatba ejtette az öreg kutyát, hogy csaknem félelemnek is beillett. Addig néztek egymással farkasszemet, míg Flott megunta a dolgot, s hátat fordított a nyúlnak. Az ám, de a nyúl vérszemet kapott, most már ő ment Flott után, s kétszer-háromszor körüljárták a kertet.

Flott szörnyen restellte ezt a dolgot. Soha még ilyen

szégyen nem esett meg a magafajta vadászkutyával, hogy egy oktan nyúl szegődjék hozzá: barátkozni kívánjon vele. Mert az már bizonyos, hogy a nyúl erőnek erejével barátkozni akart Flott-tal.

Vajon miért nem bántotta a vadászkutya a nyulat? Ezt a nagy titkot kellett megfejtetni. Flottot hiába kérdeztük meg, ő makacsul hallgatott. Lidi, a szakácsné fejtette meg illetéknéppen:

— Megmondottam én neki (mármint Flottnak), meg ne próbálja bántani az én nyulamat, mert egy falás ételt sem adok neki.

Meglehet, hogy a szakácsnénak igaza volt. Mi úgy fejtettük meg, hogy békességes családban mindenki: állat és ember egymáshoz szokik. Flott öreg legény volt már, sokat tapasztalt, s látta, hogy a nyúl is attól kap enni, akitől ő, tehát ezért nem bántotta.

Egy héttel utóbb igen megható jelenetnek voltunk tanúi az előszobában. Az öreg Flott lefeküdt a maga ócska szőnyegágyára s a nyúl szépen reá kuporodott a Flott hátára. És mind a ketten ott aludtak szépen, békességben. Én pedig így szólottam a fiamhoz:

— Lásd, ez a legszebb látvány, fiacskám. Az élet úgyszólván rövid, hát barátságban és békességben kell eltölteni.

A szakácsné igen lágyszívű teremtes volt. Másnap délben Flott dupla porció májat kapott ebédre.

Gaál Mózes

AZ ELEFÁNTTEKNŐSÖK BIRODALMÁBAN

A Galápagos-szigetek felfedezése a véletlenen múlt. Tomas de Berlanga püspök 1535-ben Panamából Peruba indult vitorlás hajójával. Az időjárás nem kedvezett az utazásnak, teljes szélcsend uralkodott, s a tehetetlen hajót a tengeráramlás nyugat felé, a Csendes-óceán végtelen víztükrére sodorta. Tíznapnyi hanyóztatás után szigetek tűntek fel a láthatáron, s az egyiken kikötöttek. A partra szállt hajósok emberrel nem találkoztak, viszont megrökönyödve látták, hogy a bozót hemzseg a szörnyű küllemű óriásgyíkoktól és hatalmas teknősbékáktól.

Közben feltámadt a szél, s a spanyolok folytathatták útjukat visszafelé. Berlanga jelentésében beszámolt az akaratlan felfedezésről. A teknősbékát a spanyolok galápagónak nevezik, így ragadt rá a szigetcsoportra az *Islas de los Galápagos*, vagyis a teknősbékák szigetei elnevezés.

A Galápagos-szigetek pontosan az Egyenlítő alatt fekszenek, amiből értelemszerűen következne, hogy itt bőséges a csapadék, és a szigeteket őserdő fedi.

A valóság azonban mást mutat: a szigetek mellett vonul el ugyanis a hűvös Humboldt-áramlás, s ennek hideg légpárnája rátelepszik a sziget partjaira, és ott félsivatagos körülményeket teremt. Itt a világon egyedülálló kaktuszerdők alakultak ki. A nagyobb szigetek belsejében 1000—1500 millimétert meghaladó eső hull, mivel a vulkáni hegyoldalak felemelkedésre késztetik a levegőt, így ott már igazi trópusi örökzöld őserdők, sőt kis körzetekben esőerdőfoltok is kifejlődtek.

A szigetcsoport különleges állatfajai közül engem is elsősorban az elefántteknősök érdekeltek. Néhány befogott példánnyal már a kutatóállomás elkerített rezervátumában megismerkedtem. Kíváncsi voltam azonban, hogy a szabad természetben hogyan élnek ezek a behemót állatok. Erre egy váratlan esemény kínált alkalmat.

Egy csapzott kinézetű helybeli ember toppant be az állomásra, és az igazgatót kereste.

— Uram, a nyugati parton jártam — kezdte mondandóját. Vértelmezt figyeltem meg az ösvényen. Követtem a nyomokat, és két megölt galápagó páncélját találtam meg.

Az igazgató megdöbbenve hallgatta a közlést, mivel az elefántteknősök szigorúan védett állatok. A múlt század második felében ugyanis csaknem az utolsó szálig lemészárolták őket a kontinensről érkezett vadászok, hogy kiolvasszák és eladják a zsírukat. Eredetileg tizenegy szigeten éltek galápagók, a tudomány számára mind külön szigeti alfajnak számított. A véres pusztítás után csak a hat nagyobb sziget bozótjába elrejtőzött állatok maradtak meg, amikor a vadászatukat a hatóságok megtiltották. Most ebből a kevés túlélőből pusztítottak el kettőt az ismeretlen tettesek.

Tjitte de Vries (ejtsd: dö vrisz) igazgató, fiatal holland zoológus nyomban elhatározta, hogy a helyszínre megy, és

megvizsgálja a bűntény körülményeit. Kérésemre engedte, hogy én is az expedícióval tartsak.

Másnap reggel ismét eljött a bejelentést tevő ember, Condorito (ejtsd: kondorító), és egy szamarat hozott magával. Az eset színhelye ugyanis jó húsz kilométernyire fekszik, s az ösvény igen nehéz, lávaköves terepen vezet. Egy nap alatt nem is lehet megjárni, ezért élelmet és főleg sok vizet kellett magunkkal vinnünk. Ezek szállítására legalkalmasabb a helybeliek hosszú fülű »tehertaxija«. Felpakoltuk a csacsi hátára a sok holmit, s Condorito vezetésével nekivágtunk a vadonnak.

A Santa Cruz-sziget (ejtsd: szanta kruz) délnyugati részét még háborítatlan erdő fedi, a tengerpart közelében kaktuszfás, száraz őserdő, beljebb, a magasabban fekvő vulkáni lejtőkön már sűrűbb lombos erdő. Itt találtak utolsó menedéket a sziget kupolás páncélú elefántteknősei. A kutatóállomás egy kis védkunyhót építtetett ide, hogy az állatok életét tanulmányozó szakemberek meghúzódhassanak benne. Mi is itt táboroztunk le, amikor nyolcórás izzasztó menetelés után megérkeztünk.

Málháinkat beraktuk a kis kunyhóba, a csacsit kikötöttük, majd követtük Condoritót a véres tett színhelyére. Az áldozatok üres páncéljai a bokrok közt heverték. Jól elbántak a szerencsétlen állatokkal! Fejszével vagy csákánnyal zúzhatták be páncéljukat, hogy hozzáférjenek a húsukhoz, zsírjukhoz. Vajon ki tehette?

A véres nyomokat hamar elvesztettük. Az egyedüli szemtanúk, a kaktuszfák némán őrzik a titkot.

Innen mintegy öt kilométerre fekszik néhány tanya, Santa Rosának (ejtsd: szanta roza) hívják — magyarázta az igazgató. — A nyomok arrafelé vezetnek. A galápagónak ízletes húsa van, bizonyára valamelyik farmernek vásott rá a foga. Elmegyünk hozzájuk egy kicsit körülnézni. Nem tartottam velük, detektíveskedés helyett én a »teknősvadászatot« választottam. Persze nem fejszével, hanem a fényképezőgéppel!

De Vries, aki jól ismerte a terepet és a galápagók járását, útbaigazított, hogy merre találkozhatok vándorló teknősökkel. Az erdőt át- meg átszelik a galápagók páncéljai által simára gyalult ösvények.

Jó messzire elcsatangoltam már a kunyhótól, amikor az egyik bokor alján megpillantottam az első galápagót. Békésen falatozott, egy tüskés kaktuszág darabját majszolta fogatlan szájában. Óvatosan mögéje kerültem, és csöndben közelítettem feléje. Igazuk lehet a helybelieknek, hogy a galápagók süketek vagy legalábbis nagyothallók, mert nem vette észre közeledésemet. Csak amikor hirtelen rá akartam lépni a páncéljára, akkor riadt tudatára a veszélynek, hirtelen behúzta fejét és lábait. E művelet közben a fejénél erős, szusszanásszerű hang tört elő, amelyet a kipréselt levegő okozott.

Nem vártam meg, míg újra kidugja a fejét. Találtam egy jól kitaposott ösvényt, ezen indultam lefelé. Nem kellett sok utat megtennem, az ösvényen egy hatalmas galápagó közeledett. Hanyatt feküdtem az ösvény szélén, s a mellemelmen készenlétbe helyeztem a fényképezőgépeimet. Ebből a békaperspektívából remek felvételeket készíthetek a poroszkáló állatról.

Ökelme rám se hederített — talán észre sem vett? —, komótosan ballagott felém. Ide-oda billenő páncélja nagyokat koppant, hangosan súrlódott a kemény lávaköveken. Csaknem negyedórába tellett, míg ötvenméternyi távolságból hozzám ért. Súlyát három mázsára becsültem, páncélja másfél méteres. Valóságos őserdei tank! Ellenállhatatlanul nyomult előre, ormóttan lábaival majdnem a gyomromba taposott. Micsoda lábak! Akár az elefánté! Dudich professzor ezért is nevezte a galápagókat elefántlábú teknősöknek. Pikkelyes végtagjaik oly erősek, hogy könnyűszerrel emelik fel a súlyos testet harminc-negyven centiméter magasra, simán vonszolják át a kiálló sziklák felett is. Csak akkor kerül bajba a szerencsétlen állat, ha véletlenül egy nagyobb szikláról lecsúszva a hátára fordul, ilyenkor ügyetlen kapálózással igyekszik ismét talpra állni. Ebben gyakran a hosszú, izmos nyaka is segíti, ha megragadhat a közelben egy erősebb bokorágat.

Vajon hány éves lehet egy ilyen óriási galápagó? Nem könnyű rá válaszolni, a zoológusok is csak találgatják. Olvastam olyan véleményt, hogy a legöregebb galápagók talán félezer évig is élhetnek. De Vries óvatosabban nyilatkozott, szerinte a legnagyobbak körülbelül 200—300 éve-

sek. Akárhogy is vesszük, a galápagosi őserdők elefántteknősei Földünk legidősebb állatai. Ebben közrejátszik szervezetük rendkívüli tűrőképessége: víz nélkül fél évig, élelem nélkül évekig kibírják. A hajósok az elfogott állatokat »élve« konzerválták hajójuk fenekén, hosszú időre megoldódott a friss hússal való ellátásuk.

Még egy nem éppen hízalgő állítás: az elefántteknő az őserdők legbutább állata. Azért becsülik le a galápagó értelmi képességét, mert testének tömegéhez képest aránytalanul kicsi az agyveleje. Egy két-három mázsás kolosszusnak alig pár deka súlyú az agya. Azt mondhatnók, annyi esze van, mint a tyúknak...

Mire alkonyattájt visszatértem a kunyhóhoz, »detektív« társaim már a vacsorát készítették. Mint várható volt, felderítésük nem járt sikerrel. A tetteseknek nyomuk veszett...

(Részlet Balázs Dénes: Az őserdők világa c. könyvéből)

A DZSUNGEL KÖNYVE

(Részletek)

Maugli egész nap a barlangban ült, a tüzes kosarat gondozta, és száraz ágakat dugdosott belé, hogy lássa, milyenné válnak. Talált egy ágat, amellyel meg volt elégedve. Este, amikor Tabaki érte jött, és meglehetősen nyersen közölte vele, hogy várják a Gyűlés Szikláján, addig nevetett, amíg Tabaki el nem rohant. Még a Gyűlésbe is nevetve ment.

Akela, a Ridegfarkas, sziklája mellett hevert, annak jeléül, hogy a Csapat vezérsége megüresedett; Sir Kán pedig nyíltan járkált fel s alá, és hízelegve vették körül hulladékokon hízó farkashívei. Bagira a Párduc, Maugli mellé telepedett. Maugli térde közé szorította a tüzes kosarat. Amikor mind összeverődtek, megszólalt Sir Kán. Ezt se merte soha megtenni, amíg Akela virágjában volt.

— Nincs joga — suttofta Bagira. — Mond meg ezt! Gyáva fickó. — Maugli talpra ugrott.

— Szabad Nép! — kiáltott fel. — Hát Sir Kán vezet a

Csapatot? Mi köze a tigrisnek ahhoz, hogy ki a mi vezérünk?

— Mivel látom, hogy a vezérség megüresedett, és felkértek, hogy szóljak... — így kezdte mondókáját Sir Kán.

— Ki kért fel? — szólt közbe Maugli. — Hát mind sakálok vagyunk, hogy csúszunk-mászunk ez előtt a mérszáros előtt? A Csapat vezérsége egyedül a Csapat dolga.

Most ilyen kiáltások hallatszottak:

— Hallgass, emberkölyök! — Engedjétek beszélni! — Megtartotta a Törvényünket!

Aztán mennydörgő hangon szólaltak meg a Csapat vénei.

— Engedjétek beszélni a Halott Farkast.

Ha a Csapat vezére elhibázta az ugrást, Halott Farkasnak nevezik hátralévő életében, de ez nem szokott soká tartani.

Akela nehézkesen emelte föl öreg fejét:

— Szabad Nép! És ti is, Sir Kán sakáljai! Tizenkét esztendeig vezettelek benneteket vadászatra, s ezalatt se csapdába nem került, se meg nem nyomorodott senki. Most elhibáztam az ugrást. Tudjátok, hogy szőtték-fonták ezt a ravaszságot. Tudjátok, hogy fiatal őzbak nyomára vezettek, csak hogy kiderüljön a gyöngeségem. Űgyesen csinálták. Most jogotok van, hogy megöljétek a Gyűlés szikláján. Kérdezem tehát: ki akar végezni a Ridegfarkassal? Mert az még az én jogom, a Vadon Törvénye szerint, hogy egyenként jöjjetek ellenem.

Hosszú csönd támadt, mert egy farkas sem merészelt egymagában halálos harcba szállni Akelával. Ekkor elbödült Sir Kán:

— Eh, mit törödtök ezzel a fogatlan vén bolonddal? Meghal az úgyis! Hanem az ember kölyke, az már addig is tovább élt a kelleténél. Szabad Nép! Az emberkölyök első perctől fogva az én zsákmányom volt. Adjátok nekem. Unom már ezt az eszeveszett ember—farkas históriát. Tíz esztendeig zavarta a vadon életét. Adjátok nekem az emberkölyköt, különben mindig idejárok vadászni, s egy csont nem sok, annyit se láttok tőlem. Ember ez, s én gyűlölöm, csontom velejéből gyűlölöm!

Most a Csapat nagyobbik fele így üvöltött fel:

— Ember! Mi közünk az emberhez? Menjen oda, ahová való!

— Az ám, hogy ránk zúdítsa a parasztokat? — lármázott Sir Kán. — Nem, adjátok csak nekem. Ember: és egyikünk sem tud a szeme közé nézni.

Akela újra felemelte a fejét, és így szólt:

— Velünk evett, velünk tanyázott. Hajtotta nekünk a vadat. Egyetlen szavát sem szegte meg a Vadon Törvényének.

— Én pedig egy bikával váltottam meg, amikor befogadták. Egy bika nem sokat ér, de Bagira becsülete ér annyit, hogy verekedjék érte — mondta a legszelídebb hangján Bagira.

— Tíz esztendeje, hogy megváltottad egy bikával! — horkant fel a Csapat. — Mi közünk nekünk azokhoz a tízesztendőös csontokhoz?

— Vagy a becsülethez! — mondta Bagira, fehér fogait mutogatva. — Csakugyan méltók vagytok a Szabad Nép nevére?

— Ember kölyke nem járhat a vadon népével! — üvöltötte Sir Kán. — Adjátok nekem! (...)

— Ember! Ember! Ember! — harsogta a Csapat, s a farkasok nagy része Sir Kán köré gyülekezett.

— Most rajtad a sor — szólt Bagira Mauglihoz. — Mi már mást nem tehetünk, csak harcolhatunk.

Maugli felállt, kezében tartva a tüzes kosarat. Aztán kinyújtotta két karját, és az arcába ásított a Gyűlésnek; de őrvölgött dühében és bánatában, mert igazi farkas módra, a farkasok sohasem árulták el előtte, hogy mennyire gyűlölnek.

— Hallgassatok ide, hé! — kiáltotta. — Elég volt a csaholásból. Ma éjszaka annyiszor megmondtátok nekem, hogy ember vagyok — pedig igazán farkas akartam lenni köztetek életem végéig —, hogy most már érzem: igazatok van. Így hát nem szólítalak többé testvérnek, hanem kutyának, ahogy az ember szokott. Hogy mit csinálók, mit nem, azt nem ti döntitek el. Az az én dolgom, és hogy világosabban lássuk, hát én, az ember, elhoztam ide egy keveset a Piros Virágból, amitől ti, kutyák, annyira féltek.

Földhöz vágta a tüzes kosarat, s egyik-másik parázsló üszök lángra lobbantott egy-egy száraz mohacsomót. Az

egész Gyűlés rémülten hőkölt vissza a csúszva terjedő lángok elől.

Maugli bedugta a kezében tartott ágat a tűzbe, amíg csak a gallyai meg nem gyulladtak, és ropogni nem kezdtek, s feje fölött forgatta a kushadó farkasok között.

— Te vagy az úr — mondta fojtott hangon Bagira. — Mentsd meg Akelát a haláltól. Mindig barátod volt.

Akela, a zord, vén farkas, aki soha életében senkitől nem kért kegyelmet, szánni való pillantást vetett Mauglira, amint ott állt, anyaszült meztelen, hosszú fekete haját vállára vetve, a lobogó láng fényében, amely ugráltatta-reszkettette az árnyakat körülötte.

— Jól van! — mondta Maugli lassan körülnézve. — Látom, hogy kutyák vagytok. Elmegyek tőletek az én népemhez — ha ugyan valóban az én népem. A vadon bezárult előttem, el kell felejtennem a beszédeteket, a társaságotokat; de irgalmasabb akarok lenni, mint ti vagytok. Mivel testvéretek voltam, ha vér szerint nem is: megígértem, hogy ha majd ember leszek az emberek között, nem árulak el úgy az embereknek, ahogy ti elárultatok engem. — Megrúgta a tüzet, s a szikrák magasra szálltak. — Nem lesz háború köztem és a Csapat között. De még egy adósságot meg kell fizetnem, mielőtt elmegyek. — Előrement, oda ahol Sir Kán ült, bambán belebámulva a lángokba, s megragadta a szakállánál fogva. Bagira utána-sompolygott, hogy baj ne érhesse.

— Állj föl, kutya! — kiáltotta Maugli. — Állj fel, ha ember beszél, mert kiégetem a bundádat!

Sir Kán füle hátralapult, a szemét pedig behunyta, mert erősen közel volt hozzá az izzó ág.

— Ez a marhapusztító azt mondta, hogy megöl engem a Gyűlésen, mert kölyökkoromban nem tudott megölni. No, hát így verjük a kutyát, ha emberré cseperedünk! Meg ne moccanj, Béna, mert torkodba szalasztom a Piros Virágot! — Fejbe verte Sir Kánt az ággal, s a tigris vinnyogott, nyöszörgött halálos félelmében.

— No, most mehetsz, te megpörkölt vadmacska! De el ne felejtsd, hogy mikor legközelebb idejövök a Gyűlés Sziklájához, férfiként jövök, és Sir Kán bundája lesz rajtam. Egyébként pedig Akela elmehet, és szabadon élhet, ahol

akar. Nem fogjátok megölni, mert én nem akarom. És ti se üljeteK itt tovább, a nyelveteket lógatva, mintha valakik volnátok. Kutyák vagytok, és én elkergetlek — így ni. Mehettek!

A tűz lángolva égett az ág végén, Maugli pedig jobbra-balra körös-körül vagdalózott vele, s a farkasok üvöltve rohantak el, bundájukat kiégette a szikraeső. Végül nem maradt ott más, csak Akela, Bagira és vagy tíz farkas, aki Mauglinak fogta pártját. Aztán valami fájni kezdett Maugliban — de úgy, ahogy soha életében nem fájt neki semmi, és elakadt a lélegzete, és zokogott, s a könnyek csak úgy patakozottak az arcán.

— Mi ez? Mi ez? — kérdezte. — Nem akarom itthagyni a vadont, és nem tudom, mi ez. Talán meghalok, Bagira?

— Nem, testvérkém. Csak könnyek ezek, emberi könnyek — mondta Bagira. — Most már tudom, hogy nem vagy többé emberkölyök, hanem ember. A vadon immár csakugyan bezárul előtted. Hadd hulljon, Maugli... csak könny ez, semmi más.

Maugli hát ott ült, és úgy sírt, mintha a szíve szakadna meg; sohasem sírt még életében.

— Most pedig — mondotta — elmegyek az emberekhez. De előbb el kell még búcsúznom az anyámtól. — S elment a barlangba, ahol Farkas apóék laktak, és ráborulva anyó bundájára, keservesen sírt, a négy kölyök pedig siralmasan üvöltött.

— Nem fogtok elfelejteni? — kérdezte Maugli.

— Soha, amíg nyomot tudunk szimatolni — mondták a kölykök. — Gyere el a domb tövéhez, ha ember leszel, s beszélünk majd veled; és lejárunk az irtásra, hogy együtt játsszunk éjszakánként.

— Gyere el hamar — mondta Farkas apó. — Ó, gyere el hamar, te bölcs kis Béka; mert anyád meg én öregek vagyunk már.

— Gyere el hamar — mondta Farkas anyó —, kicsi meztelen fiam; mert ide hallgass, ember fia: jobban szeretlek, mint tulajdon kölykeimet.

— Ígérem, hogy eljövök — mondta Maugli, — s ha eljövök, kiterítem Sir Kán bundáját a Gyűlés Sziklájára.

Ne feledjetelek el! Mondjátok meg a vadon többi lakójának is, hogy gondoljanak rám!

Pirkadni kezdett, amikor Maugli magányosan lement a domb oldalán, hogy megismerkedjék azzal a titokzatos teremtéssel, amelynek neve: ember.

Rudyard Kipling (ejtsd: rágyed kipling)

dzsungel — őserdő; **nyersen** — nem udvariasan, durván; **rideg-farkas** — egyedül, család nélkül élő farkas; **sakál** — kutyával rokon, sárgás szőrű, dögevő állat; **zúdít** — *itt*: rászabadít; **üszök** — parázsló fadarab; **visszahőköl** — megtorpanva hátrál; **kushadó** -- lapító, lapuló; **zord** — komor, szigorú; **szánnivaló** — sajnálnivaló; **bambán** — ostobán, szájtátva; **irtás** — kiirtott erdőrészt helyén levő terület; **pirkadni kezd** — hajnalodik

A MONGÚZ ÉS A KOBRÁK

Bombay dübörgött és zakatolt, autófékek csikorogtak, villanyvonatok kürtöltek.

Az utcákon autóáradat hömpölygött és tarka, soknyelvű tömeg.

Egészen meglepett a csönd, amikor a hőség elől egy kicsiny terecskén kerestünk menedéket.

Egy terebélyes, soktörzsű bengáli fikusz alatt egész gyülekezet szorongott. Némán álltak, kört formálva, és vártak valamire. A kör közepén sötét bőrű, szürke turbános férfi guggolt. Rezes végű, hosszú sípot tartott a kezében. Előtte két kerek tetejű, lapos fonott kosár állt. Mellette pedig egy barna képű fiúcska macskanagyságú állatot tartott pórázon, az állatnak hegyes ragadozó-pofácskája és élénk sárga szeme volt.

Nem lehetett más, csakis mongúz.

Kigyóbűvölő mutatóvagyára vetődünk!

A fiúcska, pórázon vezetve a mongúzt, körbejárta a nézőközönséget. Kezében fatálka. Kopogtak benne a fém-pénzek. Én egy ropogós kék bankót dobtam a tálba, a fiú széles mosollyal nyugtázta.

Megvásároltam a fényképezés jogát, előhúztam hát táskámból a masinát. Mindjárt megláthatom azt, amire

gyerekkorom óta vágyakozom: a mongúz és a kobra párhar-
cát.

A férfi hirtelen mozdulattal lekapta az egyik kosár fedelét. A kosárból, mintha rugón járna, előpattant és farkára támaszkodva hajladozni kezdett egy nagy, barna kígyó. A fénytől elvakultan ringott jobbra-balra, bőre csillámlott.

A férfi a sípot egyenesen a kígyóra szegezte, az hátra-hajlott, nyakán felfúvódott a lapos, sötét rajzolatú bőrredő. Még egy pillanat, és a pápaszemes kígyó kicsusszant a kosárból.

Az előre odakészített piszkos szőnyegen találta magát, s már lendületet vett, hogy ugorjon egyet, amikor a férfi játszani kezdett.

Egész közel hajolt a kígyóhoz, úgy fújta a sípot. A sárga rézkupak a kobra feje fölött himbálódzott, a kígyó megbabonázva figyelte a sziporkázó fémet, s maga is hajladozni kezdett.

Fölágaskodott, amikor magasabbra emelkedett a síp, s hajladozva hanyatlott lefelé, mikor a hangszer úgy vezette. A férfi kört írt le a síppal, s a kígyó engedelmesen követte minden mozdulatát.

Izzadt a tenyerem. Mit csinállok? Miért állok mozdulatlanul? Fényképezni kellene gyorsan, gyorsan! Az első sorba törtettem — az emberek udvariasan utat engedtek —, szememhez emeltem a fényképezőgépet, befogtam a látómezőbe a kígyó hajladozó testét, és exponáltam.

Egy felvétel... na még egy... és még egy!...

A fakír egyszer csak leeresztette a sípot, hirtelen mozdulattal elkapta a kígyó testét, bedugta a kosárba, és rácsapta a fedelet.

Most lépett elő a mongúzos fiú. A fakír levette a második kosár tetejét. Ha lehet, az előbbinél is gyorsabban pattant ki belőle a második kobra. A tömeg felé tekergődött. De már jött is a fiú. A mongúz majd eltépte a pórázt, úgy húzta-vonszolta maga után a gazdáját. Egy iramodással a kobrán termett, leszorította a porba, hátára fordította, s halálos harapással ragadta torkon.

Ezzel vége is lett mindennek. A fiú körbesétált, maga

után ráncigálva a mongúzt. Az állat tekintete még zavaros volt a küzdelem hevétől, fogát vicsorgatta.

A tömeg elégedetten zsongott, s a fatálkába újra hullott az aprópénz.

A fiú a porázt tartó kezében hordozta körbe a kígyó tetemét (a feje csupa vér, tépett bőren át kifehérlött a hús), hadd lássa mindenki, milyen tiszta munka volt.

Döbbsen, kábán próbáltam mihamarabb kijutni a tömegből.

A csendet halk hangok törték meg. Újra ránk szakadt a nagyvárosi zsivaj.

(Részlet Sz. Szaharnov: Elefántok az aszfalton c. könyvéből.)

MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG

Jártuk az erdőt, és kérdezősködtem, Mister Butcher (ejtsd: miszter bácsér) pedig válaszolt. S válaszai nyomán szegényebb lettem néhány legendával. Eltűntek az Indiáról szóló csodás mítoszok.

Butcher elmondta, hogy az erdők a hegyvidék lankáira szorultak vissza, máshol már nincs hely számukra, nincs helye a vad természetnek. Minden talpalatnyi helyet elfoglaltak a szántóföldek, falvak, városok.

— Hatszázötven-millióan vagyunk — mondta. — Ez olyan hatalmas emberóceán, amelynek hullámai alatt eltűnt a dzsungel, eltűnt a sivatag. (...) Azt sem mondanám, hogy nem szeretjük, nem értékeljük az élő természetet. Ellenkezőleg. Láthatott az úton olyan embereket, akiknek gézpólyával volt bekötve a szája. Tudja miért? Az ő hitük szerint semmit sem szabad elpusztítani, ami él. És azért kötik be a szájukat, nehogy véletlenül belelegezzenek egy muslicát vagy szünnyogot. Mindig is büszkék voltunk idomított elefántjainkra, s a tigrist is csak akkor öltük meg, ha emberre támadott. De most már túl sokan vagyunk...

— De azért az állatok a jóért ma is jóval fizetnek. Csak önként, Indiában fordul elő, hogy a vadállatok embergyereket nevelnek föl.

Mister Butcher elnevette magát.

— Rudyard Kipling nagy író. A gyerekeim szeretik is. De Maugli a valóságban sohasem létezett. Én a postán dolgozom, de az egész életemet az állatok tanulmányozása töltötte be. Higgyen nekem. Aki eltévedt a dzsungelben, azt mind megették a vadállatok. A farkasok sosem neveltek föl egyetlen elárvult gidát, egyetlen kismajmot sem. Nem-hogy embert! Maugli története — gyönyörű mese.

— Na de fényképeket is láttam az újságokban.

— Én is. Sőt azt is láttam, amikor az újságíró éppen egy fiúcskát fényképezett egy kis faluban. A gyerek nem tudott beszélni és négykézláb járt. A mi falvainkban sajnos sok a betegen született gyerek. Csak nemrég kezdődött némi javulás.

— Tehát Maugli nincsen... — Új gondolat ütött szöget a fejembe. Eszembe jutott Bombay.

— Hát a kígyúbűvölők? Az is mítosz?

— Bizony az is... — Beszélgetőtársam hangja szomorúan csengett, — India a csodák földje, de a fakírok nem tartoznak ezek közé a csodák közé. A kígyóknak, amelyeket az utcán láthatott, kitörték a méregfogát. A mutatványok sem igaziak. A fakír produkciója nem a mongúz és a kobra harca.

— No, ebben már téved! A saját szememmel láttam!

— Igen ám, de a nagy tülekedésben biztos nem nézte jól meg a második kígyót. Másik kosárból engedték ki, igaz?

— Igaz...

A második kosárban általában rat-snake (ejtsd: ret-sznék) patkánykígyó szokott lenni. A színe hasonlít a kobráéhoz, csak valamivel kisebb. És nem mérgekígyó, csuklyája sincs. Patkánykígyó bőven van és olcsó. Különben jó pénzért néha kobrát is engednek a mongúz elé. Különösen, ha a kígyó már öreg, ideje lecserélni. Ez nagyon hatásos mutatvány. Hiszen a mongúz nem tudja, hogy az ellenfele fogatlan, s ugyanolyan óvatos, ugyanúgy betartja a játékszabályokat, mintha valódi mérgekígyóval harcolna.

— Nem jutok szóhoz... Igazán megdöbbenett...

— Mit tegyünk, ha ez az igazság.

(...)

(Részlet Sz. Szaharnov: Elefántok
az aszfalton c. könyvéből.)

ODÜSSZEUSZ KALANDJAI

(Részlet a görög mítoszból)

(...)

Ilioszból a kikónok földjéhez vitte Odüsszeuszt társaival a szél, ott partra szálltak, feldúlták a várost, sok zsákmányt ejtettek, hogy mindenkinek jusson belőle. De a feldúlt város lakóinak rokonai bosszút álltak, és sokat megöltek közülük. Akik megmenekültek a haláltól, továbbhajózva már majdnem hazaértek, de Maleia hegyfoknál vihar érte utol őket, és elsodorta a görög partoktól.

Innen kilenc napon át vitték a vészes szelek a halban gazdag tengeren, s a tizedik napon a lótuszevők földjéhez érkeztek, akik virágeledelen élnek. Ezek Odüsszeusz társait is megkínálták jó szívvel a lótuszmézédes virágával. Ámde aki ebből eszik, az nem akar többé hazatérni, hanem ott akarna csak maradni mindig a lótuszevőkkel, szaggatva a lótuszt. Erőszakkal vezette őket vissza Odüsszeusz, csak úgy sírtak, s a többieknek megparancsolta, hogy gyorsan evezzenek tovább, nehogy még valaki egyék a lótuszból, s megfeledkezzék hazájáról.

Továbbhajóztak a Küklópszok földjéig. Ezek törvények nélkül élnek, mindent az istenre bízva, nem vetnek, és nem szántanak, terem nekik minden, nincsenek tanácskozó gyűléseik sem, hanem külön-külön élnek magas hegyek ormán odvas barlangjaikban, ki-ki gyermekei és asszonyai között íté, és egymással nem törődnek. A közelben lakatlan sziget van, ott kötöttek ki, és ettek jóllakásig, mert a hegyi nimfák vadkecskéket hajtottak eléjük. Csak egyetlen hajóval keltek át néhányan Odüsszeusz vezetése alatt a Küklópszok földjére. Tizenkét társával szállt itt partra Odüsszeusz, és egy tömlő bort is vitt magával. Megtalálták Polüphemosz (ejtsd: polüfémosz) barlangját. A Küklópsz nem volt bent éppen. Hiába könyörögtek Odüsszeusz társai, hogy vegyenek csak magukhoz a sajtból, és hajtsanak el gödölyéket meg bárányokat, és induljanak tovább gyors hajóikon, Odüsszeuszt nem engedte a kíváncsiság, és megvárta a Küklópszot.

Jött is az hamarosan, terelte haza a nyáját, és nagy zajjal hozta a fát az erdőről. A nőstényeket beterelte a barlangba,

hogy megfejjé őket, a hímeket kívül hagyta, és a barlang szájához hatalmas követ gördített, huszonkét szekér sem tudná elhúzni onnan. Elvégezte a fejést, és a bárányokat meg a gödölyéket az anyjuk alá vezette, hogy szopjanak, ivott maga is, és tüzet gyújtott, akkor aztán meglátta a jövevényeket. Hiába kért kíméletet Odüsszeusz, Zeuszra, az idegenek védőjére hivatkozva, dőlyfösen mondta a Küklópsz:

— Balga vagy, idegen, vagy nagyon messziről jöhettél, hogy azt hiszed, majd az istenektől fogok félni a kedvedért. Mert sem Zeusszal nem törődnek a Küklópszok, sem a többi boldog istennel.

S mindjárt föl is falt kettőt Odüsszeusz társai közül. A többiek elborzadva, és sírva emelték Zeuszhoz kezüket, de segíteni nem tudtak.

Miután jóllakásig evett és ivott a Küklópsz, elterült a barlangban és elaludt. Odüsszeusz már-már arra gondolt, hogy megöli, de eszébe jutott, hogy akkor aztán igazán nem szabadulhatnak élve a barlangból, hiszen nem tudták a követ elhengergetni a bejáratból. Másnap reggel ismét két embert falt fel a Küklópsz, s azután terelte kifelé a nyáját. De akkor már Odüsszeusz kitervelte a cselt ellene. Polüphemosz egy egész olajfát csavart ki tövestül botnak, abból vágott le egy gerendára valót Odüsszeusz, azt kihegyezte, és eldugta a trágya közé. Mikor este megint hazatért a Küklópsz, s megint két embert evett meg vacsorára, Odüsszeusz részegítő borából kínálta. Ízlett a Küklópsznak, s aztán a nevét kérdezte, hogy vendégajándékkal tisztelje meg a borért. Odüsszeusz háromszor is töltött, s mikor már lerészegedett tőle a Küklópsz, így szólt hozzá:

— Küklópsz, a nevemet kérded? Hát én megmondom neked, csak te is add meg az ajándékot, amit ígértél. Senkise az én nevem.

Azt felelte a Küklópsz jó kedvvel:

— Senkise, utoljára foglak megenni a társaid közül, a többi mind előbb, íme ez az én ajándékom.

Akkor már elvágódott hosszában, és részegen aludt. Odüsszeusz megtüzesítette az előkészített gerenda végét, társai tartották, s Odüsszeusz megforgatta az izzó fát a Küklópsz egyetlen kerek szemében. Csak úgy sistergett a

gőz a Küklópsz szemöldöke alatt. Szörnyű fájdalmában irtózatosan ordított. Meghallották a többi Küklópszok, mindenfelől egybesereglettek, s bekiáltottak jajgató társukhoz:

— Mi bajod, Polüphémosz, hogy ennyire ordítasz, és éjnek idején álmunkból is fölversz?

— Senkise bánt engem. Senkise bánt engem, ő öl meg a cselével — hallatszott a barlangból Polüphémosz válasza. S feleltek társai:

— Hát ha senki se bánt, hanem magad vagy, ne ordíts — s avval odébbálltak. Odüsszeusz pedig örült, hogy sikerült a csalafintasága. (...)

Feltápáskodott a Küklópsz, szörnyű fájdalmak közt tapogatózott a barlang szájáig, itt elállta az utat, gondolta, arra kell kijönniük a jövevényeknek. De Odüsszeusznak is volt esze, három-három kost kötözött össze, s a középsővel vitette ki minden csoportban egy-egy társát, maga a legnagyobb kos hasa alá kapaszkodott, s így hiába tapogatózott utánuk a Küklópsz, nem találta meg őket.

Mikor a szabadba értek, a hajóhoz siettek, a nyájból is tereltek még maguk előtt jó sokat. Odüsszeusz most arra sem engedett időt, hogy megsirassák azokat, akiket felfalt az istentelen Küklópsz, gyorsan elkötötték a hajót, és menekültek. De mikor már jó messzire voltak, visszakiáltott Odüsszeusz.

— Küklópsz, ha valaki kérdezi majd, hogy ki fosztott meg szemed világától, mondd, hogy a városdúló Odüsszeusz, Laertész fia, Ithakából.

Akkor eszmélt csak a Küklópsz: rég megjósolták, hogy egy Odüsszeusz nevű ember fogja megfosztani szeme világától, s várta Polüphémosz, de egy hozzá hasonló óriást várt mindig. Atyjához, Poszeidónhoz imádkozott, hogy álljon bosszút érte, és felkapott egy hatalmas sziklát, azt hajította Odüsszeusz után. De már nem érte el vele, csak a tengert zavarta fel hajója körül.

kikónok — mesebeli nép; **lótusz** — meleg vidéken honos sárga vagy fehér virágú növény; **Küklópszok** — egyszemű óriások; **nimfák** — hegyek, vizek, fák tündérei; **tömlő** — bőrből készült zárt tartály folyadék számára; **gödölye** — a kecske nőtény kicsinye;

jövevény — más vidékről jött ismeretlen személy; **Zeusz** — a görögök legfőbb istene; **sírva emelték Zeuszhoz kezüket** — sírva imádkoztak Zeuszhoz; **olajfa** — örökzöld fa, amelynek terméséből olaj vonható ki; **vendégajándék** — olyan ajándék, amellyel a vendégeket meglepik; **kos** — a juhok himje; **városdúló** — várospusztító, városokat romboló; **Poszeidón** — a tenger istene

A mítoszok istenekről, isteni eredetű hősökről, különleges képességű emberekről szólnak. A **mítosz** szó görög eredetű; jelentése: hitrege.

A mítoszok eredetileg szájhagyomány útján terjedtek. De az írók, költők már több ezer évvel ezelőtt feldolgozták őket. Így tett Homérosz görög költő is, aki az Odüsszeuszról szóló történetekből megírta Odüsszeia című eposzát.

A könyvben olvasható részlet három történetet (kalandot) említ meg. Sorold fel, melyek ezek!

Hogyan fogadta Odüsszeuszt és társait Polüphemosz?

Milyen csellel győzte le a Küklópszot Odüsszeusz?

Írd le Odüsszeusz legjellemzőbb tulajdonságait!

NYÁRBAN

Meg van áldva, felruházva
Kalászfővel a barázda;
Meg is zendül ott maholnap
Éneke az aratónak.

Várjatok még, hadd viselje
A jó föld a koronát;
Melyet úgyis munkadíjul
az embernek odaád.

Hegyek, halmok tája zöldül
Szőlőfának levelétől;
Telik szeme drága nedvvel,
Melyet a szív óhajt, kedvel.

Bő szüret, széled a bú...
A borsajtó csikorog:
Harsány zajtól riadoznak
A tetők, a hegysorok.

Tompa Mihály

borsajtó — szőlőprés

Miről beszél a költő a vers első két versszakában? Hát a harmadikban és a negyedikben?

Mit nevez a költő a versben a föld koronájának? Hogyan fejezi ki, hogy a föld meghálálja az emberek munkáját? Keressétek ki és olvassátok fel ezeket a sorokat!

Vajon miért tekintjük az aratást a legfelelősségteljesebb nyári mezőgazdasági munkának?

Keressétek ki a versből a képes kifejezéseket, magyarázzátok meg jelentésüket!

VÉGE A TANÉVNEK

A tanévnek vége már,
Hívogat a napsugár,
Vár a patak hűs vize,
Friss gyümölcsök jó íze.
Selymes fű a réten int:
Jertek, várlak idekint!

Szabad itt a szívetek,
Siessetek, gyerekek!
Búcsút veszünk most tehát,
Itthagyjuk az iskolát.
De ha elmúlik a nyár,
Mindnyájunkat visszavár!

Közmondások

Tisztaság fél egészség.
Ép testben ép lélek.

TARTALOM

NYÁRI TÖRTÉNETEK

Szál száll. <i>Kiss Dénes</i>	3
Dani meg a csuka. <i>Janikovszky Éva</i>	3
Hej, halászok, halászok! <i>Népköltés</i>	7
A két fiú meg a csösz. <i>Döbrentei Kornél</i>	8
Úszólecke. <i>Döbrentei Kornél</i>	10
A tölgyfa tetején. <i>Varga Domokos</i>	11
Lóci óriás lesz. <i>Szabó Lőrinc</i>	14
Selyem Jánoska. <i>Móra Ferenc</i>	16
Van hozzá közöd? <i>Ingrid Sjöstrand</i>	19
Jóskával az uszodában. <i>Bajor Andor</i>	19
Csapda. <i>Lázár Ervin</i>	21
A játék. <i>Kosztolányi Dezső</i>	26
Rád nem lehet számítani. <i>Gyurkovics Tibor</i>	27

ŐSZI KÉPEK

Szeptember. (Részletek) <i>Fekete István</i>	30
Szüreti vers. <i>Takács Gyula</i>	31
Kisvőfény. <i>Csoóri Sándor</i>	32
Meteorológusok. <i>Áprily Lajos nyomán</i>	34
Október. <i>Radnóti Miklós</i>	36
Miért rövidülnek ősszel a napok?	36
Ősz a határban	37
Barna vers. <i>Gáti Kovács István</i>	38
Temetjük a rózsafánkat... <i>Móra Ferenc nyomán</i>	38
Szép ősz. <i>Arany János</i>	40
Szürkenyakú. <i>D. Mamin-Szibirjak</i>	40
Szürke vers. <i>Gáti Kovács István</i>	45

CSÓKOLOM, JÓL MEGNÖTTEM!

Csókolom, jól megnöttem! <i>Csorba Piroska</i>	46
A kisfiú meg a nagyfiú. <i>Kányádi Sándor</i>	46
A felnöttek furcsák néha. <i>Ingrid Sjöstrand</i>	48
Röhög az egész osztály. <i>Karinthy Frigyes</i>	49
Tréfák	52
Bálna. <i>Devecseri Gábor</i>	52
Moly. <i>Devecseri Gábor</i>	53
Rojtos Bandi. <i>Móricz Zsigmond</i>	53
Fekete vers. <i>Gáti Kovács István</i>	57
Betyárlegény bújdosik az erdőbe'. <i>Szegedi betyárdal</i>	58
Életem regénye. (Részletek) <i>Móricz Zsigmond</i>	58
Gyalogolni jó. <i>Móricz Zsigmond</i>	61

Alku. <i>Ágh István</i>	63
Itt a kezem, nem disznóláb!	63
Tom Sawyer kalandjai. <i>(Részlet) Mark Twain</i>	64
Holnapután és azután... <i>Kuczka Péter</i>	69
Esti megérkezés. <i>(Részlet) Babits Mihály</i>	72
A kis herceg. <i>(Részlet) Saint-Exupéry</i>	72
Skót viccek	76

MESE, MESE, MÁTKA...

Üssed, üssed, botocskám! <i>Magyar népmese</i>	78
Ludas Matyi. <i>Magyar népmese</i>	83
Bottal üthetik a nyomát	86
Kolontos Palkó. <i>Magyar népmese</i>	87
A pásztor és a szökökút. <i>G. Rodari</i>	90
A jó tanácsok. <i>Magyar népmese</i>	93
Császárné pávája. <i>Vigballada</i>	96
Fittyet hány	97
A király fája. <i>Magyar népmese</i>	98
Mi van legtöbb a világon? <i>Magyar népmese</i>	100
Mátyás király vöröshagymán kapáltat. <i>Magyar népmese</i>	101
Szüret. <i>Kiss Dénes</i>	102
Fabatkát sem ér	102
A fülemüle. <i>Tatár népmese</i>	102
Pénzért semmi sem bűn. <i>Ukrán népmese</i>	105
Nyezsdan dalia. <i>Belorusz népmese</i>	108
Az egyszeri szarka. <i>Móra Ferenc</i>	113
A rút kiskacsa. <i>H. Andersen</i>	113
Hattyú. <i>Orbán Ottó</i>	120
A szegényember, a fia meg a szamara. <i>Ezópus meséje</i>	121
Ezópus teherhordó szolga	123
Négy ökörről és egy oroszlánról. <i>Ezópus meséje</i>	123
A farkas meg a sün. <i>Kazah népmese</i>	124

TÉLI KÉPEK

A puszta télen. <i>Petőfi Sándor</i>	125
Miért piros az ég alja napnyugtakor? <i>Teknős Péter</i>	127
Téli képek. <i>Bárony István nyomán</i>	127
Csokonai és Bessenyei	129
Tél. <i>Csokonai Vitéz Mihály</i>	130
A két száncó. <i>Fekete István</i>	131
Tél. <i>Weöres Sándor</i>	135
Részletek Fekete István életéből	135
Fehér havon kormos folt. <i>Kányádi Sándor</i>	137
Karácsonynak éjszakáján. <i>Népköltés</i>	137
Tizenkét szekér. <i>Országhegyi Károly</i>	138
Újévi köszöntő. <i>Népköltés</i>	139

Egy csupor zsír. <i>Sütő András</i>	139
Mit kell tudni Sütő Andrásról?	146
Hogyan tanultam meg írni? <i>Móra Ferenc</i>	147
Fehér vers. <i>Gáti Kovács István</i>	148
A vak és a tej. <i>Lev Tolsztoj</i>	148
Állati! <i>Gyurkovics Tibor</i>	149
Fülig-kucsma. <i>Kányádi Sándor</i>	153
Az erdei madáretető	153
Elmegy a tél. <i>Fekete István</i>	158

SZERETEM AZ EMBERT, A HÖST

Szeretem az embert, a höst. <i>Bartalis János</i>	162
A fiú sziklája	162
Bölcsőjét kereste a magyarnak. <i>Szilágyi Ferenc</i>	163
Dózsa György parasztháborúja. <i>Gergely Sándor nyomán</i>	166
A szabadság. (Részlet) <i>Csokonai Vitéz Mihály</i>	169
Egri csillagok. (Részlet) <i>Gárdonyi Géza</i>	169
Amott kerekedik. <i>Népköltés</i>	173
Budavár visszafoglalása. <i>Varga Ottó nyomán</i>	173
Az áruló varga. <i>Lengyel László</i>	175
Kuruc-e vagy labanc? <i>Lengyel Dénes</i>	178
Küzdelem a kétfejű sassal. (Részlet) <i>Hegedüs Géza nyomán</i>	179
Vak Bottyán lakomája. <i>Lengyel Dénes</i>	180
Sajt és szabadság. <i>Lengyel Dénes</i>	183
Irinyi János	183
Láng. <i>Tóth Árpád</i>	185
A Pál utcai fiúk. (Részlet) <i>Molnár Ferenc</i>	185
Zászló. <i>Kosztolányi Dezső</i>	190
Állok elébe!	191
Hegyi csata. <i>Tamási Áron</i>	192
Erdély szülöttje: <i>Tamási Áron</i>	197

TARKABARKA

Tavaszi. <i>Szilágyi Domokos</i>	199
Télutóján. <i>Fekete István nyomán</i>	199
Március. <i>Szécsi Margit</i>	201
Tavaszi a huculföldön. <i>M. Sztelmah</i>	202
Jönnek a gólyák. <i>Gárdonyi Géza</i>	204
Fűzfa, gólya, béka. <i>Buda Ferenc</i>	205
A csikósbojtár. <i>Jókai Mór nyomán</i>	206
Kossuth Lajos azt üzent. <i>Népdal</i>	208
A törpe trombitás. <i>Krúdy Gyula</i>	209
Csatadal. <i>Petőfi Sándor</i>	212
A repülő iskolatáska. <i>Gyurkovics Tibor</i>	213
Igazmondásból kitűnő. <i>Bálint Tibor</i>	215

A veréb. <i>Gárdonyi Géza</i>	217
Gyűjtsetek virágot! <i>Gárdonyi Géza nyomán</i>	219
Jaj, füvecském. <i>Mari népköltés</i>	220
Miről mesél a vörösbegy? <i>Schmidt Egon</i>	221
Hogyan keletkezett a futóhomok? <i>Podmaniczky Szilárd</i>	223
Szegény Dzsoni és Árnika. <i>Lázár Ervin</i>	225
Lázár Ervin, a gyerekek írója	229
Széna-e vagy szalma?	229
A lyukas zokni. <i>Lázár Ervin</i>	230
A nyúl mint tolmács. <i>Lázár Ervin</i>	231
Fekete mese. <i>Kányádi Sándor</i>	233
A láthatár. <i>Lászlóffy Aladár</i>	234
Anyák napján. <i>Jankovich Ferenc</i>	235
Mama. <i>József Attila</i>	236
Zöld vers. <i>Gáti Kovács István</i>	237
Az erdő mélyén. <i>Herman Ottó nyomán</i>	237
Egy kos párbeszéde a visszhanggal. <i>Romhányi József</i>	239
Szarvas-ítató. <i>Kányádi Sándor</i>	241
A Tisza. <i>Petőfi Sándor</i>	241

RÁADÁS

A király gondjai. <i>Dino Buzzati</i>	243
A mi kutyánk. <i>Gaal Mózes</i>	247
Az elefánte teknősök birodalmában. <i>Balázs Dénes</i>	249
A dzsungel könyve. <i>(Részletek) Rudyard Kipling</i>	253
A mongúz és a kobrák. <i>Sz. Szaharnov</i>	258
Mítosz és valóság. <i>Sz. Szaharnov</i>	260
Odüsszeusz kalandjai. <i>(Részlet a görög mítoszból)</i>	262
Nyárban. <i>Tompai Mihály</i>	265

Завантажено	Завантажено	Завантажено	Завантажено

Навчальне видання

Івашкович Михайло Михайлович

ЧИТАНКА

Підручник для 4 класу шкіл України з угорською мовою навчання

Затверджено Міністерством освіти України

3-є видання, перероблене

Угорською мовою

Редактор Я.Б.Пердук

Художній редактор В.І.Лахненко

Технічний редактор Б.В.Кухар

Коректор Й.Й.Балиж

Здано на складання 09.03.98. Підп. до друку 09.03.2000. Формат 70×100/16. Папір офс. № 1. Гарнітура Таймс. Друк офс. Умовн. друк. арк. 21.93. Умовн. фарб.-відб. 88,36. Обл.-вид. арк. 16,84. Тираж 5000. Вид № 81. Зам. № 12009.

Видавництво "Світ" при Львівському держуніверситеті.
79008, Львів, вул. Галицька, 21.

Друкарня видавництва "Закарпаття".
88006, Ужгород, вул.Гагаріна, 42/1.

FIATAL BARÁTOM!

Göröngyös út vezet az ismeretek felé. Ezen az úton a tankönyv hűséges barátod, segítőtársad és tanácsadód lesz. Lapjain sok érdekes és hasznos dolgot találsz. Ővjad a tankönyvet, hogy a következő tanévben fiatalabb iskolatársaidnak is hasznára lehessen!

(az iskola neve)

Tanév	A tanuló családi neve és utóneve	A tankönyv állapota	Osztályzat
20../..			
20../..			
20../..			
20../..			